

**AFGANİSTAN'DAN GELEN SIĞINMACILARIN
ULUSLARARASI KORUMA GEREKSİNİMLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BMMYK
STATÜSÜYE UYGUNLUK KILAVUZ İLKELERİ**

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

19 Nisan 2016

HCR/EG/AFG/16/02

Bilgi Notu

BMMYK *Statüye Uygunluk Kılavuz İlkeleri* BMMYK personeli, Hükümetler ve özel uygulayıcılar dâhil olmak üzere karar vericilere, sığınmacıların uluslararası koruma gereksinimlerinin değerlendirilmesi anlamında yardımcı olmak üzere Ofis tarafından yayımlanmıştır. Bu kılavuz ilkeler, ilgili menşe ülke/bölgedeki toplumsal, ekonomik, insani koşullar, güvenlik ve insan hakları koşulları temelinde belirli profillerle ilgili mülteci kriterlerinin yasal yorumlamalarıdır. İlgili uluslararası koruma gereksinimleri ayrıntılı biçimde analiz edilir ve söz konusu başvuruların özellikle BMMYK Tüzüğü, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ve Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen 1969 Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi, Cartegana Mülteciler Bildirisi ve AB Vasıf Yönergesi gibi ilgili bölgesel araçlar uyarınca nasıl ilgili ilkeler ve uluslararası mülteci hukuku kriterleriyle ilintili olduğu konusunda tavsiyede bulunulur. Tavsiyelerde ayrıca tamamlayıcı veya ikincil koruma şekillerine de uygun olan bağlamda değinilebilir.

BMMYK, yukarıda sözü edilen mülteci kriterlerinin 1951 Sözleşmesi Madde 35 ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü Madde II uyarınca BMMYK Tüzüğü paragraf 8'de belirtilen denetleme sorumluluğu doğrultusunda ve statüye uygunluk ve mülteci statüsü belirleme konusunda yıllar boyunca geliştirilmiş uzmanlık temelinde doğru bir şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını desteklemek amacıyla *Statüye Uygunluk Kılavuz İlkeleri*'ni yayınlamıştır. Kılavuz İlkeler'de yer alan yönlendirmelerin ve bilgilerin, iltica başvurularında karar verilirken yetkililer ve yargı tarafından dikkatli bir biçimde göz önünde bulundurulması ümit edilmektedir. *Kılavuz İlkeler*, derinlemesine yapılan araştırmalara, BMMYK'nin saha ofisleri küresel ağı tarafından sunulan bilgilere ve bağımsız ülke uzmanlarının, araştırmacıların ve diğer kaynakların sağladığı ve güvenilirlik açısından titizlikle incelenen materyallere dayanmaktadır. *Kılavuz İlkeler* BMMYK Refworld websitesi'nde sunulmuştur <http://www.refworld.org>.

İçindekiler

I. YÖNETİCİ ÖZETİ	4
1951 Sözleşmesi Kapsamında Mülteci Statüsü	4
Daha Geniş Kapsamlı BMMYK Yetkisi Altındaki Kriterler, Bölgesel Belgeler ve Tamamlayıcı Koruma Şekilleri.....	5
Dahili kaçış ya da Yer Değiştirme Alternatifi	7
Mülteci Statüsü Haricinde Tutmaya İlişkin Mülhazalar	9
II. AFGANİSTAN'DAKİ DURUMA GENEL BAKIŞ.....	9
A. AFGANİSTAN'DAKİ BAŞLICA GELİŞMELER	9
B. AFGANİSTAN'DAKİ GÜVENLİK DURUMU: ÇATIŞMANIN SİVİLLER ÜSTÜNDEKİ ETKİSİ	13
1. Sivil Zayıat	15
2. Güvenlik Olayları	17
C. İNSAN HAKLARI DURUMU	17
1. İnsan Hakları İhlalleri.....	17
a) Devlet Aktörleri Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri	18
b) Hükümet Yanlısı Silahlı Gruplar Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri.....	19
c) Hükümet Karşıtı Unsurlar Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri.....	20
2. Devletin Sivilleri İnsan Hakları İhlallerinden Koruma Yetisi	23
D. İNSANİ DURUM	24
E. ÇATIŞMA SEBEBİYLE YERİNDEN EDİLME	25
F. MÜLTECİLER VE GERİ DÖNENLER	28
III. ULUSLARARASI KORUMA İÇİN UYGUNLUK.....	30
A. MUHTEMEL RİSK PROFİLLER.....	31
1. Uluslararası Askeri Güçler Dâhil Olmak Üzere Hükümetle ve Uluslararası Toplumla İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Bireyler	31
a) Hükümet Yetkilileri ve Memurlar	32
b) AUP (Afgan Ulusal Polisi) ve AYP (Afgan Yerel Polisi) Mensupları	33
c) AUGG/Hükümet Yanlısı Güçler ile İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Siviller	34
d) Uluslararası Askeri Güçlerle İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Siviller	35
e) İnsani Yardım Çalışanları ve Kalkınma Çalışanları.....	35
f) İnsan Hakları Aktivistleri	36
g) Hükümetin veya Uluslararası Toplumun Destekleyicisi Olarak Algılanan Diğer Siviller	36
h) Aşiret Büyükleri ve Dinî Liderler	37
i) Kamu Alanındaki Kadınlar.....	37
j) “Batılılaşmış” Oldukları Düşünülen Bireyler	38
k) Hükümet ve Uluslararası Toplumla İlişkilendirilen ve Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Bireylerin Aile Fertleri	39
l) Özet.....	39
2. Gazeteciler ve Diğer Medya Çalışanları	39
3. Eli Silah Tutan Erkekler ve Küçük Yaşta ve Zorla Silahlandırılan Çocuklar.....	42
a) HKU’lar Tarafından Zorla Silahlandırılma	42
b) Hükümet Yanlısı Güçler Tarafından Yaşı Küçüklerin Zorla ve Küçük Yaşta Silahlandırılma.....	43
c) Özet	44
4. Hükümet Karşıtı Unsurları Desteklediğinden Şüphelenilen Siviller.....	44
5. Dinî Azınlık Gruplarının Üyeleri ve Şeriat Kanunu’na Karşı Geldiği Düşünülen Kişiler	46
a) Dinî Azınlık Grupları.....	47
b) İslam Dininden Başka Bir Dine Geçme.....	50
c) Şeriat Hukuku’na Aykırı Olan Diğer Eylemler	51
d) Özet.....	51
6. HKU’ların İslami İlkeler, Normlar ve Değerlerle İlgili Yorumlarına Karşı Geldiği Düşünülen Bireyler	51
7. Belli Profillere Sahip veya Belirli Durumlardaki Kadınlar	52

a) Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet.....	55
b) Zararlı Geleneksel Uygulamalar	57
c) Özet	59
8. Toplumsal Geleneklere Aykırı Oldukları Düşünülen Kadınlar ve Erkekler	59
9. Özellikle Zihinsel Engelli Olanlar Dâhil Olmak Üzere Engelli Bireyler ve Ruh Sağlığı Bozukluklarından Muzdarip Bireyler	61
10. Belli Profillere Sahip veya Belirli Durumlardaki Çocuklar.....	62
a) Borçlandırarak Çocuk İşçi Çalıştırma veya Çocuk İşçilerin Çalıştırıldığı Tehlikeli İşler	62
b) Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Dâhil Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Şiddet.....	63
c) Eğitime Erişimin Sistematik Olarak Engellenmesi.....	64
d) AUGG ve HKU'lar tarafından Gerçekleştirilen Kaçırmalar, Verilen Cezalar ve Yapılan Misillemeler	66
e) Özet	66
11. İnsan Ticareti veya Borçlandırarak Çalıştırma Mağdurları ve İnsan Ticareti veya Borçlandırarak Çalıştırma Riskiyle Karşı Karşıya Olan Kişiler	66
12. Farklı Cinsel Yönelimleri ve/veya Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri Olan Bireyler	68
13. Etnik (Azınlık) Grupların Üyeleri.....	69
a) Kuchi'ler.....	71
b) Hazara'lar	71
c) Jogi, Chori Frosh, Gorbat ve Mosuli toplulukları dâhil olmak üzere Jat etnik grubunun üyeleri	72
d) Etnik veya Aşiretle İlgili Boyutları Olan Toprak Anlaşmazlıkları	72
e) Özet	74
14. Kan Davalarına Karışmış Bireyler	74
15. İş Adamları ve İmkân Sahibi Diğer Kişiler (Aile Üyeleri).....	75
B. ZULÜM RİSKİYLE KARŞI KARŞIYA OLAN BİREYLERE YÖNELİK DÂHİLİ KAÇIŞ VEYA YER DEĞİŞTİRME ALTERNATİFİ	77
1. Uygunluk Analizi	78
2. Akla Yatkinlik Analizi.....	79
C. BMMYK'NİN DAHA GENİŞ KAPSAMLI YETKİ ALANI KRİTERLERİ VEYA BÖLGESEL BELGELER KAPSAMINDA MÜLTECİ STATÜSÜ VEYA TAMAMLAYICI KORUMA ŞEKİLLERİNE UYGUNLUK	82
1. BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetkisi Altındaki Kriterler ve Bölgesel Belgeler Kapsamında Mülteci Statüsü	83
a) Daha Geniş Kapsamlı BMMYK Yetkisi Altındaki Kriterler Kapsamında Mülteci Statüsü.....	83
b) 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I(2) Kapsamında Mülteci Statüsü.....	84
c) Cartegana Bildirisi Kapsamında Mülteci Statüsü	84
2. BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetkisi Altındaki Kriterler ve Bölgesel Belgeler Kapsamında Dâhili kaçış ya da Yer Değişirme Alternatifi.....	85
3. AB Vasıf Yönergesi Kapsamında İkincil Koruma için Uygunluk.....	85
4. AB Vasıf Yönergesi Kapsamında Ciddi Zarar Görme Riskiyle Karşı Karşıya Olan Bireylerle İlgili Dâhili Korumaya İlişkin Hususlar.....	86
D. ULUSLARARASI MÜLTECİ KORUMA STATÜSÜ HARİCİNDE TUTMA	86
1. Komünist Rejimler: Eski Yetkililerin Yanı Sıra KhAD/WAD Görevlileri Dâhil Olmak Üzere Silahlı Güçlerin ve İstihbarat/Güvenlik Kurumunun Eski Mensupları	90
2. Komünist Rejimler Sırasında ve Sonrasında Silahlı Grupların ve Milis Güçlerin Eski Üyeleri.....	91
3. HKU'ların Üyeleri.....	91
4. UGD (Ulusal Güvenlik Direktörlüğü), AUP ve AYP Dâhil Olmak Üzere Afgan Güvenlik Güçleri Mensupları	92
5. Hükümet Yanlısı Paramiliter Grupların ve Milislerin Üyeleri	92

Kısaltmalar Listesi

AAA	Afganistan Analistler Ağı
AADB	Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi
ABİHK	Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü (yerini AfB'ye (Afrika Birliği) bırakmıştır)
ASP	Afgan Sınır Polisi
AUGG	Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri
AUMDP	Afgan Ulusal Kamu Düzeni Polisi
AUO	Afgan Ulusal Ordusu
AUP	Afgan Ulusal Polisi
AYP	Afgan Yerel Polisi
BM	Birleşmiş Milletler
BMİHYK	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
BMKP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EYP	El Yapımı Patlayıcı
HKU	Hükümet Karştı Unsurlar
ISAF	Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
IŞİD	Irak şam İslam Devleti
KDM	Kararlı Destek Misyonu
KGYA	Kabil Gayriresmi Yerleşim Alanları
KşOK Kanunu	Kadına Yönelik şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Kanun
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OCHA	Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
SPK	Savaşın Patlayıcı Kalıntıları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UBH	Ulusal Birlik Hükümeti
UGD	Ulusal Güvenlik Direktörlüğü
ÜİH	Uluslararası İnsancıl Hukuk
UNAMA	Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ÜYEK	Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişi
YBK	Yüksek Barış Konseyi

I. Yönetici Özeti

Bu Kılavuz İlkeler, Ağustos 2013 tarihli *Afganistan'dan Gelen Sığınmacıların Uluslararası Koruma Gereksinimlerinin Değerlendirilmesine Yönelik BMMYK Mülteci Statüsüne Uygunluk Kılavuz İlkeleri*'nin¹ yerini almıştır. Bu Kılavuz İlkeler, Afganistan'ın bazı kısımlarındaki güvenlik durumuyla ilgili devam eden kaygılar ve yaygın insan hakları ihlalleri arka planına karşı yayımlanmıştır. Afganistan'daki mevcut bağlamda uluslararası korumaya gereksinim duyabilecek belli bazı kişi profilleriyle ilgili bilgi içermektedir.

BMMYK, Kılavuz İlkeler yazılırken çeşitli kaynaklardan edinilen en güncel bilgileri bu Kılavuz İlkeler'e dâhil etmiştir.² Kamuya açık bilgiler ile diğer BM kuruluşları ve ortak kurumların yanı sıra Afganistan'daki ve diğer yerlerdeki operasyonlar sırasında BMMYK tarafından edinilen ve toplanan bilgiler, bu Kılavuz İlkeler'de mevcut analizi şekillendirmektedir.

Sığınmacılar tarafından öne sürülen tüm iddialar adil ve etkin statü belirleme usulleri ile güncel ve ilgili menşe ülke bilgisi doğrultusunda kendi içinde değerlendirilmelidir. Bu durum, iddiaların Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ("1951 Sözleşmesi")³ ve 1967 Protokolü⁴ kapsamındaki mülteci kriterleri, BMMYK'nin yetki alanı, bölgesel mülteci belgeleri temelinde veya tamamlayıcı koruma şekilleri dâhil olmak üzere daha geniş kapsamlı uluslararası koruma kriterleri temelinde analiz edildiğinde de geçerlidir.

1951 Sözleşmesi Kapsamında Mülteci Statüsü

Afganistan'dan kaçan kişiler, Afganistan'da sürmekte olan silahlı çatışmayla ilgili sebeplerden dolayı veya doğrudan çatışmayla ilgili olmayan ciddi insan hakları ihlalleri temelinde veya bu iki faktörün bir araya gelmesi sebebiyle zulüm riskiyle karşı karşıya olabilir. BMMYK, aşağıdaki profillere sahip kişilerle ilgili olarak, muhtemel riskler konusunda özellikle dikkatli bir incelemenin gerekli olduğu görüşündedir:

- 1) Uluslararası askeri güçler dâhil olmak üzere hükümetle ve uluslararası toplumla ilişkisi olan veya bunların destekleyicisi olarak algılanan bireyler;
- 2) Gazeteciler ve diğer medya çalışanları;
- 3) Savaşabilecek yaştaki erkekler ile küçük yaşta ve zorla silahlandırılan çocuklar;
- 4) Hükümet karşıtı unsurları desteklediğinden şüphelenilen siviller;
- 5) Dini azınlık gruplarının mensupları ve şeriat kanununa karşı geldiği düşünülen kişiler;
- 6) HKU'ların İslami ilkeler, kaideler ve değerlerle ilgili yorumlarına karşı geldiği algılanan bireyler;
- 7) Belli profillere sahip veya belirli durumlardaki kadınlar;
- 8) Toplumsal geleneklere aykırı oldukları düşünülen kadınlar ve erkekler;
- 9) Özellikle zihinsel engelliler ve ruh sağlığı bozukluklarından muzdarip bireyler dâhil olmak üzere engelli bireyler;
- 10) Belli profillere sahip veya belirli durumlardaki çocuklar;
- 11) İnsan ticareti veya borçlandırarak çalıştırma mağdurları ve insan ticareti veya borçlandırarak çalıştırma riskiyle karşı karşıya olan kişiler;
- 12) Farklı cinsel yönelimleri ve/veya toplumsal cinsiyet kimlikleri olan bireyler;
- 13) Etnik (azınlık) grupların üyeleri;
- 14) Kan davalarına karışmış bireyler;
- 15) İş adamları ve imkân sahibi diğer kişiler (aile üyeleri).

Bu liste tam olarak kapsayıcı değildir ve bu belgenin yazımı sırasında BMMYK'nın erişebildiği bilgilere dayanmaktadır. Bu sebeple, yalnızca burada tanımlanan profillerden birine uymadığı gerekçesiyle iddianın otomatik olarak dayanaksız olduğu düşünülmemelidir. Vakanın özel durumlarına bağlı olarak, bu profillere sahip bireylerin aile fertleri ya da hane halkının diğer bireyleri de risk altındaki bireylerle ilişkilerinden ötürü uluslararası korumaya gereksinim duyabilir.

¹ BMMYK, *Afganistan'dan Gelen Sığınmacıların Uluslararası Koruma Gereksinimlerinin Değerlendirilmesine Yönelik Statüye Uygunluk Kılavuz İlkeleri*, 6 Ağustos 2013, HCR/EG/AFG/13/01, <http://www.refworld.org/docid/51ffca34.html>

² Bu Kılavuz İlkeler aksi belirtilmediği sürece 1 Mart 2016 tarihi itibarıyla BMMYK'nin erişebildiği bilgilere dayanmaktadır.

³ BM Genel Kurulu, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme*, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, cilt 189, sf. 137, <http://www.refworld.org/docid/3be01b964.html>.

⁴ BM Genel Kurulu, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol*, 31 Ocak 1967, Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, cilt 606, sf. 267, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html>.

Afganistan, uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmadan etkilenmeye devam etmektedir.⁵ Bu çatışma bağlamında zarardan veya zarar görme tehdidinden kaçan bireyler, 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2)'de belirtildiği üzere mülteci statüsü kriterlerini karşılayabilir. Bunun gerçekleşmesi için, bireyin çatışma sonucu Madde 1(A)(2)'de ortaya konulan gerekçelere bağlı sebeplerden ötürü zulme varan ölçüde ciddi zarar görebileceği yönünde makul bir ihtimalin bulunması gerekir.

İnsan hakları ihlalleri ve çatışmaya bağlı şiddete maruz kalmanın diğer sonuçları bağımsız veya birikimsel olarak 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2) kapsamında zulüm derecesine varabilir. Afganistan'daki çatışma bağlamında, insan hakları ihlallerinin veya bireyin çatışmadan kaçmasıyla ilgili olarak makul surette mümkün olan diğer ciddi zarar görme risklerinin değerlendirilmesine ilişkin unsurlar şunlardır: (i) hükümet karşıtı unsurların (HKU'lar) tehdit ve sivillere gözdağı verilmesi, hareket serbestisine getirilen kısıtlamalar, haraç alma ve yasa dışı vergilendirmenin yanı sıra paralel adalet yapıları ve hukuka aykırı cezaların verilmesi aracılığıyla sivillerin kontrol altına alınması (ii) zorla silahlandırma (iii) gıda güvencesizliği, yoksulluk ve geçim kaynaklarının tahribatıyla gözler önüne serilen şiddetin ve güvensiz ortamın insani durum üstündeki etkisi (iv) yüksek oranlardaki organize suç ve yerelde nüfuzlu kişilerin, savaş ağalarının ve yozlaşmış hükümet yetkililerinin ceza almadan hareket etmesi (v) güvensiz ortamın sonucu olarak eğitim ve temel sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sistematik kısıtlamalar ve (vi) özellikle kadınlar dâhil olmak üzere kamu hayatına katılımın önündeki sistematik kısıtlamalar.⁶

Afganistan'daki silahlı çatışma bağlamında zarardan veya zarar görme riskinden kaçan bir bireyin 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2)'de belirtilen mülteci statüsü kriterlerini karşılaması için, şiddetten kaynaklanan zulümün de 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen gerekçelerden biri sebebiyle gerçekleşiyor olması gerekmektedir. Afganistan bağlamında, sivillerin 1951 Sözleşmesi'nde yer alan bir gerekçeden ötürü şiddete maruz kaldığı durumlara verilebilecek örnekler arasında belirli bir etnik, siyasi veya dinî profiledeki sivillerin çoğunlukla ikamet ettiği alanları veya bu profiledeki sivillerin çoğunlukla bir araya geldiği yerleri (pazarlar, camiiler, okullar veya düğün gibi büyük çaplı sosyal etkinlikler dâhil) hedef alan şiddet gösterilebilir. Mülteci statüsüne uygunluk için bireyin zulmü uygulayan aktörler tarafından şahsi olarak tanınması ya da bu aktörler tarafından şahsi olarak aranıyor olması gibi bir gereklilik bulunmamaktadır. Benzer şekilde, bütün topluluklar 1951 Sözleşmesinin bir veya birden fazla gerekçesine bağlı haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu yaşıyor olabilir; bireyin, aynı profile sahip diğer bireylerin muzdarip olduğu zarar şekli veya derecesinden farklı şekilde veya ölçüde zarardan muzdarip olması gibi bir gereklilik söz konusu değildir.⁷

Daha Geniş Kapsamlı BMMYK Yetkisi Altındaki Kriterler, Bölgesel Belgeler ve Tamamlayıcı Koruma Şekilleri

1951 Sözleşmesi, uluslararası mülteci koruma rejiminin temel yapıtaşını oluşturmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci statüsü kriterleri, bu kriterleri karşılayan bireylerin veya kişi gruplarının gereğince tanınmalarını ve bu belge kapsamında korunmalarını sağlayacak şekilde yorumlanmalıdır. Yalnızca sığınmacı 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerini karşılamadığında, ikincil koruma dâhil olmak üzere BMMYK yetki alanı dahilindeki ve bölgesel belgelerdeki daha geniş kapsamlı uluslararası koruma kriterleri incelenmelidir.⁸

Herhangi bir 1951 Sözleşmesi gerekçesiyle bağlantı noktasının mevcut olmadığı şiddet durumlarından kaçan bireyler normalde 1951 Sözleşmesi kapsamına girmemektedir. Ancak, bu tür bireyler daha geniş kapsamlı BMMYK yetkisi altındaki kriterler veya bölgesel belgelerde ortaya konulan kriterlerin kapsamına girebilmektedir.

BMMYK'nin yetki alanı, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında mülteci kriterlerini karşılayan bireyleri kapsar ancak birbiri ardına gelen BM Genel Kurulu ve ECOSOC (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi) kararlarıyla ayırım gözetmeyen şiddetten veya kamusal kargaşadan kaynaklanan zorla yerinden edilme

⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 71. Örneğin bkz. Robin Geiß ve Michael Siegrist, "Afganistan'daki silahlı çatışma savaşmaya ilişkin kuralları etkilemiş midir?" *International Review of the Red Cross* (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), cilt 93, sayı 881, Mart 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e1ecc2.html>.

⁶ BMMYK, *Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma Hakkında Özet Sonuçlar*, Yuvarlak masa 13 ve 14 Eylül 2012, Cape Town, Güney Afrika, 20 Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>, para. 10-12. Ayrıca bkz. Kılavuz İlkeler Bölüm II.B.

⁷ Kanada: Federal Mahkeme, *Ralph Prophète v. Vatandaşlık ve Göç Bakanı*, 2008 FC 331, 12 March 2008, <http://www.refworld.org/docid/54c109a24.html>.

⁸ Bkz. BMMYK Yürütme Komitesi, *Tamamlayıcı Koruma Şekilleri Aracılığıyla Sağlanan Dahil Olmak Üzere Uluslararası Koruma Sağlamaya İlişkin Sonuç*, sayı 103 (LVI) – 2005, 7 Ekim 2005, <http://www.refworld.org/docid/43576e292.html>.

gibi diğer çeşitli durumları da içine alacak şekilde genişletilmiştir.⁹ Bu değişimin ışığında, BMMYK'nın mültecilere uluslararası koruma sağlama yetisi, menşe ülkeleri ya da mutlak ikamet yerleri dışında olan ve genelleştirilmiş şiddet veya ciddi ölçüde kamu düzenini bozan olaylardan kaynaklanan; hayatlarına, fiziksel bütünlüklerine veya özgürlüklerine yönelik ciddi tehditler sebebiyle buralara dönemeyecek durumda olan ya da dönmek istemeyen bireyleri de kapsamaktadır.¹⁰

Afganistan bağlamında, genelleştirilmiş şiddetten kaynaklanan hayata, fiziksel bütünlüğe veya özgürlüğe yönelik tehdidin değerlendirilmesi amacıyla kullanılan göstergelere: (i) bombalamalar, hava saldırıları, intihar saldırıları, el yapımı patlayıcıların (EYP) kullanımı ve kara mayınları dâhil olmak üzere ayırım gözetmeyen şiddet eylemlerinden kaynaklanan sivil zayıat sayısı (bkz. Bölüm II.B.1) (ii) çatışmayla bağlantılı güvenlik olaylarının sayısı (bkz. Bölüm II.B.2) ve (iii) çatışma sebebiyle zorla yerinden edilmiş insanların sayısı (bkz. Bölüm II.E). Bununla birlikte, bu tür hususlar şiddetin doğrudan etkisiyle sınırlı değildir. Bunlara aynı zamanda, tek başına veya birikimsel olarak hayata, fiziksel bütünlüğe veya özgürlüğe yönelik tehdidi doğuran çatışma kaynaklı şiddetin uzun vadeli ve daha dolaylı sonuçları da dâhildir.

Afganistan'daki olağanüstü koşullarda, ciddi ölçüde kamu düzenini bozan olaylardan kaynaklanan hayata, fiziksel bütünlüğe veya özgürlüğe yönelik tehdidi değerlendirmeye ilişkin ilgili hususlara; ülkenin bazı kısımlarında, Hükümetin HKU'ları etkili bir şekilde kontrol etme yetisini kaybetmiş olduğu ve sivillere koruma sağlayamadığı gerçeği de dâhildir. Mevcut bilgiler, bu alanlarda kişilerin hayatlarının kilit yönleri üstünde baskıcı ve zorlayıcı bir kontrolün uygulandığını ve bu kontrol şeklinin hukukun üstünlüğüne ve insan onuruna saygıya dayalı kamu düzenine zarar verdiğini göstermektedir. Bu tür durumlar, insan hakları ihlallerinin yaygın olarak yaşandığı bir ortamda sivil toplumu hedef alan şiddetin ve gözdağı vermenin sistematik olarak kullanımıyla nitelendirilmektedir.

Bu bağlamda, BMMYK, vakanın bireysel koşullarına bağlı olarak, hükümet yanlısı güçler ve HKU'lar arasında ya da farklı HKU'lar arasında çatışmaların sürdüğü alanlardan veya yukarıda söz edilen şekilde HKU'ların etkin kontrolü altında olan alanlardan gelen bireylerin uluslararası korumaya gereksinim duyabilecekleri görüşündedir. 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerini karşılamayanlar; genelleştirilmiş şiddet veya ciddi ölçüde kamu düzenini bozan olaylardan kaynaklanan hayata, fiziksel bütünlüğe ve özgürlüğe yönelik tehdit gerekçesine dayanarak BMMYK'nın daha geniş yetki alanı kapsamında uluslararası koruma için uygun olabilir.

Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme'ye ("1969 ABÖ Sözleşmesi")¹¹ Taraf Devletlerde uluslararası koruma arayan ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan kriterleri karşılamayan Afganlar ve Afganistan'dan gelen diğer kişiler, 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I(2) kapsamında mülteci statüsüne uygun olabilirler. Özellikle, BMMYK, Afganistan'da hükümet yanlısı güçler ve HKU'lar ya da farklı HKU'lar arasında kontrolü ele geçirmeye yönelik çatışmaların sürdüğü alanlardan ve HKU'ların etkin kontrolü altında olan alanlardan gelenlerin, ciddi ölçüde kamu düzenini bozan olaylar sonucu baş gösteren hayatlarına, güvenliklerine ve özgürlüklerine yönelik tehdit sebebiyle mutlak ikamet yerlerinden ayrılmak zorunda kaldıkları gerekçesiyle 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I(2) kapsamında uluslararası korumaya gereksinim duyabilecekleri görüşündedir.¹²

Cartagana Mülteciler Bildirisini ("Cartagana Bildirisi")¹³ ulusal mevzuatlarına dercetmiş ülkelerden birinde uluslararası koruma arayışında olan Afgan sığınmacılar, Cartagena Bildirisi kapsamında mülteci statüsüne uygun

⁹ BMMYK, *Tamamlayıcı Koruma Şekilleriyle Sağlanan Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Koruma Sağlama*, 2 Haziran 2005, EC/55/SC/CRP.16, burada mevcuttur: <http://www.refworld.org/docid/47fd49d.html>; BM Genel Kurulu, *Uluslararası Koruma Hakkında Bilgi Notu*, 7 Eylül 1994, A/AC.96/830, <http://www.refworld.org/docid/3f0a935f2.html>.

¹⁰ Örneğin bkz. BMMYK, *MM (Iran) / İçişleri Bakanı - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Adına Yazılı Sunu*, 3 Ağustos 2010, C5/2009/2479, <http://www.refworld.org/docid/4c6aa7db2.html>, para. 10.

¹¹ Afrika Birliği Örgütü, *Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme ("ABÖ Sözleşmesi")*, 10 Eylül 1969, 1001 U.N.T.S. 45, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html>. 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I'de yer alan "mülteci" teriminin tanımı *Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri* (Bangkok İlkeleri) Madde I'e dercedilmiştir. Bkz. Asya Afrika Hukuki İstişare Örgütü (AAHİÖ), *Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri* (AAHİÖ'nün 1966 Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri Nihai Metni, 24 Haziran 2001) de AAHİÖ 40. Oturum'da kabul edildiği şekliyle, Yeni Delhi), <http://www.refworld.org/docid/3de5f2d52.html>.

¹² 1969 ABÖ Sözleşmesi'nde yer alan "ciddi ölçüde kamu düzenini bozan" ifadesinin anlamı için bkz. Marina Sharpe, *1969 ABÖ Mülteci Sözleşmesi ve Bireysel Mülteci Statüsü Belirleme Bağlamında Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilerin Korunması*, Ocak 2013, <http://www.refworld.org/docid/50fd3ed2.html>; Alice Edwards, "Afrika'da Mülteci Statüsü Belirleme", *14 Afrika Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Dergisi* 204-233 (2006); BMMYK, *Sınırları Genişletmek veya Kapsamı Daraltılmak? Otuz Yıl Sonra ABÖ Mülteci Tanımının Çözümlemesini Yapma*, Nisan 2005, ISSN 1020-7473, <http://www.refworld.org/docid/4ff168782.html>.

¹³ *Cartagena Mülteciler Bildirisi, Orta Amerika, Meksika ve Panama'da Mültecilerin Uluslararası Korunmasına İlişkin Kolokyum*, 22 Kasım 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>. Cartagena Bildirisi bağlayıcı olmayan bir bölgesel araca dâhil olsa da, Cartagena mülteci tanımı, özellikle 14 iç hukuk ve Devlet uygulamasına dercedilmesi dolayısıyla bölgede özel bir konuma ulaşmıştır. Cartagena Bildirisi'nde yer alan mülteci tanımının yorumlanması

olabilir. Özellikle, BMMYK, Afganistan'da hükümet yanlısı güçler ve HKU'lar ya da farklı HKU'lar arasında çatışmaların sürdüğü alanlardan ve HKU'ların etkin kontrolü altında olan alanlardan gelenlerin ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerini karşılamayanların, ciddi ölçüde kamu düzenini bozan olaylar sebebiyle hayatlarının, güvenliklerinin ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğu gerekçesiyle Cartegana Bildirisi kapsamında uluslararası korumaya gereksinim duyabilecekleri görüşündedir.

Avrupa Birliği (AB) Üye Devletleri'nde uluslararası koruma arayışında olan ve 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerini karşılamayan Afganlar; Afganistan'da ciddi zarar görme riskiyle karşı karşıya kalacaklarına inanmak için önemli dayanaklar mevcutsa, AB Yönergesi 2011/95/EU (Vasıf Yönergesi) kapsamında ikincil korumaya uygun olabilirler.¹⁴ Bu Kılavuz İlkeler dahilinde Bölüm II.C'de sunulan bilgiler ışığında, vakanın bireysel koşullarına bağlı olarak başvuru sahipleri Devlet veya aktörleri ya da HKU'lar sebebiyle ilgili şekillerde ciddi zarar görme riskiyle (ölüm cezası¹⁵ veya idam veya işkence ya da insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezalandırma) karşı karşıya oldukları gerekçesiyle Madde 15(a) veya Madde 15(b) kapsamında ikincil koruma ihtiyacı duyuyor olabilirler.¹⁶ Aynı şekilde, Afganistan'ın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmadan etkilenmeye devam ettiği göz önüne alındığında ve bu Kılavuz İlkeler dahilinde Bölüm II.B, II.C, II.D ve II.E'de sunulan bilgiler ışığında, çatışmadan etkilenen alanlardan gelen veya daha önce buralarda ikamet eden başvuru sahipleri, ayırım gözetmeyen şiddet sebebiyle hayatlarına ya da şahsa yönelik ciddi ve bireysel tehditle karşı karşıya oldukları gerekçesiyle Madde 15(c) kapsamında ikincil korumaya gereksinim duyuyor olabilirler.

Afganistan'daki çatışmanın değişken niteliği göz önüne alınarak, Afganlar tarafından BMMYK'nin yetki alanı veya bölgesel belgelerde yer alan tanımlar kapsamında uluslararası koruma başvurularının her biri başvuru sahibinin sunduğu kanıtlar ve Afganistan'daki durum ile ilgili güncel ve güvenilir diğer bilgiler ışığında, koruma ihtiyaçları değerlendirmesinin gelecek odaklı yapısına gereken önemi verilerek dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.

Dahili Kaçış ya da Yer Değiştirme Alternatifi

Dahili kaçış ya da yer değiştirme alternatifinin (DKA/DYDA) uygulanabilirliğine ilişkin değerlendirme, önerilen DKA/DYDA'nın¹⁷ makullüğünün yanı sıra uygunluğunun da değerlendirilmesini gerektirir. DKA/DYDA, ancak önerilen yer değiştirme alanının pratik olarak, güvenli biçimde ve kanunen erişilebilir olması ve ilgili bireyin yer değiştirme yapılacak alanda başka bir zulüm ya da ciddi zarar görme riskiyle karşılaşmayacak olması hâlinde uygulanabilir. Afgan başvuru sahipleri için DKA/DYDA'nın uygunluğunun değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır:

- i. Kalıcı olarak güvenli muhtemel yer değiştirme alanlarının belirlenmesi anlamında yaşanan zorluk bakımından Afganistan'daki silahlı çatışmanın değişken ve istikrarsız yapısı ve
- ii. EYP'lerin ve kara mayınlarının ülke genelinde yaygın olarak kullanımı, yollarda gerçekleşen saldırılar ve çatışmalar ve HKU'lar tarafından sivillerin hareket serbestisi üstüne dayatılan kısıtlamalar göz önüne alınarak, önerilen yer değiştirme alanına güvenli erişime ilişkin somut olasılıklar.

konusunda yönlendirme için bkz: BMMYK, *1984 Cartegana Bildirisi'nde Genişletilmiş Mülteci Tanımının Yorumlanmasına İlişkin Özet Sonuçlar: Yuvarlak masa 15 ve 16 Ekim 2013, Montevideo, Uruguay*, 7 Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/53c52e7d4.html>.

¹⁴ Vasıf Yönergesi kapsamında kişinin karşı karşıya olabileceği ciddi zarar riski (a) ölüm cezası veya idam veya (b) menşe ülkede başvuru sahibinin işkence görmesi ya da gayriinsani veya küçük düşürücü muameleye maruz kalması veya cezalandırılması (c) uluslararası nitelikte veya iç silahlı çatışma durumlarında hedef gözetmeyen şiddet sebebiyle bir sivilin hayatına ya da şahsına yönelik ciddi ve bireysel tehdit olarak tanımlanır. Avrupa Birliği, *Mülteciler veya İkincil Koruma için Uygun Kişiler için Tek Tip Statü amacıyla Üçüncü Ülke Uyraklarının ya da Vatasız Kişilerin Uluslararası Korumadan Faydalananlar Olarak Nitelendirilmesine ve Sağlanacak Korumanın İçeriğine İlişkin (Değiştirilmiş) Standartlar Hakkında 13 Aralık 2011 tarihli 2011/95/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi* <http://www.refworld.org/docid/4f06fa5e2.html>, md. 2(f), 15.

¹⁵ Afganistan Ceza Kanunu Madde 24 kapsamında, ağır suçlar için idam cezası verilebilir. *Ceza Kanunu* [Afganistan], sayı 1980, 22 Eylül 1976, <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>. Ceza Kanunu Madde 1 kapsamında hudüd suçlarından suçlu bulunanlar Şeriat hukukunda Hanefi içtihatlarının ilkeleri doğrultusunda cezalandırılır; hudüd cezalarına idam ve recm dahildir. Hossein Gholami, *Afgan Hukukunun ve Ceza Yargılamasının Temel Kavramları*, tarihsiz, <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/343976/publicationFile/3727/Polizei-Legal-Manual.pdf>. 2014 Ekim ayında, beş erkek uluslararası gözlemcilerin sert bir şekilde eleştirdikleri bir yargılamada toplu tecavüz suçundan suçlu bulunmalarının ardından Kabil'de asılmışlardır. Reuters, *Afganistan, İnsan Hakları Gruplarının Kayışlarının Karınması Beş Adamı Toplu Tecavüz Suçundan Astı (Güncelleme I)*, 8 Ekim 2014, <http://in.reuters.com/article/afghanistan-execution-idINL3N0S3BR20141008>. Ayrıca bkz. Cornell Hukuk Fakültesi, *Idam Cezası Veritabanı*, <http://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=Afganistan>.

¹⁶ Başvuru sahiplerinin 1951 Sözleşmesi'nde yer alan bir gerekçe sebebiyle bu tür muamele riskiyle karşı karşıya oldukları durumlarda, bu başvuru sahiplerine Sözleşme kapsamında mülteci statüsünün tanınması gerektiği belirtilmelidir (Mülteci Sözleşmesi Madde 1F kapsamında korumanın ilgili lehinde değerlendirilmesi ilkesi haricinde tutulmadığı sürece); yalnızca ciddi zarar görme riski ve Sözleşmenin gerekçelerinden biri arasında bağlantı noktasının bulunmadığı durumda başvuru sahibine ikincil koruma sağlanmalıdır.

¹⁷ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler Sayı 4: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) Bağlamında "Dahili kaçış ya da yer değiştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>.

Başvuru sahibinin Devlet veya aktörlerinden kaynaklanan haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu olması durumunda, Devlet kontrolünde olan alanların DKA/DYDA için uygun olmadığı varsayılır. HKU'ların etkin kontrolü altında bulunan alanlarda bu unsurlar tarafından yapılan ciddi ve yaygın insan hakları ihlalleri ve Devletin bu alanlarda bu tür ihlallere karşı koruma sağlayamamasıyla ilgili mevcut bilgiler ışığında, BMMYK, önerilen yer değiştirme alanındaki HKU liderleriyle daha önceye dayanan bağlantıları bulunan başvuru sahipleri muhtemel surette hariç tutulmak üzere, DKA/DYDA'nın HKU'ların etkin kontrolü altında olan alanlarda mevcut olmadığı düşüncesindedir.

BMMYK, zulüm aktörüne bakılmaksızın, devam etmekte olan çatışmalardan etkilenen alanlarda DKA/DYDA'nın mevcut olmadığı görüşündedir.

Başvuru sahibinin, devlet dışı bir aktörden kaynaklanan haklı nedenlere dayalı zulüm korkusuna sahip olması hâlinde, bu aktörün başvuru sahibini önerilen yer değiştirme alanına kadar takip etme yetisi ve Devletin o alanda koruma sağlama anlamında yeterliliği değerlendirilmelidir. Zulüm uygulayan taraf HKU ise, HKU'ların etkin kontrol altında tuttuğu alanlar dışında saldırı yapma kapasitesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Belli durumlardaki kadınlar ve çocuklar ve farklı cinsel yönelimleri ve/veya toplumsal cinsiyet kimlikleri olan kişiler gibi, zararlı geleneksel uygulamalar ve zulmedici niteliğe sahip dinî kaideler sebebiyle zarar görmekten korkan bireylerle ilgili olarak, bu tür kaidelerin ve uygulamaların toplumun geniş bir kesimi tarafından desteklenmesi ve hükümetin tüm düzeylerinde güçlü muhafazakâr unsurların varlığı DKA/DYDA'nın uygunluğunun aleyhinde bir faktör olarak göz önüne alınmalıdır.

DKA/DYDA'nın makul olup olmadığı, kararın verildiği dönemde muhtemel yer değiştirme alanındaki güvenlik, insan hakları durumu ve insani ortam bütünüyle göz önünde bulundurularak vaka bazında belirlenmelidir. Özellikle, şu anda Afganistan'da yerlerinden edilmiş olan Afganların kötü yaşam koşulları ve içinde buldukları tehlikeye maruz insan hakları durumu, önerilen bir dahili kaçış ya da yer değiştirme alternatifinin makullüğünün değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken hususlardır. BMMYK, önerilen DKA/DYDA'nın yalnızca bireyin (i) barınağa, (ii) hıfzıssıhha, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel hizmetlere ve (iii) geçim kaynaklarına erişimi olması hâlinde makul olduğu görüşündedir. Ayrıca, BMMYK, yalnızca bireyin muhtemel yer değiştirme alanında geniş etnik topluluğunun üyeleri ve (geniş) aile fertlerinden oluşan ve uygulamada başvuru sahibine gerçek anlamda destek olabilecekleri ve bunu isteyerek yaptıkları değerlendirilmiş geleneksel bir destek ağına erişiminin olması hâlinde DKA/DYDA'nın makul olduğu düşüncesindedir.

BMMYK, dış desteğin gerekliliği konusunda tek istisnanın bekâr ve bedenlen güçlü erkekler ile çalışabilecek yaşta olan ve tespit edilmiş belirli hassas durumları bulunmayan evli çiftlerin olduğu düşüncesindedir. Bu tür kişiler, belli koşullarda temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli altyapı ve geçim kaynağı olanaklarına sahip ve hükümetin etkin kontrolü altında bulunan kentsel ve yarı kentsel alanlarda ailelerinin ya da toplumun desteği olmadan geçinebilirler. On yıllardır süren savaş, kitlesel mülteci akımları ve ülke içinde yerinden edilme sebebiyle toplumun geleneksel sosyal dokusunda görülen çözüme dikkate alındığında, vaka bazında analiz gerekli olacaktır.

Afganistan'daki refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklarla ilgili olarak, BMMYK, muhtemel yer değiştirme alanında çocuğun kendi (geniş) ailesi veya geniş etnik topluluğunun vereceği anlamlı desteğin teşkil ettiği gerekliliğin yanında yer değiştirmenin çocuğun yüksek yararı için en doğru karar olması gerektiği görüşündedir. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların Afganistan'a dönüşü konusu 2010 Bilgi Notu: *Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Afganistan'a Dönüşüyle İlgili Uygulanan Özel Tedbirler*'de tespit edilen asgari güvencelere tabidir.¹⁸

Muhtemel dahili yer değiştirme hususu genellikle ABÖ Sözleşmesi Madde I(2) kapsamında mülteci statüsü belirleme konusuyla ilgili değildir.

¹⁸ BMMYK, *Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Afganistan'a Dönüşüyle İlgili Uygulanan Özel Tedbirler*, Ağustos 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c91dbb22.html>.

Mülteci Statüsü Haricinde Tutmaya İlişkin Mülahazalar

Afganistan'ın uzun yıllardır devam eden silahlı çatışmalar tarihi boyunca yaşanan ciddi insan hakları istismarları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ışığında, Afgan sığınmacıların bireysel taleplerinde 1951 Sözleşmesi Madde 1F kapsamında mülteci statüsü haricinde tutmaya ilişkin hususlar ortaya çıkabilir. Özellikle aşağıdaki profiller dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır:

- i. Komünist rejimlerin eski yetkililerinin yanı sıra KhAD/WAD ajanları dâhil olmak üzere silahlı güçlerin ve istihbarat/güvenlik organlarının eski mensupları,
- ii. Komünist rejimler sırasında ve sonrasında silahlı grupların ve milis güçlerin eski üyeleri,
- iii. HKU'ların (eski) üyeleri ve komutanları,
- iv. Ulusal Güvenlik Direktörlüğü (UGD), Afgan Ulusal Polisi (AUP) ve Afgan Yerel Polisi (AYP) dâhil olmak üzere Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri (AUGG) (eski) mensupları,
- v. Paramiliter grupların ve milislerin (eski) üyeleri ve,
- vi. Organize suça karışmış grupların ve ağların (eski) üyeleri

II. Afganistan'daki Duruma Genel Bakış

A. Afganistan'daki Başlıca Gelişmeler

Uluslararası askeri güçler tarafından desteklenen Afgan Ulusal Güvenlik Güçlerini (AUGG) bir dizi hükümet karşıtı unsurla (HKU) karşı karşıya getirmeye devam ederek uluslararası nitelikte olmayan bir çatışma Afganistan'ı etkilemektedir.¹⁹

BM Genel Sekreterine göre, Afganistan olağanüstü güvenlik, siyasi ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya gelmeye devam etmektedir.²⁰ Taliban ve diğer HKU'ların agresif mücadelelerini sürdürmesi ve başlıca yerleşim merkezlerine doğru gitgide daha fazla ilerlemesi sonucu güvenlik durumu 2015 yılında önemli derecede kötüleşmiştir.²¹ 2015 yılı sonunda, Taliban'ın 2011 yılından bu yana sahip olduğundan daha fazla bölgeyi elinde tuttuğu ve Taliban'ın kontrolü altında tuttuğu ya da almak için mücadele ettiği bölge oranının yüzde 25 ile 30 arasında olduğu bildirilmektedir.²² Başta IŞİD bağlantılı grupların²³ teşkil ettiği tehdit dâhil olmak üzere çeşitli hedefleri ve gündemleri olan HKU'ların sayısındaki artış, isyancı gruplar içindeki şiddetle birleştiğinde tehdit

¹⁹ Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu (UNAMA), *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 71.

²⁰ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 52-62; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 63.

²¹ Taliban'ın 2015 yılında ülkenin kuzeyinde batısında ve güneyinde 24 bölge merkezini ele geçirdiği rapor edilmiştir. Bunların çoğu hükümet yanlısı güçler tarafından kısa sürede tekrar ele geçirilmiş olsa da, pek çok merkezin haftalarca Taliban kontrolünde kaldığı bildirilmiştir. Bu durum, Taliban'ın yalnızca üç bölge merkezini ele geçirdiği 2014 yılıyla karşılaştırıldığında önemli bir artışı ortaya koymaktadır. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 14. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 6-7.

²² Afganistan'ın Yeniden Yapılandırılması için Özel Baş Denetmen (AYYÖBD) (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction), *ABD Kongresi'ne Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ocak 2016, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/quarterlyreports/2016-01-30qr.pdf>, sf. 69; Washington Post, *Üst Düzey Afgan Yetkiliye Göre Taliban Kazanımlarıyla Geçen Bir Yıl "Bizim Başaramadığımızı Gösteriyor"* (A Year of Taliban Gains Shows That 'We Haven't Delivered) 27 Aralık 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-year-of-taliban-gains-shows-that-we-havent-delivered-top-afghan-official-says/2015/12/27/172213e8-9cfb-11e5-9ad2-568d814bbf3b_story.html. Long War Journal tarafından derlenen verilere göre Taliban 2015 Aralık ayı itibarıyla 40 bölgenin kontrolünü elinde tutmuş ve 39 bölgeyi de almak için mücadele etmiştir. Long War Journal, *Taliban Güney Afgan Vilayetine Neredeyse Tamamını Kontrol Etmekte ya da Ele Geçirmek İçin Mücadele Etmektedir*, 21 Aralık 2015, <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/12/taliban-controls-or-contests-nearly-all-of-southern-afghan-province.php>. BM Genel Sekreteri Aralık 2015'te "bölgelerin yaklaşık yüzde 25'inin kontrolü için mücadelelerin ülke genelinde devam ettiğini bildirmiştir." BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 15.

²³ Militan grup çeşitli şekillerde anılmaktadır; IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) veya İLİD (Irak ve Levant İslam Devleti) ya da Daeş (Arapça Irak ve Levant İslam Devleti'nin karşılığı olan al-Dawla al-İslamiya al-İraql al-Sham ifadesinin birebir olmayan kısaltması). UNAMA, IŞİD'e bağlılıklarını bildiren grupların Afganistan'da Arapça Daeş kısaltmasıyla anıldıklarını belirtir. Bununla birlikte, UNAMA, ülkenin bazı kısımlarında Daeş teriminin kime bağlı olduklarına bakılmaksızın yabancı savaşçılar için kullanıldığını ekler. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 56 (dipnot 152).

güvenlik durumu daha da karmaşık bir hal almıştır.²⁴ Hükümet yanlısı silahlı grupların²⁵ da etki alanlarında hükümetin otoritesine zarar verdikleri ve giderek artan bir şekilde insan hakları ihlalleriyle ilişkilendirildikleri bildirilmektedir.²⁶

2015 yılında güvenlik durumunun kötüleşmesinden önce başarılı seçimler ve güç geçişinin yaşandığı bir ortamda ve yeni bir koalisyon umuduyla, 2013 ve 2014 yıllarında Afganların çoğunun ülkenin doğru istikamette ilerlediğini düşündüğü ve ihtiyatlı iyimserliğin egemen olduğu bir dönem yaşanmıştır.²⁷ Güvenlik sorumluluğunun, NATO önderliğindeki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nden (ISAF) AUGG komutasına geçişi başlamıştı ve bu geçişin planlanan şekilde ilerlediği ifade edilmektedir.²⁸

1 Ocak 2015 tarihinde, ISAF muharebe görevini sonlandırmış ve AUGG ülkedeki güvenlik durumuna ilişkin tüm sorumluluğu üstlenmiştir.²⁹ NATO Kararlı Destek Misyonu (KDM) kapsamında uluslararası askeri gücün mevcudiyeti önemli oranda azalmış ve bu kalan güç de AUGG'ye eğitim, tavsiye ve destek vermeye odaklanmıştır. Aralık 2015'te KDM'nin 2016 boyunca ülkede kalması kararlaştırılmıştır.³⁰ Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri ülkede ayrı ve tamamlayıcı bir terörle mücadele misyonu yürütmüştür.³¹ Analistlere göre, Taliban'ın Eylül 2015'te Kunduz'u ele geçirmesinin dışında AUGG, vilayet başkentlerini ve başlıca kentsel merkezleri koruma konusunda genel itibarıyla iyi iş çıkarmıştır. Ancak, AUGG'nin vermiş olduğu zayıf sayısı 2015 yılında önemli bir artış görülmüş ve yeniden dirilen Taliban 2015 savaş dönemi boyunca çok yönlü saldırılar düzenleyip ülke genelinde

- ²⁴ BBC'ye göre "Afganistan'da, farklı amaçları ve gündemleri olan yaklaşık bir düzine militan grup savaşmaktadır. Bunlardan birkaçı Taliban'ın kurduğu üstünlüğe meydan okumuştur ancak bunların çoğu Afgan Taliban'ı parayla ve/veya insan gücüyle doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemektedir." BBC, *Taliban Afganistan'da Neden Yeniden Dirildi? (Why Are the Taliban Resurgent in Afghanistan?)* 5 Ocak 2016, <http://www.bbc.com/news/world-asia-35169478>. Taliban'ın artan biçimde parçalanmasının güvenlik durumunun değişkenliğini artırdığı bildirilirken, bu parçalanmanın hükümet karşıtı girişimlerde azalmaya yol açmadığı ifade edilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 14, 56. Ayrıca bkz. Khaama Press, *Nangarhar'da Taliban-Daesh Çatışmalarında 31 Militan Öldü (31 Militants Killed in Taliban-Daesh Clashes in Nangarhar)*, 6 Ocak 2016, <http://www.khaama.com/31-militants-killed-in-taliban-daesh-clashes-in-nangarhar-4468>; BBC, *Taliban Özel Kuvvetleri Neden İslam Devletiyle Savaşıyor (Why Taliban Special Forces Are Fighting Islamic State)*, 18 Aralık 2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-35123748>; The Guardian, *Kabil'e Göre Taliban Lideri Molla Mansur Silahlı Çatışmada Yaralandı (Taliban Leader Mullah Mansoor Wounded in Gunfight, Says Kabul)*, 3 Aralık 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/dec/03/taliban-leader-mullah-mansoor-wounded-gunfight-pakistan-rene-gade-commander>. El Kaide'nin Afganistan'ın güneyinde de eğitim kampları kurduğu bildirilmektedir. New York Times, *ABD İŞİD'e ve Taliban'a Odaklanırken, El Kaide Yeniden Ortaya Çıkıyor (As U.S. Focuses on ISIS and the Taliban, Al Qaeda Re-emerges)*, 29 Aralık 2015, <http://www.nytimes.com/2015/12/30/us/politics/as-us-focuses-on-isis-and-the-taliban-al-qaeda-re-emerges.html>. 2016 Ocak ayında ABD Dışişleri Bakanlığı, İŞİD'e bağlı Afgan örgütü yabancı terör örgütü ilan etmiş ve bu örgüte karşı ABD askeri operasyonlarına olanak sağlamıştır. New York Times, *ABD İŞİD'in Afganistan'daki Kohunu Terör Örgütü Olarak Sınıflandırmıştır (U.S. Lists Afghan Branch of ISIS as Terrorist Group)*, 14 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/15/world/asia/us-lists-afghan-branch-of-isis-as-terrorist-group.html>.
- ²⁵ UNAMA, hükümet yanlısı silahlı grupları "çatışmaya müdahil ve Hükümet güçlerinden, isyancılardan ve suç örgütlerinde farklı, organize, silahlı Devlet dışı aktör" olarak tanımlar. Hükümet Yanlısı Silahlı Gruplara, İçişleri Bakanlığı'nın emir ve kontrolündeki Afgan Yerel Polisi dâhil değildir. Bu silahlı grupların Afganistan kanunları kapsamında hiçbir yasal dayanağı yoktur. Silahlı grupların siyasi, ideolojik ve ekonomik amaçlara ulaşmak için güç kullanma bağlamında silah kullanma kapasiteleri vardır, devletlerin, devletler arasındaki ittifakların ya da hükümetlerarası örgütlerin resmi yapıları kapsamına girmez ve faaliyet gösterdikleri devletin kontrolü altında da değildir." UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016 <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 81.
- ²⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64-66; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 81.
- ²⁷ Asya Vakfı, *Araştırmalar 2014 Seçiminin Afganistan'da İyimserliğin Başlıca İtici Gücü Olduğunu Ortaya Koyuyor*, 19 Kasım 2014, <http://asiafoundation.org/in-asia/2014/11/19/survey-reveals-2014-election-major-driver-of-optimism-in-afghanistan>; New York Times, *Afganlar ABD'nin Çekilmesini Beklerken Temkinli Bir İyimserlikle Oylarını Veriyorlar (Afghans, Looking Ahead to U.S. Withdrawal, Vote With Guarded Optimism)*, 14 Haziran 2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/15/world/asia/afghanistan-election.html>; Al Jazeera, *Afganların İyimserliği ve Önlerinde Uzanan Yol (Afghan Optimism and The Road Ahead)*, 30 Mart 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/2014/03/afghan-new-poll-presidential-election-201432781420553548.html>. Bununla birlikte, bazı analistler seçimlerin ve güç geçişinin istenilen değişimi yaratacağından şüphe duyduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi (AADB) Mart 2014'te sunları kaydetmiştir: "...ümitleri 2014 ve 2015 Başkanlık, Vilayet Konseyi ve Parlamento Seçimlerine bağlamak ve 'Afganistan'da seçilen bir başkanın diğerine siyasi gücü devrettiği ilk gerçek güç devri' nin önemini abartmak yalnızca düş kırıklığına yol açacaktır. Gerçek değişim elbet gelecektir ancak yıllar içinde değil on yıllar içinde gerçekleşecektir. Afganistan'daki gibi karmaşık bir bağlamı ele almaya çalışmak aktörlerin uzun süredir var olan varsayımları sorgulamalarını, uzun vadeli bir öğrenim yaklaşımı benimsemelerini ve müdahaleleri deneyler olarak görmelerini gerektirir." AADB, *Afganistan'da Yönetişim: Giriş*, Mart 2014, <http://www.refworld.org/docid/533165784.html>, sf. 51.
- ²⁸ Genel Sekreterin Afganistan Özel Temsilcisi tarafından BM Güvenlik Kurulu'na verilen brifinge göre 2013 Aralık ayında "güvenlik geçişi planlandığı gibi ilerliyor ve Afgan ordusu ve polisi zorlukları göğüsliyordu." BM Güvenlik Konseyi, *Özel Temsilci Güvenlik Kurulu'nda Geçici Aksaklıklara Rağmen Afganistan'ın Siyasi ve Güvenlik Geçişinin Olması Gerektiği Gibi İlerlediğini İfade Etmıştır*, 17 Aralık 2013, <http://www.un.org/press/en/2013/sc11218.doc.htm>.
- ²⁹ NATO, *NATO'nun Afganistanla İlgili Taahhüdü Devam Ederken, ISAF Bayrağı Kabil'den Nato Merkezine Geri Dönmüştür*, 15 Ocak 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_116550.htm.
- ³⁰ NATO, *NATO-Afganistan İlişkilerinde Yeni Bir Evre*, Şubat 2016, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160202_1601-backgrounder-afghanistan-ru.pdf. 2016 yılının başlarında ABD ordusu, Afgan ordusunun HKU'lar ile yoğun çatışma hâlinde olduğu bölgelere daha fazla asker konuşlandırmıştır. Bu askerlerin görevlerine danışman olarak devam ettikleri bildirilirken, Amerika Özel Harekât güçlerinin Helmand vilayetinde Taliban ile giderek daha fazla çatışmaya sürüklendiği bildirilmektedir. Bkz. New York Times, *ABD Taliban'ın Sıkıştığı Afgan Güçlerine Destek Amaçlı Daha Fazla Asker Gönderecek (U.S. to Send More Troops to Aid Afghan Forces Pressed by Taliban)*, 9 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/10/world/asia/us-troops-helmand-province-afghanistan.html>; Reuters, *ABD Asker Takviyesi Savaş Halinde Olan Güney Afgan Vilayetine Gidecek (U.S. Troop Reinforcements Head for Embattled Southern Afghan Province)*, 9 Şubat 2016, <http://www.reuters.com/article/us-afghanistan-military-idUSKCNNOV10FX>.
- ³¹ ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 1. Bununla birlikte, her iki misyonunun da komutasının aynı anda iki sorumluluğu olan bir Amerikalı tarafından üstlenildiği belirtilmelidir. Afganistan Analistler Ağı (AAA), *Kararlı Destek İşiyi: AUGG Politik Ekonomisine Karşı NATO'nun Yeni Misyonu*, 12 Ocak 2015, <https://www.afghanistan-analysis.org/publication/aan-papers/resolute-support-light-natos-new-mission-versus-the-ansf-political-economy/>.

kırsal alanlarda kontrolünü güçlendirirken, AUGG genellikle bu saldırılara tepki verme konumuna geçmek zorunda kalmıştır.³²

BM Genel Sekreteri, Dörtlü Koordinasyon Grubu (DKG) sayesinde barış sürecinin bölgesel ivme kazandığını ancak Taliban'ın sürece bağlılığı konusunda belirsizliğin sürdüğünü bildirmiştir.³³ Ayrıca, Taliban bünyesindeki farklı fraksiyonların siyasi bir uzlaşmaya varma konusunda farklı çıkarlarının olduğu bildirilmiştir.³⁴ Lider eksikliği ve üyelerine yönelik devam etmekte olan güvenlik tehditlerinin söz konusu olduğu bir ortamda Yüksek Barış Konseyi'nin (YBK) Taliban ile uzlaşma çabalarında etkililiğinin sınırlı olduğu bildirilmiştir.³⁵ YBK'nin bir dizi kadın üyesi olsa da, kadın hakları aktivistleri tarafından ardı ardına yapılan çağrılara rağmen, kadınlar barış görüşmelerinin dışında tutulmuştur.³⁶

Ulusal Birlik Hükümeti (UBH), etnik bölünmelerin, siyasi himayeye bağlı gerilimlerin ve kilit stratejik konulara ilişkin dahili anlaşmazlıkların ket vurduğu kırılğan bir koalisyon olmaya devam etmektedir.³⁷ Kötüleşen güvenlik durumuyla ilgili kaygıların Hükümetin halkın güvenliğini sağlama yetisine olan desteği ve inancı azalttığı bildirilirken, öte yandan siyasi muhalifler Hükümetin vaat edilen reformları uygulama bakımından yetersizliğine ilişkin hoşnutsuzluklarını giderek daha fazla dile getirmeye başlamışlardır.³⁸ Nisan 2015'te yapılması planlanan parlamento seçimlerinin ertelenmesinin ardından, Temmuz 2015'te Özel Seçim Reform Komisyonu'nun kurulmasıyla seçim sürecini reforme etme yönünde sarf edilen çabalarda gelişme kaydedilmiştir.³⁹ Bununla birlikte, Komisyonun nihai önerilerini Aralık 2015'te yayımlamış olmasına rağmen, reformların uygulanmasının

- ³² BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 15; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 64; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 18.
- ³³ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 3; ayrıca bkz. Al Jazeera, *Afgan Barış Planını Yeniden Canlandırılmayı Amaçlayan Dörtlü Ülke Görüşmeleri Başlamıştır* (Four-Country Talks Resume to Revive Afghan Peace Plan), 6 Şubat 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/02/country-talks-resume-revive-afghan-peace-plan-160206101157692.html>; Reuters, *Pakistan, Çin, ABD Taliban'ı Afgan Barış Görüşmelerine Yeniden Katılması İçin Teşvik Etmektedir* (Pakistan, China, U.S. Urge Taliban to Rejoin Afghan Peace Talks), 19 Ocak 2016, <http://www.reuters.com/article/afghanistan-taliban-talks-idUSKCN0UW0AP>.
- ³⁴ The Guardian, *Afganistan'da Birbirine Rakip Fraksiyonlar Arasında Çıkan Çatışmalarda Düzinelere İnsan Hayatını Kaybetti* (Dozens Killed in Clashes Between Rival Taliban Factions in Afghanistan), 10 Mart 2016, <http://www.theguardian.com/world/2016/mar/10/dozens-killed-clashes-rival-taliban-factions-afghanistan-herat>; Deutsche Welle, *Afgan Barış Görüşmeleri Taliban'ı Yeniden Müzakere Masasına Getirmeyi Amaçlıyor* (Afghan Peace Talks Aimed at Bringing Taliban to Negotiating Table), 8 Ocak 2016, <http://www.dw.com/en/afghan-peace-talks-aimed-at-bringing-taliban-to-negotiating-table/a-18967629>; Tolo News, *Bölünmüş Bir Örgüt Olan Taliban'ı Açıklamalar* (A Divided Taliban Explained), 3 Aralık 2015, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/22636-a-divided-taliban-explained>; AAA, *Parçalanmaya Doğru mu? Ömer Sonrası Taliban'ın İncelenmesi*, 24 Kasım 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/toward-fragmentation-mapping-the-post-omar-taliban/>.
- ³⁵ Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü (Institute for War and Peace Reporting), *Afganistan Yüksek Barış Konseyi: Beş Yıl Sonra*, 18 Ocak 2016, <http://www.refworld.org/docid/569ff95d11.html>; Tolo News, *Silahlı Adamlar Samangan YBK Başkanı Öldürdü* (Gunmen Kill Samangan HPC Head), 5 Ocak 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23147-gunmen-kill-samangan-hpc-head>; The Express Tribune, *Tüm Gözler Yeni Barış Konseyi Başkanında* (All Eyes on New High Peace Council Chief), 7 Kasım 2015, <http://tribune.com.pk/story/986486/all-eyes-on-new-high-peace-council-chief/>. YBK'ye göre programın 2010 yılında başlamasından bu yana 17 vilayette, vilayet barış komitesinin 33 üyesi öldürülmüştür. Pajhwok Afghan News, *Afgan Barış Girişimine Yapılan Büyük Harcamalar Sonucunda Elde Edilen Kazanımlar Çok Azdır* (Huge Expenses on Afghan Peace Effort Achieve Little Gains), 30 Ağustos 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/08/30/huge-expenses-afghan-peace-effort-achieve-little-gains>.
- ³⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü (IHİÖ), *Afganistan: Kadınların Katılımını Sağlamak İçin Somut Plan Ortaya Kondu*, 12 Ocak 2016, <http://www.refworld.org/docid/569612034.html>; Afgan Kadınlar Ağı, *Barış ve Sonrası*, 7 Ocak 2016, http://www.awn-af.net/cms/press_detail/843/12; Kadın ve Çocuk Yasal Araştırma Vakfı, *Kadınların Barış Sürecine Katılımı*, 2015, <http://www.wclrf.org/af/wp-content/uploads/2016/Women%20Participation%20in%20Peace%20Process-%20English.pdf>, sf. 21-32.
- ³⁷ The Guardian, *Afgan Devlet Başkanı, Yardımcısı Bir Kabile İleri Gelenini Yumrukladıktan Sonra Anlaşmazlığı Çözmekle Uğraştı*, (Afghan President Left Battling Disunity After Aide Punches Elder), 5 Şubat 2016, <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/05/afghan-president-ashraf-ghani-disunity-aide-punch-elder-kandahar>; The Economist, *Kanlı bir geçiş yılı* (A bloody year of transition), 9 Ocak 2016, <http://www.economist.com/news/asia/21685515-resurgent-taliban-winning-territory-all-not-lost-bloody-year-transition>; Foreign Policy, *UBH Bir Yıl Sonra: Yönetmeye Çalışma* (NUG One Year On: Struggling to Govern), 29 Eylül 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/09/29/afghan-national-unity-government-one-year-on-struggling-to-govern/>;
- ³⁸ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 7. Hükümetin performansını eleştirerek yeni başkanlık seçimleri arayışında birçok muhalefet partisi kurulmuştur. Pajhwok Afghan News, *İstikrar Partisi Seçim Reformlarından Sonra Yeni Seçimlerin Yapılmasını İstemektedir* (Stability Party Wants Fresh Polls After Electoral Reforms), 18 Ocak 2016, <http://www.pajhwok.com/en/2016/01/18/stability-party-wants-fresh-polls-after-electoral-reforms>; Tolo News, *UBH'nin Başarısız Olduğunu Söyleyen Ahadi Yeni Bir Parti Kurmuştur* (Ahadi Launches New Party, Says NUG Has Failed), 14 Ocak 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23292-ahadi-launches-new-party-says-nug-has-failed>; Voice of America, *Afganistan'ın Eski Muhafızı Muhalefet Partisi Kurdu* (Afghanistan's Old Guard Set Up Opposition Party), 18 Aralık 2015, <http://m.voanews.com/a/afghanistan-old-guard-set-up-opposition-party/3108633.html>; Tolo News, *Ankete göre Ghani'nin Tasvip Edilme Oranları Düşmeye Devam Etmektedir* (Ghani's Approval Rating Continues to Slide: Survey), 16 Ağustos 2015, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/20930-ghanis-approval-rating-continues-to-slide-survey>. Ayrıca bkz. Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afgan Birlik Hükümetine Yönelik Sert Sözler*, 3 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/564b5aa64.html>.
- ³⁹ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 67.

geciktiği bildirilmiştir.⁴⁰ Parlamento ve Bölge konseyi seçimlerinin 2016 yılının ikinci yarısında yapılması planlanmaktadır.⁴¹

Artan şiddet ve gelecekle ilgili belirsizlik nedeniyle olduğu bildirildiği üzere, 2014 ve 2015 yıllarında ekonomik büyümenin önemli ölçüde yavaşlamasıyla ekonomik durum kötüleşmiştir.⁴² Ekonominin büyük ölçüde afyon ticareti dâhil olmak üzere kayıt dışı ve yasa dışı faaliyetlerden oluştuğu ve bu durumun daha fazla istikrarsızlığı beraberinde getirdiği bildirilmektedir.⁴³ Uluslararası güçlerin büyük çoğunluğunun geri çekilmesinin, bu uluslararası güçlerin mevcudiyetinden ekonomik anlamda yararlanan insanların sayısının çok fazla olması sebebiyle ülkedeki ekonomik durumu olumsuz yönde etkilediği bildirilmiştir.⁴⁴ Kayıtlı sektördeki işsizlik oranının yüzde 40 olduğu (oran 2011-12 döneminde yüzde 9,3'tür) belirtilmektedir.⁴⁵ 2015 Haziran ayında ülke genelinde yapılan bir araştırmaya göre, katılımcıların yüzde 55,4'ü son bir yılda istihdam olanaklarının kötüleştiğini ifade ederken yalnızca yüzde 5,6'sı iyileşme olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde katılımcıların yüzde 29,7'si evdeki mali durumun kötüleştiğini belirtirken yalnızca yüzde 21'i iyileşme olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶

Bu gelişmeler, bildirilen yaygın yolsuzluk vakaları, hükümet otoritesini kurma ve sürdürme konusunda karşılaşılan zorluklar, hukukun üstünlüğüne ilişkin zayıflıklarla ilgili devam eden kaygılar, bekleneni yerine getiremeyen bir yargı sistemi, yüksek suç oranları⁴⁷, yaygın insan hakları ihlalleri ve genel bir cezasızlık ortamı bağlamında ele

⁴⁰ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 9-10.

⁴¹ Tolo News, *BSK (Bağımsız Seçim Komisyonu) Reformlarla İlgili Tartışmalar Arasında Seçim Tarihini İlan Etmiştir* (IEC Announces Election Date Amid Controversy Over Reforms), 18 Ocak 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23348-iec-announces-election-date-amid-controversy-over-reforms>; UNAMA, *UNAMA Ulusal Birlik Hükümetinin Seçim Yapma Yönündeki Kararlılığını Memnuniyetle Karşılımıştır*, 2 Ocak 2016, <http://unama.unmissions.org/unama-welcomes-national-unity-government%E2%80%99s-commitment-hold-elections>.

⁴² AYYÖBD, *ABD Kongresi'ne Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ocak 2016, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/quarterlyreports/2016-01-30qr.pdf>, sf. 3; Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (SUBAE), *Afganistan'ın Özel Sektörü: Durum ve İlerlemek İçin Atılabilecek Adımlar*, Ekim 2015, <http://www.sipri.org/research/security/afghanistan/sipri-afghanistan-report-october-2015>, sf. 8; Dünya Bankası, *Afganistan Kalkınma Güncel Bilgi Notu*, Ekim 2015 http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2015/10/27/090224b083174638/1_0/Rendered/PDF/Afganistan0de0pd ate00October20150.pdf, sf. 1.

⁴³ Nangarhar vilayetinde Taliban'ın, yasal ürünlerle karşılaştırıldığında çok daha yüksek olan mali getirisinden dolayı kırsal topluluklarda rağbette olan haşhaş ve kenevir üretimini hoş gördüğü bildirilmektedir. AADB, *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir: Nangarhar'ın İsyân, Şiddet ve Yaygın Uyuşturucu Üretimi Girdabına Doğru Sürmekte Olan Düşüşü*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c2eaa34.html>, sf. 8; SUBAE, *Afganistan'ın Özel Sektörü: Durum ve İlerlemek İçin Atılabilecek Adımlar*, Ekim 2015, <http://www.sipri.org/research/security/afghanistan/sipri-afghanistan-report-october-2015>, sf. 9. New York Times'a göre, hem hükümet hem de Taliban üyeleri etkin kontrolleri altında bulunan alanlarda vergilendirme ve diğer yöntemler aracılığıyla afyon ticaretinden kâr elde etmektedir. New York Times, *Afgan Afyon Zincirinin Her Bir Aşamasını Anlama, Taliban Bir Kartel Haline Geliyor* (Penetrating Every Stage of Afghan Opium Chain, Taliban Become a Cartel), 16 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/17/world/asia/afghanistan-opium-taliban-drug-cartel.html>; New York Times, *Afgon Ticaretiyle Mücadele ile Görevlendirilen Afgan Görevliler Bu İşten Kâr Elde Ediyor* (Tasked With Combating Opium, Afghan Officials Profit From It), 15 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/16/world/asia/afghanistan-opium-heroin-taliban-helmand.html>. Ayrıca bkz. Entegre Bölgesel Bilgi Ağları (EBBA) (Integrated Regional Information Networks), *Afgon'un Taliban'ı ve Afgan Yetilileri Zengin Ederek Geri Dönüşü* (Opium Bounces Back, Enriching Taliban and Afghan Officials), 4 Mart 2016, <http://www.irinnews.org/feature/2016/03/04/opium-bounces-back-enriching-taliban-and-afghan-officials>.

⁴⁴ EBBA, *Afganistanın Şaşırtıcı Şekilde Tahmin Edilebilir Olan Ekonomik Çöküşü* (Afghanistan's Surprisingly Predictable Economic Crash), 14 Mart 2016, <http://www.irinnews.com/analysis/2016/03/13/afghanistan%E2%80%99s-surprisingly-predictable-economic-crash>; AYYÖBD, *ABD Kongresi'ne Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ocak 2016, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/quarterlyreports/2016-01-30qr.pdf>, sf. 4; Al Jazeera, *Taliban Size Altın Teklif Ettiğinde: Afgan Gençliği Krizde mi?* (When Taliban Offer You Gold: Afghan Youth in Crisis?), 16 Ocak 2016, <http://www.aljazeera.com/programmes/talktoajazeera/inthefield/2016/01/taliban-offer-gold-afghan-youth-crisis-160115133950196.html>; Reuters, *Afganlar Kendilerini Yardım Durumundan Kurtarmaya Çabalararken Atıl Duran Vinçler, Kullanılmayan Madenler* (Idle Cranes, Untapped Mines As Afghans Struggle to Wean Themselves Off Aid), 2 Aralık 2015, <http://www.reuters.com/article/us-afghanistan-economy-idUSKBN0TL2SB20151202>; Washington Post, *ABD Geri Çekilirken, Daha Fazla Afgan İşsiz Kalyor* (As the U.S. Pulls Back, More Afghans Descend Into Joblessness), 17 Ağustos 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/jobless-afghans-flow-in-and-out-of-the-country-in-search-of-a-stable-life/2015/08/17/fea873c-3c3c-11e5-a312-1a6452ac77d2_story.html.

⁴⁵ Tolo News, *Afganistan'da İşsizlik Oranları Ani Yükseliş Gösterdi* (Unemployment Rate Spikes in Afghanistan), 2 Ekim 2015, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/21676-unemployment-rate-spikes-in-afghanistan>. Hükümetin gençlere yönelik istihdam olanakları sağlama konusunda çabalarının yetersiz olduğunun düşünülmesi sonucu protestolar yapılmıştır. Pajhwok Afghan News, *Kızgın Gençler Protesto Srasında Çalışma Bakanı'nın Giriş Kapısını Kapatdı* (Angry Youth Shuts Labour Ministry's Gate During Protest), 1 Kasım 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/11/01/angry-youth-shuts-labour-ministry%E2%80%99s-gate-during-protest>. 2013-2014 Afgan Yaşam Koşulları Araştırmasına göre, işsizlik oranı 2007-2008'te yüzde 13,5'ten 2013-2014'te yüzde 22'ye yükselmiştir. Gençler arasında işsizlik oranının yüzde 27,4 olduğu bildirilirken, para karşılığı çalışmayan (işsiz veya yeterli derecede çalıştırılmayan) nüfus oranı 2013-2014 yılları için yüzde 39 olarak bildirilmiştir. Merkezi İstatistik Kurumu, *Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması: Ulusal Risk ve Savunmasızlık Değerlendirmesi*, 2016, <http://cso.gov.af/Content/files/ALCS%202013-14%20Main%20Report%20-%20English%20-%2020151221.pdf>, sf. 57-64.

⁴⁶ Araştırmada ülkedeki 34 vilayetten 14 farklı etnik gruptan 9.586 Afganla yüz yüze mülakat yapılmıştır. Asya Vakfı, *2015'te Afganistan: Afgan Halkına İlişkin Araştırma*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, sf. 56-57.

⁴⁷ UNAMA'ya göre, Taliban'ın Kunduz'u ele geçirmesinden sonra yaşanan kaos ve hukukun üstünlüğü ilkesinin çökmesi "keyfi adam öldürmelerin, fırsatçı suçların ve yıkımın cezasız kaldığı bir ortamı beraberinde getirmiştir. UNAMA, teyit edilemeyen raporlara göre silahlı adamlar veya fırsatçı suçlular tarafından toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalma korkusunun şehirdeki kadınların toplu olarak yerlerinden edilmelerinde kilit bir faktör olduğunu doğrulamıştır." UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 27. Bkz. Tolo News, *Suç Oranlarındaki Artış Kabillileri Biktardı* (Rise in Crime Irks Kabulies), 28 Şubat 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23984-rise-in-crime-irks-kabulies>; Pajhwok Afghan News, *Herat'da Farklı Suçlardan 70 Kişi Gözaltına Alındı* (70 Detained over Various Crimes in Herat), 17 Ocak 2016, <http://www.pajhwok.com/en/2016/01/17/70-detained-over-various-crimes-herat>; Khaama Press, *Kabil Polisi Son 3 Haftada Farklı Suçlardan 411 Kişiyi Tutukladı* (Kabul Police Arrests 411 over Various Criminal Charges in Past 3 Weeks), 10 Ocak 2016, <http://www.khaama.com/kabul-police-arrests-411-over-various-criminal-charges-in-past-3-weeks-1964>.

alınmalıdır.⁴⁸ Ayrıca, şiddet ortamının ve kötüleşen ekonomik durumun ruh sağlığı sorunlarında ve uyuşturucu kullanımında artış körikleyebileceği yönünde kaygılar mevcuttur.⁴⁹

B. Afganistan'daki Güvenlik Durumu: Çatışmanın Siviller Üstündeki Etkisi

Afganistan'daki güvenlik durumu, sivillerin çatışmanın en ağır yükünü çekmeye devam etmesiyle hâlâ öngörülemez bir niteliktedir.⁵⁰ Uluslararası güçlerin 2014 yılında çekilmesinin tamamlanmasının ardından, 2015 yılının özellikle ikinci yarısında çatışmalarda artış ve 2014 yılı ile karşılaştırıldığında ülke genelindeki güvenlik durumunda bariz bir kötüleşme yaşanmıştır.⁵¹ Taliban'ın giderek artan sayıda bölgede kontrolü elinde tuttuğu ve 2001'den bu yana ilk kez vilayet başkenti olan Kunduz şehrinin kontrolünü 2015 Eylül ayında geçici olarak ele geçirdiği bildirilmiştir.⁵² IŞİD'e⁵³ bağlı yeni grupların ortaya çıkması ve El Kaide'nin⁵⁴ yeniden ortaya çıkması gibi faktörlerin sonucu olarak görülen artış dâhil olmak üzere silahlı aktörlerin sayısındaki artış güvenlik durumunu daha da istikrarsız bir hale getirmiştir.⁵⁵ Taliban Lideri Molla Ömer'in ölümünün Temmuz 2015'te duyurulmasından sonra, yeni lider Molla Ahtar Mansur'a muhalif olanların küçük gruplara ayrıldığı ve bu durumun çatışmaya müdahil silahlı aktörlerin sayısını daha da artırdığı bildirilmektedir.⁵⁶

⁴⁸ Bkz. Bölüm II.C.

⁴⁹ New York Times, *Kabil'in Köprülerinin Altından, Bağımlılar Eski ABD Üssü'nde Yardım Alıyor* (From Under Kabul's Bridges, Addicts Get Help at Old U.S. Base), 10 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/11/world/asia/from-under-kabuls-bridges-addicts-get-help-at-old-us-base.html>; Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afganlarda Uyuşturucu Kullanımına Yönelen İşsizlik*, 7 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566936744.html>; Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afgan Kadınları Arasında Bağımlılıkla Mücadele*, 3 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566157c44.html>; AAA, *Evsiz ve İstemsiz: Kabil'deki Uyuşturucu Bağımlıları Nasıl Bir Yerden Diğere Sürükleniyor*, 29 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/homeless-and-unwanted-how-kabuls-drug-addicts-are-driven-like-a-flock/>; The Guardian, *Afganistan Gizli Ruh Sağlığı Salgınıyla Mücadele Ediyor* (Afghanistan Tackles Hidden Mental Health Epidemic), 2 Eylül 2015, <http://www.theguardian.com/global-development/2015/sep/02/afghanistan-tackles-hidden-mental-health-epidemic-therapists>

⁵⁰ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 24-25, 54; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 1. Ayrıca bkz. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), *Afganistan: Artan Sivil Zayıflatma İlgili Kaygılar*, 30 Nisan 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-concern-over-growing-number-civilian-casualties>; Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afganlar Savaş Travmasını Tartışıyor*, 18 Şubat 2015, ARR Sayısı 510, <https://iwpr.net/global-voices/afghans-discuss-trauma-war>.

⁵¹ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 12; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_Final_20151210.pdf, sf. 1-2, 17-23. Haziran-Ağustos raporlama dönemi için, BM Genel Sekreteri 'sürmekte olan çatışmanın hem şiddet hem de coğrafi kapsam açısından büyüdüğünü' belirtmiştir. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 1 Eylül 2015, A/70/359-S/2015/684, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 14. Ayrıca bkz. Savaş Çalışmaları Enstitüsü (ISW), *Bilgi Notu: Afganistan Tehdit Değerlendirmesi: Taliban ve IŞİD*, 10 Aralık 2015, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Afganistan%20Threat%20Assessment_The%20Taliban%20and%20ISIS_3.pdf.

⁵² Long War Journal'a göre, Aralık 2015 itibarıyla, Taliban Afganistan genelinde 39 bölgeyi kontrolü altında tutmakta ve bu 39 bölgeye ek olarak başka bölgelerin kontrolü için de mücadele etmektedir. Long War Journal, *Taliban Güney Afganistan'daki Bölgenin Kontrolünü Kaybetti, Kuzeydoğu'da Başka Bir Bölgenin Kontrolünü Ele Geçirdi*, 18 Aralık 2015, <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/12/taliban-lose-control-of-district-in-southern-afghanistan-gain-another-in-northeast.php>.

⁵³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016 <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 7; Stars and Stripes, *İslam Devletinin Saldırısı Üstlenmesi Afganistan'da Bu Grubun Sebep Olduğu Tırmanmayı Ortaya Koyuyor* (Islamic State Attack Claim Signals Escalation by Group in Afghanistan), 14 Ocak 2016, <http://www.stripes.com/news/islamic-state-attack-claim-signals-escalation-by-group-in-afghanistan-1.388693>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 12; ISW, *Bilgi Notu: Afganistan'da IŞİD*, 3 Aralık 2015, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20in%20Afghanistan_2.pdf; Public Broadcasting Service (PBS), *IŞİD Afganistan'da Peki Bunlar Gerçekte Kim? (ISIS is in Afghanistan, But Who Are They Really)*, 17 Kasım 2015, <http://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/isis-is-in-afghanistan-but-who-are-they-really/>; National Public Radio (NPR), *IŞİD Afganistan'da Tutunacak Zemin Buldu (ISIS Gains A Foothold In Afghanistan)*, 16 Kasım 2015, <http://www.npr.org/2015/11/16/456174727/isis-gains-a-foothold-in-afghanistan>. 2016 Ocak ayında, ABD Dışişleri Bakanlığı IŞİD'in Afganistan'daki kolunu terör örgütü olarak nitelendirdi. ABD Dışişleri Bakanlığı, *IŞİD-Horasan'ın (ISIL-K) Yabancı Terör Örgütü Olarak Nitelendirilmesi*, 14 Ocak 2016, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/01/251237.htm>.

⁵⁴ New York Times, *ABD IŞİD ve Taliban'a Odaklanırken El Kaide Yeniden Ortaya Çıktı* (As U.S. Focuses on ISIS and the Taliban, Al Qaeda Re-emerges), 29 Aralık 2015, <http://www.nytimes.com/2015/12/30/us/politics/as-us-focuses-on-isis-and-the-taliban-al-qaeda-re-emerges.html>; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_Final_20151210.pdf, sf. 18.

⁵⁵ BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, parag 14-16. Ayrıca bkz. Örneğin, Long War Journal, *Rakip Taliban Fraksiyonları Batı Afganistan'da Birbirine Karşı*, 8 Aralık 2015, <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/12/rival-taliban-factions-clash-in-western-afghanistan.php>; Al Jazeera, *Afganistan'da Savaş Alanı Daha da Karmaşık Hale Geldi* (The Afghan Battlefield Has Become More Complicated), 1 Kasım 2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/11/afghan-battlefield-complicated-151101081133323.html>; Al Jazeera, *IŞİD ve Taliban (ISIL and the Taliban)*, 1 Kasım 2015, <http://www.aljazeera.com/programmes/specialseries/2015/11/islamic-state-isis-taliban-afghanistan-151101074041755.html>; Al Jazeera, *Afganlar Taliban'ın Artan Etki Alanından Korkuyor* (Afghans Fear the Rising Influence of Taliban), 12 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2015/10/afghans-fear-rising-influence-taliban-151012143748059.html>.

⁵⁶ AAA, *Parçalanmaya Doğru mu? Ömer Sonrası Taliban'ın İncelenmesi*, 24 Kasım 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/toward-fragmentation-mapping-the-post-omar-taliban/>; New York Times, *IŞİD sebebiyle Taliban Kendi Bünyesinde Ayaklanma Tehdiidiyle Karşıya* (In ISIS, the Taliban Face an Insurgent Threat of Their Own), 4 Haziran 2015, <http://www.nytimes.com/2015/06/05/world/asia/afghanistan-taliban-face-insurgent-threat-from-isis.html>.

Çatışma ülkenin tüm kısımlarını giderek daha fazla etkilemektedir.⁵⁷ Ayrıca, çatışmanın niteliğinin de değişmeye başladığı bildirilmektedir.⁵⁸ 2014 yılı sonunda uluslararası muharebe güçlerinin çekilmesinin tamamlanmasından bu yana, HKU'ların, hedef gözeterek ve kasten öldürmenin yanı sıra kompleks saldırılar ve intihar saldırıları dâhil olmak üzere artan sayıda saldırılar⁵⁹ düzenlediği⁶⁰ ve AUGG kontrol noktalarına ve daha küçük garnizonlara doğrudan saldırdığı bildirilmektedir.⁶¹ HKU'lar tarafından gerçekleştirilen, kırsal alanlardaki toplulukları kontrol altında tutmayı amaçlayan genel gözdağı verme kampanyasının yanı sıra hedef gözeterek öldürme ve yerel sivil liderlerin kaçırılması gibi olaylarda önemli bir artış olmuştur.⁶² HKU'lar, Kabil'de ve diğer şehirlerde⁶³ yüksek profilli saldırılar düzenlemeye ve kırsal alanlarda ve nüfus yoğunluğu az olan diğer alanlarda etkisini genişletmeye devam etmektedir.⁶⁴

AUGG'nin Afganistan'da güvenliği ve istikrarı sağlama anlamında yeterliğine ve etkililiğine ilişkin kaygılar dile getirilmiştir.⁶⁵

- ⁵⁷ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 14. Ayrıca bkz. AAA, *2015 Yılında Kuzey'de Ayaklanma (4): Baghlan'daki Şehirlerin Etrafının Kuşatılması*, 21 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/insurgency-in-the-north-4-baghlan/>; AAA, *2015 Yılında Kuzey'de Ayaklanma (3): Kunduz'un Düşüşü ve Tekrar Ele Geçirilmesi*, 16 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-2015-insurgency-in-the-north-3-the-fall-and-recapture-of-kunduz/>; The Washington Post, *Bir Zamanlar Savaşı Uzaktan İzleyen Afganlar Ön Cephele Değişince Kaçmak Zorunda Kaldı* (Afghans Who once Watched War from Afar Forced to Flee as Front Lines Shift), 13 Temmuz 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/number-of-afghans-forced-from-home-soars-to-highest-level-since-taliban-era/2015/07/13/816fd27e-19d1-11e5-bed8-1093ee58dad0_story.html.
- ⁵⁸ Mark Bowden, BM Genel Sekreteri Afganistan Özel Temsilcisi Vekili'nden şu cümle alıntılanmıştır: "Savaşma şekli anlamında çatışmanın doğası değişiyor ve bu durumdan en çok siviller etkililiyor [...] aynı zamanda alanların kontrolü anlamında da bir değişim yaşanmıştır". Bkz. BM Haber Servisi, *Afganistan: Şiddetin Artmasına Karşın, BM Yetkilisi Genel İtibariyle İnsani Yardım Konusunda İlerleme Kaydedildiğini Bildirmiştir*, 15 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/5672be0f417.html>.
- ⁵⁹ Radio Free Europe, *Taliban'ın Afganistan'da Nadir Görülen Kış Saldırısı* (The Taliban's Rare Winter Offensive In Afghanistan), 8 Ocak 2016, <http://www.rferl.org/content/taliban-rare-winter-offensive/27477046.html>; Foreign Policy, *İnceleme: Taliban 2015'te Atağa Geçti ancak IŞİD Kendi Çöplüğünde İlerliyor* (Mapped: The Taliban Surged in 2015, but ISIS Is Moving In on Its Turf), 4 Ocak 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/01/04/mapped-the-taliban-surged-in-2015-but-isis-is-moving-in-on-its-turf/>; The Washington Post, *Üst Düzey Afgan Yetkililere Göre "Taliban Kazanımlarıyla Geçen Bir Yıl "Bizim Başaramadığımızı Gösteriyor"* (A Year of Taliban Gains Shows that 'We Haven't Delivered,' Top Afghan Official Says), 27 Aralık 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-year-of-taliban-gains-shows-that-we-havent-delivered-top-afghan-official-says/2015/12/27/172213e8-9cfb-11e5-9ad2-568d814bbf3b_story.html; New York Times, *BM'ye göre Afgan Talibanı'nın Etki Alanı 2001'den Bu Yana En Geniş Düzeyde* (Afghan Taliban's Reach Is Widest Since 2001, U.N. Says), 11 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/12/world/asia/afghanistan-taliban-united-nations.html>.
- ⁶⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 2.
- ⁶¹ New York Times, *Taliban Kentlere Yönelik Saldırıları Artırdı, Afgan Güçlerin Ataklığını Sınıyor* (Taliban Step Up Urban Assaults, Testing the Mettle of Afghan Forces), 9 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/10/world/middleeast/taliban-step-up-urban-assaults-testing-the-mettle-of-afghan-forces.html>; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 17.
- ⁶² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 45-46; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 52-57. Ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 17; BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Haziran 2015, A/69/929 - S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 22.
- ⁶³ 2015'in son ve 2015'in ilk aylarında şehir merkezlerine yapılan saldırılarda bir artış yaşandı. Bu saldırıların hedefleri arasında pek çok yabancı büyükelçilik de bulunuyordu. Bkz. örneğin: BM Haber Servisi, *BM Kabil'de Medya Hedef Alan İntihar Saldırısını Kınadı*, 21 Ocak 2016, <http://www.refworld.org/docid/56a1dce840b.html>; Radio Free Europe, *Kabil'de Rusya Büyükelçiliği Yakınındaki İntihar Saldırısında Beş Kişinin Öldüğü Bildirildi* (Five Said Killed in Suicide Attack near Russian Embassy in Kabul), 20 Ocak 2016, <http://www.rferl.org/content/kabul-russian-embassy-suicide-bomber/27499238.html>; New York Times, *Afganistan'daki İntihar Saldırısında En Az 13 Kişi Hayatını Kaybetti* (Suicide Attack Kills at Least 13 in Afghanistan), 17 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/18/world/asia/suicide-attack-kills-at-least-13-in-afghanistan.html>; New York Times, *IŞİD Afganistan'da Pakistan Konsolosluk Yakınındaki 7 Kişinin Ölümüne Sebep Olan Saldırısı Üstlendi* (ISIS Claims Assault that Killed 7 near Pakistani Consulate in Afghanistan), 13 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/14/world/asia/Celalabad-afghanistan-blast.html>; UNAMA, *UNAMA Kabil'de 5 Kişinin Ölümüne 56 Kişinin Yaralanmasına Sebep Olan Taliban Saldırıları Kınadı*, 6 Ocak 2016, <http://unama.unmissions.org/unama-condemns-taliban-attacks-kabul-city-kill-five-and-injure-56>; New York Times, *Taliban Kentlere Yönelik Saldırıları Artırdı, Afgan Güçlerin Ataklığını Sınıyor* (Taliban Step Up Urban Assaults, Testing the Mettle of Afghan Forces), 9 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/10/world/middleeast/taliban-step-up-urban-assaults-testing-the-mettle-of-afghan-forces.html>; New York Times, *Kabil Havaalanı Yakınlarındaki Bombalamalar Afganistan Başkenti Çevresinde Yaşanan Saldırı Silsilesine Yenisini Eklendi* (Bombings Near Kabul Airport Add to String of Attacks Around Afghan Capital), 4 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/05/world/asia/bombings-near-kabul-airport-add-to-string-of-attacks-around-afghan-capital.html>; Radio Free Europe, *Kabil'de Taliban'ın Üstlendiği Patlamada İki Kişi Hayatını Kaybetti* (Two Dead in Kabul Explosion Claimed by Taliban), 1 Ocak 2016, <http://www.rferl.org/content/article/27461844.html>; The Wall Street Journal, *Taliban Kabil'de İspanya Büyükelçiliği Yerleşkesine Saldırdı* (Taliban Attacks Spanish Embassy Compound in Kabul), 11 Aralık 2015, <http://www.wsj.com/articles/gunmen-suicide-bomber-attack-spanish-embassy-in-kabul-1449845240>; AAA, *Kabil'deki Üçlü Saldırı: Mesaj mı? Eğer öyleyse, Kime?*, 10 Ağustos 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-triple-attack-in-kabul-a-message-if-so-to-whom/>. Ayrıca bkz: The Washington Post, *Kunduz'dan Sonra Taliban Diğer Afgan Kentlerini Hedef Alıyor* (After Kunduz (Taliban Is Now Targeting Other Afghan Cities)), 14 Ekim 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/after-kunduz-taliban-is-now-targeting-other-afghan-cities/2015/10/14/551ab668-7272-11e5-ba14-318f8e87a2fc_story.html.
- ⁶⁴ Bkz. ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 17-18; The Guardian, *Helmand'in Ele Geçirilmesi Neden Taliban'ın Stratejik Hedefleri Arasında İlk Sırada Geliyor* (Why Capturing Helmand Is Top of the Taleban's Strategic Goals), 26 Aralık 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/dec/26/taliban-helmand-opium>; AAA, *Musa Qala'nın İkinci Düşüşü: Taliban Kontrol Ettiği Alanı Nasıl Genişletiyor*, 3 Eylül 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-second-fall-of-musa-qala-how-the-taliban-are-expanding-territorial-control/>.
- ⁶⁵ Bkz. AYYÖBD, *Kongre'ye Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ekim 2015, <https://www.ayyobd.mil/pdf/quarterlyreports/2015-10-30qr.pdf>, sf. 4; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 29, 31; RT, *NATO Raporu Afgan Ordusunu Misyon Yürütme Konusunda Yetersiz Olduğu Gerekçesiyle Ağır Bir Şekilde Eleştirdi*, 10 Aralık 2015, <https://www.rt.com/news/328408-afghan-army-mission-incapable/>; The Guardian, *Helmand'in Ele Geçirilmesi Neden Taliban'ın Stratejik Hedefleri Arasında İlk Sırada Geliyor* (Why Capturing Helmand Is Top of the Taleban's Strategic Goals), 26 Aralık 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/dec/26/taliban-helmand-opium>; Dış İlişkiler Konseyi, *Afgan Güçleri Taliban'a Karşı Koyabilir mi?*, 9 Ekim 2015, <http://www.cfr.org/afghanistan/can-afghan-forces-resist->

Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misiyonu (UNAMA) hükümet yanlısı silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen ve devam etmekte olan insan hakları ihlalleri ve bu grupların ne ölçüde cezasızlıkla hareket ettiklerine ilişkin kaygılarını dile getirmiştir. Hükümet yanlısı silahlı grupların sebep olduğu sivil zayıat oranının 2014 yılı ile karşılaştırıldığında yüzde 42 oranında arttığı bildirilmiştir.⁶⁶ Ayrıca sivillerin giderek daha fazla hükümet yanlısı silahlı gruplar ve HKU'lar arasındaki ateş hattında kaldıkları bildirilmiştir.⁶⁷

Sıradaki iki alt bölüm Afganistan'daki sivil zayıat sayısı ve güvenlik olaylarının sayısı hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Bununla birlikte, toplam sivil zayıat sayısı ve güvenlik olaylarının toplam sayısı Afganistan'da sürmekte olan çatışmanın şiddetine ilişkin önemli göstergeler olsa da, bunların sivillerin maruz kaldığı çatışma kaynaklı şiddetin yalnızca bir yönünü temsil ettiği belirtilmelidir. Çatışmanın sivil nüfus üstündeki etkisini tam ve doğru olarak anlamak için, çatışmanın insan haklarının durumu üstündeki etkisi ve çatışmanın, Devletin insan haklarını koruma yetisini ne ölçüde engellediği dâhil olmak üzere şiddetin daha uzun vadeli ve dolaylı sonuçlarının da göz önünde bulundurulması gerekir. (bkz. Bölüm II.C). Afganistan'daki çatışma bağlamında, ilgili faktörler aşağıdaki gibidir:

- i. Hükümet karşıtı unsurlar (HKU'lar) tarafından tehdit ve sivillere gözdağı verilmesi, hareket serbestisine getirilen kısıtlamalar, haraç alma ve yasa dışı vergilendirmenin yanı sıra paralel adalet yapıları ve hukuka aykırı cezaların verilmesi aracılığıyla sivillerin kontrol altına alması (bkz. Bölüm II.C);
- ii. Zorla silahlandırma (bkz. Bölüm III.A.3);
- iii. Gıda güvencesizliği, yoksulluk ve geçim kaynaklarının tahribatıyla gözler önüne serilen şiddetin ve güvensiz ortamın insani durum üstündeki etkisi (bkz. Bölüm II.D);
- iv. Yüksek oranlardaki organize suç ve yerelde nüfuzlu kişilerin, savaş ağalarının ve yozlaşmış hükümet yetkililerinin ceza almadan hareket etmesi (bkz. Bölüm II.C);
- v. Güvensiz ortam sonucunda eğitim ve temel sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sistematik kısıtlamalar (bkz. Bölüm II.C) ve
- vi. Özellikle kadınlar dâhil olmak üzere kamu hayatına katılımın önündeki sistematik kısıtlamalar. (bkz. Bölüm III.A.1.i ve III.A.7).

1. Sivil Zayıat

UNAMA, sivil zayıat sayısını (çatışma ya da diğer şiddet olayları sebebiyle hayatını kaybeden ya da yaralananlardan oluşur) 2009 yılında takip etmeye başlamıştır. Sivil zayıat sayısı, 2011 ile karşılaştırıldığında 2012'deki yüzde 4 oranındaki düşüş dışında 2009 ile 2015 yılları arasında her yıl artmıştır. 11.002 sivil zayıat ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında en fazla sivil zayıat 2015 yılında verilmiştir (3.545 sivil ölü ve 7.457 yaralı).⁶⁸ 1 Ocak 2009 ile 31 Aralık 2015 tarihleri arasında UNAMA toplam 58.736 sivil zayıat olduğunu kaydetmiştir (21.323 ölü ve 37.413 yaralı).⁶⁹ Sivil zayıat sayısının artma eğilimi 2016 yılının ilk çeyreğinde de devam etmiştir.⁷⁰

UNAMA, sivil zayıat sayısındaki artışın kara harekâtı, hedef gözeterek öldürme ve kompleks saldırılar ile intihar saldırılarındaki artıştan kaynaklandığını gözlemlenmiştir.⁷¹ 2015'in ilk yarısında kara harekâtları sebebiyle verilen zayıatın oranı yüzde 19 düşerken, Afganistan genelinde karada süren çatışmalar 2015'in ikinci yarısında bu

⁶⁶ taliban/p37108. Ayrıca bkz. AAA, *Gazne Firarı: Hükümet Nerede Başarısız Düşman Nerede Başarılı Oldu*, 15 Ocak 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/ghazni-jailbreak-where-the-government-failed-and-its-enemy-succeeded/>; Reuters, *Afğan Güçleri Arasındaki Karmaşa ve Yozlaşma Helmand Savunmasını Vurdu* (Confusion, Corruption among Afghan Forces Hit Helmand Defence), 25 Aralık 2015, <http://uk.reuters.com/article/uk-afghanistan-taliban-helmand-idUKKBN0U80C620151225>. ABD Savunma Bakanlığına göre, mevcut gelişim düzeylerine bakıldığında, AUGG "kilit yeterliliklerinde ilerleme kaydetmeden, yetkin operasyon-düzeyinde liderler olmadan ve insan sermayesini sürekli geliştirmeden ayaklanmayı yönetemez ve Afganistan genelinde güvenliği ve istikrarı sağlayamaz" ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Artırılması*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, sf. 31.

⁶⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64.

⁶⁸ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 2, 25. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 14.

⁶⁹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 1. UNAMA, Afganistan'daki çalışma ortamıyla ilişkilendirilen kısıtlamaların sonucu olarak sivil zayıat sayısını eksik rapor etme ihtimalinin bulunduğunu belirtmiştir. *A.g.e.* sf. ii.

⁷⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 1.

⁷¹ UNAMA, *Afganistan'daki BM Şefi: Sivilleri Korumak İçin Şimdi Daha Fazlasını Yapın – UNAMA, 2016'nın İlk Çeyreği İçin Sivil Zayıat Verilerini Yayımladı*, 17 Nisan 2016, <https://unama.unmissions.org/un-chief-afghanistan-do-more-now-protect-civilians-unama-releases-civilian-casualty-data-first>.

⁷² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 2. UNAMA'ya göre İŞİD ile bağlantılı gruplar, çoğunlukla Talibanla karada süren çatışmalar sebebiyle sivil zayıat verilmesine sebep olmuştur. UNAMA, *A.g.e.*, sf. 56.

çatışmalardan kaynaklanan sivil zayıyatı yüzde 60 oranında artırmıştır. Hükümet yanlısı güçler⁷² kara harekâtlarının sebep olduğu sivil zayıyatın yüzde 30'undan sorumlu iken HKU'lar bu çatışmalardan kaynaklanan sivil zayıyatın yüzde 25'inden sorumludur (UNAMA, bu çatışmalardan kaynaklanan zayıyatın yüzde 44'ünden kimin sorumlu olduğunu belirleyememiştir).⁷³ UNAMA'ya göre, hükümet yanlısı güçler tarafından gerçekleştirilen kara harekâtlarının sebep olduğu sivil zayıyat sayısında 2015 yılında görülen artışın sebebi büyük oranda, 2014 yılı sonunda güvenlik sorumluluğu geçişinin tamamlanması ve AUGG'nin 2015'te ayaklanmaya karşı yürütülen operasyonların tam sorumluluğunu üstlenmesidir.⁷⁴

2014 yılında, el yapımı patlayıcılar (EYP) sebebiyle 925 sivil hayatını kaybetmiş ve 2.053 kişi yaralanmıştır ve 2013 yılı ile karşılaştırıldığında yüzde 3'lük bir artış olmuştur.⁷⁵ 2015 yılında, 2012'den bu yana ilk kez EYP'lerin kullanımından kaynaklanan sivil ölümleri (713) ve yaralanmalar (1.655) bir önceki yıla oranla yüzde 20 oranında düşmüştür. Ancak, EYP kullanımından kaynaklanan ölümler sivil zayıyatların yüzde 21'ini oluşturarak kara harekâtlarından sonra en çok zayıyata sebep olan etmendir.⁷⁶

HKU'lar kalabalık pazar alanları, camiiler, düğün gibi sosyal etkinlikler, aşiret büyüklerinin toplantıları ve sivil hükümet binaları dâhil olmak üzere uluslararası insancıl hukuku ihlal ederek kamu alanlarını hedef almak suretiyle intihar saldırıları düzenlemeye de devam etmiştir. 2014 yılında UNAMA'nın kayıtlarına göre intihar saldırılarında verilen sivil zayıyat sayısı 1.582'dir (371 ölü ve 1.211 yaralı) ve 2013 yılıyla karşılaştırıldığında yüzde 28 oranında bir artış yaşanmıştır. 2015 yılında bu saldırılar 2014'e göre yüzde 16 oranında artmış ve sivil zayıyat sayısı 1.840 (308 ölü ve 1532 yaralı) olmuştur.⁷⁷

2015 yılında hükümet yanlısı güçler 2014'e göre yüzde 28'lik bir artışla 1.854 sivil zayıyat (621 ölü ve 1233 yaralı) verilmesine sebep olmuştur ve bunun büyük bir kısmı (yüzde 68) kara harekâtlarından kaynaklanmıştır.⁷⁸ UNAMA, çalışma ortamındaki kısıtlamalar ve bilgiye erişimin sınırlı olması sebebiyle gece arama operasyonlarında verilen sivil zayıyat sayısını eksik rapor ediyor olabileceğini belirtmiştir.⁷⁹ 2015'te, hem uluslararası askeri güçler hem de Afgan Hava Kuvvetleri tarafından yürütülen hava operasyonlarında 296 sivil zayıyat verilmiştir ve bu sayı 2014 yılına göre yüzde 83'lük bir artış olduğunu göstermektedir.⁸⁰

Pakistan ordusu tarafından Pakistan'dan Afganistan'a yönelik sınır ötesi topçu ateşi Afganistan'ın doğu bölgesindeki alanları etkilemeye devam etmektedir. 2015 yılında toplam 19 sınır ötesi topçu ateşi vakası 32 sivil zayıyata sebep olmuştur.⁸¹

Nisan 2014 itibarıyla, 500 kilometre kareden fazla alan kara mayınlarıyla kirletilmiştir ve 253 bölgede 1609 topluluğu etkilemiştir.⁸² 2015 yılının ortalarında ülke geneli Mayın ve EYP Etkisinden Arı Topluluk Araştırması

⁷² UNAMA, hükümet yanlısı güçleri "Afgan Hükümeti Ulusal Güvenlik Güçleri ve askeri veya paramiliter ayaklanma karşıtı operasyonlar yürüten ve doğrudan veya dolaylı olarak Afganistan Hükümeti kontrolü altında olan diğer güçler ve gruplar" olarak tanımlar. Bu güçlere ASP, AYP, AUO, AUP, UGD ve diğer Hükümet Yanlısı yerel savunma güçleri dahildir." UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 81.

⁷³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 25-26.

⁷⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 26. Hükümetin UNAMA'nın bulgularına cevabı için bkz. *2015 UNAMA (Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu) Sivillerin Korunması Raporuna İlişkin Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Beyanı*, 14 Şubat 2016, <http://president.gov.af/en/news/66833>. Taliban'ın cevabı için bkz. *Afganistan İslam Emirliği, UNAMA'nın Kısmi Sivil Zayıyat Raporunu Reddediyoruz*, 14 Şubat 2016, <http://shahamat-english.com/we-reject-impartial-civilian-casualty-report-of-unama/>.

⁷⁵ UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 42.

⁷⁶ UNAMA, bu düşüşün HKU'larca EYP kullanımının azalmasından ziyade Afgan güvenlik güçlerinin bu EYP'leri tespit etme ve güvenli hale getirme anlamında artan yeterliliklerinden kaynaklanmış olabileceğini gözlemlemiştir. *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 35. UNAMA aynı zamanda düşüşün seçim olmamasından ve dolayısıyla ele alınan dönemde seçimle ilgili faaliyetlere yönelik saldırı olmamasından da kaynaklanmış olabileceğini gözlemlemiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 6.

⁷⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 41; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 51. 2015 Eylül ayında, Kunduz kuşatması sırasında Taliban'ın sivillere savaşırları evlerinde barındırmaları yönünde baskı yaparak ve Afgan güvenlik güçleri veya hükümet mensuplarını bulmak için kapı kapı dolaşıp arama yaparak sivilleri daha çok riske attığı bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Rapor*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 13-18; Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Taliban'ın Taktikleri Sivillerin Hayatını Riske Atıyor*, 29 Eylül 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/09/afghanistan-taliban-tactics-put-civilians-in-harms-way/>.

⁷⁸ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 58-59.

⁷⁹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. ii.

⁸⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 59-60.

⁸¹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 24.

⁸² Afganistan Mayın Eylem Koordinasyon Merkezi (AMEKM), *Afganistan Mayın Eylem Programı, 1393 Yıllık Raporu (Nisan 2014 - Mart 2015)*, 2015, <http://www.macca.org.af/macca/wp-content/uploads/2015/09/MAPA-Annual-Report-1393.pdf>, sf. 3.

(MEEATA) yayını, 30 kilometre karelik bir alanın daha kirletilmiş olduğunu ortaya koymuş ve etkilenen toplulukların sayısı 1.726'ya yükselmiştir.⁸³

2. Güvenlik Olayları

2015 yılında, 22.634 güvenlik olayı kaydedilmiş ve 2014'e göre yüzde 3'lük bir artış yaşanmıştır ve 2001'den bu yanda ikinci en yüksek sayıya ulaşılmıştır.⁸⁴ Kuzeyde, Sari Pul, Faryab, Jawzan, Kunduz ve Takhar gibi vilayetlerde görülen güvenlik olaylarının sayısında önemli bir artış kaydedilmiştir.⁸⁵

C. İnsan Hakları Durumu

Afghan Hükümeti tarafından ulusal ve uluslararası insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmek üzere beyan ettiği taahhüde karşın, hükümetin insan haklarını koruma anlamındaki sicili tutarsız olmaya devam etmektedir. Kadınlar, çocuklar, etnik azınlıklar, gözaltında bulunanlar ve diğerleri dâhil olmak üzere toplumun önemli bir kısmının farklı aktörlerin gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerine maruz kalmaya devam ettiği bildirilmektedir.⁸⁶

1. İnsan Hakları İhlalleri

Sivillere yönelik insan hakları ihlallerinin söz konusu alanın kimin etkin kontrolü altında olduğuna bakılmaksızın ülkenin her yerinde gerçekleştiği bildirilmektedir. Hükümetin kontrolü altında olan alanlarda Devlet ve aktörleri tarafından gerçekleştirilen ihlallerin rutin olarak gerçekleştiği bildirilmektedir.⁸⁷ Hükümet yanlısı silahlı grupların (kısmi) kontrolü altında olan alanlarda, bu grupların cezasızlıkla insan hakları ihlalleri gerçekleştirdikleri bildirilmektedir.⁸⁸ Aynı şekilde HKU'ların kontrolü altında olan alanlarda paralel adalet yapılarının dayatılması aracılığıyla gerçekleştirilen ihlaller dâhil olmak üzere yaygın insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği bildirilmektedir.⁸⁹ Ayrıca, hem Devletin hem de devlet dışı aktörlerin, kontrolleri dışında olan alanlarda insan hakları ihlalleri gerçekleştirdikleri de bildirilmektedir.⁹⁰ Kontrolü ele geçirmek için mücadelenin devam ettiği alanlarda ciddi insan hakları ihlallerinin özellikle yaygın olduğu bildirilmektedir.⁹¹

⁸³ Birleşmiş Milletler Mayın Eylem Servisi (BMMES), *Afganistan Mayın Eylem Programı Nisan Haziran 2015 Şaşırtan Gerçekler*, Temmuz 2015, <http://www.macca.org.af/macca/wp-content/uploads/2015/07/MAPA-Fast-Facts-Apr-Jun-2015.pdf>. Bu kirliliğin büyük bir kısmı Sovyet-Afgan savaşı ve 2001 öncesinde yaşanan silahlı iç çatışmalardan kaynaklanır. AMEKM, *Afganistan Mayın Eylem Programı, 1393 Yıllık Raporu (Nisan 2014 - Mart 2015)*, 2015, <http://www.macca.org.af/macca/wp-content/uploads/2015/09/MAPA-Annual-Report-1393.pdf>, sf. 3.

⁸⁴ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 12.

⁸⁵ BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7e4.html>, para. 14.

⁸⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016 <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 13-22, 42-57, 64-70. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 15-19, 55-66, 87-89.

⁸⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 58, 67; Uluslararası Af Örgütü, *Uluslararası Af Örgütü Raporu 2015/16 - Afganistan*, 24 Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56d05b7cc.html>.

⁸⁸ 2015 yılı sonuna kadar, UNAMA, Hükümetin "Ulusal Ayaklanma Destek Stratejisi"nin bir parçası olarak Afgan güvenlik güçlerinin mevcudiyetinin sınırlı olduğu 10 vilayette 23 bölgede hükümet yanlısı silahlı grupların oluşturulmasını belgelemiştir. UNAMA, bu tür hükümet yanlısı silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin geçmişte sürekli olarak belgelendiğini ve bu grupların oluşturulmasıyla önemli bir insan hakları ihlalleri ve cezasızlık riskinin baş gösterdiğini belirtir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 65-66.

⁸⁹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 50-51.

⁹⁰ Hem hükümet yanlısı güçler hem de HKU'ların kontrolleri altındaki ve dışındaki alanlarda hedef gözeterek öldürme, sivil zayıfın verildiği muharebe harakâtları, kompleks saldırılar ve intihar saldırıları, tehdit, taciz, gözdağı verme gibi ihlalleri gerçekleştirdikleri rapor edilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 41-53, 58-63. Taliban'ın Kabil dâhil olmak üzere Hükümetin kontrolü altındaki alanlarda hedef gözeterek öldürme gibi ihlaller ve saldırılar gerçekleştirdiği ve özellikle Hükümetin ve uluslararası destekleyicisi olarak algılanan kişileri hedef aldığı bildirilmiştir. Kanada Göç ve Mülteci Kurulu, *Afganistan: Taliban'ın Bireyler Yer Değiştirdikten Sonra Bu Bireyleri Takip Etme Kapasitesinin Olup olmadığı; Taliban'ın Bireyleri Uzun Süreli Takip Etme Kapasitesi, Taliban'ın Hedef Gözeterek Adam Öldürme Kapasitesi (2012-Ocak 2016)*, 15 Şubat 2016, AFG105412.E, <http://www.refworld.org/docid/56d7f2670.html>; Christian Science Monitor, *Afganistan Başkentinde, Taliban'ın Kolları Derinlere Uzanyor* (In Afghanistan Capital, Tentacles of Taliban Reach Deep), 18 Kasım 2015, <http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2015/1118/In-Afghanistan-capital-tentacles-of-Taliban-reach-deep>. 2016 bahar hareketini ilan ederken, Taliban "harekât kapsamında ülke genelinde düşman hedeflerine yönelik büyük çaplı saldırılar, düşman mevkilerine yönelik şehitlik mertebesi arayışıyla yapılan taktik saldırıların gerçekleştirileceğini ve kent merkezlerinde düşman komutanların suikasta uğrayacağını" belirtmiştir. "Ömeri Harekât" Adı Verilen Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emirliği Liderlik Konseyi Tarafından Verilen Beyan, 12 Nisan 2016, <http://shahamat-english.com/statement-by-leadership-council-of-islamic-emirate-regarding-inauguration-of-spring-offensive-entitled-operation-omari/>. Ayrıca bkz. AAA, *Ömeri Harekât: Taliban 2016 Bahar Harekâtını İlan Etti*, 14 Nisan 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/operation-omari-taliban-announces-2016-spring-offensive/>.

⁹¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 40-79; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 41-93.

a) Devlet Aktörleri Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri

Çeşitli Devlet aktörleri ciddi insan hakları ihlalleri işlemekle suçlanmaktadır. Güvenlik güçleri mensuplarının yasa dışı adam öldürme suçları işledikleri ve çocukların cinsel istismara ve sömürüye maruz kaldıkları bildirilmiştir. Hükümet yetkililerinin, güvenlik güçlerinin, gözaltı merkezi yetkililerinin ve polisin işkence veya zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele veya cezalandırma yöntemlerini kullandıkları bildirilmiştir (aşağıya bkz.). Bu Devlet aktörlerinin her biri tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin cezasız kalmasının yaygın bir durum olduğu bildirilmektedir.⁹²

UNAMA, birbirini izleyen raporlarda, Ulusal Güvenlik Direktörlüğü (UGD), Afgan Ulusal Polisi (AUP), Afgan Yerel Polisi (AYP) ve Afgan Ulusal Ordusu (AUO) tarafından çatışmayla ilgili gözaltında tutulanların yaygın bir şekilde işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığını belgelemiştir. Gözaltında tutulanların düzeltici mekanizmalara ve savunma avukatına anlamlı bir erişimlerinin olmadığı bildirilmiştir.⁹³ Bağımsız gözlemcilerin erişemediği ve güvenlik güçlerinin kontrolünde olan gayriresmî gözaltı merkezlerinde tutulan kişilerin istismara ve işkenceye maruz kaldıkları da bildirilmiştir.⁹⁴ Düzenli hapisane sisteminin dışında çatışmayla ilgili gözaltında tutulanlara ilişkin kamuya açık istatistikler mevcut değildir.⁹⁵

Merkezi Hapishaneler Direktörlüğü idaresindeki hapisane sisteminde aşırı kalabalıklaşma ve hijyenik koşulların kötü olması gibi sorunların mevcut olduğu bildirilmektedir.⁹⁶ 2014 yılında yeni bir ceza usulü kanununun yürürlüğe girmesine rağmen yargılama öncesi uzun gözaltı süreleri sorun teşkil etmeye devam etmektedir.⁹⁷ Kolluk kuvvetlerinin özellikle çatışmayla ilgili tutulanlar olmak üzere gözaltında tutulanları itirafa zorlamak için işkenceye başvurdukları bildirilmektedir.⁹⁸ Kadın mahkumların yaygın olarak cinsel istismara ve zorbalığa maruz kaldığı rapor edilmektedir.⁹⁹

AYP'nin, konuşlandırıldığı bazı alanlarda güvenliği iyileştirmeye yardımcı olduğu bildirilirken, AYP mensupları tarafından sivillere yönelik gerçekleştirilen insan hakları ihlalleriyle ilgili kaygılar sürmektedir.¹⁰⁰ Aynı zamanda geçmişte yaşanmış ve hâlâ yaşanmakta olan insan hakları ihlalleriyle ilgili AYP mensuplarının hesap verebilirliğini sağlama konusunda sürekli yaşanan fiyaskolar ve AYP personelinin yerel güç simsalarının kontrolü altında olduğuna dair raporlarla ilgili kaygılar mevcuttur.¹⁰¹ 2015 yılında, UNAMA, 35 ölü 99 yaralı olmak üzere

⁹² ABD Dışişleri Bakanlığı, İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁹³ UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesinin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, sf. 17; UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muamele: Bir Yıl Sonra*, 20 Ocak 2013, <http://www.refworld.org/docid/50ffe6852.html>. Ayrıca bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Uluslararası Af Örgütü Raporu 2014/15 - Afganistan*, 25 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f07e2215.html>.

⁹⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesinin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, sf. 19.

⁹⁵ AYYÖBD, *ABD Kongresi'ne Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ekim 2015, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/quarterlyreports/2015-10-30qr.pdf>, sf. 151.

⁹⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; AYYÖBD, *ABD Kongresi'ne Sunulan Üç Aylık Rapor*, 30 Ekim 2015, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/quarterlyreports/2015-10-30qr.pdf>, sf. 152; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>.

⁹⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları- Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁹⁸ UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesinin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, sf. 19; BM İnsan Hakları Konseyi, *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin 2014 Yılında Afganistan'daki İnsan Hakları Durumu ve Teknik Desteğin İnsan Hakları Alanında Elde Ettiği Başarılarla İlişkin Raporu*, 8 Ocak 2015, A/HRC/28/48, <http://www.refworld.org/docid/5697d1474.html>, para. 35.

⁹⁹ Paiwand Afgan Derneği, *Afgan Kadınları Ceza İnfaz Sistemi*, Aralık 2015, http://www.tolnews.com/pdf/The-Afghan-Women-Penal-System_PAA-Research-Report.pdf, sf. 29-30; Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afganistan : Kadın Mahkûmlar Zorbalıktan Şikâyetçiler*, 10 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/5672c71e4.html>.

¹⁰⁰ Uluslararası Kriz Grubuna Göre, "AYP programı çoğu yerde güvenlik durumunu iyileştirmemiş hatta pek çok bölgede çatışmayı daha da körüklemiştir. Sayıları azınlıkta olan bir grup köylü bu program olmadığı takdirde bölgelerinin savaş alanına döneceğini veya isyancıların merkezi haline geleceğini düşünmekte ve bunu güvenlikleri için elzem bir etmen olarak görmektedir ancak AYP'nin korumakla yükümlü olduğu kişileri mağdur ettiği yönündeki şikâyetler daha yaygındır." Uluslararası Kriz Grubu, *Afgan Yerel Polisinin Geleceği*, 4 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/55702a544.html>, sf. 1. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 67-69. AYP mensuplarının sürekli olarak gerçekleştirdiği sivillere yönelik insan hakları ihlallerinin Hükümete karşı olan hoşnutsuzluğun artmasına katkıda bulunduğu ve bu durumun Taliban'ın, şehri Eylül 2015'te hızlı bir şekilde ele geçirmesinde yardımcı olduğu bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 1; New York Times, *Kunduz'daki Afganlar için Taliban Saldırısı Uğradıkları En Son Saldırı* (For Afghans in Kunduz, Taliban Assault Is Just the Latest Affront), 7 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/08/world/asia/for-afghans-in-kunduz-taliban-assault-is-just-the-latest-affront.html>.

¹⁰¹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 68; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrara Yönelik İlerleme Raporu*, Ekim 2014, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/Oct2014_Report_Final.pdf, sf. 73. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 71-72.

AYP mensuplarının karıştığı 134 sivil zayıat belgelemiştir;¹⁰² 2014 yılında UNAMA, 121 sivil zayıat (52 ölü ve 69 yaralı) belgelemiştir.¹⁰³ AYP ile ilişkilendirilen en yaygın ihlallerin arasında ağır bir şekilde dövme, mülkün tahrip edilmesi, hırsızlık, tehdit, gözdağı verme ve taciz bulunmaktadır.¹⁰⁴

UNAMA, güvenlik güçlerinin karıştığı ve eğitimi etkileyen olayları belgelemeye devam etmiştir; bu olayların büyük çoğunluğu okulların muharebe harekâtları için üs olarak kullanılmak amacıyla bazen geçici olmak üzere işgal edilmesiyle ilgilidir. Okulların bu şekilde kullanılması esasen bu yapıları korunan sivil yapılar olmaktan çıkıp, meşru askeri hedeflere dönüştürmekte ve çocukların güvenliğini, emniyetini ve eğitime erişimlerini ciddi şekilde etkilemektedir.¹⁰⁵

UNAMA aynı zamanda hastanelerin, kliniklerin ve sağlık personelinin hedef alındığı ve Afgan güvenlik güçleri ile uluslararası askeri güçlerle ilişkilendirilen çatışmayla ilgili vakalar konusunda kaygısını dile getirmiştir.¹⁰⁶ Özellikle, 2015 Ekim ayında Kunduz şehrinde Sınır Tanımayan Doktorlar (STD) hastanesine ABD ordusu tarafından gerçekleştirilen hava saldırısının Kunduz vilayetindeki sağlık hizmetleri üstünde yıkıcı bir etki bıraktığı ve binlerce kişinin acil bakım hizmetlerinden mahrum kalmasına sebep olduğu bildirilmiştir.¹⁰⁷ 2015 yılı sonunda ve 2016'nın ilk aylarında sivil zayıata, tutuklamalara ve sağlık hizmetleri personelinin taciz edilmesine ve tıbbi ekipmanlara zarar verilmesine sebep olan ve uluslararası askeri güçlerin desteğiyle hareket eden Afgan güvenlik güçleriyle ilişkilendirilen sağlık kurumları binalarında gerçekleştirilen arama operasyonu raporlarında bir artış yaşanmıştır.¹⁰⁸

b) Hükümet Yanlısı Silahlı Gruplar Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri

Hükümet yanlısı silahlı grupların kasten öldürme, darp etme, haraç alma, gözdağı verme ve hırsızlık dâhil olmak üzere yaygın olarak görülen insan hakları ihlallerinden sorumlu oldukları bildirilmektedir.¹⁰⁹ UNAMA, 2014 yılında verilen 102 zayıat (53 ölü ve 49 yaralı) ile karşılaştırıldığında 2015 yılında bu tür grupların sebebiyet

¹⁰² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 67.

¹⁰³ UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 79.

¹⁰⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 67.

¹⁰⁵ UNAMA ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na göre (UNICEF), 2015 yılında 24 okul hükümet yanlısı güçler tarafından askeri amaçlarla kullanılmıştır. Bunların arasında kullanılan okul sayısının en fazla olduğu vilayetin Kunduz olduğu belgelenmiştir, burada 15 okulun askeri amaçlarla kullanımı 6.680 öğrenciyi (3980 erkek ve 2700 kız öğrenci) etkilemiştir. AYP ayrıca Baghlan vilayetinde bir okulu 2015 yılında aylarca harekâtlar için üs olarak kullanmış ve bu süre boyunca yaklaşık 700 öğrencinin (340 kız ve 360 erkek öğrenci) ve 20 öğretmenin (sekiz kadın öğretmen dâhil olmak üzere) okula erişimi engellenmiştir. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık Hizmetlerine ve Eğitime Erişimlerini Engellleyen Kilit Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 19. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 19; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 30; BM Genel Sekreteri, *BM Genel Sekreteri'nin Afganistan'daki Çocuklar ve Silahlı Çatışmaya İlişkin Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 47-48.

¹⁰⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 20. Ayrıca bkz. AAA analizi. Bu analiz, Hükümet ve AUGG mensuplarının bu tür olaylara verdikleri tepkilerin, hastanelerdeki ve kliniklerdeki yaralı savaşçıların yasal ve meşru hedefler olduğunu düşündüklerini gösterdiğini rapor eder. AAA, *Klinikler Ateş Altında mı? Sağlık Çalışanları Afganistan'daki Çatışmanın Ortasında Kaldı*, 15 Mart 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/clinics-under-fire-health-workers-caught-up-in-the-afghan-conflict/>. UNAMA ve UNICEF'e göre, 2015 yılında sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen 15 vaka hükümet yanlısı güçlerle ilgilidir. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık Hizmetlerine ve Eğitime Erişimlerini Engellleyen Kilit Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 7.

¹⁰⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 20; UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 7-12; STD, *STD Bilgi Notu – Kunduz Hastane Saldırısı*, 8 Şubat 2016, http://www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_factsheet_-_kunduz_hospital_attack_-_feb_2016.pdf; AAA, *Kurallar Kitabını Parçalayıp Atmak mı, ABD'nin STD Hastane Saldırısına İlişkin Yürüttüğü Soruşturma*, 27 Kasım 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/ripping-up-the-rule-book-us-investigation-into-the-msf-hospital-attack/>.

¹⁰⁸ 17 Şubat 2016 tarihinde, Afganistan İçişleri Bakanlığı Özel Kuvvetleri ve Wardak vilayetinde bulunan uluslararası ordunun ortak operasyonu iki hastanın ve 15 yaşında bir çocuğun yaralı infazına sebep olmuştur. Klinikteki personel tutuklanmış ve dövülmüştür. UNAMA, *BM Tüm Tarafları Sağlık Kurumlarını Gözetmeye Davet Etmiştir*, 23 Şubat 2016, <http://unama.unmissions.org/un-calls-all-parties-respect-health-facilities>; İsveç Afganistan Komitesi, *Uluslararası Birlikler İsveç Afganistan Komitesi Kliniğine Yapılan Baskını Desteklemiştir*, 25 Şubat 2016, <http://swedishcommittee.org/blog/international-troops-supported-raid-clinic-swedish-committee-afghanistan>; New York Times, *İsveç Yardım Grubu Afganistan'daki Hastane Baskınına İlişkin Sorgulama Başlatılmasını İstiyor* (Swedish Aid Group Seeks Inquiry Into Afghan Hospital Raid), 24 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/25/world/asia/swedish-committee-for-afghanistan-hospital-raid.html>; İHİÖ (İnsan Hakları İzleme Örgütü), *Afganistan: Hastanedeki Hastaların Ordu Tarafından Öldürülmesine İlişkin Soruşturma*, 19 Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56caccfe4.html>. UNAMA, 2015 Aralık ayında Logar ve Helmand vilayetlerinde Afgan güvenlik güçleri ve uluslararası askeri güçlerin birlikte yürüttüğü sağlık personelinin tutuklanmasıyla ve klinik ekipmanının tahrip edilmesiyle sonuçlanan iki arama operasyonu yapıldığına belgelemiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 63.

¹⁰⁹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 83-87.

verdiği 136 sivil zayıat (54 ölü ve 82 yaralı) olduğunu kaydetmiştir.¹¹⁰ 2015 yılında yaşanan ölümlerden yirmi ikisinin ve yaralanmalardan üçünün sivillerin hedef gözeterek öldürülmesi sonucu gerçekleştiği bildirilmiştir.¹¹¹ Bu gruplar arasında HKU'lara karşı savaşmak üzere Afgan güvenlik güçleri tarafından silah altına alınan güçlü ve nüfuzlu kişiler ve milisler bulunmaktadır ancak bu gruplar AUGG'nin komuta ve hesap verebilirlik yapıları kapsamında değildir.¹¹² Hükümet yanlısı silahlı grupların gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerinin cezasız kalışının yaygın olduğu bildirilmektedir.¹¹³

Afgan güvenlik güçleri ülke genelinde HKU saldırılarına karşı koymaya çalışırken oluşturulan özel milis kuvvetlerinin sayısında 2015 yılında bir artış yaşanmıştır.¹¹⁴

c) Hükümet Karşıtı Unsurlar Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlalleri

HKU'ların yargısız infaz gerçekleştirdiği, işkence ettiği, kötü muamelede bulunduğu ve sivillerin hareket serbestisi, ifade ve siyasi katılım özgürlüğü, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim ve etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı gibi haklarını kullanmalarını engellediği bildirilmiştir.

HKU'ların başta kendi kontrolleri altında olan bölgeler olmak üzere ve bu bölgelerle sınırlı olmamakla birlikte bu alanlarda kendi paralel "yargı" yapılarının uygulanmasını sağlamak için hükümetin adalet mekanizmalarının veya hizmetlerinin mevcut olmayışından yararlandığı bildirilmektedir.¹¹⁵ UNAMA, "bu paralel yargı yapılarının yasadışı olduğunu ve Afganistan kanunları kapsamında hiçbir meşruiyeti veya temeli olmadığını belirtmektedir. Bu yapılar tarafından infaz edilen cezalar; insan hakları ihlalleri, Afganistan yasaları kapsamında cezai eylem ve bazı durumlarda uluslararası hukuk kapsamında savaş suçları teşkil etmektedir."¹¹⁶ 2015 yılında, UNAMA, HKU'lar tarafından infaz edilen ölüm cezaları ve kırbaçlama cezası sonrasında 76 sivil zayıat (60 ölü ve 16 yaralı) olduğunu belgelemiştir.¹¹⁷ HKU'ların paralel yönetim sistemleri dayatmaya çalıştığı alanlarda kanunlara aykırı vergi koyduğu bildirilmektedir.¹¹⁸

HKU'ların ifade özgürlüğüne kısıtlamalar getirdiği bildirilmektedir. HKU'lar tarafından Hükümet için casusluk yapmakla suçlanan sivillerin yanı sıra HKU'lar aleyhinde veya Hükümet lehinde konuşan sivillerin HKU'ların idaresindeki paralel ve yasadışı yargı prosedürleri çerçevesinde duruşmasız yargılamaya maruz kaldıkları bildirilmektedir. Bu tür "suçların" cezası genellikle idamdır (bkz. Bölüm III.A.1.g).¹¹⁹ Taliban, kendileriyle ilgili

¹¹⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64-66; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 84. İhlallere, eğitim birimi çalışanının bir komutanla akrabalığı bulunan bir öğrenciyi yüksek not vermemesi sebebiyle öldürülmesi örnek gösterilebilir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu*, sf. 85-86.

¹¹¹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64.

¹¹² Al Jazeera, *'Afgan Uyanışı' Çözüm mü? (Is an 'Afghan Awakening' the Solution?)*, 28 Eylül 2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/09/afghan-awakening-solution-150927075224969.html>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bde4d.html>, sf. 76-77.

¹¹³ UNAMA, *2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 64-66; İHİÖ, *"Bugün Hepimiz Öleceğiz"*: *Afganistan'ın Yerelde Nüfuzlu Kişileri ve Cezasızlığın Mirası*, 3 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f6c1e44.html>, sf. 4.

¹¹⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 65-66; İHİÖ, *2016 Dünya Raporu: Afganistan*, Ocak 2016, <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/afghanistan>; Tolo News, *Uzmanlar Milis Grupların Kurulmasına Karşı Uyarıyor (Experts Advise Against Establishment Of Militia Groups)*, 29 Kasım 2015, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/22576-experts-advise-against-establishment-of-militia-groups>; New York Times, *Afganlar Milis Kuvvetleri Oluşturuyor ve Savaş Ağalarına Taliban'a Karşı Mücade Çağrısında Bulunuyorlar (Afghans Form Militias and Call on Warlords to Battle Taliban)*, 24 Mayıs 2015, <http://www.nytimes.com/2015/05/25/world/asia/as-taliban-advance-afghanistan-reluctantly-recruits-militias.html>

¹¹⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 50-51. UNAMA, Eylül 2015'te Kunduz kuşatması sırasında Taliban'ın idaresindeki paralel yargı yapılarına birçok infazın gerçekleştiğine dair raporlar aldığını bildirmiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf.13. UNAMA, 2014 yılında, merkezdeki dağlık araziler dışında Afganistan'ın tüm bölgelerinde paralel yargı yapılarıyla ilişkilendirilen cezaların verildiğini belgelediğini belirtmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 61.

¹¹⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 51.

¹¹⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 50.

¹¹⁸ Tolo News, *Taliban Telefon Şirketlerini 'Vergiye Bağladı' (Taliban 'Tax' Phone Companies)*, 12 Ocak 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23371-taliban-tax-phone-companies>; The Guardian, *Taliban Yaklaşırken, İngiliz Mühendisler Afganistan'da Kilit Önemdeki Barajdan Tahliye Edildi (British Engineers Evacuated From Key Afghan Dam as Taliban Approach)*, 18 Eylül 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/18/british-engineers-evacuated-key-afghan-dam-taliban-approach-kajaki>; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 60, 69.

¹¹⁹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 47; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 61.

eleştirel haber yaptıklarını düşündüğü medya şirketlerine ve gazetecilere yönelik pek çok kez tehditte bulunmuş ve şiddetli saldırılar gerçekleştirmiştir.¹²⁰

HKU'ların siyasi katılım hakkına da kısıtlamalar getirdiği bildirilmektedir. 2014 seçim dönemi boyunca, UNAMA, doğrudan seçim sürecini hedef alan saldırılarda 674 zayıat (173 sivil ölü ve 501 yaralı) verildiğini kaydetmiş ve bunların büyük bir çoğunluğuna kara harekâtları ve seçim konvoylarını, oy kullanma merkezlerini, seçim adaylarını veya adayların destekçilerini hedef alan ve HKU'lar tarafından gerçekleştirilen EYP saldırıları sebebiyet vermiştir.¹²¹

HKU'ların aynı zamanda yasa dışı kontrol noktaları ve EYP'lerin kullanımı aracılığıyla hareket serbestisini de sınırlandırdığı bildirilmektedir.¹²² 2015 yılında EYP'lerin sebep olduğu sivil zayıat sayısında düşüş yaşanırken, UNAMA, basınç plakası ile patlatılan EYP'lerin¹²³ kullanımı sonucu 1.501 sivil zayıat (459 ölü ve 592 yaralı) verildiğini ve 2014 yılı ile karşılaştırıldığında yüzde 35 oranında bir artış yaşandığını belgelemiştir.¹²⁴ Temel olarak HKU'lar tarafından güvenlik güçlerine karşı savunma silahı olarak kullanılan basınç plakalı EYP'ler mağdurlar tarafından harekete geçirilmektedir ve yollarda, kaldırımlarda, sivil zirai alanlarda, ve sivillerin gittiği diğer alanlarda sivilleri sıklıkla etkilemektedir.¹²⁵ UNAMA, "pazarlar, şehir merkezleri, camiiler gibi kalabalık ve hastanelere veya okullara yakın alanlarda Afgan güvenlik güçlerini hedef almak amacıyla Hükümet Karşısı Unsurlar tarafından sivillerin bu tür durumlarda maruz kaldığı hedef gözetmeyen ve orantısız etkiye karşın EYP'lerin sürekli kullanımına ilişkin kaygılarını dile getirmiştir."¹²⁶ Sivil zirai alanlara, yaya kaldırımlarına, yollara ve diğer kamusal alanlara döşenen EYP'ler sağlık hizmetlerine, eğitime ve geçim kaynaklarına erişimi engellemekte ve korku ile güvensizliğin hüküm sürdüğü bir ortam yaratmakta ve siviller devamlı olarak ölüm, sakat kalma, ciddi yaralanma riski ve mülklerinin tahrip edilmesi korkusuyla yaşamaktadır.¹²⁷

Taliban, yayımladığı bildirimlerde eğitime olan desteklerini vurgulamaya ve ülke içinde eğitimin desteklenmesinin temel amaçlarından biri olduğunu duyurmaya devam etmektedir.¹²⁸ Bazı alanlarda Taliban, okulların yeniden açılması ve eğitimin yeniden başlaması¹²⁹ sürecini kolaylaştırmıştır ve Taliban bünyesindeki bazı ılımlı fraksiyonların kız çocuklarının ve kadınların eğitimini desteklediği bildirilmiştir.¹³⁰ Ancak, hem Taliban hem de İŞİD bağlantılı grupların, okulları ve medreseleri çocukları savaşta ve savaş destek işlevlerinde kullanmak üzere

- ¹²⁰ Ocak 2016'da, Taliban Kabil'de medya çalışanlarına yönelik yapılan bir intihar saldırısını üstlendi. Çoğu medya çalışanı olmak üzere sekiz sivil hayatını kaybetmiş ve 24 sivil yaralanmıştı. UNAMA, *UNAMA Kabil'de Medyayı Hedef Alan İntihar Saldırısını Kınadı*, 21 Ocak 2016, <http://unama.unmissions.org/unama-condemns-suicide-attack-targeting-media-kabul>. 12 Ekim 2015'te, Taliban, Tolo ve 1 TV medya kuruluşlarını açıkça meşru askeri hedefler olarak gösterdiği bir bildiri yayımladı. *İslam Emirliği Askeri Komisyonunun İstihbarat TV Ağları Olan Tolo ve 1 TV ile İlgili Bildirisi*, 12 Ekim 2015, <http://shahamat-english.com/statement-by-the-military-commission-of-islamic-emirate-concerning-intelligence-tv-networks-of-tolo-and-1-tv/>. Ayrıca bkz. Sımr Tanımayan Muhabirler, *Taliban ve İslam Devleti Medyayı Hedef Alıyor*, 13 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/5620b15340a.html>; New York Times, *Taliban'ın Afgan Gazetecilere Yöneltiltiği Tehditler Taktiklerindeki Değişimi Gösteriyor* (Taliban Threats to Afghan Journalists Show Shift in Tactics), 18 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/19/world/asia/taliban-threats-to-afghan-journalists-show-shift-in-tactics.html>.
- ¹²¹ UNAMA, *Afganistan: Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunmasına İlişkin 2014 Yarıyıl Raporu*, Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/53bd394f4.html>, sf. 53.
- ¹²² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 35-41; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 42-50. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABİHK, *1393'te Afganistan'da İnsan Hakları Durumu*, 11 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/5694bc384.html>, sf. 43-44.
- ¹²³ Basınç plakalı EYP, mağdurların tetiklediği bir EYP'dir ve kişi veya bir taşıt tetikleyicisi ya da anahtarı yani basınç plakasını hareket geçirdiğinde patlar. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 79.
- ¹²⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 38.
- ¹²⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 37-38.
- ¹²⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 45; Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 38.
- ¹²⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 35-41; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 42-49; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 27 Şubat 2015, A/69/801-S/2015/151, <http://www.refworld.org/docid/556585104.html>, para. 41.
- ¹²⁸ Örneğin bkz. Taliban tarafından yayınlanan beyanlar. Afganistan İslam Emirliği, *Saygıdeğer Emir-ül Müminin, Molla Ahtar Muhammed'in (Allah O'nu Korusun) Kurban Bayramı Arifesinde Kutlama Mesajı*, 22 Eylül 2015, <http://shahamat-english.com/message-of-felicitation-of-the-esteemed-amir-ul-momineen-mullah-akhtar-mohammad-mansoor-may-allah-protect-him-on-the-eve-of-eid-ul-odha/>; Afganistan İslam Emirliği, *Uluslararası Pugwash Araştırma Konferansında İslam Emirliği Siyasi Ofis Delegasyonu Tarafından Sunulan Bildirinin Tam Metni*, 2 Mayıs 2015, <http://shahamat-english.com/full-text-of-the-statement-delivered-by-the-delegation-of-political-office-of-the-islamic-emirate-in-the-international-pugwash-research-conference/>.
- ¹²⁹ Radio Free Europe/Radio Liberty, *Afgan Yetkilileri ve Taliban Kontrol için Mücadelenin Sürdüğü Bölgede Okulları Yeniden Açma Konusunda Mutabık Kaldı* (Afghan Authorities, Taliban Agree to Reopen Schools in Contested Region), 23 Kasım 2015, <http://gandhara.rferl.org/content/afghan-authorities-taliban-agree-to-reopen-schools/27382363.html>.
- ¹³⁰ Washington Post, *Taliban'dan Ayrılan Yeni Bir Grup Barış ve Kadın Haklarını Desteklediğini İddia Ediyor* (A New Taliban Breakaway Group Claims Support for Peace and Women's Rights), 8 Kasım 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-new-taliban-breakaway-group-claims-support-for-peace-and-womens-rights/2015/11/08/846cde79-6e07-4c44-9256-b2ba105eb945_story.html; Wall Street Journal, *Taliban Kız Çocuklarını Okula Geri Gönderiyor* (Taliban Take Girls Back to School), 16 Ocak 2014, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304049704579318592003912998>.

beyin yıkama ve çocukların silahlandırılması amacıyla kullandıklarına dair raporlar mevcuttur.¹³¹ Taliban'ın aynı zamanda Taliban tarafından onaylanan kriterlere bağlılığı sağlamak için müfredatı karıştırdığı veya müfredatı kontrol etmeye çalıştığı bildirilmiştir.¹³²

Ülkenin tüm bölgelerinden çatışma kaynaklı şiddet olaylarının eğitime erişimi doğrudan etkilediği yönünde raporlar gelmeye devam etmektedir.¹³³ Raporlanan vakaların büyük bir çoğunluğu Taliban dâhil olmak üzere HKU'lar ile ilişkilendirilmekte ve bu vakalara okulların yakılması, hedef gözeterek öldürme, öğretmenlere ve personele gözdağı verilmesi, okulların içinde veya çevresindeki EYP'ler, eğitim kurumlarına yapılan roket saldırıları ve özellikle kız çocuklarının gittiği okullar olmak üzere okulların kapatılması bulunmaktadır.¹³⁴ Okulların da işgal edilip askeri amaçlarla kullanıldığı ve bu durumun okulların uluslararası insancıl hukuk kapsamında korunan statüsünü tehlikeye attığı ve çocukların eğitime erişimini engellediği bildirilmiştir.¹³⁵ Ayrıca, yerel güvenlik koşulları sebebiyle, Afganistan'da çoğu okulun kapalı olduğu bildirilmektedir.¹³⁶

HKU'ların da benzer şekilde sağlık hizmetlerine erişimi kısıtladığı rapor edilmektedir. 2015 yılında, UNAMA, HKU'lar tarafından hastanelerin ve sağlık personelinin hedef alındığı 63 vaka belgelemiştir ve 2014 yılına kıyasla yüzde 47 oranında artış yaşanmıştır.¹³⁷ Taliban tarafından çocuk felci aşı kampanyalarının destelenmesine dair verilen taahhütlere rağmen, HKU'ların dayattığı aşılama yasakları ve çocuk felci aşısı yapan çalışanlara yönelik saldırıların sürdüğü belirtilmektedir.¹³⁸

Din özgürlüğünün de HKU'lar tarafından saldırıya maruz kaldığı belirtilmektedir ve HKU'ların İslami ilkeler, kaideler ve değerlere ilişkin yorumuna aykırı davrandığı düşünülen bireylere ve topluluklara yönelttiği tehditler ve bu gruplara yönelik saldırılar buna dâhildir.¹³⁹

¹³¹ IHIÖ, *Afganistan: Taliban Çocuk Asker Temini Arttı*, 17 Şubat 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/02/17/afghanistan-taliban-child-soldier-recruitment-surges>; PBS Frontline, *Afgan Çocuklar Neden Casus ve İntihar Bombacı Olarak Kullanılıyor* (Why Afghanistan's Children Are Used as Spies and Suicide Bombers), 17 Kasım 2015, <http://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/why-afghanistans-children-are-used-as-spies-and-suicide-bombers/>.

¹³² Washington Post, *Taliban Parasını ABD'nin Ödediği Cihatçı Ders Kitaplarıyla Çocukların Beynini Yıkıyor* (The Taliban Indoctrinates Kids with Jihadist Textbooks Paid for by the U.S.), 8 Aralık 2014, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/12/08/the-taliban-indoctrinates-kids-with-jihadist-textbooks-paid-for-by-the-u-s/>.

¹³³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 18-19.

¹³⁴ UNAMA ve UNICEF'e göre, 1 Ocak 2013 ve 31 Aralık 2015 tarihleri arasında eğitim personeline yönelik tehdit ve gözdağı verme gibi vakaların sayısı giderek artmıştır. 2015 yılı boyunca, bu olaylar çocukların eğitime erişimini engellemiş ve okulların kapanmasına, kız çocuklarının eğitim görmesinin yasaklanmasına ve haraç alma gibi hadiseler sebep olmuştur. 2015 yılında, UNAMA ve UNICEF Hükümet Karşısı Unsurların doğrudan veya dolaylı olarak kız çocuklarının eğitime erişimini kısıtladığı 19 vaka belgelemiştir." UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık Hizmetlerine ve Eğitime Erişimlerini Engelleyen Kilit Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 8. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 33; BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreterin Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışmaya İlişkin Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 44.

¹³⁵ UNAMA ve UNICEF'e göre, 2015 yılında Nangarhar, Nuristan, Logar ve Kunduz'da en az 11 okul HKU'lar tarafından askeri amaçlarla kullanılmıştır. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık Hizmetlerine ve Eğitime Erişimlerini Engelleyen Kilit Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf sf. 19. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 19; BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreterin Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışmaya İlişkin Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 48.

¹³⁶ Kunduz şehrine yapılan Taliban saldırısının "497 okulun kapanmasına ve 330.000 çocuğun eğitime erişiminin engellenmesine sebep olduğu" bildirilmiştir. 21 okulun tahrip edilmesine ek olarak Taliban 4 okulu askeri amaçlarla kullanmıştır. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7e4.html>, para. 34. Ayrıca bkz. EBA, *Okulların Kapanması Taliban'ın Asker Teminini Besliyor*, 16 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/569412eb6d2b.html>. IŞİD bağlantılı grupların Nangarhar vilayetinde düzenlerce okul kapattığı rapor edilmektedir. Vice News, *İslam Devleti 57 Afgan Okulunu Kapattı* (Islamic State Has Shut Down 57 Afghan Schools), 17 Eylül 2015, <https://news.vice.com/article/the-islamic-state-has-shut-down-57-afghan-schools>.

¹³⁷ Vakaların 36'sında failin Taliban olduğu rapor edilmiştir. IŞİD bağlantılı savaşçıların ise 12 vakanın faili olduğu bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 20. 2014 yılı boyunca, en az 10 sağlık hizmeti personelinin öldürüldüğü ve 14'ünün kaçırıldığı bildirilmiştir. 13'ü Talibanla olmak üzere 38 vaka silahlı gruplarla ilişkilendirilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 34.

¹³⁸ UNICEF'e göre, "2015 yılı sonuna kadar, Afganistan'da, Hükümet Karşısı Unsurların getirdiği aşı yasakları ve aşı çalışanlarının doğrudan saldırılara maruz kalması sebebiyle 681.962 çocuk, çocuk felci aşısı olmadı." UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 20-21. UNAMA aynı zamanda Taliban'ın çocuk felci aşı kampanyalarını destekleyen beyanlar yayınlamasına karşın, bazı Taliban komutanlarının ve diğer HKU'ların kampanyaları engellediğini ya da yasakladığını gözlemlemiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 22-23. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7e4.html>, para. 52.

¹³⁹ HKU'lar sebebiyle risk altında olan dini liderlerle ilgili ayrıntılı analiz için bkz. Bölüm III.A.1.h. Taliban'ın İslami ilkeler, kaideler ve değerlere ilişkin yorumuna aykırı davrandığı düşünülen kişilerin durumuyla ilgili analiz için bkz. Bölüm III.A.6. Toplumsal geleneklere aykırı davrandıkları düşünülen kadınların özel durumuyla ilgili analiz için bkz. Bölüm III.A.8.

2. Devletin Sivilleri İnsan Hakları İhlallerinden Koruma Yetisi

Yasal çerçeve insan haklarının korunmasını sağladığında bile, Afganistan'ın ulusal ve uluslararası hukuk kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmesi genellikle uygulamada zorluk teşkil etmektedir. Afgan yönetişiminin ve hukukun üstünlüğüne bağlılığın zayıf olduğuna dair bir algı mevcuttur¹⁴⁰ ve halkın hükümetin performansından memnuniyetinin ve kamu kurumlarına olan güvenin 2015 yılında hızla düştüğü bildirilmektedir.¹⁴¹

Çoğu bölgedeki güvensiz ortam ve HKU'lar tarafından gerçekleştirilen çok sayıda saldırı Hükümetin insan haklarını koruma konusunda yeterliliğini zedelemektedir. Kırsal ve istikrarsız alanlarda hukuk ve ceza uyumsuzluklarını karara bağlayamayan zayıf bir resmî adalet sisteminin olduğu bildirilmektedir.¹⁴² Hükümet tarafından atanan hâkimlerin ve savcılarının güvensiz ortam sebebiyle genellikle bu tür toplulukların içinde kalamadığı bildirilmektedir.¹⁴³

Gözlemciler, yüksek yolsuzluk oranları, etkili yönetişimin önünde bulunan zorluklar ve cezasızlık ortamı gibi faktörlerin hukukun üstünlüğünü zayıflatan ve Devletin insan hakları ihlallerini önleme yetisini zedeleyen faktörler olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁴ İnsan hakları ihlalleriyle ilgili hesap verebilirliğin zayıf olduğu ve geçiş dönemi adalet mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik siyasi desteğin çok az olduğu ya da hiç mevcut olmadığı belirtilmektedir.¹⁴⁵ Yukarıda belirtildiği gibi, AUP ve AYP dâhil olmak üzere insan haklarını korumakla görevli bir dizi Devlet aktörünün ülkenin bazı kısımlarında cezasızlıkla insan hakları ihlallerinde buldukları bildirilmektedir.

Yolsuzluğun Devletin pek çok kısmını ulusal, yerel düzeyde ve vilayet düzeyinde etkilediği bildirilmektedir.¹⁴⁶ Vilayet ve bölge düzeylerinde kamu görevlileriyle temas hâlinde olan Afgan vatandaşların yaklaşık üçte ikisinin kamu hizmetlerine erişmek için rüşvet ödediği belirtilmektedir.¹⁴⁷ Polis bünyesinde de yolsuzluğun ve yetkinin

¹⁴⁰ Dünya Adalet Projesi tarafından derlenen 2015 Hukukun Üstünlüğü Yıllık Endeksi'nde Afganistan 102 ülke arasında 101. Sırada yer alıyor. Dünya Adalet Projesi, *2015 Hukukun Üstünlüğü Endeksi*, 2015, http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/roli_2015_0.pdf. Ayrıca bkz. Amerika Birleşik Devletleri Kongre Araştırma Birimi, *Afganistan: Politika, Seçimler ve Hükümet Performansı*, 12 Ocak 2015, RS21922, <http://www.refworld.org/docid/56bb1e834.html>, sf. 31.

¹⁴¹ Asya Vakfı, *2015 Yılında Afganistan: Afgan Halkına İlişkin Bir Araştırma*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2015.pdf>, sf. 95-97.

¹⁴² ABD Dışişleri Bakanlığına göre, "resmî adalet sistemi merkezi hükümetin en güçlü olduğu kent merkezlerinde güçlü ve nüfusun yaklaşık yüzde 76'sının yaşadığı kırsal alanlarda zayıftır." ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Freedom House "özellikle kırsal alanlarda halkın genelde geleneksel adalete veya saldırgan kalabalıkların adaletine başvurduğunu" bildirmiştir" Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) Hükümetin kırsal alanlarda otoritesinin tanınmasını sağlamaya çalışırken aşağıdaki sebeplerden ötürü zorlu bir görevle karşı karşıya olduğunu belirtir: (i) alt ulusal kamu kurumlarındaki zayıf kapasite, karar verme gücü, ve mali kaynaklar ve insan kaynakları ve bu durumun, hükümet temsilcilerinin ihtiyaç duyulduğunda ofislerinde bulunmayışı ile pekişmesi (ii) Hükümetin yaygın olarak yozlaşmış ve etkisiz olduğuna yönelik algılara karşın geleneksel mekanizmaların oynadığı köklü roller ve nispeten daha iyi olan itibarı ve (iii) genellikle ilgili kayıplar. BMKP, *Afgan Kamu Sektöründe Yerel Sorunların ve Şikayetlerin Yönetimi: Afganistan Ulusal Yönetişimi İnceleme Makalesi Sayı 4*, Ocak 2014, <http://www.af.undp.org/content/dam/afghanistan/docs/Other/StudyPapers/UNDP-AF-24022014-Formal%20Governance%20Mechanisms.pdf>, sf. 31.

¹⁴³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 45-46. Hakimlerin ve avukatların genellikle yerel liderler veya silahlı gruplar tarafından yönetilen tehditlere maruz kaldıkları bildirilmektedir. Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>. Özellikle güvenli olmayan alanlarda hakim açığı olduğu rapor edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

¹⁴⁴ ABİHK şunları belirtmiştir: "Afgan adalet ve yargı sistemi, insan hakları ihlalleriyle ilgili vakaları etkili bir şekilde ele alabilme yolunda pek çok zorlukla karşı karşıyadır. Bunun pek çok sebebi vardır ve yolsuzluk ve sistemdeki profesyonelliğin düşük düzeyde oluşu, bu kurumların bağımsızlığının zayıf oluşu, bu kurumlardaki güçlü ve nüfuzlu kişilerin etkisi, güvensiz ortam, ülkenin farklı bölgelerinden yasa dışı ve sorumsuz silahlı kişilerin ve grupların mevcut oluşu ve bu kurumlar üstünde etkili bir denetimin var olmayışı en önemli sebeplerdir." ABİHK, *Afganistan'da 1393'te İnsan Haklarının Durumu*, 11 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/5694bc384.html>, sf. 87. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>.

¹⁴⁵ Komünist dönemden bu yana savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçları inceleyen rapor, 2011 yılında ABİHK tarafından hazırlanmış ve 2014 yılının başlarında eski Devlet Başkanı Karzai'ye sunulmuştur. Başkan Ghani'nin raporu yayımlayacağına dair verdiği seçim sözüne rağmen, raporun yayım tarihiyle ilgili bir tarih belirlenmemiştir. İHİÖ, *Dünya Raporu 2015 - Afganistan*, 29 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c83c915.html>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

¹⁴⁶ Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2015 Yolsuzluk Algı Endeksi'nde Afganistan 168 ülke içinde 166. olmuştur, *2015 Yolsuzluk Algı Endeksi*, <http://www.transparency.org/cpi2015>. Afganistan Bağımsız Ortak Yolsuzlukla Mücadele İzleme ve Değerlendirme Komitesi'ne göre "adalet sistemi, özellikle kanunun üstünde olduklarını düşünen ve neredeyse cezasızlıkla hareket eden iyi bağlantılara sahip bireylerle ilgili yolsuzluk vakalarını soruşturma ve kovuşturma anlamında hâlâ büyük oranda yetersizdir." Bağımsız Ortak Yolsuzlukla Mücadele İzleme ve Değerlendirme Komitesi, *Basın Açıklaması: Yolsuzlukla Mücadele Eşitsiz Sonuçlar*, 17 Eylül 2015, [http://www.mec.af/files/2015_09_17_MEC_News_Release_\(English\).pdf](http://www.mec.af/files/2015_09_17_MEC_News_Release_(English).pdf). Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

¹⁴⁷ Asya Vakfı tarafından yapılan bir araştırmaya göre, araştırmaya katılanların yüzde 61'i vilayet düzeyinde kamu hizmetlerine erişmek istediklerinde çoğu zaman ya da her seferinde rüşvet ödemek zorunda kalmıştır ve belediye düzeyinde bu oran yüzde 66'dır. Asya Vakfı, *2015'te Afganistan: Afgan Halkına İlişkin Araştırma*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2015.pdf>, sf. 99-100.

kötüye kullanılmasının ve haraç almanın yaygın olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁸ Adalet sisteminde de yolsuzluğun yaygın bir sorun olduğu rapor edilmektedir.¹⁴⁹

Bazı bölgelerde yerel toplulukların, hukuki anlaşmazlıklarını çözmek için Taliban'ın idaresinde olan mahkemeler gibi paralel yargı yapılarını tercih ettiği bildirilmektedir.¹⁵⁰ Bununla birlikte, UNAMA, bu yapıların topluluklar üstüne dayatıldığını ve verilen idam ve uzuv kesme gibi cezaların Afgan hukuku kapsamında cezai eylemler olduğunu belirtir. Bu paralel adalet yapıları tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri mağdurlarının, hükümetin sorun çözme mekanizmasına erişimlerinin olmadığı bildirilmektedir. UNAMA'ya göre Hükümetin, paralel adalet yapıları çerçevesinde işlenen suçların faillerini sorumlu tutamayışı gerekli özenin gösterilmesi ilkesi kapsamında bizzat insan haklarının ihlali sayılabilir.¹⁵¹

D. İnsani Durum

Afganistan'da sürmekte olan çatışma, ülkede insani durumu ağır bir şekilde etkilemeye devam etmektedir.¹⁵² İnsani yardım çalışanlarını etkileyen güvenlik olaylarında yaşanan artış dâhil olmak üzere güvensizliğin genel olarak artmasının¹⁵³ sonucu olarak¹⁵⁴, etkilenen halka insani erişim kısıtlıdır.¹⁵⁵ Çatışmadan etkilenen alanlarda insani yardım aktörlerinin sınırlı mevcudiyeti Afganistan'da özellikle en hassas durumdaki kişilere yönelik hayat kurtarıcı yardıma erişimi engeller.

On yıllardır süren çatışma ve tekrar tekrar meydana gelen doğal afetler, pek çok kişinin başa çıkma mekanizmasını bitap düşürerek Afgan halkını büyük ölçüde savunmasız bırakmıştır. Süregelen çatışma, geçim kaynaklarının tahrip edilmesi, hayvanların kaybı, bulaşıcı hastalıkların, ülke içinde yerinden edilmenin artması, insan haklarının sürekli olarak ihlal edilmesi ve yüksek suç oranları bu hassas durumları daha da kötü bir hale getirmektedir.¹⁵⁶

- ¹⁴⁸ Örneğin bkz. AYYÖBD, *Afgan Yerel Polisi: Kritik Önemdeki Kırsal Güvenlik Girişimi Yeterli Lojistik Destek, Gözetim ve Yönlendirmeden Yoksundur*, Ekim 2015, <https://www.AYYÖBD.mil/pdf/audits/AYYÖBD-16-3-AR.pdf>.
- ¹⁴⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.
- ¹⁵⁰ Voice of America, *Afganistan'da Yolsuzluk Paralel Yargı Sistemini Teşvik Ediyor* (Corruption Encourages Parallel Judiciary in Afghanistan), 12 Ocak 2016, <http://www.voanews.com/content/corruption-encourages-parallel-judiciary-afghanistan/3142316.html>; Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afganlar Taliban'ın Adaletinden Medet Umuyor*, 1 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/556d79ee4.html>.
- ¹⁵¹ UNAMA'nın gözlemine göre "bazı topluluklar gönüllü olarak Taliban mahkemelerini seçse de, özellikle Taliban olmak üzere Hükümet Karşıtı Unsurların yerel toplulukları kendi paralel yargı yapılarına itaat etmeye zorladıklarına ilişkin bir dizi rapor mevcuttur." UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 60-62.
- ¹⁵² BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 41; BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA), *Afganistan 2016 İnsani Gereksemlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf.
- ¹⁵³ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 12-14; AAA, *Musa Qala'nın İkinci Düşüşü: Taliban Bölgesel Kontrolünü Nasıl Genişletiyor*, 3 Eylül 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-second-fall-of-musa-qala-how-the-taliban-are-expanding-territorial-control/>. Güvenlik durumuna ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Bölüm II.B.
- ¹⁵⁴ OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Müdahale Planı*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hrp_final_20160107_lr.pdf, sf. 12. OCHA 2014 yılına göre insani yardım çalışanlarını etkileyen güvenlik olaylarında azalma olduğunu rapor etmiştir (294'e karşı 255) ancak bu olayların daha ciddi bir etkiye bulunmuştur. OCHA, *Afganistan İnsani Yardım Bülteni, Sayı 47*, Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_mhb_december_2015_v1.pdf, sf. 6. Ayrıca bkz. EBBA, *Afganistan'daki Savaş Parçalarına Ayrılıp Dağılırken Yardım Faaliyetleri Risk Altında*, 19 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54be5e7e4.html>.
- ¹⁵⁵ BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 46, 56; OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksemlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 20; BMMYK, *Küresel Bakış - Afganistan*, <http://reporting.unhcr.org/node/4505>; OCHA, *Afganistan Üçüncü Üç Aylık Rapor*, 2015, https://docs.unocha.org/sites/dms/Afganistan/Afg_Dashboard_Quarter_Three_00_Final_20151224.pdf, sf. 4; EBBA, *Afganistan'daki Çatışma ve Yaklaşmakta Olan Kış Deprem Yardım Faaliyetlerini Daha da Zorluyor*, 27 Ekim 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-conflict-and-upcoming-winter-complicate-earthquake-relief>; UKK (Uluslararası Kızılağaç Komitesi), *Yıllık Rapor 2014 - Afganistan*, 9 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/558131973.html>, sf. 277.
- ¹⁵⁶ Örneğin bkz. OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksemlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf; UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 2-3; BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), *Afganistan Afyon Araştırması 2014 - Sosyo-Ekonomik Analiz*, 20 Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55672dcfa.html>, sf. 36. BM Genel Sekreterine göre, "2015 yılında eşbaşkanlığını Mültecilere ve Geri Dönüş Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler'in yaptığı ülkesinde yerinden edilmiş kişilerle odaklanan ulusal görev gücü, 34 vilayetin 31'indeki çatışmalar nedeniyle Afganistan içinde yerinden edilmiş kişilerin sayısının 335.000 olduğunu belirtmiştir. Bu sayı ülke içinde yerinden edilme ile ilgili 2002 yılından bu yana kaydedilen en yüksek sayıdır, 2014 ile karşılaştırıldığında yüzde 78'lik bir artış temsil eder ve Afganistan'da yerinden edilmiş kişilerin tahmini sayısı bu sayıyla beraber 1 milyonu aşmıştır." BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/56f2667d4.html>, para. 41. Hazırlıklılık ve Dayanıklılık ile İlgili Kuruluşlar Arası Daimi Komite Görev Ekibi ve AB Komisyonu tarafından geliştirilen risk değerlendirme aracı olan INFORM'a göre, Afganistan ulusal müdahale kapasitesini aşabilecek insani krizler ve afetler alanında üçüncü sıradadır. Bkz. INFORM, *Risk Yönetimi-Sonuçları Endeksi 2016*, Kasım 2015, http://issuu.com/inform_index/docs/inform_results_report_2016_web ve INFORM, *Afganistan Ülke Profili 2016*, http://www.inform-index.org/Portals/0/Inform/2016/country_profiles/AFG.pdf.

Benzer şekilde uzun süreli çatışmanın, kötü yönetişimin, zayıf veya yozlaşmış kurumların; afete hazırlıklı olma, riskin azaltılması ve acil müdahale mekanizmalarının zayıf olduğu ya da mevcut olmadığı bir duruma sebep olduğu bildirilmektedir.¹⁵⁷ Bunun sonucunda, sel, çamur kayması, deprem, kuraklık, ağır kış koşulları dâhil olmak üzere doğal afetler, dayanıklılık düzeyi halihazırda yıpranmış olan kişileri daha da savunmasız hale getirir.¹⁵⁸ Gözlemciler, 2016 yılında insani yardıma ihtiyacı olacak kişi sayısının artacağını tahmin etmektedir.¹⁵⁹

Afganistan'da insani göstergeler önemli ölçüde düşük düzeydedir: 2015 sonu itibarıyla, 27 milyonluk toplam nüfusun 8.1 milyonunun insani yardıma muhtaç olduğu bildirilmiştir.¹⁶⁰ Bir milyonun üstünde çocuğun akut beslenme yetersizliğinden muzdarip olduğu bildirilirken çocukların yüzde 9,1'i beşinci yaş günlerini göremeden hayatını kaybetmektedir.¹⁶¹ Ulusal yoksulluk sınırının altında yaşadığı bildirilen nüfus oranının yüzde 35,8¹⁶² olduğu belirtilirken 1.7 milyon Afgan ciddi bir şekilde açlık tehdidi altında yaşamaktadır.¹⁶³ Nüfusun yalnızca yüzde 46'sının içme suyuna erişimi vardır.¹⁶⁴ Afganistan bölgedeki en yoksul ülke olmaya devam etmektedir ve 2015 İnsani Kalkınma Endeksi'nde 188 ülke arasında 171. sıradadır.¹⁶⁵

Sağlık çalışanlarına ve sağlık kurumlarına yöneltilen doğrudan saldırılar sebebiyle ve genel güvensizlik ortamı özellikle HKU'ların kontrolü veya etkisi altında olan alanlarda sağlık hizmetleri kuruluşlarına erişimi engellediği için süregelen çatışmanın sağlık hizmetlerine erişimle ilgili özellikle ciddi sonuçları bulunmaktadır.¹⁶⁶ Nüfusun yüzde 36'sının gerekli ve temel sağlık hizmetlerine erişiminin olmadığı bildirilmektedir.¹⁶⁷

E. Çatışma Sebebiyle Yerinden Edilme

Çatışma ve güvenliğin olmayışı, ülkedeki tüm bölgeleri etkileyerek Afganistan'da ülke içinden yerinden edilmenin başlıca sebeplerini oluşturmaya devam etmektedir.¹⁶⁸ 2015 yılı sonu itibarıyla bir milyondan fazla Afganın

- ¹⁵⁷ Norveç Mülteci Konseyi/Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi (NMK/ÜYEİM), *Afganistan: Çatışmalar Artarken Yeni ve Uzun Süreli Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler İhmal Edilme Riskiyle Karşı Karşıya*, 16 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55af44064.html>, sf. 6, 11-12. Ayrıca bkz. EBBA, *Afganistan'daki Çatışma ve Yaklaşmakta Olan Kış Deprem Yardım Faaliyetlerini Daha da Zorlaştırıyor*, 27 Ekim 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-conflict-and-upcoming-winter-complicate-earthquake-relief>. BM Genel Sekreteri, yine de müdahale mekanizmalarının yeterlilikleri anlamında bir nebze ilerleme kaydedildiğini belirtmiştir. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 49, 69.
- ¹⁵⁸ 26 Ekim 2015 tarihinde Kuzeydoğu Afganistan'da gerçekleşen depremde 140.000 kişi insani yardıma muhtaç hale geldi. Bkz. Gıda Güvencesi ve Tarım Topluluğu (GGTK) Food Security and Agriculture Cluster), *Deprem Müdahale Haritası*, Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/common_operating_picture_food_security_and_agriculture_cluster_earthquake_food_and_cash_assistance_provided_at_december_2015.pdf. Ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 48.
- ¹⁵⁹ OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Müdahale Planı*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hrp_final_20160107_lr.pdf, sf. 7, 9-10.
- ¹⁶⁰ OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 12.
- ¹⁶¹ Bkz. OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 19 ve BM Kuruluşlar Arası Çocuk Ölümleri Tahmin Grubu (BM KÇÖTG), *Çocuk Ölümünde Düzeyler & Eğilimler – 2015 Yılı Raporu*, Eylül 2015, http://www.childmortality.org/files_v20/download/IGME%20report%202015%20child%20mortality%20final.pdf, sf. 18; UNICEF, *Ülke İstatistikleri – Afganistan*, <http://data.unicef.org/countries/AFG.html>. Save the Children'a göre, anne sağlığıyla ilgili önemli bir ilerleme kaydedilmiş ve Afganistan'da anne ölümleri 2000 ile 2014 yılları arasında yüzde 60-70 oranında azalmıştır ve bunun sonucunda Afganistan 2014 Anne Endeksi'nde 2012 yılına kadar listenin son on ülkesi arasındayken 178 ülke arasında 146. Olmuştur. Save the Children, *Dünyada Annelerin Durumu 2014: İnsani Krizlerde Annelerin ve Çocukların Kurtarılması*, 2014, <http://www.refworld.org/docid/53d60c3f4.html>, sf. 66-68.
- ¹⁶² BMKP, *İnsani Kalkınma Endeksi, 2015 sıralaması*, <http://hdr.undp.org/en/composite/MPI>.
- ¹⁶³ OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 17.
- ¹⁶⁴ UNICEF, *Afganistan Çocuk Bildirisi*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 19; ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 46.
- ¹⁶⁵ BMKP, *İnsani Kalkınma Endeksi, 2015 sıralaması*, <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>.
- ¹⁶⁶ OCHA'ya göre, tıbbi hizmetlere erişimin olmayışı yaygın bulguları hastalıkların artışına sebep olmuştur. OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf.8-9. 2015 Ekim ayında Kunduz'un Taliban tarafından geçici olarak ele geçirilmesi, ABD güçlerinin, şehirde benzer özelliklere sahip eşi bulunmayan STD hastanesini bombalamasının da bir sonucu olarak, sivillerin temel hizmetlere erişimini ciddi bir şekilde etkilemiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 19; ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 46.
- ¹⁶⁷ OCHA, *Afganistan 2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, 31 Aralık 2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 18.
- ¹⁶⁸ Kasım 2015 sonu itibarıyla, 2015 yılındaki en fazla yeni yerinden edilme oranlarına sahip 10 vilayet (büyükten küçüğe doğru) Kunduz, Nangarhar, Takhar, Kabil, Helmand, Badghis, Faryab, Farah, Badakhshan ve Paktia olmuştur. BMMYK, *Afganistan: Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncel Bilgi Notu*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/56af05cb4.html>; NMK/ÜYEİM (Norveç Mülteci Konseyi/Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi), *Afganistan: Çatışma Artarken Yeni ve Uzun Süreli ÜYEK'ler İhmal Edilme Riskiyle Karşı Karşıya*, 16 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55af44064.html>. 2015 yılı sonuna kadar Afganistan'daki 34 vilayetten 31'i çatışma sebebiyle gerçekleşen zorunlu nüfus hareketlerinden etkilenmiştir. BMMYK, *2016'nın İlk*

2002'den bu yana devam eden çatışmayla ilgili olaylar sebebiyle ülkesinden yerinden edilmiş kişiler (ÜYEK'ler) olarak yaşayacağı tahmin edilmiştir. Bu sayıya yakın zamanda yerinden edilmiş kişiler ve uzun süredir bu durumda yaşayan kişiler (pek çok kez yerinden edilmiş kişiler dâhil olmak üzere) dâhildir. 2015 yılında yaklaşık 384.000 kişinin yenice yerlerinden edildikleri değerlendirilmiştir ve bu sayı 2014 için bildirilen yerinden edilme düzeyi (yaklaşık 192.000 kişi) ve 2013'teki düzey (yaklaşık 127.000 kişi) ile karşılaştırıldığında önemli bir artış olduğunu göstermektedir. 2016'nın ilk aylarındaki yerinden edilme eğilimlerinin 2015'in son aylarıyla aynı doğrultuda olduğu bildirilmiştir.¹⁶⁹ Ülkedeki ÜYEK'lerin sayısına ilişkin net rakamlara ulaşmak güçtür. ÜYEK'lerin toplam sayısına ilişkin resmî rakamlar Afganistan'daki yerinden edilme sorunun gerçek boyutunu tam olarak yansıtmayabilir, zira bu rakamlar kent merkezlerine dağılan bazı ÜYEK'leri ve insani yardım aktörlerinin erişemediği kırsal yerlerde yerinden edilmiş kişileri kapsamamaktadır.¹⁷⁰

Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere (ÜYEK'ler) ilişkin Ulusal Politika Kasım 2013 yılında hükümet tarafından desteklenmiş ve Şubat 2014'te başlatılmıştır. Bu politika, hem çatışmanın hem de doğal afetlerin sebep olduğu yerinden edilmeleri kapsamakta ve ÜYEK'lerin haklarını ve insani ve diğer ortakların rollerinin yanı sıra farklı hükümet bakanlıklarının rollerini ve sorumluluklarını ortaya koymaktadır.¹⁷¹ Bununla birlikte, bu Politika'nın uygulanmasına ilişkin güçlükler bulunmaktadır.¹⁷² ÜYEK'ler Afganistan'daki en hassas durumdaki gruplar arasındadır¹⁷³ ve özellikle çatışmadan etkilenen kırsal alanlardakiler olmak üzere çoğu, insani yardım kuruluşlarının erişimi dışındadır.¹⁷⁴ ÜYEK'ler arasında kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelli kişiler özellikle hassas durumdadır.¹⁷⁵

Afganistan, hızlı bir kentleşme süreci yaşamaktadır; çoğu ÜYEK'ler kendilerini sınırlı hizmetme kapasitesi olan ve temel hizmetlere erişimin kaygı verici önemli bir sorun olmaya devam ettiği büyük kent merkezlerinde

- Aylarında Başlıca Çatışma Sebebiyle Yerinden Edilme Durumları, 24 Şubat 2016, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/UNHCR_Summary_note_on_conflict_IDPs_APC_24.02.2016_635924216039050000.pdf, sf. 1. Ayrıca bkz. S. Schmeidl, "Uyarı İşaretlerinin Dikkate Alınması. Afganistan'da Daha Fazla Yerinden Edilmenin Gerçekleşeceği Tahmin Ediliyor", *Zorlu Göç Dergisi*, Mayıs 2014, <http://www.fimreview.org/afghanistan/schmeidl.html>.
- ¹⁶⁹ BMMYK, *Çatışma Sebebiyle Yerinden Edilme 2015: Mercek Altına Alınan Yıl*, Nisan 2016, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/UNHCR_2015_End_Year_Report_Conflict_Induced_Internal_Displacement_Final_635962401577970000.pdf; BMMYK, *2016'nın İlk Aylarında Başlıca Çatışma Sebebiyle Yerinden Edilme Durumları*, 24 Şubat 2016, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/UNHCR_Summary_note_on_conflict_IDPs_APC_24.02.2016_635924216039050000.pdf, sf. 1-2; BMMYK, *ÜYEK Aylık Paketi*, Aralık 2015, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/IDP_Monthly_Package_December_2015_v2_w_635899155398360000.xlsx.
- ¹⁷⁰ NMK/ÜYEİM, *Afganistan: Çatışma Artarken Yeni ve Uzun Süreli ÜYEK'ler İhmal Edilme Riskiyle Karşı Karşıya*, 16 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55af44064.html>; OCHA, *Afganistan 2015 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, Kasım 2014, <https://docs.unocha.org/sites/dms/Afganistan%20HRP%202015%20Humanitarian%20Needs%20Overview.pdf>, sf. 9. Ayrıca bkz. BMMYK'de ÜYEK değerlendirmesine ilişkin zorlukların analizi, *Afganistan- Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncel Bilgi Notu*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55641ca04.html>.
- ¹⁷¹ Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Ulusal Politika*, 25 Kasım 2013, [http://mor.gov.af/Content/files/National%20IDP%20Policy%20-%20FINAL%20-%20English\(1\).pdf](http://mor.gov.af/Content/files/National%20IDP%20Policy%20-%20FINAL%20-%20English(1).pdf); BMMYK, *BMMYK Afganistan'ın Yeni ÜYEK Politikasını Memnuniyetle Karşılı*, 11 Şubat 2014, <http://www.unhcr.org/52fa062a9.html>.
- ¹⁷² BMMYK, *Afganistan Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncel Bilgi Notu Kasım 2015*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/56af05cb4.html>.
- ¹⁷³ OCHA, *2016 Afganistan İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, Kasım 2015, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 8-9. ABİHK'ye göre, "Yerinden edilmiş kişiler, istihdama erişim, refah, eğitim, sağlık hizmetleri ve gıdaya ve içme suyuna erişim hakkı dâhil olmak üzere diğer hakların yanı sıra evlerini ve geçim kaynaklarını kaybetmektedirler. Aşırı yoksulluk yerinden edilmiş kişilerin en ciddi sorunlarından biridir. Yaşlılar, çocuklar, hamile kadınlar, hasta ve engelli kişiler bazen bu kişilerin ölümüyle sonuçlanan dayanılmaz sorunlarla karşı karşıya gelmektedir." ABİHK, *Afganistan'da ÜYEK'lerin Durumuna İlişkin Rapor*, 19 Aralık 2015, http://www.aihrc.org.af/home/press_release/5230. Kadınlar ve çocuklar birden fazla kez yerinden edilmeyle ilgili koruma riskleri karşısında özellikle hassas durumdadır. Samuel Hall, *Politika Belgesi: Afganistan'daki ÜYEK'lere İlişkin Ulusal Politika – Politikadan Uygulamaya: 2015 Yılında Ulusal Prosedürler, Ulusal ve Uluslararası Paydaşlarla Yakın İlişki Kurma*, 8 Nisan 2015, <http://samuelhall.org/REPORTS/Afganistan%20National%20IDP%20Policy%20Brief.pdf>, sf. 7. Samuel Hall, NMK/ÜYEKİM ve Ortak ÜYEK Profil Hazırlama Birimi'nin yaptığı ortak çalışmada "Mülakat yapılan ÜYEK'lerin yaklaşık yüzde 90'ının aşırı derecede savunmasız birey (ASB) olduğunu ve bu kişilerin sosyo-ekonomik profillerinin onları ulusal ortalamaların altında tutmakla kalmayıp aynı zamanda yaşamlarını tehdit eden koşullarda yaşama riskiyle karşı karşıya bıraktığını" ortaya koymuştur." Samuel Hall Danışmanlık, *ÜYEK'leri Korumanın Zorlukları: Afganistan'da Yerinden Edilmiş Kişilerin Korunmasına İlişkin Araştırma Çalışması*, Kasım 2012, https://www.nrc.no/archiv_img/9154086.pdf, sf. 22.
- ¹⁷⁴ OCHA, *Afganistan 2015 İnsani Müdahale Planı: Finansman, Başarılar ve Müdahaleye İlişkin Zorluklarla İlgili Yarı Yıl Değerlendirmesi*, 18 Ağustos 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-2015-humanitarian-response-plan-mid-year-review-financing>, sf. 4; BMMYK, *Afganistan: Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncel Bilgi Notu*, Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/55ba09dc4.html>.
- ¹⁷⁵ Beş ÜYEK çocuğundan üçünün okula gitmediği bildirilmektedir. OCHA, *2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, Kasım 2015, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 20. Mayıs 2015'te, Kabil'de yakın zamanda yerlerinden edilmiş ailelerle ilgili bir değerlendirme, hayat pahalılığı ve düşük gelirler sebebiyle çocukların çoğunun ailelerinin gelirlerine katkıda bulunmak için çalıştığını ortaya koymuştur. BMMYK, *Afganistan - Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncel Bilgi Notu*, Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/5594f2544.html>, sf. 3. Kabil'de, doğuda Celalabad şehrinde ve güney Afganistan'da Kandahar'da hem yerinden edilmiş hem de yerinden edilmemiş topluluklardan 446 kişiyle yapılan mülakatlar temelinde, NMK ve İrtibat Ofisi şunları ortaya koymuştur: "Afganistan'da kadınların son dönemde elde ettiği başarılarla karşın genç kadınlar ve kız çocukları eğitime, sağlık hizmetlerine ve istihdama erişme konusunda erkeklere göre daha fazla ve nitelik olarak daha farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Gayriresmi yerleşim alanlarında bu durum daha aşikârdır." NMK / İrtibat Ofisi, *Yerlerinden Edilip Afganistan'ın Kentleşen Alanlarına Gelen Kadınların ve Kız Çocuklarının Dinlenilmesi*, 26 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/5513bec24.html>, sf. 13.

bulmaktadır.¹⁷⁶ Zayıf ve etkisiz yönetişimin yanı sıra etkin kentsel politika ve düzenleme çerçevelerinin mevcut olmayışının kentsel alanlarda yoksulluğun ve eşitsizliğin artmasına katkıda bulunduğu belirtilmektedir.¹⁷⁷ Afganistan'ın orta ve düşük gelirli hanelerinin büyük bir bölümünün dezavantajlı ve yeterince hizmetin gitmediği bir alanda bulunan gayriresmî yerleşim alanlarında yaşadığı bildirilmektedir.¹⁷⁸ 2013-2014 Afgan Yaşam Koşulları Araştırması'na göre Afganistan'da kentlerde yaşayan hanelerin yüzde 73,8'i geçekondularda yaşamaktadır.¹⁷⁹ Kentte yaşayan haneler arasında yoksulluğun yaygın olduğu ve bu hanelerin ekonomik durumunun son yıllarda önemli ölçüde kötüleştiği bildirilmektedir.¹⁸⁰

Kabil şehri Afgan şehirleri arasında en fazla nüfus artışı yaşayan şehirdir. Resmî nüfus tahminlerine göre 2015 yılı sonuna doğru şehrin mukimlerinin sayısı 3.5 milyon ve 2005 ile 2015 yılları arasında yıllık nüfus artış oranı tahminî yüzde 10'dur.¹⁸¹ Kabil nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 21'i başka bir yerde doğmuştur ve Kabil'in 2002 yılından bu yana Afganistan'daki yeni ÜYEK'lerin yüzde 40'ına yakın bir oranını aldığı bildirilmiştir.¹⁸² Bazı tahminlere göre Kabil'de resmî yerleşim alanlarında yaşayan nüfusun oranı yüzde 70'dir.¹⁸³ Kabil sakinlerinin mali durumunun ve istihdam olanaklarının kötüleştiği bildirilmektedir.¹⁸⁴ Uzun süreli ÜYEK'lerin, geri dönenlerin ve insani yardıma ihtiyaç duyan kentte yaşayan diğer yoksulların kaldıkları alanlar olan Kabil Gayriresmî Yerleşim Alanlarında (KGYA) bulunan 55.000 kişinin yüzde 80'i ciddi ölçüde ya da orta düzeyde açlık tehdidiyle karşı karşıyadır.¹⁸⁵

Bu bağlamda, kentlerdeki ÜYEK'ler yerlerinden edilmemiş kentlerde yaşayan yoksul insanlara göre daha hassas durumdadır zira bu insanların sosyal hizmetlere, geçim olanaklarına erişimleri yoktur ve bu da gıda güvencesini ve sosyal koruma mekanizmalarını olumsuz etkilemektedir.¹⁸⁶ Kentsel alanlarda yeterli ölçüde arazinin ve bütçeye

- ¹⁷⁶ Amerika Birleşik Devletleri Barış Enstitüsü (ABDBE), *Afgan Mültecilerin Zorla Dönüşleri ve Bunun İstikrarla İlgili Sonuçları*, Ocak 2016, <http://www.usip.org/sites/default/files/PB199-The-Forced-Return-of-Afghan-Refugees-and-Implications-for-Stability.pdf>, sf. 2; OCHA, *2016 İnsani Gereksinimlere Genel Bakış*, Kasım 2015, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_2016_hno_final_20151209.pdf, sf. 8; BMMYK, *Afgan Mülteciler İçin Çözüm Stratejileri Güncel Bilgi Notu 2015-2016*, Ağustos 2015, <http://www.unhcr.org/542522922.html>, sf. 11; OCHA, *2015 Stratejik Müdahale Planı: Afganistan*, Kasım 2014, <https://docs.unocha.org/sites/dms/Afganistan/Afganistan%20HRP%202015%20Strategic%20Response%20Plan.pdf>, sf. 26.
- ¹⁷⁷ Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. vii-viii. Ayrıca bkz. AADB, *Afganistan'da Yönetişim: Giriş*, Mart 2014, <http://www.refworld.org/docid/533165784.html>, sf. 50.
- ¹⁷⁸ Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 10, 86.
- ¹⁷⁹ Tahmin, çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin Bin Yıllık Kalkınma Hedefi gösterge 7.10'da kullanılan geçekondulardan belirlenmeye yönelik kriterlere dayanır. Merkezi İstatistik Kuruluşu, *Afganistan Yaşam Koşulu Araştırması 2013-2014: Ulusal Risk ve Savunmasızlık Değerlendirmesi*, 2016, <http://cso.gov.af/Content/files/ALCS%202013-14%20Main%20Report%20-%20English%20-%2020151221.pdf>, sf. 209.
- ¹⁸⁰ Samuel Hall tarafından Afgan şehirlerinde kentsel yoksulluğa ilişkin yapılan bir çalışma, Afganistan'da kentsel hane halklarının yüzde 78,2'sinin resmî yoksulluk sınırı altında yaşadığını (Kabil'de tahmin edilen oranı yüzde 78,0) bunun "kentlerde yaşayan hanelerin ekonomik durumunun son 3 yılda kötüleştiğinin işareti olduğunu" ortaya koymuştur. Samuel Hall, *Kentsel Yoksulluk Raporu: Afgan Şehirlerinde Yoksulluk, Gıda Güvencesizliği ve Dirençlilikle İlgili Çalışma (raporun oluşturulması Danimarka Mülteci Konseyi ve Yardıma Muhtaç Kişiler Kurulu tarafından istenmiştir)*, Kasım 2014, <http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2014/11/DRC-PIN-Urban-Poverty-Report.pdf>, sf. 30. Asya Vakfı tarafından yapılan bir araştırma sonuçları ortaya koymuştur: "2012 yılındaki %49,8'lik orana karşı Afganların yalnızca yüzde 21'i 2015 yılında hane halkı mali durumlarının iyileştiğini belirtmiştir. 2012 yılında %6,9 oranına karşın son bir yılda hane halkı mali durumlarının kötüleştiğini söyleyen Afganların oranı 2015 yılında %29,7'dir." Araştırma kapsamında 2015 Haziran ayında 34 vilayete 14 farklı etnik topluluktan 9.596 Afgan ile yüz yüze mülakat yapılmıştır. Asya Vakfı, *2015'te Afganistan: Afgan Halkına İlişkin Araştırma*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, sf. 57.
- ¹⁸¹ Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 10, 12. Kabil nüfus tahminlerinin farklı olduğu belirtilmelidir. The Guardian 2014 Aralık ayında Kabil nüfusunun yaklaşık 6 milyon olduğunu bildirmiştir. The Guardian, *Kabil- Dünyada Beşinci En Hızlı Büyüyen Şehir- Aşırı Kalabalıklaşıyor (Kabul - The Fifth Fastest Growing City in the World - Is Bursting at the Seams)*, 11 Aralık 2014, <http://www.theguardian.com/cities/2014/dec/11/kabil-afghanistan-fifth-fastest-growing-city-world-rapid-urbanisation>.
- ¹⁸² Merkezi İstatistik Kuruluşu, *Afganistan Yaşam Koşulu Araştırması 2013-2014: Ulusal Risk ve Savunmasızlık Değerlendirmesi*, 2016, <http://cso.gov.af/Content/files/ALCS%202013-14%20Main%20Report%20-%20English%20-%2020151221.pdf>, sf. 31, 40.
- ¹⁸³ NMK / İrtibat Ofisi, *Yerlerinden Edilip Afganistan'ın Kentsel Alanlarına Gelen Kadınların ve Kız Çocuklarının Dinlenilmesi*, 26 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/5513bec24.html>, sf. 10; BMMYK, *Kentsel Alanlarda ÜYEK'lere İlişkin Araştırma Çalışması - Afganistan*, Mayıs 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e51382.html>, sf. 11. Kabil'de, düzensiz meskun arazi kullanımının (planlanmamış meskun alanlar, yamaçlara konut yapılması, ÜYEK yerleşim alanları ve Kuchi kampları gibi) toplam meskun alanın yüzde 71,5'ini oluşturduğu bildirilmektedir. Bu oran diğer Afgan şehirlerinde daha yüksektir. Bu alanlarda yaşayan mukimler genellikle izinsiz oturmakta ve arazi kullanım hakları bulunmamaktadır. Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 76. AAA'ya göre, yayınlanmayan bir raporda 2009 yılında meskun alanların yüzde 69'unun gayriresmî yerleşim alanlarından oluştuğu tahmininde bulunulmuştur. AAA, *Afganistan'ın Geri Dönen Mültecileri: Neden Bu Kadar Çok İnsanın Toprağı Yok?*, 29 Mart 2016, <https://www.afghanistanalysts.org/afghanistans-returning-refugees-why-are-so-many-still-landless/>.
- ¹⁸⁴ Asya Vakfı araştırmasına göre, Kabil mukimlerinin %73,6'sı son bir yılda istihdam olanaklarının kötüleştiğini bildirmiştir ve Kabil mukimlerinin %55,3'ü hane halkı mali durumlarının son bir yılda kötüleştiğini belirtmiştir. Asya Vakfı, *2015'te Afganistan: Afgan Halkına İlişkin Bir Araştırma*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, sf. 56-57.
- ¹⁸⁵ Dünya Gıda Programı, *Kabil Gayriresmî Yerleşim Alanı (KGYA) Kış Gereksinimleri Değerlendirmesi, Kasım 2015*, 8 Aralık 2015, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Kabil%20Informal%20Settlement%20Winter%20Needs%20Assessment%20November%202015%20Final%20Report%20on%20Food%20Security.pdf>. Samuel Hall Danışmanlık'ın kentsel yoksulluğa ilişkin çalışmasına göre "insani yardım aktörlerinin özellikle savunmasız alan olarak tanımladığı gayriresmî yerleşim alanlarında yaşayan ÜYEK'lerin dirençlilik düzeyleri diğer gruplara göre daha azdır ancak bir KGYA'da yaşamak hane halkında bağımlı fertlerin bulunması ya da hane halkının kadın tarafından idame ettirilmesi gibi diğer kriterler kadar güçlü bir savunmasızlık belirleyicisi değildir. Temel fark, temel hizmetlere erişimden kaynaklanır ve bu konuda KGYA'da yaşayan ÜYEK'ler dezavantajlı konumdadır." Samuel Hall, *Kentsel Yoksulluk Raporu: Afgan Şehirlerinde Yoksulluk, Gıda Güvencesizliği ve Dirençlilikle İlgili Çalışma (raporun oluşturulması Danimarka Mülteci Konseyi ve Yardıma Muhtaç Kişiler Kurulu tarafından istenmiştir)*, Kasım 2014, <http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2014/11/DRC-PIN-Urban-Poverty-Report.pdf>, sf. 7-8.
- ¹⁸⁶ Afgan Kentlerinin Durumu ilk cildinde sonuçları ortaya konmuştur: "Kentteki ÜYEK'ler özellikle yerlerinden edildikten sonraki ilk bir yılda aşırı derecede savunmasızdılar. Genellikle kimlik belgeleri bulunmayan ÜYEK'ler adli hizmetlere erişim, çocukların okula kayıt, kayıtlı kent ekonomisinde iş bulma konusunda

uygun konutların bulunmaması genellikle yeni ve uzun süreli ÜYEK'leri yeterli yaşam standardının, suya ve hıfzıssıhaya erişimin olmadığı gayriresmî yerleşim alanlarında yaşamak zorunda bırakmaktadır.¹⁸⁷ Eskimiş toprak mülkiyeti politikalarının ve arazi kullanım hakkının olmayışının ÜYEK'leri ve gayriresmî yerleşim alanlarının diğer sakinlerini sürekli olarak tahliye ve ikinci kez yerinden edilme tehdidine maruz bıraktığı bildirilmektedir.¹⁸⁸ Geri dönen mülteciler veya ÜYEK'ler için ayrılan araziler dâhil olmak üzere arazilere el konulması durumunun ek bir engel teşkil ettiği bildirilmektedir.¹⁸⁹

F. Mülteciler ve Geri Dönerler

Pakistan ve İran, Afgan mülteci nüfusunun büyük bir bölümüne (tahminî yüzde 95), toplamda 2,5 milyon insana ev sahipliği yapmaya devam etmektedir.¹⁹⁰ 2002'den bu yana 5,8 milyondan fazla Afgan mülteci Afganistan'a geri dönmüştür ve bu sayı, Afgan nüfusunun yüzde 20'sine tekabül etmektedir. Bunların büyük çoğunluğu 2002 ile 2008 yılları arasında geri dönmüştür.¹⁹¹

Afganistan'da bölgeyi bütünüyle etkileyen durumun karmaşıklığından dolayı İran, Afganistan ve Pakistan İslam Cumhuriyetleri BMMYK'nın desteğiyle bölgedeki Afgan mülteciler için kalıcı çözümler ortaya koymak ve bunları uygulamak amacıyla 2011 yılında dörtlü bir istişare süreci başlatmışlardır. *Gönüllü Geri Dönüşü, Sürdürülebilir Yeniden Bütünleşmeyi ve Ev Sahibi Ülkelere Yardımı Desteklemeye Yönelik Afgan Mültecilere İlişkin Çözüm Stratejisi* (AMÇS) komşu ülkelerdeki Afgan mültecilere yönelik iltica alanını korumayı ve gönüllü olarak Afganistan'a geri dönmeye karar veren Afganların sürdürülebilir yeniden bütünleşmesini desteklemeyi amaçlayan

önemli engellerle karşılaşılır. Kent toplumuna katılım anlamında büyük oranda dışlanmış olan ÜYEK'ler artan suç oranları, güvensizlik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin artması, çocuk istismarı dâhil olmak üzere korunmayla ilgili pek çok zorlukla ve negatif başa çıkma mekanizmalarıyla karşı karşıya kalırlar ve özellikle kadınlar ve kız çocukları risk altındadır. Ayrıca, kentteki ÜYEK'lerin okuma yazma bilmeme ve düşük ücretli işte çalışma oranları ciddi ölçüde yüksektir ve diğer kent sakinleri ve hatta kentteki yoksul kesimle dahi karşılaştırıldığında 'beceri' anlamında açık bir şekilde dezavantajlı konumdadırlar." Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 17. Ayrıca bkz. ABİHK, *Afganistan'da ÜYEK'lerin Durumuna İlişkin Rapor*, 19 Aralık 2015, http://www.aihrc.org.af/home/press_release/5230; Samuel Hall, *Politika Belgesi: Afganistan'daki ÜYEK'lere İlişkin Ulusal Politika – Politikadan Uygulamaya: 2015 Yılında Ulusal Prosedürler, Ulusal ve Uluslararası Paydaşlarla Yakın İlişki Kurma*, 8 Nisan 2015, <http://samuelhall.org/REPORTS/Afganistan%20National%20IDP%20Policy%20Brief.pdf>, sf. 7.

¹⁸⁷ AAA'ya göre, "ÜYEK'ler ve geri dönerler kendilerine ait olmayan arazi üstünde gayriresmî yerleşim alanı oluşturmaya başladılar. Kentsel alanlarda, şehirlerin büyüyen gayriresmî yerleşim alanlarını oluşturan diğer kentsel göçmenlerin safalarına katıldılar." AAN, *Afganistan'ın Geri Döner Mültecileri: Neden Bu Kadar Çok İnsanın Toprağı Yok?*, 29 Mart 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/afghanistans-returning-refugees-why-are-so-many-still-landless/>. 2013-2014 Afganistan Yaşam Koşulları Araştırmasına göre "ülkesinde yerinden edilmiş çok sayıda kişi ve eski mülteci şu anda Kabil, Herat, Mezar-İ Şerif, Celalabad, Kandahar gibi ülkenin başlıca şehirlerinde ya da bu şehirlerin çevresinde gayriresmî yerleşim alanlarında yaşamaktadır. Mültecilerin geri dönüşü, ÜYEK'lerin gelişi ve kentsel alanlardan yapılan ekonomik göç, hızlı kentsel büyümeyi beslemiştir. Bu sebeple, ülkenin belirli bölgelerinde konutlandırma koşulları oldukça kötüdür ve geçekondulara yaşayanların sayısı fazladır." Merkezi İstatistik Kurumu, *2013-2014 Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması: Ulusal Risk ve Savunmazlık Değerlendirmesi*, 2016, <http://cso.gov.af/Content/files/ALCS%202013-14%20Main%20Report%20-%20English%20-%2020151221.pdf>, sf. 204. Afgan Kentlerinin Durumu ilk cildinde şu ifade yer alır: "Kayıtlı konut piyasasına girme olanağı bulunmayan kentlerdeki ÜYEK'ler genellikle gelip gayriresmî yerleşim alanlarına yerleşmektedir ve burada suya ve diğer temel hizmetlere erişimleri sınırlı olduğu gibi barınma koşulları standart altı ve aşırı kalabalıktır ve arazi kullanım hakları bulunmamaktadır." Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 17. UNICEF, Afganistan'daki hızlı kentleşme bağlamında "nicel veriler kentsel alanların çocuğun refahı ve temel hizmetlere erişim açısından daha iyi olduğunu gösterirken" verilerin çeşitli gruplar arasındaki farklılıkları gizlediğini belirtir. Ayrıca UNICEF yer değiştirme bağlamında "ailelerin genellikle başka seçeneklerinin olmadığını ve düzgün bir konuta, su kaynaklarına, hıfzıssıhaya, sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimlerinin olmadığı geçekondulara yerleştiklerini belirtir. Arazilerin sınırlı oluşu insanları Kabil çevresindeki dik yamaçlar gibi tehlikeli alanlara yerleşmeye itmiştir. Bu gayriresmî yerleşim alanları; ağır koşulları gibi doğal tehlikelere yüksek oranda maruziyet, temiz suya sınırlı erişim ve hijyeni olmayan ortamlarla karakterizedir ve bu durum halk sağlığı anlamında ciddi kayıplara sebep olmaktadır." UNICEF, *Afganistan'da Çocuklar ve Kadınlar: 2014 Durum Analizi*, Kasım 2014, http://www.unicef.org/afghanistan/SitAn_-_Long_Report_-_small_size_.pdf, sf. 31. Herat ve Helmand şehirlerinde ÜYEK'lerin gayriresmî yerleşim alanlarında veya "tehlikeye maruz açık alanlarda" yaşadıkları bildirilmektedir. Samuel Hall Danışmanlık, *Yerinden Edilme Dinamikleri: ÜYEK Hareket Takibi, İhtiyaç ve Savunmazlık Analizi, Herat ve Helmand Afganistan*, Mayıs 2014, <http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2014/05/IDP-Movement-Tracking-Needs-and-Vulnerability-Analysis-Afghanistan.pdf>, sf. 47.

¹⁸⁸ Önemli sayıda arazi parçası ve işlenmemiş hükümet arazisinin hükümet Toprak Dağıtım Programı doğrultusunda toprak sahibi olmayan ve geri dönerlere ve ÜYEK'lere dağıtıldığı ve bu arazilerin çok küçük bir bölümüne yerleşildiği bildirilmektedir. Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *2015 Afgan Kentlerinin Durumu*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, sf. 17. Ayrıca bkz. NMK/ÜYEİM, *Hala Risk Altında: Arazi Kullanım Hakkı ve Afganistan'ın Kentsel Alanlarının Geri Dönerlerin Zorla Tahliye Edilmesi*, 11 Şubat 2014, <http://www.refworld.org/docid/52fb2aab4.html>, sf. 17.

¹⁸⁹ UNAMA'ya göre, kamu görevlileri dâhil olmak üzere nüfuz sahibi kişilerin mülteciler ve ÜYEK'ler için ayrılan arazileri kâr elde etmek için sattığına dair raporlar mevcuttur. UNAMA, *Afganistan'ın ve Halkının Çalınan Arazileri- Devlet Toprak Dağıtım Sistemi*, Mart 2015, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_land_report_2_state_land_distribution_system_final_19march15_0.pdf, sf. 30. Ayrıca bkz. AAA, *Afganistan'ın Geri Döner Mültecileri: Neden Bu Kadar Çok İnsanın Toprağı Yok?*, 29 Mart 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/afghanistans-returning-refugees-why-are-so-many-still-landless/>.

¹⁹⁰ Tahmini 1,5 milyon Afgan mülteci Pakistan'da ve tahmini 950.000 Afgan mülteci de İran'da bulunmaktadır. Ayrıca, tahmini 2 milyon belgesi olmayan Afgan'ın Pakistan'da ve İran'da ikamet ettiği bildirilmektedir. BMMYK, *Afgan Mülteci Durumuna İlişkin Üst Düzey Toplantı: Arka Plan Belgesi*, Ekim 2015, <http://www.unhcr.org/562a22979.html>, s. 4.

¹⁹¹ Geri dönerlerin sayısı 2013 ve 2014'te en düşük düzeylere indikten sonra 2015'te yeniden artmaya başladı. BMMYK, *Afgan Mültecilere Yönelik Çözüm Stratejisi 2015-2016 Güncel Bilgi Notu*, Ağustos 2015, <http://www.unhcr.org/542522922.html>, s. 11. Özellikle Pakistan başta olmak üzere komşu ülkelerde küçülen iltica alanı ve kötüleşen koşulların 2015 yılında geri dönüşlerin artmasına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bkz. BMMYK, *Afganistan - Gönüllü Geri Dönüşü ve Sınır İzleme Hakkında Aylık Güncelleme*, 01 Ocak - 31 Ekim 2015, 31 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/56459f4a4.html>; İHİÖ, "Burada Ne Yapıyorsunuz?" - Pakistan'da Afganlara Yönelik Polis İstisamarları, 18 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/564eeb464.html>.

ortak müdahalelere yönelik kapsamlı ve bütünlük bir çerçeve sunmak üzere tasarlanmıştır.¹⁹² İkinci amaç özellikle önem arz etmektedir, çünkü önceki yıllarda geri dönen pek çok Afgan'ın kendi topluluklarıyla yeniden bütünleşemedikleri ve bu durumun da çoğunlukla kentsel alanlara doğru olmak üzere ciddi ölçüde ikinci kez yerinden edilme ile sonuçlandığı bildirilmektedir.¹⁹³ Geri dönenlerin Afganistan'da yaşamlarını tekrar inşa ederken ciddi zorluklarla karşılaştıkları belirtilmektedir.¹⁹⁴ Geri dönen mültecilerin tahmini yüzde 40'ının geçim kaynaklarına, gıdaya ve barınağa erişimlerinin yetersiz olduğu ve savunmasız durumda oldukları bildirilmektedir.¹⁹⁵ ÜYEK'ler ve geri dönenlerin geri dönüşleri açısından karşılaştıkları engeller arasında menşe bölgelerinde süregelen güvensizlik ortamı, geçim kaynakları ve varlıkların kaybı, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin olmaması ve toprak ve mülkün geri kazanılmasında yaşanan zorluklar bulunmaktadır.¹⁹⁶

BMMYK, tüm bireylerin olumsuz koşullar altında bile olsa menşe ülkelerine dönme hakkını tanımaktadır. Bu sebeple BMMYK, Afganistan'ın komşu ülkelerinde kayıtlı mülteci olan ve menşe ülkelerindeki durumun tamamen farkında olarak gönüllü bir şekilde Afganistan'a geri dönmeye karar veren Afganları desteklemek üzere hazır bulunmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Afganistan'daki mevcut operasyonel ortam BMMYK'nın Afganistan'daki geri dönenler ve ÜYEK'ler için sürdürülebilir bir yeniden bütünleşmeyi amaçlayan girişimlerini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Daha genel olarak, gönüllü geri dönüş ve reddedilen sığınmacıların zorla geri dönüşü farklı özellikte süreçlerdir ve duruma müdahil olan çeşitli aktörlerin farklı sorumluluklar üstlenmelerini gerektirmektedir. Bu sebeple, BMMYK'nın, Afganistan'a gönüllü olarak dönmeye karar veren Afgan bireylerle olan bağlantısı kapsamında, iltica ülkelerinde uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş bireyler için Afganistan'daki güvenlik durumu ya da diğer koşullara ilişkin bir değerlendirmede bulunduğu gibi bir yorum yapılmamalıdır.

Batı ülkelerinden Afganistan'a zorla geri gönderilen ve iltica talepleri reddedilen Afgan sığınmacıların durumunu takip etmeye yönelik sistematik bir girişim olmasa da, seçilmiş mülteci gruplarını takip eden araştırma girişimleri, büyük çoğunluğun ülkeden tekrar ayrıldığını veya bunu planladığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁷

¹⁹² BMMYK, *Gönüllü Geri Dönüşü, Sürdürülebilir Yeniden Bütünleşmeyi ve Ev Sahibi Ülkelere Yardımı Desteklemeye Yönelik Afgan Mültecilere İlişkin Çözüm Stratejisi*, Mayıs 2012, <http://www.unhcr.org/pages/4f9016576.html>; BMMYK, *Afgan Konferansı: Delegeler Yeni Çözüm Stratejisini Desteklemeye Teşvik Ediliyor*, 2 Mayıs 2012, <http://www.unhcr.org/4fa0e8319.html>.

¹⁹³ ABDBE (ABD Barış Enstitüsü), *Barış Raporu: Afgan Mültecilerin Zorla Geri Dönüşü ve Bunun İstikrar Üstündeki Etkileri*, Ocak 2016, <http://www.usip.org/sites/default/files/PB199-The-Forced-Return-of-Afghan-Refugees-and-Implications-for-Stability.pdf>, s. 3; OCHA, 2015 *Afganistan'da Mültecilere ve Geri Dönenlere Genel Bakış*, Kasım 2014, <https://docs.unocha.org/sites/dms/Afghanistan/2015%20Afghanistan%20Refugee%20and%20Returnee%20Overview.pdf>, s. 66. Yerlerinden edildikten sonra geri dönen hanelerin yüzde kırk dokuzunun kentsel alanlara yerleştiği bildirilmektedir ve bu oran, kentsel alanlarda yaşayan genel nüfusun iki katıdır (yüzde 24). Merkezî İstatistik Kurumu, *Ulusal Risk ve Hassas Durum Değerlendirmesi 2011-12. Afganistan Yaşam Koşulu Araştırması*, 2014, <http://www.af.undp.org/content/dam/afghanistan/docs/MDGs/NRVA%20REPORT-rev-5%202013.pdf>, s. 27. Ayrıca bkz. Susanne Schmeidl, *Uyarı İşaretlerinin Dikkate Alınması: Afganistan'da Daha Fazla Yerinden Edilmenin Yaşanacağı Tahmin Ediliyor*, Mayıs 2014, <http://www.fmreview.org/en/afghanistan.pdf>, sf 42. Kabil Gayriresmî Yerleşim Alanlarına İlişkin Görev Gücü'ne göre, "KGYA'da yaşayanların çoğu Pakistan ve İran'dan geri dönenler veya menşe vilayetlerinde çatışmadan, güvensiz ortamdaki insan hakları ihlallerinden kaçan ülkesinde yerinden edilmiş kişilerdir (ÜYEK'ler)." Kabil Gayriresmî Yerleşim Alanlarına İlişkin Görev Gücü, *Kabil Gayriresmî Yerleşim Alanlarına Kış Yardımı 2014/2015: Dağıtım Sonrası İzleme Araştırmasına İlişkin Rapor*, Nisan 2015, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/pdm_kis_2015_-_final_report.pdf, s. 2.

¹⁹⁴ BMMYK, *Afgan Mülteci Durumuna İlişkin Üst Düzey Toplantı: Arka Plan Belgesi*, Ekim 2015, <http://www.unhcr.org/562a22979.html>, s. 6. IOM (Uluslararası Göç Örgütü), *İran ve Pakistan'dan Dönen Belgesi Olmayan Afganlar: 2015 Ocak'tan Haziran'a*, 2015, https://afghanistan.iom.int/sites/default/files/Reports/undocumented_afghan_returns_from_iran_and_pakistan_jan-jun_2015.pdf; İngiliz ve İrlanda Ajansları Afganistan Grubu (IAAG), *Eve Giden Yolu Bulma: Genç Afgan Mültecilerin Durumu*, 12 Ağustos 2014, <http://www.baag.org.uk/views-voices/finding-way-home-situation-young-afghan-returnees>.

¹⁹⁵ AAA, *Mülteci İkilemi: Pakistan'da İhraç ile Başarısız Yardım Programları Arasında Kalan Afganlar*, 9 Mart 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-refugee-dilemma-afghans-in-pakistan-between-expulsion-and-failing-aid-schemes/>. Ayrıca bkz. ABİHK, *Afganistan Altıncı Raporu'nda Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu*, 1390 – 91, 10 Ağustos 2015, http://www.aihrc.org.af/media/files/Research%20Reports/english/Economic%20and%20Social%20Rights%20Report_English.pdf, s. 39.

¹⁹⁶ BMMYK, *Afganistan - Gönüllü Geri Dönüş ve Sınır İzleme Hakkında Aylık Güncelleme, 01 Ocak–30 Kasım 2015*, 30 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/5671309e4.html>; BMMYK, *Afganistan'daki ÜYEK'lere Yönelik Kalıcı Çözümler: İkincil Veri Analizi*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/5655550a4.html>.

¹⁹⁷ City Üniversitesi'nden Dr. Liza Schuster Kabil'e geri gönderilen, iltica talepleri reddedilmiş 100 sığınmacıyla mülakat yapmış ve "mülakat yaptığı insanların çoğunun ülkeden tekrar ayrılmaya çalıştığını ve bunların yaklaşık %80'inin bu konuda başarılı olduğunu" görmüştür. Araştırmacı Gazetecilik Bürosu, *Kent'ten Kabil'e: Daha Önce İltica Talebinde Bulunan Çocuklar Afganistan'a Geri Gönderildi*, Temmuz 2015, <http://labs.thebureauinvestigates.com/from-kent-to-kabil/>. Birleşik Krallık'tan Afganistan'a geri gönderilmiş olan bir grup Afganı takip eden Mülteci Destek Ağı'na (MDA) göre, mültecilerin büyük çoğunluğu Afganistan'dan tekrar ayrılmayı planlamaktadır. MDA, *Geri Dönüşten Sonra: Afganistan'a Zorla Geri Gönderilen Gençlerin Deneyimlerinin Belgelemesi*, Nisan 2016, https://refugeesupportnetwork.org/sites/default/files/files/After%20Return_RSN_April%202016.pdf, s. 6, 7, 19, 30, 43. Ayrıca bkz. Reuters, *Sent Back from Europe, Some Afghans Prepare to Try Again* (Avrupa'dan Geri Gönderilen Bazı Afganlar Tekrar Denemeye Hazırlanıyor), 16 Kasım 2015, <http://www.reuters.com/article/2015/11/16/us-afghanistan-migrants-insight-idUSKCN0T50E020151116>; Oslo Barış Araştırma Enstitüsü (OBAE), *Afganlar Avrupa'dan Desteklenen Dönüşlerini Gerçekleştirdikten Sonra Yeniden Bütünleşmeyi Başarabilirler mi?*, Temmuz 2015, http://file.prio.no/publication_files/PRIO/Oeppen%20%20Can%20Afghans%20Reintegrate%20after%20Assisted%20Return%20from%20Europe.%20PRIO%20Policy%20Brief%207-2015.pdf; BBC, *The Young People Sent Back to Afghanistan* (Afganistan'a Geri Gönderilen Gençler), 17 Temmuz 2015, <http://www.bbc.com/news/magazine-33524193>; BMMYK, *Çocuklar Neden Refakatsiz Yolculuk Yapıyorlar?*, Aralık 2014, PDES/2014/03, <http://www.refworld.org/docid/54994d984.html>, s. 21.

2014 yılında Avrupa’da, Kuzey Amerika’da, Okyanusya’da ve Asya’da 44 ülkede iltica başvurusunda bulunan tüm sığınmacılar arasında Afganistan’dan gelen sığınmacılar tahmini 59.500 taleple üçüncü en büyük grubu oluşturmuşlardır.¹⁹⁸ Küresel olarak, 2015’in ilk yarısında Afganlar tarafından yapılan iltica taleplerinin sayısı 72.100’dür ve bu sayı 2014 yılında aynı dönemden bu yana önemli bir artış (26.500) olduğunu göstermektedir.¹⁹⁹

III. Uluslararası Koruma için Uygunluk

Afganistan’dan kaçan insanlar ülkede devam etmekte olan çatışmayla ilgili veya çatışmayla doğrudan ilgili olmayan insan hakları ihlalleri temelinde veya her iki faktörün birleşimi sebebiyle zulüm riski altında olabilirler.

BMMYK, bu Bölüm’de tanımlanan profillere sahip bireylerle ilgili olarak muhtemel risklerin çok dikkatli bir şekilde incelenmesi gerektiği düşüncesindedir. Bununla birlikte, burada listelenen profiller tam olarak kapsayıcı değildir; bu profiller bu raporun yazılması esnasında BMMYK’nın elindeki mevcut bilgilere dayanmaktadır. Dolayısıyla, bir talebin burada tanımlanan profillerden herhangi birinin kapsamına girmemesi bu talebin otomatik olarak dayanaksız olduğunu düşündürmemelidir.

Vakanın belirli koşullarına bağlı olarak, bu profillere sahip bireylerin aile fertleri ya da hanenin diğer fertleri de risk altındaki bireylerle olan ilişkilerinden ötürü uluslararası korumaya ihtiyaç duyuyor olabilirler.

Afganistan, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmadan etkilenmeye devam etmektedir.²⁰⁰ Bu çatışma bağlamında şiddetten veya şiddet tehdidinden kaçan bireyler de 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2) kapsamında mülteci statüsü kriterlerini karşılayabilirler. Bunun için, şiddetten sonra gelen zulmün 1951 Sözleşmesi’nde belirtilen gerekçelerden biri sebebiyle gerçekleşiyor olması gerekmektedir. Afganistan bağlamında, sivillerin 1951 Sözleşmesi’nde yer alan bir gerekçeden ötürü şiddete maruz kaldıkları durumlara verilebilecek örnekler arasında belirli bir etnik, siyasi veya dinî profildeki sivillerin çoğunlukla ikamet ettikleri alanları veya bu profildeki sivillerin çoğunlukla bir araya geldikleri yerleri (pazarlar, camiler, okullar veya düğünler gibi büyük çaplı sosyal etkinlikler dâhil) hedef alan şiddet gösterilebilir. Mülteci statüsü kazanmak için bireyin zulmü uygulayan aktörler tarafından şahsi olarak tanınması ya da bu aktörler tarafından şahsi olarak aranıyor olması gibi bir gereklilik bulunmamaktadır. Benzer şekilde, bütün topluluklar 1951 Sözleşmesi’nin bir veya birden fazla gerekçesine bağlı olarak haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu yaşıyor olabilirler; bireyin, aynı profile sahip diğer bireylerin muzdarip oldukları zarar şekli veya derecesinden farklı şekilde veya ölçüde bir zarardan muzdarip olması gibi bir gereklilik söz konusu değildir.²⁰¹

Şiddetten kaçan sivillerin 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2) kapsamına girmeleri için, şiddetin etkisinin zulme varacak ölçüde ciddi olması gerekmektedir. Şiddet içeren muameleye veya bu tür bir muamelelerin sonuçlarına düzenli olarak maruz kalma riski 1951 Sözleşmesi Madde 1(A)(2) kapsamında bağımsız veya birikimsel olarak zulme varabilmektedir. Afganistan’daki çatışma bağlamında şiddetin siviller için yarattığı sonuçların zulüm eşliğini karşılayacak ölçüde ciddi olup olmadığının belirlenmesine ilişkin hususlar arasında sivil zayıat sayısı ve güvenlikle ilgili olayların sayısı ile kişinin hayatına veya özgürlüğüne yönelik tehdit veya başka türde ciddi zarar riski teşkil eden, ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlalleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu tür hususlar şiddetin doğrudan etkisiyle sınırlı değildir ve aynı zamanda çatışmanın insan hakları durumu üstündeki etkisi ve çatışmanın Devletin insan haklarını koruma yetisini ne ölçüde engellediği dâhil olmak üzere şiddetin daha uzun vadeli ve dolaylı sonuçlarını da kapsamaktadır. Afganistan’daki çatışma bağlamında ilgili faktörler aşağıdaki gibidir:

- i. Hükümet karşıtı unsurların tehdit ve sivillere gözdağı verilmesi, hareket serbestisine getirilen kısıtlamalar, haraç alma ve yasa dışı vergilendirmenin yanı sıra paralel adalet yapıları ve hukuka aykırı cezaların verilmesi aracılığıyla sivilleri kontrol altına alması;
- ii. Zorla silahlandırma;

¹⁹⁸ BMMYK, 2014 İltica Eğilimleri: Sanayileşmiş Ülkelerdeki Düzeyler ve Eğilimler, Haziran 2015, <http://www.unhcr.org/551128679.html>, s. 16.

¹⁹⁹ BMMYK, 2015 Yarıyıl Eğilimleri, Aralık 2015, <http://www.unhcr.org/56701b969.html>, s. 13.

²⁰⁰ UNAMA, Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 71. Ayrıca bkz. Örneğin Robin Geiß ve Michael Siegrist, “Afganistan’daki Silahlı Çatışma Savaşın Yürütülmesine İlişkin Kuralları Etkilemiş midir?”, *International Review of the Red Cross* (Uluslararası Kızılhaç Dergisi), Cilt 93, Sayı 881, Mart 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e1ecc2.html>.

²⁰¹ Kanada: Federal Mahkeme, *Ralph Prophète / Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanı*, 2008 FC 331, 12 Mart 2008, <http://www.refworld.org/docid/54c109a24.html>.

- iii. Gıda güvencesizliği, yoksulluk ve geçim kaynaklarının tahribatıyla gözler önüne serilen şiddetin ve güvensiz ortamın insani durum üstündeki etkisi;
- iv. Yüksek oranlardaki organize suç ve yerelde nüfuzlu kişilerin, savaş ağalarının ve yozlaşmış hükümet yetkililerinin ceza almadan hareket edebilmeleri;
- v. Güvensiz ortamın sonucu olarak eğitim ve temel sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sistematik kısıtlamalar; ve
- vi. Özellikle kadınlar dâhil olmak üzere kamu hayatına katılımın önündeki sistematik kısıtlamalar.²⁰²

Sığınmacılar tarafından ortaya konulan tüm iddialar ister 1951 Sözleşmesi kapsamındaki mülteci kriterleri temelinde olsun, ister bölgesel belgelerdeki mülteci tanımları, BMMYK'nın yetki alanı veya daha kapsamlı uluslararası koruma kriterleri temelinde tamamlayıcı koruma şekilleri olsun kendi dayanakları temelinde ve adil ve etkin statü belirleme usulleri ile güncel ve ilgili menşe ülke bilgisi doğrultusunda ele alınmalıdır. BMMYK, aşağıda belirtilen profillere sahip bireylerin muhtemel riskler açısından daha dikkatli incelenmeleri gerektiği görüşündedir. Afganistan'dan gelen sığınmacıların öne sürdükleri bazı iddiaların muhtemel mülteci statüsü haricinde tutma için incelenmesi gerekebilir. (bkz. Bölüm III.D).

Mülteci statüsü tanınmış kişilerin statüsü yalnızca aşağıdaki durumlarda incelenmelidir:

- i. Bireysel bir vakada en başta hatalı bir şekilde tanınan mülteci statüsünün iptaline yönelik gerekçeler olduğuna dair göstergeler mevcut ise;
- ii. 1951 Sözleşmesi Madde 1F'de belirtilen gerekçelere dayanarak mülteci statüsünün geri alınması; veya
- iii. 1951 Sözleşmesi Madde 1C(1-4)'ye dayanarak mülteci statüsünün sona erdirilmesi.²⁰³

BMMYK, Afganistan'daki mevcut durumun 1951 Sözleşmesi Madde 1C(5) temelinde mülteci statüsünün sona erdirilmesini gerekçelendirmediği görüşündedir.

A. Muhtemel Risk Profilleri

1. Uluslararası Askeri Güçler Dâhil Olmak Üzere Hükümetle ve Uluslararası Toplumla İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Bireyler

HKU'ların Afgan Hükümeti, Afgan sivil toplumu, uluslararası askeri güçler ve uluslararası insani yardım ve kalkınma aktörleri dâhil olmak üzere Afganistan'daki uluslararası toplumla ilişkilendirilen veya bunların destekleyicisi olarak algılanan sivilleri sistematik olarak hedef aldıkları belirtilmektedir.²⁰⁴ 2015 yılında, UNAMA, 1.335 sivil zayıatın (790 ölü ve 545 yaralı) HKU'lar tarafından gerçekleştirilen hedef gözeterek öldürme vakalarının veya hedef gözeterek öldürme girişimlerinin sonucu olduğunu ve Taliban'ın bunlar arasında 336 sivil zayıata (168 ölü ve 168 yaralı) sebep olan 135 olayı üstlendiğine dikkat çekmektedir. Bu tür zayıat sayısı 2014'ten bu yana yüzde 25 (716 ölü ve 353 yaralı) oranında artarken, Taliban'ın üstlendiği olayların sayısı yüzde 59 oranında artmıştır.²⁰⁵ UNAMA aynı zamanda, 2015 yılında 26 sivil zayıatın (17 ölü ve dokuz yaralı) verildiği 17 hedef gözeterek ve kasten öldürme vakasını IŞİD bağlantılı gruplarla ilişkilendirmiştir.²⁰⁶ Bu tür saldırıların başlıca hedefleri arasında ulusal ve yerel siyasi liderler, hükümet yetkilileri, öğretmenler ve diğer memurlar, görev başında olmayan polis memurları, aşiret büyükleri, dinî liderler, kamu alanlarındaki kadınlar, hükümet yanlısı güçler için casusluk yapmakla suçlanan siviller, insan hakları aktivistleri, insani yardım ve kalkınma çalışanları ve inşaat işçileri bulunmaktadır.²⁰⁷

²⁰² BMMYK, *Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma Hakkında Özet Sonuçlar, Yuvarlak Masa 13 ve 14 Eylül 2012, Cape Town, Güney Afrika*, 20 Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>, para. 10-12. Ayrıca bkz. Kılavuz İlkeler Bölüm II.B.

²⁰³ BM Genel Kurulu, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme*, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, Cilt 189, s. 137, <http://www.refworld.org/docid/3be01b964.html>.

²⁰⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 42-43; UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 13-18; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929 – S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 18, 32-33.

²⁰⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 43; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 55.

²⁰⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 56.

²⁰⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 43, 84; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 43, 55-56, 108.

22 Nisan 2015 tarihinde, Taliban önceki yıllarda olduğu gibi, bahar harekâtının hükümet yetkililerini ve hükümetin ve uluslararası toplumun destekleyicisi olarak algılananları hedef alacağını ilan etmiştir.²⁰⁸ Taliban'ın sivil zayıatı azaltma yönündeki beyanına karşı²⁰⁹ Taliban'ın uluslararası insancıl hukuk kapsamında korunan sivilleri ve nesnelere özellikle hedef aldığına ilişkin sürekli raporlar gelmektedir.²¹⁰ 2015 yılında Taliban iki olayda sivil zayıata sebebiyet verdiğini kabul etmiştir, ancak bu olayların siviller üstündeki etkisini hafife aldığı bildirilmiştir.²¹¹

Hedef gözeterek öldürmeler dışında, HKU'ların aynı zamanda toplulukların ve bireylerin gözünü korkutmak için tehdit, gözdağı verme, adam kaçırma ve kundakçılık gibi yöntemlere başvurdukları ve dolayısıyla kendi otoritelerine ve fikirlerine karşı çıkanları hedef alarak etki ve kontrol alanlarını genişlettikleri bildirilmektedir.²¹²

a) Hükümet Yetkilileri ve Memurlar

2014 ve 2015 yılları boyunca UNAMA, HKU'ların kara harekâtları sırasında sivil devlet daireleri ve diğer binaların yanı sıra sivil hükümet yetkililerini hedef aldıkları birçok olayı belgelemiştir.²¹³

Sivil memurlar da sıklıkla hedef gözeterek öldürme olaylarının mağdurları olmuşlardır.²¹⁴ HKU'lar, Milletvekilleri²¹⁵, YBK üyeleri²¹⁶ ve vilayet ve bölge valileri ve konsey üyeleri²¹⁷ dâhil olmak üzere yerel, vilayet ve ulusal düzeydeki siyasetçileri ve hükümet yetkililerini hedef almışlardır.

- ²⁰⁸ 2015 "Azim" bahar harekâtının ilanında "yabancı işgalciler ve onların içerideki piyonlarını" sürmekte olan Cihadın hedefleri olacağı belirtilmiş ve "işbirlikçi rejim yetkililerine ve diğer habis kişilere" Azim harekâtının hedefleri olarak atıfta bulunulmuştur. 'Azim' (Azim) Adlı Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emriği Baş Konseyi Beyanı, 22 Nisan 2015, <http://shahamat-english.com/english/index.php/paighamoon/54149-statement-by-the-leading-council-of-the-islamic-emirate-regarding-the-inauguration-of-spring-operations-called-%E2%80%98azim%E2%80%99-resolve>. 2014 bahar harekâtının ilanında "yabancı işgalciler ve casus, askeri ve sivil yüklenici gibi çeşitli adlarla onları destekleyenler ve tercüman, idareci ve lojistik personel gibi onlar için çalışan herkesin" başlıca hedefler olduğu belirtilmiştir. 'Khaibar' Adlı Yıllık Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emriği Baş Konseyi Beyanı, 8 Mayıs 2014, <http://shahamat-english.com/english/index.php/paighamoon/44468-statement-of-leadership-council-of-islamic-emirate-regarding-the-commencement-of-the-annual-spring-operation-named-%E2%80%98khaibar%E2%80%99>. Buna karşın, 2016 bahar harekâtının ilanı Taliban'ın operasyonlarının belirli hedeflerine ilişkin ayrıntılar içermektedir: "Ömeri Harekâtı" Adlı Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emriği Baş Konseyi Beyanı, 12 Nisan 2016, <http://shahamat-english.com/statement-by-leadership-council-of-islamic-emirate-regarding-inauguration-of-spring-offensive-entitled-operation-omari/>; Ayrıca bkz. AAA, Ömeri Harekâtı: Taliban 2016 Bahar Harekâtını İlan Etti, 14 Nisan 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/operation-omari-taliban-announces-2016-spring-offensive/>.
- ²⁰⁹ 2016 bahar harekâtı ilanında "Mücahitlere sivilleri ve sivil altyapıyı koruma konusunda büyük özen göstererek operasyonlarını gerçekleştirmeleri konusunda kesin surette talimat verildiği" belirtilmiştir. "Ömeri Harekâtı" Adlı Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emriği Baş Konseyi Beyanı, 12 Nisan 2016, <http://shahamat-english.com/statement-by-leadership-council-of-islamic-emirate-regarding-inauguration-of-spring-offensive-entitled-operation-omari/>. Benzer şekilde, 2015 bahar harekâtının ilanında "sivillerin hayatlarının ve mülklerinin korunmasına" ve "camiler, medreseler, okullar, üniversiteler, klinikler ve hastaneler gibi sağlık merkezleri, kamu binaları ve kamu refahına ilişkin diğer projeler gibi dini ve eğitime ilgili kuruluşları" hedef almaktan kaçınma hususuna en büyük önceliğin verileceği belirtilmiştir. 'Azim' (Azim) Adlı Bahar Harekâtının Başlangıcına İlişkin İslam Emriği Baş Konseyi Beyanı, 22 Nisan 2015, <http://shahamat-english.com/statement-by-leadership-council-of-islamic-emirate-regarding-inauguration-of-spring-offensive-entitled-operation-omari/>.
- ²¹⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 54. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri, Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929 – S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 34.
- ²¹¹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 54.
- ²¹² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 34, 48-50; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 24, 67; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri, Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929 – S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 22.
- ²¹³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 46; UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 18; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 33; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 32.
- ²¹⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 44-46; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 55. ISAF'ın 2014'te çekilmesinin ardından, Taliban'ın taktik değiştirerek temel olarak AUGG'yi ve hükümet yetkililerini hedef aldığı bildirilmektedir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri, Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929 – S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 12.
- ²¹⁵ 22 Haziran 2015 tarihinde, Taliban Kabil şehrinde iki kişinin ölümüne, 39 sivilin yaralanmasına sebep olan Afganistan Parlamentosu'na yaptığı saldırıda patlayıcı maddeler, hafif silahlar ve roket güdümlü el bombaları kullanmıştır. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 64.
- ²¹⁶ YBK'ye göre, 2010 yılında programın başlamasından bu yana 17 vilayette vilayet barış komitelerinin 33 üyesi öldürülmüştür. Pajhwok Afghan News, *Huge Expenses on Afghan Peace Effort Achieve Little Gains* (Afgan Barış Girişimine Yapılan Büyük Harcamalar Sonucunda Elde Edilen Kazanımlar Çok Azdır), 30 Ağustos 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/08/30/huge-expenses-afghan-peace-effort-achieve-little-gains>. 20 Temmuz 2015 tarihinde, merkezi Maidan Wardak vilayetinden bir YBK üyesi Kabil'de kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmüştür. Pajhwok Afghan News, *Wardak Peace Emissary Gunned Down in Kabul* (Wardak Barış Temsilcisi Kabil'de Silahlı Saldırıya Uğradı), 21 Temmuz 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/07/21/wardak-peace-emissary-gunned-down-kabul>. 12 Şubat 2015 tarihinde, bir YBK üyesi Kandahar'da öldürülmüştür. Radio Free Europe/Radio Liberty, *Afghan Peace Council Member Killed* (Afgan Barış Konseyi Üyesi Öldürüldü), 13 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/5509409542.html>.
- ²¹⁷ 25 Mayıs 2015 tarihinde güney Zabul vilayetinde vilayet konsey ofisine gerçekleştirilen, Taliban tarafından üstlenilen saldırıda en az 65 sivil yaralanmıştır. Pajhwok Afghan News, *68 Injured as Truck Bomb Hits Zabul PC Office* (Zabul Vilayet Konsey Ofisine Bomba Yüklü Kamyonla Gerçekleştirilen Saldırıda 68 Sivil Yaralandı), 25 Mayıs 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/05/25/68-injured-truck-bomb-hits-zabul-pc-office>. 17 Mart 2015 tarihinde, bir intihar bombacısı patlayıcı yüklü

Hükümet tarafından atanan hâkimler ve savcılar özellikle hedef alınmışlardır; UNAMA, 2015 yılında hâkimleri, savcıları ve yargı kurumlarını hedef alan saldırılarda 188 sivil zayıyatın (46 ölü ve 142 yaralı) verildiğini bildirmiştir. Bu sayı, 2014 yılına oranla yüzde 109'luk bir artış olduğunu göstermektedir.²¹⁸

Öğretmenler, okullardaki güvenlik görevlileri ve Eğitim Bakanlığı yetkilileri²¹⁹ de tıpkı sağlık çalışanları²²⁰, diğer memurlar ve hatta sözleşmeli işçiler²²¹ gibi yaygın olarak hedef alınmışlardır.

b) AUP ve AYP Mensupları²²²

Başta AUP olmak üzere Afgan güvenlik güçleri belli amaçlara yönelmiş hareketlerin hedefi olmaya devam etmektedirler.²²³ Yabancı muharebe güçlerinin çoğunun 2014 yılında ülkeden çekilmesinden sonra polis üsleri ve

bir kamyoneti Helmand vilayetinde vali, vilayet konseyi başkanı ve il emniyet müdür yardımcısının oturduğu bir meskun kompleksin yakınında patlatmış ve yedi kişinin ölümüne, 40 kişinin de yaralanmasına sebep olmuştur. Saldırının insan ticareti ve adam kaçırmaya üstüne yapılan bir seminer için bir araya gelmiş olan hükümet yetkililerini, sivil toplum üyelerini ve gazetecileri hedef aldığı bildirilmiştir. Agence France-Presse, *Seven Killed, 41 Injured in Afghan Truck Bomb: Officials* (Yetkililer Afganistan'da Bomba Yüklü Kamyonet Saldırısında Yedi Kişinin Öldüğünü, 41 Kişinin Yaralandığını Belirtti), 18 Mart 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/seven-killed-41-injured-afghan-truck-bomb-officials>.

²¹⁸ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 45.

²¹⁹ UNAMA ve UNICEF'in Nisan 2016'daki bildirimlerine göre "öğrenciler de dâhil olmak üzere eğitim personeli hükümetin sunduğu eğitim olanaklarıyla olan bağlantıları yüzünden Hükümet Karştı Unsurların doğrudan saldırılarına ve tehditlerine maruz kalmaya devam etmektedirler. Örneğin, UNAMA belgelerine göre Afganistan Hükümeti için çalışan öğretmenler hükümet yanlısı olmakla suçlandıktan sonra Hükümet Karştı Unsurlar tarafından defalarca öldürülmüş, dövülmüş, kaçırılmış veya tehdit edilmişlerdir." UNAMA, *Education and Healthcare At Risk: Key Trends and Incidents Affecting Children's Access to Healthcare and Education In Afghanistan* (Eğitim ve Sağlık Risk Altında: Afganistan'daki Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Kilit Eğilimler ve Olaylar), 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, s. 10. Ağustos 2015'te IŞİD'le bağlantılı grupların Nangarhar vilayetinde 25 eğitim kurumunu kapanmaya zorladıkları bildirilmiştir, bu kapsamda halkın katılımıyla toplantılar düzenleyerek öğretmenleri eğer okulu kapatmaya yönelik emirlere itaat etmezlerse ciddi bir biçimde cezalandırmakla tehdit etmişlerdir. Bazı öğretmenler de telefonda ölüme tehdit edildiklerini belirtmişlerdir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 19. 1 Mayıs ve 31 Ekim 2015 tarihleri arasında İzleme ve Raporlamadan sorumlu Ülke Görev Gücü, Güvenlik Konseyi'nin 1612 sayılı kararı çerçevesinde okullara ve eğitim personeline karşı 74 saldırının düzenlendiğini bildirmiştir. Bu olayların çoğu başta Taliban olmak üzere HKU'lara atfedilmiştir. BM Genel Kurulu, *The Situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security* (Afganistan'daki Durum ve Bu Durumun Uluslararası Barış ve Güvenlik üzerindeki Etkileri), 10 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 34; BM Genel Kurulu, *The Situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security* (Afganistan'daki Durum ve Bu Durumun Uluslararası Barış ve Güvenlik üzerindeki Etkileri), 1 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 28. 1 Eylül 2010 ve 31 Aralık 2014 tarihleri arasında görev gücü "Taliban dâhil olmak üzere silahlı muhalefet grupları tarafından eğitim personeline yönelik 111 öldürme ve yaralama ve 36 kaçırma olayı meydana geldiğini belgelemiştir." Bu olayların çoğunun 2011 yılında meydana geldiği söylene ve bu tarihten 2013 yılına kadar olayların sayısında azalma olsa bile bu tür olayların sayısında 2014'te artış olduğu bildirilmiştir. Görev gücü ayrıca "raporlanan 62 olayın 23'ünün eğitim personeli ve öğrencilere karşı tehdit olayı olduğunu ve çoğunlukla kız çocukların eğitiminin hedef alındığını" doğrulamıştır. Örneğin, "Ağustos 2014'te Zabul vilayetinin Shah Joy ilçesinde Taliban zorla bir okula girmiş ve daha öncesinde okulda eğitimi durdurması için uyardıkları 32 yaşındaki erkek öğretmeni kaçırmış ve sonra da öldürmüştür." BM Genel Sekreteri, *Report of the Secretary-General on Children and Armed Conflict in Afghanistan* (Afganistan'daki Çocuklar ve Silahlı Çatışma hakkında Genel Sekreter Raporu), 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 45-46.

²²⁰ UNAMA ve UNICEF 2015 yılında sağlık çalışanlarının kaçırıldığı 66 kaçırma olayı belgelendirmiştir. Bu durum 2013 ve 2014 yıllarına oranla keskin bir artışa işaret etmektedir. 2013 ve 2015 yılları arası meydana gelen bu kaçırma olaylarının biri hariç hepsi HKU'lara atfedilmiştir. UNAMA, *Education and Healthcare At Risk: Key Trends and Incidents Affecting Children's Access to Healthcare and Education In Afghanistan* (Eğitim ve Sağlık Risk Altında: Afganistan'daki Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Kilit Eğilimler ve Olaylar), 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, s. 10. UNAMA 2015'te hastaneleri ve sağlık personelinin hedef alan HKU'ların sayısında artış olduğunu belgelendirmiştir (2014'e göre yüzde 47'lik bir artışla 63 olay, 36'sı Taliban, 12'si ise IŞİD'le bağlantılı savaşçılar tarafından gerçekleştirilmiştir). Bu olayları yanı sıra sağlık personeline ve kurumlarına yönelik tehdit ve yıldırma olaylarının sayısında da artış olduğu bildirilmiştir (2014 yılında 14 iken, 2015 yılında 31 olay). UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 20. 2014 yılında en az 10 sağlık personelinin öldürüldüğü, 14'ünün ise kaçırıldığı bildirilmektedir. 13'ü Taliban'a atfedilmekle birlikte 38 olay silahlı gruplara atfedilmiştir. BM Genel Sekreter, *Children and Armed Conflict: Report of the Secretary-General* (Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu), 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 34.

²²¹ UNAMA, 2014 ve 2015 yıllarında Taliban'ın üstlendiği 19 saldırıda (2014 yılında 12, 2015'te 7 saldırı) sivil müteahhitlerin ve işçilerin hedef alınmış olduğunu belgelendirmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 84; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 108. Hükümetle iş yapan sivillerin de kaçırma olaylarında hedef alındıkları bildirilmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 59. Ocak 2016'da, Taliban'dan uyarı aldıktan sonra hükümet adına çalışan sözleşmeli bir işçinin öldürüldüğü bildirilmiştir. Pajhwok News, *1 Worker Killed, Another Wounded in Taliban Attack* (Taliban Saldırısında 1 İşçi Öldü, 1'i Yaralandı), 19 Ocak 2016, <http://www.pajhwok.com/en/2016/01/19/1-worker-killed-another-wounded-taliban-attack>.

²²² UNAMA'ya göre, "çatışmalara doğrudan katılmayan ve isyancılara karşı operasyonlara müdahil olmayan sivil polis" sivil sayılmaktadır. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 75.

²²³ The New York Times'a göre 2015 yılının ilk altı ayında 4100 Afgan asker ve polis memuru öldürülmüş ve yaklaşık 7800'ü yaralanmıştır. Bu durum, 2014'ün aynı dönemine kıyasla yüzde 50 oranında bir artış olduğunu göstermektedir. New York Times, *Afghan Security Forces Struggle Just to Maintain Stalemate* (Afgan Güvenlik Güçleri Sadece Çıkamaz Durumu Sürdürmek için Uğraşıyor), 22 Temmuz 2015, <http://www.nytimes.com/2015/07/23/world/asia/afghan-security-forces-struggle-just-to-maintain-stalemate.html>. 1 Ekim 2014'te Kunduz şehrinde AUP'yi hedef alan maniyetik bir EYP patlaması ve 16 sivil zayıyata yol açmıştır (1 kişi hayatını kaybetmiş ve biri kadın, ikisi çocuk olmak üzere 15 kişi de yaralanmıştır). Taliban saldırısının sorumluluğu üstlenmiştir ve beş AUP'yi öldürdüğünü belirtmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 50.

kontrol noktaları HKU'lar tarafından düzenlenen saldırıların giderek artan bir biçimde hedefi olmuştur.²²⁴ AUP polis memurları hem görev başındayken hem de izinliyken hedef alınmışlardır.²²⁵

ALP mensupları da çoğu zaman hedef alınmaktadırlar.²²⁶ ALP mensupları çoğu zaman saldırılara daha açık alanlarda görev yaptıkları için, tahminlere göre ALP mensuplarının zayıf oranı diğer AUGG mensuplarına kıyasla üç kat daha fazladır.²²⁷ HKU'ların da Afganistan'daki diğer polis kuvvetlerinin memurlarını²²⁸ ve eski AUGG çalışanlarını²²⁹ hedef aldıkları bildirilmektedir.

c) AUGG /Hükümet Yanlısı Güçler ile İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Siviller

HKU'ların yaygın biçimde AUGG de dâhil olmak üzere hükümet yanlısı güçlerle işbirliği yaptıkları veya onlar için "casusluk yaptığı"ndan şüphelenilen sivilleri hedef aldıkları bildirilmektedir.²³⁰

- ²²⁴ 7 Ağustos 2015 tarihinde Kabil'deki polis akademisinin dışında akademi öğrencilerinin arasında bir intihar bombacısı bomba patlatmıştır. UNAMA 57 sivil zayıf olduğunu ve sivil olmayan zayıf olmadığını bildirmiştir. Taliban saldırıyı üstlenmiştir. AAN, *Triple Attack in Kabul: A Message? If So, to Whom?* (Kabil'de Üç Saldırı: Mesaj mı? Öyleyse, Kime?), 10 Ağustos 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-triple-attack-in-kabul-a-message-if-so-to-whom/>. Bkz. Radio Free Europe/Radio Liberty, *Deadly Bomb Blast Hits Afghan Police Checkpoint* (Ölümcül Bomba Saldırısı Afgan Polis Kontrol Noktasını Vurdu), 6 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b5f45b11.html>; The Guardian, *Taliban Kill 20 Afghan Police Officers in Attacks on Checkpoints* (Taliban Kontrol Noktalarına Yaptığı Saldırıda 20 Afgan Polis Memurunu Öldürdü), 13 Haziran 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/13/taliban-kill-20-afghan-police-officers-in-attacks-on-checkpoints>.
- ²²⁵ 17 Mayıs 2015 tarihinde Laghman vilayetinde HKU'lar görev dışındaki bir AUP memurunu vurmuş ve ele geçirmişlerdir, polis memuru kaçmaya çalışırken çıkan çatışmada 12 yaşında bir kız çocuğu da yaralanmıştır. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 61. 2014 yılında UNAMA, HKU'ların AUP memurlarına saldırdıkları kara saldırılarında 525 sivil zayıf (201 sivil ölüm ve 324 yaralı) olduğunu bildirmiştir, bu 2013 yılına oranlar yüzde 27 oranında bir artış olduğunu göstermektedir. Sivil zayıflar ya saldırı mahalinin yakınında bulunan kişiler ya da sivil kolluk kuvvetleri veya görev dışındaki AUP memurlarından oluşmaktadır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 32.
- ²²⁶ Temmuz 2015'in ilk haftasında en az 30 AYP memurunun Taliban isyancıları tarafından Maidan Wardak vilayetindeki polis kontrol noktalarına karşı düzenlenen koordineli saldırılarda öldürüldüğü söylenmiştir. Los Angeles Times, *Afghan Fighters Accuse Kabul of Neglect in Deadly Battle with Taliban* (Afgan Savaşçılar Taliban'a Karşı Verilen Ölümcül Mücadelede İhmal Olduğu Gereğiyle Kabil'i Suçladı), 5 Temmuz 2015, <http://www.latimes.com/world/afghanistan-pakistan/la-ig-afghan-fighters-kabul-neglect-20150705-story.html>. 23 Kasım 2014 tarihinde Paktika vilayetinde bir voleybol maçı için toplanmış yaklaşık 400 kişilik bir kalabalığın ortasında kendini patlatan intihar bombacısının AYP memurlarını hedef aldığına inanılmaktadır. UNAMA'ya göre 10'u AYP memuru olmak üzere 138 sivil zayıf vardır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 53.
- ²²⁷ Uluslararası Kriz Grubu, *The Future of the Afghan Local Police* (Afgan Yerel Polisinin Geleceği), 4 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/55702a544.html>, s. 8.
- ²²⁸ 18 Kasım 2014 Baghlan vilayetindeki bir buzkashi stadyumunda bir EYP patlamış ve 24 sivilin (üç erkek çocuk dâhil) yaralanmasına neden olmuştur. UNAMA görev başında bulunan Afgan Ulusal Mülki Düzen Polisi (ANCOP) memurlarının hedef alındığını bildirmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 50.
- ²²⁹ Örneğin Şubat 2016'da Taliban AYP ile birlikte kendisine karşı savaşan 10 yaşındaki bir erkek çocuğunu öldürdüğünü kabul etmiştir. Çocuk öldürüldüğünde savaşan dönmüş ve okula başlamıştı. New York Times, *Taliban Gun Down 10-Year-Old Militia Hero in Afghanistan* (Taliban 10 Yaşındaki Miliyet Kahramanı Afganistan'da Vurdu), 2 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/03/world/asia/afghanistan-taliban-child-soldiers.html>. Helmand vilayetinde eski bir ilçe emniyet müdürü Ekim 2014'te patlayıcı yüklü bir aracın evinin yakınında patlamasıyla yaralanmıştır. Bu patlamada beş kişi ölmüş, 18 kişi de yaralanmıştır. Dawn, *Taliban Suicide Attack Kills Five in Afghanistan* (Taliban'ın İntihar Saldırısı Afganistan'da Beş Kişiyi Öldürdü), 8 Ekim 2014, <http://www.dawn.com/news/1136627>. Ağustos 2014'te eski bir AUO askerinin Logar vilayetindeki bir sağlık kliniğini basan silahlı adamlar tarafından vurulduğu bildirilmektedir. AAN, *The Empty Street of Mohammad Agha: Logar Struggle Against the Taliban* (Mohammad Agha'nın İssiz Sokakları: Logar'ın Taliban'la Mücadelesi), 15 Aralık 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-empty-streets-of-mohammad-gha-logars-struggle-against-the-taliban/>.
- ²³⁰ 2015 yılında UNAMA Şeriat kanununa karşı geldikleri, suç işledikleri ve casusluk yaptıkları iddiasıyla sivilleri cezalandırma amaçlı HKU'lar tarafından 44 olayın gerçekleştirildiğini belgelemiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 50. UNAMA, kaçınan kişilerin öldürülme oranının çoğu zaman bu kişilerin hükümet yanlısı güçler için casusluk yaptıklarına dair suçlanmalarına bağlı olduğunu bildirmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 61. 2014 yılında UNAMA, HKU'ların sivilleri hükümet için casusluk yapmakla suçlayarak kafalarını kestikleri veya Afgan ulusal bırakılcılık güçlerine destek verdikleri için cezalandırdıkları 11 olay belgelemiştir. Örneğin, 26 Ağustos 2014 tarihinde HKU'lar Taliban'ın tehditlerine rağmen Afgan güvenlik güçleri için cenaze namazı kıldırmaya devam eden yerel bir din adamının (molla) Faran vilayetinde kafasını kesmişlerdir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 56. 2015 yılında Ulusal ÜYEK Görev Gücü'nün profilini çıkardığı ÜYEK'lerin hükümete ve hükümet yanlısı güçlere destek verdikleri iddiasıyla HKU'lar tarafından taciz ve yıldırma maruz bırakıldıkları bildirilmiştir. Örneğin bkz. BMMYK, *Afganistan: Çatışmalarla Tetiklenen Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Aylık Güncelleme*, Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/565554b14.html>. Hükümetin işlettiği telekom hizmetlerini kullandıkları ve dolayısıyla da hükümet için casusluk yaptıkları gerekçesiyle Taliban'ın insanları tehdit ettiği ve öldürdüğü bildirilmiştir. Pajhwok News, *Kapisa Residents Resent Taliban Ban Salam Operations* (Kapisa Sakinleri Taliban'ın Bensalem'deki Operasyonlarından Rahatsız), 17 Ocak 2016, <http://www.pajhwok.com/en/2016/01/17/kapisa-residents-resent-taliban-ban-salam-operations>.

d) Uluslararası Askeri Güçlerle İlişkilendirilen veya Bunların Destekleyicisi olarak Algılanan Siviller

Uluslararası askeri güçler için şoför, tercüman olarak veya diğer sivil görevlerde çalışan Afgan sivillerin de HKU'lar tarafından tehdit edildikleri ve saldırıya uğradıkları bildirilmektedir.²³¹ Uluslararası güçlerin ve hükümetin eski çalışanlarını hedef alan HKU'lar olduğuna ilişkin raporlar da vardır.²³²

e) İnsani Yardım Çalışanları ve Kalkınma Çalışanları

HKU'ların uluslararası veya Afgan insani yardım kuruluşları²³³ çalışanlarını hedef aldıkları bildirilmektedir. Bu kişiler arasında BM kuruluşları için çalışan Afgan vatandaşları,²³⁴ uluslararası kalkınma ajanslarının çalışanları,²³⁵ ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) çalışanları²³⁶ ve tır şoförleri, inşaat işçileri ve maden projelerinde ve diğer kalkınma projelerinde çalışan kişiler yer almaktadır.²³⁷ Bu profile sahip bireylerin öldürüldükleri, kaçırıldıkları ve yıldırıldıkları bildirilmektedir.

²³¹ Bağımsız beş kaynaktan alınan doğrulanmış bilgilere göre, Özel Göçmen Vizesi (SIV) programı kapsamında haklarında yerleştirme için uygunluk değerlendirmesi yapılırken kararı bekleme aşamasında en az dört tercüman Taliban isyancılar tarafından öldürülmüştür. Voice of America, *Where the Grave Isn't Free: One Afghan Interpreter's Trials of US Resettlement* (Mezarın Bile Bedava Olmadığı Yer: Bir Afgan Tercümanın ABD'ye Yerleşme Denemeleri), 22 Nisan 2015, <http://www.voanews.com/content/afghan-interpreters-translators-siv-special-immigrant-visa/2729110.html>. Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği (AIIC) başkanı Linda Fitchett'a göre uluslararası askeri kuvvetlerle tercümanlar arasındaki işbirliğinin görüntü olması mütercimleri ve tercümanları hedef hâline getirmektedir. Fitchett'in tahminlerine göre, savaşın başından beri yüzlerce tercüman öldürülmüş ve binlercesi de yaralanmıştır. Deutsche Welle, *Interpreters Are Caught in the Crossfire in Afghanistan* (Afganistan'da Tercümanlar Çapraz Ateş Altında), 7 Ağustos 2014, <http://www.dw.com/en/interpreters-are-caught-in-the-crossfire-in-afghanistan/a-17839085>. Bkz. BBC News, *Left to the Mercy of the Taliban* (Taliban'ın İnsafına Bırakılmış), 26 Kasım 2014, <http://www.bbc.com/news/magazine-30215500>.

²³² Ağustos 2015'te Taliban tarafından casus olarak damgalandıktan sonra İngiliz ordusunun eski tercümanı Helmand vilayetindeki evinde öldürüldü. The Telegraph, Britain 'Owes Afghan Interpreters a Debt of Honour' İngiltere'nin Afgan Tercümanlara Onur Borcu Var, 29 Ağustos 2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/11832796/Britain-owes-Afghan-interpreters-a-debt-of-honour.html>. Taliban, 2014 yılında Oruzgan vilayetinde hâkimiyetini artırdığı için Taliban'ın elinde uluslararası güçler veya hükümet için çalışan veya çalışmış olan 116 kişinin ayrıntılı isim listesinin bulunduğu bildirilmektedir. Taliban onlara ne yapılacağı hakkında bir karar verilmesi için bu kişilerin ortaya çıkmasını talep etmiştir. AAN, *The Empty Street of Mohammad Agha: Logar Struggle against the Taliban* (Mohammad Agha'nın İssız Sokakları: Logar'ın Taliban'la Mücadelesi), 15 Aralık 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-empty-streets-of-mohammad-gha-logars-struggle-against-the-taliban/>. 2013'te Danimarka ordusunun eski tercümanlarından birinin Kabil'de Taliban tarafından kaçırıldığı iddia edilmiştir. The Guardian, *Afghan Exodus Grows as Taliban Gains Ground and Hope for Future Diminishes* (Taliban Güç Kazandıkça ve Gelecek için Umud Tükendikçe Afgan Göçü Büyüyor), 29 Ekim 2015, <http://www.theguardian.com/global-development/2015/oct/29/afghan-exodus-grows-taliban-gain-ground-refugees>.

²³³ UNAMA'ya göre, HKU'lar 2015'in ilk altı ayında 15 kaçırma olayında insani yardım çalışanlarını hedef almışlardır. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 63.

²³⁴ Eylül 2015'te Kunduz'da gerçekleşen bir saldırıda, Taliban'ın elinde UNAMA personeli de dâhil olmak üzere önceden hazırlanmış bir hedef listesi olduğu bildirilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenliğe Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 31. Mart ve Mayıs 2015 arasında Birleşmiş Milletler personelinin de dâhil olduğu 27 güvenlik olayı bildirilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenliğe Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929-S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 24.

²³⁵ 13 Mayıs 2015 tarihinde Kabil'de bir otelde gerçekleşen ve sonucunda beş Afgan ile dokuz yabancı vatandaşın öldüğü saldırının ardından Taliban, yardım çalışanlarında yer alanlar da dâhil olmak üzere yabancılarla çalışan Afganları "satılık adam" olarak sınıflandırarak saldırıların meşru hedefleri olduklarını bildiren bir açıklamada bulunmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), *Afganistan: The Taliban's Deadly Hypocrisy* (Afganistan: Taliban'ın Ölümcül İkiyüzlülüğü), 18 Mayıs 2015, <http://www.hrw.org/news/2015/05/18/afghanistan-talibans-deadly-hypocrisy>.

²³⁶ UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 16. Afgan hükümetinin bir girişimi olan Ulusal Dayanışma Programı dâhilinde çalışan dokuz yardım çalışanı, kuruluşun Balkh vilayetindeki Wa Sher ilçesinde bulunan yerleşkesine 2 Haziran 2015 tarihinde silahlı kişilerce düzenlenen saldırıda öldürüldü. New York Times, *Gunmen in Northern Afghanistan Kill 9 Local Aid Workers* (Silahlı Saldırı Kuzey Afganistan'da 9 Yerel Yardım Çalışmasının Canına Mal Oldu), 2 Haziran 2015, <http://www.nytimes.com/2015/06/03/world/asia/afghanistan-aid-workers-killed-in-attack.html>. 2014 yılında, mayın çıkarıcıları hedef alan ve 51 sivil zayıfatın (34 ölü, 17 yaralı) verildiği 17 saldırı UNAMA tarafından belgelenmiştir. HKU'ların gerçekleştirdiği iki saldırı da Taliban üstlenmiştir. Örneğin, 13 Aralık 2014 tarihinde Helmand vilayetindeki Wa Sher ilçesinde patlamamış mühimmatı temizleyen bir grup çalışana karşı, HKU'larca açılan ateşte mayın temizleyenler 11'i yaşamını yitirmiş altı kişi de yaralanmıştır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 23.

²³⁷ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 84; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 55, 108.

f) İnsan Hakları Aktivistleri

HKU'ların insan hakları aktivistlerini hedef aldıkları ve bunun sonucunda düzenlenen saldırılarda aktivistlerin öldürüldükleri veya yaralandıkları bildirilmektedir.²³⁸ Kadın insan hakları savunucularının özellikle yüksek risk altında oldukları söylenmektedir.²³⁹

g) Hükümetin veya Uluslararası Toplumun Destekleyicisi Olarak Algılanan Diğer Siviller

HKU'ların hükümeti destekleyen sivilleri cezalandırmak için onları kasten öldürdükleri ve bu cinayetlerin diğerlerine uyarı niyetiyle işlendiği de bildirilmektedir.²⁴⁰ HKU'ların ayrıca hükümeti destekleyen sivilleri uyarmak için metin mesajları, yerel radyo yayınları, sosyal medya ve "gece mektupları" (shab nameha) dâhil olmak üzere farklı mekanizmalar kullandıkları da bildirilmektedir.²⁴¹ HKU'ların halk desteğini kazanamadıkları yerlerde yerel toplulukları taciz ettikleri ve yıldırıma çalıştıkları ve ayrıca hükümeti destekleyen yerel halka ceza kestikleri bildirilmektedir.²⁴² Hükümet için "casusluk yapmakla" suçlanan sivillerin HKU'lar tarafından gerçekleştirilen

²³⁸ Bkz. Birleşik Krallık: Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu - Afganistan*, 12 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/551a53045e.html>; Freedom House, *Freedom in the World 2015 - Afghanistan* (Dünyada Özgürlük 2015 – Afganistan), 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>; 26 Ekim 2015 tarihinde Nangarhar vilayetinde bir grup ABİHK çalışanının otobüsünde uzaktan kumandayla patlatılan patlayıcı ile gerçekleştirilen saldırıda iki çalışan hayatını kaybederken altısı da yaralanmıştır. UN News Service (BM Haber Servisi), *UN Condemns Attack on Human Rights Workers in Afghanistan that Killed Two, Injured Six* (BM, Afganistan'da İki Kişinin Öldüğü Altı Kişinin de Yaralandığı İnsan Hakları Çalışanlarını Hedef Alan Saldırının Kınadığı), 26 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562f417840b.html>. Eylül 2015'te Kunduz'da gerçekleştirilen saldırıda Taliban kuvvetlerinin 'en çok hedef almak istedikleri' aktivistlerin, gazetecilerin ve kamu çalışanlarının isimlerini ve fotoğraflarını içeren bir liste taşıdığı iddia edilmiştir. Uluslararası Af Örgütü, *Afghanistan: Harrowing Accounts Emerge of the Taliban's Reign of Terror in Kunduz* (Afganistan: Dehşet Verici Bilgiler Taliban'ın Kunduz'da Terör Estirdiğini Ortaya Çıkardı), 1 Ekim 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/10/afghanistan-harrowing-accounts-emerge-of-the-talibans-reign-of-terror-in-kunduz/>.

²³⁹ Bkz. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 15; UNAMA, *BM Özel Temsilcisi Nicholas Haysom'ın Kandahar'da UNAMA Çalışanının Öldürülmesine İlişkin Yazısı*, 25 Ekim 2015, <https://unama.unmissions.org/un-special-representative-nicholas-haysom-murder-unama-staff-member-kandahar>; Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Their Lives on the Line: Women Human Rights Defenders under Attack in Afghanistan* (Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucularının Saldırı Tehlikesinde), 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/55277ff24.html>; İnsan Hakları Savunucularının Korunması Uluslararası Vakfı, *Human Rights Defenders, Lives in the Balance* (İnsan Hakları Savunucuları: İpin Ucundaki Hayatlar), 14 Ocak 2015, https://www.frontlinedefenders.org/sites/default/files/annual_report_2014_final_revised.pdf, s. 8.

²⁴⁰ Mayıs 2015'te bir mühendisin kafasının Taliban tarafından kesildiğine şahit olan yaşlı bir köy sakinin ifadelerine göre bir Taliban lideri, üyelerinden birine mühendisin hükümeti desteklediği düşünüldüğü için cezalandırıldığını kayıt altına alması yönünde talimat vermiştir. Taliban üyesi şahsın, kurbanın bedenine talimatı verilen mesajı iletmek üzere bir kağıt parçası yerleştirdiği bildirilmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 50. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 56. Seçim dönemlerinde, özellikle seçim çalışanları HKU'ların hedefi haline gelmiştir. Örneğin; 2014'teki seçim dönemine ilişkin olarak UNAMA raporlarında şu bilgiler yer vermiştir: "5 Nisan'daki Cumhurbaşkanlığı ve il genel meclisi seçimleri döneminde ve 14 Haziran'daki ikinci tur Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde UNAMA'ya göre seçim sürecini hedef alan Hükümet Karşısı Unsurlar tarafından 242 kara saldırısı gerçekleştirilmiştir." Bu saldırılardan etkilenen 380 kişiden 74'ü yaşamını yitirirken 306'sı da yaralanmıştır." Bu katliamların kurbanları arasında ayrıca seçim çalışanları da vardır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 32-33, 55. Kandahar vilayeti Zehri bölgesindeki yerel halka göre Taliban üyelerinden biri öldüğünde Taliban, ajan olduğu iddia edilen kişiyi bulup cezalandırmak için köylerde arama yapmaktadır. Rahmatullah Amir, *Continuing Conflict, Continuing Displacement in Southern Afghanistan* (Bitmeyen Çatışma, Güney Afganistan'da Devam Etmekte Olan Yer Değiştirme), Mayıs 2014, <http://www.fmrview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/afghanistan.pdf>, s. 8.

²⁴¹ Bkz. örneğin Washington Post, *A New Islamic State Radio Station Spreads Panic in Eastern Afghanistan* (İslam Devletinin Yeni Radyo Yayını Doğu Afganistan'da Panik Yaratıyor), 22 Aralık 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-new-islamic-state-radio-station-spreads-panic-in-eastern-afghanistan/2015/12/21/f41ec96-a75c-11e5-b596-113f59ee069a_story.html; New York Times, 18 Ekim 2015, *Taliban Threats to Afghan Journalists Show Shift in Tactics* (Taliban'ın Afgan Gazetecilere Tehditleri Taktiklerinde Değişikliğe Gittiğini Gösteriyor), <http://www.nytimes.com/2015/10/19/world/asia/taliban-threats-to-afghan-journalists-show-shift-in-tactics.html>; ve *Fear of Taliban Drives Women Out of Kunduz* (Taliban Korkusu Kunduz'daki Kadınları Kaçmaya Mecbur Bıraktı), 14 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/15/world/asia/taliban-targeted-women-kunduz-afghanistan.html>; Kanada Göçmenlik ve Mülteci Kurulu, *Afganistan: Gece yarısı mektupları [Shab Nameha, Shabnamah, Shabnameh], Örneklerle (2010-2015)*, 10 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f02a6c4.html>; VICE haber kuruluşu, *The Afghan Interpreters Facing Taliban Death Threats Are Taking Britain to Court* (Taliban'ın Ölüm Tehditleriyle Karşı Karşıya Olan Afgan Çevirmenler Britanya'yı Mahkemeye Verdi), 16 Ocak 2015, <https://news.vice.com/article/the-afghan-interpreters-facing-taliban-death-threats-are-taking-britain-to-court>; Taliban tarafından gece yarısı mektuplarına artık bir yöntem olarak başvurulmadığı belirtilirken, Nangarhar ve Kunar vilayetlerinde bu mektupların İŞİD tarafından kullanıldığı söylentileri mevcuttur. Foreign Policy, *IS Recruits Amidst Af-Pak Border Tensions* (Nangarhar'da, Gerilimlerin Yaşandığı Af-Pak Sınırında İŞİD Hareketliliği), 24 Kasım 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/11/24/in-nangarhar-is-recruits-amidst-af-pak-border-tensions/>; Afganistan İslam Emirliği, *Afganistan'dan Kaçan Vatandaşlara İlişkin İslam Emirliği'nin Açıklaması*, 20 Aralık 2015, <http://shahamat-english.com/notice-by-islamic-emirate-concerning-countrymen-fleeing-afghanistan/>; Associated Press, *Afghans Seeking Asylum Buy Fake Taliban Threat Letters* (Sığınmacı Afganlar Taliban'dan Sahte Tehdit Mektupları Alıyorlar), 22 Kasım 2015, <http://bigstory.ap.org/article/6c4fd4eae7284ac9b9453ce0040457dc/afghans-seeking-asylum-buy-fake-taliban-threat-letters>.

²⁴² 1 Ağustos ve 1 Aralık 2014 tarihleri arasında, UNAMA raporlarına göre, Taliban üyeleri tarafından siyasi veya fiili şekillerde Taliban karşıtı olduklarını ifade eden sivil vatandaşların evlerinin yakıldığı 10 vaka kaydedilmiştir. Olaylardan etkilenen topluluklar ve siviller evlerin yakılması şeklinde göz korkutmaya yönelik gerçekleştirilen saldırıları, Taliban tarafından hükümet yanlısı olarak görülen bireyler ve aileler arasında korku salmak ve bu kişileri toplu bir biçimde cezalandırmak ve korkutmak amaçlı saldırılar olarak tanımlanmışlardır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 67. AAA şunları rapor etmiştir: "Mohammad Agha'da, geceleri gelen 'misafirler' herkes, her zaman dikkat edilmeli. Ziyaretçiler, yani devriye Taliban grupları, bölgeyi gezerek bölgede yaşayanlardan sürekli yiyecek istiyorlar. Başkent Kabil'in güneydoğusunda yer alan bir vilayet olan Logar bölgesi sakinleri yardımda bulunmuyorlar; hükümetin ajanları olarak etiketlenmeyi ve cezalandırılmayı yani dayak yemeyi ve hatta öldürülmeyi göze alıyorlar. AAA, *The Empty Streets of Mohammad Agha: Logar's Struggle against the Taleban* (Mohammad Agha'nın İssiz Sokakları: Logar'ın Taliban'la Mücadelesi), 15 Aralık 2014, <https://www.afghanistan-analysis.org/the-empty-streets-of-mohammad-gha-logars-struggle-against-the-taleban/>.

paralel ve yasa dışı yargı usullerinde duruşmasız yargılamalara maruz kaldıkları söylenmektedir. Atfedilen bu "suçların" cezası genellikle idamdır.²⁴³

h) Aşiret Büyükleri ve Dinî Liderler

HKU'ların hükümeti veya uluslararası toplumu destekledikleri veya HKU'lara destek vermedikleri düşünülen aşiret büyükleri gibi yereldeki geleneksel liderleri de hedef aldığı bildirilmektedir.²⁴⁴

Ayrıca HKU'ların hükümet yanlısı olduğu düşünülen veya İslam'ı yorumlama biçimlerinden ötürü dinî liderleri hedef aldıkları da bildirilmektedir.²⁴⁵ AUGG mensuplarının ve Taliban'ın öldürdüğü kişilerin cenaze namazlarını kıldırarak için imamların da hedef alındıkları bildirilmiştir.²⁴⁶

i) Kamu Alanındaki Kadınlar

2001 yılından itibaren kadınların hâkimlik ve milletvekilliği dâhil olmak üzere Afgan hükümetinde ve sivil toplumda bazı liderlik rolleri üstlenmelerine karşın, kamu alanındaki kadınlar ve kamu görevi yapan kadınlar tehditlere, yıldırıma ve şiddetli saldırılara maruz kalmaya devam etmektedirler.²⁴⁷ Kadın parlamenterler, il meclisi üyeleri, devlet memurları, gazeteciler, avukatlar, polis memurları, öğretmenler, insan hakları aktivistleri ve uluslararası kuruluşlar için çalışan kadınlar gibi kamu alanındaki kadınların hedef alındıklarına ilişkin yoğun bildirimler gelmektedir.²⁴⁸ Bu kadınlar HKU'lar,²⁴⁹ yerel geleneksel ve dinî nüfuz sahipleri, topluluk üyeleri ve hükümet yetkilileri tarafından da hedef alınmaktadırlar.²⁵⁰ Kamu hayatına dâhil olmaya çalışan kadınların

²⁴³ UNAMA raporlarına göre 2015 yılında, aralarında Taliban'ın da bulunduğu HKU'ların 44 olaya karıştıkları bilinmektedir. Bu unsurlar Şeriat hukukuna karşı işlenen sözde suçlardan, tespit ettikleri suçlardan ve ajanlık iddialarından ötürü kestikleri cezaları paralel adalet yapılarıyla infaz etmişlerdir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 50. 2014 yılında, Hükümete ajanlık yapmakla suçlanan 15 erkek çocuk Taliban tarafından kaçırılmıştır. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 36. UNAMA raporlarına göre 2014 yılında, HKU'lar tarafından 17 sivilin başının kesildiği 12 olay yaşanmıştır. Bunlardan özellikle de bir tanesinde, olayın sebebi tam olarak belirlenememekle birlikte, kaçırılıp başı kesilen siviller, sorumlu HKU'lar tarafından hükümete ajanlık yapmakla veya AUGG'yi desteklemekle suçlanmışlardır. Örneğin 10 Aralık 2014 tarihinde, başı kesilen sivillerden birinin cesedi Nangarhar vilayetinin Deh Bala ilçesindeki Shekha bölgesinde bulunmuştur. Bölge sakinleri, şahsın Taliban tarafından ajanlıkla ve hükümete yardım etmekle suçlanan sivil bir sürücü olduğunu doğrulamışlardır. 5 Aralık 2014'te, bir grup HKU Nangarhar vilayetinin Deh Bala ilçesinde dört sivil erkek vatandaşı kaçırmıştır. Bölge sakinleri, başı kesilen dört kurbanın cesetlerini 8 Aralık 2014 tarihinde bulmuş ve bölgedeki Taliban unsurlarının, adamları hükümete ajanlık yapmakla ve hükümeti desteklemekle suçladığını belirtmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 56.

²⁴⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 84; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 43, 55, 108. IŞİD'e bağlı olduklarını bildiren grupların, doğu Afganistan'da aşiret liderlerini hedef aldıkları ve öldürdükleri bildirilmiştir. New York Times, *Afghan ISIS Branch Makes Inroads in Battle Against Taliban* (IŞİD'in Afgan Kolu Taliban'a Karşı Verilen Mücadeleye Balta Vuruyor), 13 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/14/world/asia/afghan-isis-branch-makes-inroads-in-battle-against-taliban.html>.

²⁴⁵ UNAMA'ya göre: "Mollaları ve ibadet yerlerini hedef alan saldırılar, 2015 yılında nispeten düşüş göstermiştir. 2015 yılında 42'si ölü 14'ü yaralı olmak üzere toplamda 56 sivilin etkilendiği göz önüne alındığında, 2014 yılı rakamlarına göre yüzde sekiz oranında bir düşüş görülmektedir." UNAMA ayrıca şunu da belirtmiştir: "Din görevlilerini hedef alan saldırılardan etkilenen sivillerin toplam sayısı azalırken, 2014 yılında 19 olan sivil ölümler 2015 yılında 42'ye çıkarak iki katından fazla olmuştur. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 46-47. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 58.

²⁴⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 56; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 56.

²⁴⁷ 2014 yılının Ağustos ve Kasım ayları arasında Uluslararası Af Örgütü Afganistan'ın 13 farklı vilayetinden aralarında hükümet görevlilerinin, polis memurlarının, sağlık uzmanlarının, öğretmenlerin, savcılarının, savunma avukatlarının, sivil toplum aktivistlerinin, akademisyenlerin, gazetecilerin bulunduğu 50'den fazla kadın insan hakları savunucusuyla görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sonucunda kamu alanında kadınların günlük yaşamlarında sürekli aralarında taciz, korkutma, saldırı ve ölüm de olmak üzere çeşitli tehditlere maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Tehdidi Altında*, 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/55277ff24.html>, s. 7. BM Güvenlik Konseyi, *BM Güvenlik Konseyi, Mart 2015'te Afganistan'da özellikle üst düzey kadın yetkililer olmak üzere kadınları ve kız çocuklarını hedef alan katliamları kınamıştır. BM Güvenlik Konseyi, [BM Afganistan Yardım Misyonusunun (UNAMA) Yetki Alanının 17 Mart 2016'ya Kadar Artırılması Üzerine] 2210 (2015) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı*, 16 Mart 2015, S/RES/2210 (2015), <http://www.refworld.org/docid/550aa9914.html>, s. 5.

²⁴⁸ Eylül 2015'te Kunduz'da gerçekleşen saldırının ardından Taliban kuvvetlerinin "herhangi bir kamu profiline mensup kadınları" hedef aldıkları ve kadın aktivistlerden "en çok hedef almak istediklerinin listesini" tuttukları bildirilmiştir. Bkz. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 15-16; New York Times, *Fear of Taliban Drives Women Out of Kunduz* (Taliban Korkusu Kunduz'daki Kadınları Kaçmaya Mecbur Bıraktı), 14 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/15/world/asia/taliban-targeted-women-kunduz-afghanistan.html>; The Telegraph, *'We Can't Go Back' Say Women Activists on Taliban Kunduz 'Hit List'* (Taliban'ın Kunduz Hedef Listesindeki Kadın Aktivistlerin Sesi: 'Gerçi Dönemeyiz'), 18 Ekim 2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/11938891/We-cant-go-back-say-women-activists-on-taliban-kunduz-hit-list.html>. Kasım 2014'te Kabul'de gerçekleştirilen intihar saldırısında bir kadın milletvekili hedef alınmıştır. BBC, *Afghan Woman MP Survives Car Attack* (Afgan Kadın Milletvekili Bombalı Saldırıdan Sağ Kurtuldu), 16 Kasım 2014, <http://www.bbc.com/news/world-asia-30073189>. Ayrıca bkz. New York Times, *Afghan Policewomen Struggle Against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>

²⁴⁹ ABİHK'ye göre, 1394. Afgan yılının (21 Mart-22 Eylül 2015 dönemine tekabül etmekte) ilk altı aylık döneminde, HKU'lar tarafından kadınları hedef alan, siyasi amaçlarla gerçekleştirilen 89 katliam olayı yaşanmıştır. ABİHK, *Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, http://www.aihrc.org.af/home/research_report/5170

²⁵⁰ Ghor vilayetinin kadın valisinin istifasını isteyen yerel 'silahlı kumandanlıklardan' hem kendisine hem de ailesine yönelik ölüm tehditleri aldığı bildirilmiştir. Radio Free Europe/Radio Liberty, *Female Afghan Governor Won't Back Down Amid Threats, Controversy* (Afgan Kadın Belediye Başkanı Tehditlere ve İhtilafılara Boyun

çoğunlukla toplumsal normlara aykırı davrandıkları düşünülmekte ve bu kadınlar “ahlaksız” olarak kınanmakta ve yıldırıma, tacize veya şiddete hedef olmaktadır.²⁵¹ HKU’ların kamusal alandaki kadınlara karşı da tehdit ve yıldırıma başvurdukları bildirilmektedir.²⁵² Kamu alanındaki kadınların öldürüldüğüne ilişkin de birçok haber vardır.²⁵³

İnsan hakları aktivistlerine göre, birçok durumda kolluk kuvvetleri kamu alanındaki kadınları tacizlere ve saldırılara karşı koruma konusunda başarısız olmuşlardır.²⁵⁴

j) “Batılılaşmış” Oldukları Düşünülen Bireyler

HKU’ların hükümete ve uluslararası topluma destek verdiklerini düşündükleri için Batı ülkelerinin değerlerini benimsemiş ve/veya o ülkelerde yaşayanlara benzer bir görünüme sahip olan bireyleri de hedef aldıkları söylenmektedir.²⁵⁵ Batı ülkelerinden dönmüş, sonrasında da artık “yabancı” oldukları veya bir Batı ülkesinin casusu oldukları gerekçesiyle HKU’lar tarafından işkence görmüş veya öldürülmüş kişiler olduğuna dair bildirimler de mevcuttur.²⁵⁶ Profil 1.e (insani yardım çalışanları ve kalkınma konusunda çalışanlar) ve profil 1.i (kamu alanındaki kadınlar) gibi profillere sahip bireyler de benzer şekilde HKU’lar tarafından Batı ülkelerinin değerlerini kabul etmiş olmakla ve/veya o ülkelerde yaşayanlar gibi görünmekle suçlanabilir ve bu sebeple hedef alınabilirler.

Eğmeyecek), 19 Ekim 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-ghor-province-female-governor-death-threats/27314931.html>. Afganistan'ın ilk kadın sabit kanatlı askeri araç pilotunun, tanınmaya başladıktan sonra hem Taliban'dan hem de Taliban'a bağlı grupların üyelerinden ölüm tehditleri aldığı bildirilmiştir. Wall Street Journal, *In Afghanistan, Death Threats Shatter Dream of First Female Pilot* (Afganistan'ın İlk Kadın Pilotunun Hayallerine Ölüm Tehditleri Gölge Düşürüyor), 4 Ağustos 2015, <http://www.wsj.com/articles/in-afghanistan-death-threats-shatter-dream-of-first-female-pilot-1438738716>. Uluslararası Af Örgütü şöyle bir bildiriye bulunmuştur: "Kadın insan hakları savunucuları hem Taliban'ın ve diğer silahlı muhalif gruplarının hem de devlet aktörlerinin ve özellikle de kolluk kuvvetlerinin ve güvenlik görevlilerinin tehdidi altındadır ve bu unsurlardan şiddet görmektedir. Kadın insan hakları savunucuları ayrıca, devlet yetkilileriyle bağlantısı olan veya direkt kendilerinin bölgede yetki sahibi olduğu etkin komutanlardan ve savaş ağalarından zarar görme riski altındadırlar." Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Altında*, 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/5527ff24.html>, s. 19.

²⁵¹ ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>. Toplumsal normlara aykırı hareket ettiği düşünülen kadınların gördüğü muamele ile ilgili daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.8.

²⁵² Nisan 2014 seçimleri arifesinde Taliban, yüzlerce kadın polis memurunun isimlerinin ve adreslerinin yer aldığı bir liste yayınlamıştır. *The Times, Taleban Step up Their Intimidation of Female Police on Eve of Election* (Seçimler Öncesinde Kadın Polislere Taliban Tehdidi), 5 Nisan 2014, <http://www.thetimes.co.uk/to/news/world/asia/afghanistan/article4054966.ece>.

²⁵³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 14. Örneğin, Nangarhar vilayeti il genel meclisinde yer alan bir kadın üye, arabasına yerleştirilen manyetik bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetmiştir. *Khaama Press, Angeza Shinwari Succumbs to Injuries* (Angeza Shinwari Yaralarına Yenik Düştü), 16 Şubat 2015, <http://www.khaama.com/angeza-shinwari-succumbs-to-injuries-29072>. Ayrıca bkz. *New York Times, Afghan Policewomen Struggle Against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>.

²⁵⁴ Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Altında*, 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/5527ff24.html>, s. 10.

²⁵⁵ Batı ile bağlantısı ve yakınlığı olan gençlerin hükümetle ve uluslararası toplumla işbirliği içerisinde sanılması sebebiyle bu kişilerin risk altında olduğu bildirilmiştir. Araştırmacı Gazetecilik Bürosu, *From Kent to Kabul: The Former Asylum Seeking Children Sent Back to Afghanistan* (Kent'ten Kabil'e: Sığınmacı Çocuklar Afganistan'a Geri Gönderildi), 17 Temmuz 2015, <http://labs.thebureauinvestigates.com/from-kent-to-kabul/>. Ayrıca bkz. BBC, *The Young People Sent Back to Afghanistan* (Genç Sığınmacılar Afganistan'a Geri gönderildi), 17 Temmuz 2015, <http://www.bbc.com/news/magazine-33524193>. İngiltere'den Afganistan'a gönderilen bir grup genci izleyen Mülteci Destek Ağı (MDA) şu bulguları elde etmiştir: "Bazı durumlarda gençler sığınmacı oldukları geçmişleriyle ilişkilendirilip tehdit edilmiş veya hedef alınmışlardır. Yine belli bir gruba bakıldığında da dönüş yapan kişiler olarak adlandırıldıkları için şiddete maruz kalma risklerinin son derece yüksek olduğu bilinmektedir." MDA, *Dönüş Sonrası: Afganistan'a Zorla Gönderilen Gençlerin Deneyimleri Üzerine*, Nisan 2016, https://refugeesupportnetwork.org/sites/default/files/files/After%20Return_RSN_April%202016.pdf, s. 31. Dönüş yapan kişilerin, Avrupa'da "batılılaşmış" veya "İslam karşıtı" bireyler oldukları yönünde genel bir yargıyla karşı karşıya kaldıkları bildirilmiştir. Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü (OBAE) (PRIO), *Avrupa'nın Desteğiyle Afganistan'a Dönen Afgan Halkı Tekrar Kaynaşabilir mi?*, Temmuz 2015, http://file.prio.no/publication_files/PRIO/Oeppen%20Can%20Afgans%20Reintegrate%20after%20Assisted%20Return%20from%20Europe.%20PRIO%20Policy%20Brief%207-2015.pdf. Askeri eğitimi dolayısıyla ABD'de bulunduğu dönemde iltica başvurusunda bulunan eski bir Afgan askere, Göçmenlik Başvuruları Kurulunca (GBK) iltica hakkı tanınmıştır. Haberlere göre GBK, bu kişinin ABD'de eğitim görmüş olması sebebiyle Taliban'ın bu kişiyi hükümet yanlısı görme olasılığının olduğu ve dolayısıyla bu askerin Afganistan'a dönüşü üzerine risk altında olacağı görüşündeydi. Reuters, *Former Afghan Soldier Who Flew U.S. Training Granted Asylum: Lawyer* (ABD'de Askeri Eğitimi Bırakan Eski Afgan Askerin Avukatı Konuştu: Sığınmacı Statüsü Tanınmıştır), 30 Haziran 2015, <http://www.reuters.com/article/us-usa-afghanistan-asylum-idUSKCN0PA2XT20150630>.

²⁵⁶ Avustralya'dan sınır dışı edilen bir Afgan sığınmacının ajanlık yapmakla suçlandığı ve Taliban tarafından ele geçirilip işkence edildiği bildirilmiştir. Telefonunda Avustralya'dan kalan resimlerinin olduğu da sonradan keşfedilmiştir. *The Saturday Paper, Taliban Tortures Abbott Government Deportee* (Abbott Hükümeti'nin Gönderdiği Afgan Taliban'dan İşkence Gördü), 4 Ekim 2014, <https://www.thesaturdaypaper.com.au/news/politics/2014/10/04/taliban-tortures-abbott-government-deportee/14123448001068>. Ghazni vilayeti ile Kabil vilayeti arasında seyahat eden Afgan-Avustralyalı bir adamın, yabancı olduğu gerekçesiyle otobüste tek kaldıktan sonra Taliban tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. *The Guardian, Sayed Habib Musawi Tortured, Killed by Taliban Because He Was Australian* (Sayed Habib Musawi Avustralyalı Olduğu Gerekçesiyle Taliban Tarafından İşkence Edilerek Öldürüldü), 30 Eylül 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/30/sayed-habib-musawi-tortured-killed-by-taliban-because-he-was-australian>. Bkz. Kısım III.A.6.

k) *Hükümet ve Uluslararası Toplumla İlişkilendirilen ve Bunların Destekleyicisi Olarak Algılanan Bireylerin Aile Fertleri*

HKU'ların hem misilleme olarak hem de "ilişkileri sebebiyle suçlu" olduğu gerekçesiyle yukarıdaki profillere sahip bireylerin aile üyelerini de hedef aldıkları bildirilmektedir.²⁵⁷ Özellikle AUGG mensupları ve devlet memurlarının aralarında kadınlar ve çocuklar da bulunan akrabaları tacize, kaçırmaya, şiddete ve cinayete maruz kalmışlardır.²⁵⁸

l) *Özet*

Yukarıda açıklanan analize dayalı olarak BMMYK; vakanın münferit koşullarına bağlı olarak hükümet veya uluslararası askeri kuvvetler de dâhil olmak üzere uluslararası toplulukla ilişkili olduğu veya bu grupları destekledikleri düşünülen kişilerin siyasi görüşleri (kendilerine atfedilen) veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceklerini değerlendirmesinde bulunmaktadır. Bu tür kişiler şunlar olabilir:

- a) hükümet yetkilileri ve devlet memurları;
- b) AUP ve AYP üyeleri;
- c) AUGG/hükümet yanlısı güçleri destekledikleri veya bu güçlerle ilişkili olduğu düşünülen siviller;
- d) uluslararası askeri kuvvetleri destekledikleri veya bunlarla ilişkili olduğu düşünülen siviller;
- e) insani yardım çalışanları ve kalkınma konusunda çalışanlar;
- f) insan hakları aktivistleri;
- g) hükümeti veya uluslararası toplumu destekledikleri düşünülen diğer siviller;
- h) aşiret büyükleri ve dinî liderler;
- i) kamu alanındaki kadınlar;
- j) "Batılılaştırılmış" düşünülen bireyler ve
- k) hükümet ve uluslararası toplumla ilişkili oldukları veya bunları destekledikleri düşünülen kişilerin aile fertleri.

2. *Gazeteciler ve Diğer Medya Çalışanları*

Anayasa; ifade özgürlüğü hakkını ve devlet yetkililerinden önceden izin almaksızın basım ve yayın yapma hakkını garanti altına almaktadır. Öte yandan 2009 tarihli Medya Kanunu sansürü yasaklamakta ve vatandaşların bilgi alma hakkını güvence altına almaktadır.²⁵⁹ Aralık 2014 tarihli Bilgiye Erişim Kanunu'na göre, hükümetin elindeki

²⁵⁷ 10 Aralık 2015 tarihinde, Afgan güvenlik güçleri mensubu olan bir kişinin yakınının, HKU'lar tarafından kaçırıldığı ve ardından öldürüldüğü bildirilmiştir. AUGG mensubu şahsın, olay öncesinde bir Taliban liderinin öldürülmesiyle ilgisinin olduğu bilinmekteydi. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 49. Eylül 2015'te Kunduz'un kuşatma altında olduğu dönemde STK çalışanı bir kadının kocasının, Taliban çiftin evlerini ararken Taliban tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. Ayrıca AUP mensubu bir memurun iki yakınının da STK çalışanı kadının öldürülen kocasının cenazesini taşıırken Taliban tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz Vilayeti Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, s. 13. Hükümet çalışanlarının aile üyelerinin HKU'lar tarafından kaçırılarak hedef alındıkları bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 61. UNAMA, 1 Ağustos ve 31 Aralık 2014 tarihleri arasında doğu vilayetlerinde olaylar yeni bir şekilde bürünmüş, Taliban üyelerinin hükümet yanlısı olarak gördükleri kişilerin ve ailelerin evlerini yaktığını bildirmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 67. Aileleri, hükümet veya uluslararası güçler için çalışan veya ailelerinin hükümeti veya uluslararası güçleri desteklediği düşünülen çocukların, misilleme amaçlı kaçırıldıkları bildirilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 15 Mayıs 2014, A/68/878-S/2014/339, <http://www.refworld.org/docid/53b3b7654.html>, para. 30.

²⁵⁸ UNAMA, yakınları güvenlik güçleri için çalışan kadınların 2015 yılında da HKU'lar tarafından hedef alınmaya devam edildiğini bildirmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 14. 31 Ekim 2015 tarihinde çocukları eskiden AUO mensubu asker olan dört sivilin, hükümete yardım ettikleri gerekçe gösterilerek Jawzjan (Cüzcan) vilayetindeki Taliban militaları tarafından kaçırıldığı bildirilmiştir. Khaama Press, *Taliban Kidnap Four Civilians in Jawzjan* (Cüzcan'da Dört Sivil Taliban Tarafından Kaçırıldı), 1 Kasım 2015, <http://www.khaama.com/taliban-kidnap-four-civilians-in-jawzjan-4069>. Eylül 2015'te Kunduz'da gerçekleştirilen saldırı sırasında Taliban kuvvetlerinin başta AYP mensuplarının aile fertlerini hedef aldığı, polis memurlarının ve askerlerin çocukları dâhil olmak üzere aile fertlerini kaçırıp tecavüz ettiği bildirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü *Afganistan: Harrowing Accounts Emerge of the Taliban's Reign of Terror in Kunduz* (Dehşet Verici Bilgiler Taliban'ın Kunduz'da Terör Estirdiğini Ortaya Çıkardı), 1 Ekim 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/10/afghanistan-harrowing-accounts-emerge-of-the-talibans-reign-of-terror-in-kunduz/>. 28 Haziran 2015 tarihinde HKU'ların Farah vilayetinde, bir AUP memurunun 17 yaşındaki oğlunu kaçırıp öldürdükleri bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 64. 20 Temmuz 2014 tarihinde Faryab vilayetinde özel bir araca yerleştirilen EYP'nin patlatılmasıyla gerçekleştirilen saldırıdan bir AYP kumandanının bütün ailesi olmak üzere sekiz kişinin etkilendiği bildirilmiştir. Saldırısı Taliban üstlenmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 50. UNAMA kaynaklarına göre Temmuz 2014'te Taliban, eski bir AUO mensubunun 15 yaşındaki oğlunun başını

bir bilginin Afganistan'ın ulusal güvenliğini tehdit ettiği, kişisel mahremiyeti ihlal ettiği veya bir cezai kovuşturmayı tehlikeye düşürdüğü durumlar hariç olmak üzere hükümet elindeki tüm bilgilerin kamuya paylaşılacağı varsayılmalıdır.²⁶⁰ Fakat, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim haklarının tehdit edildiğine ilişkin endişeler devam etmektedir.²⁶¹ 2009 tarihli Medya Kanunu kapsamında İslam'ın ilkelerine aykırı veya diğer dinlere ve mezheplere aykırı olan eser ve malzemelerin yazımını, çoğaltılmasını, çıktısının alınmasını ve basımını yasaklayan geniş kapsamlı hükümler yer almaktadır.²⁶² Bu kanun hükmü kapsamında yürütülmüş hiçbir kovuşturma bildirimini olmamasına rağmen, İslam veya ulusal menfaatlara aykırı olduğu düşünülen içerik yüzünden medya kuruluşlarına sansür uygulamak için hükümetin bu kanun maddesini kullandığı bildirilmektedir.²⁶³ Bir keresinde yayımladığı görüşlerden birisinin dine hakaret niteliğinde olduğu gerekçesiyle bir gazeteye karşı Baş İcra Müdürü'nün talimatıyla bir soruşturma başlatıldığı söylenmektedir.²⁶⁴

Medya Kanunu'nun itibarsızlaştırma hükmünün bazen hükümet yetkililerine yönelik eleştirileri bastırmak için bir bahane olarak kullanıldığı da bildirilmektedir.²⁶⁵ Politikacılar, güvenlik görevlileri ve nüfuz sahibi diğer kişilerin hükümete ve yereldeki nüfuz sahibi kişilere karşı eleştirel haber yapan gazeteciler başta olmak üzere yaptıkları haberlerden dolayı gazetecileri tutukladıkları, tehdit veya taciz ettikleri bildirilmektedir.²⁶⁶ Medya kuruluşları zaman zaman yolsuzluk iddiaları gibi yetkili makamlar tarafından hassas olarak addedilen konularda haber yapmaları nedeniyle misilleme olarak yerel makamlar tarafından kapatılmışlardır.²⁶⁷ Gazetecilerin de misilleme korkusuyla kendi kendilerine sansür uyguladıkları bildirilmektedir.²⁶⁸

- keserek öldürmüştür. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 56-57.
- ²⁵⁹ Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>. Anayasa'nın 34. maddesi uyarınca, "yasamın hükümlerine göre" ibaresi sayesinde devlet yetkililerinden herhangi bir izin almadan basım ve yayım hakkı söz konusudur. Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>.
- ²⁶⁰ Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>. Mart 2015'te Milli Güvenlik Konseyi ve İçişleri Bakanlığı'nca, güvenlik yetkililerinin güvenlikle ilgili konularda yönetilen sorulara cevap vermesini yasaklayan resmî bir emir çıkarıldığı bildirilmiştir. ABD Barış Enstitüsü (ABDBE) (USIP), *Afganistan'ın Dördüncü Değerli Varlığı: Bağımsız Medya*, Ağustos 2015, <http://www.usip.org/sites/default/files/PB189-Afganistans-Fourth-Estate-Independent-Media.pdf>. Hükümet sözcülerinin medyanın taleplerine karşılık verilmesi konusunda yetersiz kaldıkları yönünde endişeler olduğu bildirilmiştir. Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü, *Afganistan'daki Yerel Hükümetlerin Şeffaf Olması Yöntünde Talepler*, 31 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/552253004.html>.
- ²⁶¹ Artık faaliyet göstermeyen Medya İhlallerinin Soruşturulması Komitesi (MİSK) gibi medyanın gözetimine ve hesap verebilirliğine yönelik mekanizmaların, asıl işlevleri dışında daha çok hükümet tarafından ulusal medyanın etki altına alınmasına yönelik bir araç olarak kullanıldığı bildirilmiştir. Afgan Gazeteciler Güvenlik Komitesi, *1 Ocak - 30 Haziran 2015 Dönemi Altı Aylık Raporu*, 27 Ağustos 2015, <http://ajsc.af/wp-content/uploads/2015/08/AJSC-Six-month-Report-English.pdf>, s. 17; HRW, "Haber Yapmayı Bırakmazsanız Aileniz Ölüyor": *Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit*, 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 8-11; AAA, "A 'Jihad on the Media'? Afghan Journalists Face the Storm in Insecure Legal Waters" (Medyada Cihad? Kaygan Hukuki Zemin Üzerindeki Afgan Gazeteciler), 9 Aralık 2013, <https://www.afghanistan-analysts.org/a-jihad-on-the-media-afghan-journalists-face-the-storm-in-insecure-legal-waters/>.
- ²⁶² ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.
- ²⁶³ HRW, "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": *Threats to Media Freedom in Afghanistan* ("Haber Yapmayı Bırakmazsanız, Aileniz Ölüyor": Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit), 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 8.
- ²⁶⁴ Ekim 2014'te Afghanistan Express isimli gazetede yapılan bir yayımla ilgili olduğu tespit edilen çok sayıda kişi, yayında geçen görüşün dine karşı bir hakaret ve Medya Yasası'nın ihlali olarak algılanması sebebiyle gözaltına alınmıştır. Kurul Başkanı Abdullah'ın Bakanlar Kurulu toplantısında, Afghanistan Express gazetesi çalışanlarının tutuklanması yönünde emir verdiği bildirilmiştir. Soruşturma daha sonra düşürülerek gazete çalışanları serbest bırakılmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>; Washington Post, *New Afghan Government Investigates Newspaper for 'Blasphemous Article'* (Yeni Afgan Hükümeti 'Dine Hakaret Eden' Gazete Hakkında Soruşturma Başlattı), 22 Ekim 2014, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/new-afghan-government-investigates-newspaper-for-blasphemous-article/2014/10/22/d8fc136-59ea-11e4-b812-38518ae74c67_story.html.
- ²⁶⁵ Örneğin Ağustos 2015'te mizahi bir Facebook sayfası yönettiğinden şüphelenilen iki gazeteci UGD tarafından, sözü geçen Facebook sayfasında UGD'nin çalışmalarını hedef alan eleştirilerin paylaşılması üzerine ifade vermeye çağırılmıştır. Bu iki gazetecinin, hem kendi hem de ailelerinin hayatlarının tehlikede olabileceği yönünde uyan aldıkları bildirilmiştir. Nai'den Afganistan'da Özgür Medyaya Destek, *Medya İzleme Raporu, Belgenin Sahibi: Nai, Ağustos Ayı Aylık Raporu #123*, Eylül 2015, <http://nai.org.af/files/documents/mw/Nai%20Monthly%20Report%20123%20English.pdf>; Reuters, *Afghan Satire 'Kabul Taxi' Angers Spies, Scribes Summoned* (Afgan Hicvi 'Kabil Taksisi' Kızdırdı; Ajanlar ve Çizerler Mahkemeye Çıktı), 25 Ağustos 2015, <http://www.reuters.com/article/2015/08/25/us-afghanistan-press-idUSKCN0OU1HF20150825>. UGD görevlilerinin gazetecileri dövdüğü yönünde kamuda çıkan söylentilerin ardından iki gazeteci, UGD'nin şikâyetlerine karşı savunmalarını yapmak üzere Nisan 2014'te Baghlan vilayetinde bulunan Yargıtay Dairesi'ne ifade vermeye çağırılmışlardır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>.
- ²⁶⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre "Afganistan'da otoriteleri ve hükümet uygulamalarını eleştiren makaleler yayınlayan gazeteciler çoğu zaman sansür, taciz ve şiddet uygulamalarına maruz kalmaktadır. Bu istisnalar arasında ise hükümet görevlileri, Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri (AUGG) mensupları, polisler ve hükümet yanlı savaşa ağaları ile milis kuvvetler yer almaktadır." HRW, "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": *Threats to Media Freedom in Afghanistan* ("Haber Yapmayı Bırakmazsanız, Aileniz Ölüyor": Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit), 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 13. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Uluslararası Af Örgütü, *2014/15 Uluslararası Af Örgütü Raporu - Afganistan*, 25 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54407e2215.html>. 2013 yılında Uluslararası Medya Destek Kuruluşu son on yıl içerisinde hükümeti eleştiren medya kuruluşlarının sürekli tehdit edildiklerine dikkat çekerek hükümetin, Afgan medyayı üzerinde en büyük tehdidi oluşturduğunu belirtmiştir. Uluslararası Medya Destek Kuruluşu, *Afganistan'da Gazetecilik: Günümüzde ve 2014 Sonrası Dönemde Tehditler ve Gazeteciler için Güvenlik Mekanizmaları*, Ekim 2013, <http://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2013/12/afghanistan-safety-assessment-sept2013-ims.pdf>, s. 18.
- ²⁶⁷ Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>.
- ²⁶⁸ Nai'den Afganistan'da Özgür Medyaya Destek mekanizmasının yaptığı ve 25 farklı vilayetten 335 gazeteciyle gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda gazetecilerin yüzde 40'ının, yayımlarına bizzat kendilerinin sansür uyguladıkları tespit edilmiştir. Nai'den Afganistan'da Özgür Medyaya Destek (Nai Supporting Open Media in Afghanistan), *Medya İzleme Raporu, Eylül Ayı Aylık Raporu #124*, Ekim 2015, <http://nai.org.af/files/documents/mw/Nai%20Monthly%20Report%20124%20English.pdf>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015,

Özel yayın istasyonları ve yazılı medya kuruluşlarının pek çoğu savaş ağalarına aittir veya bu kişiler tarafından kontrol edilmektedir. Bu kişiler de kendi siyasi gündemlerine destek çekmek ve ifade özgürlüğünü kısıtlamak için bu kontrolü kullanmışlardır.²⁶⁹

Gazetecilere karşı şiddetin de ciddi bir endişe kaynağı olduğu bildirilmekte ve devlet yetkililerinin olayların çoğunun sorumlusu oldukları söylenmektedir.²⁷⁰ Kadın gazetecilerin taciz ve tehdit açısından özellikle risk altında olduğu belirtilmektedir.²⁷¹ Gazetecilere karşı şiddet uygulayan faillerin sık sık cezasız kaldıkları bildirilmekte ve bu kapsamda gazeteciler de hükümeti kendilerini koruyamamakla suçlamaktadır.²⁷²

Devlet dışı aktörlerin ellerindeki gazetecilere ve medya kuruluşlarına yönelik şiddet ve yıldırma olaylarının sayısının arttığı bildirilmektedir; bu tür olaylar gazetecilerin gündemdeki olaylar hakkında kısıtlama olmaksızın haber yapma kabiliyetlerini sınırlayıcı etkiye sahiptir.²⁷³ Hükümeti ve politikalarını destekleyen haberler yapan medya kuruluşları ve gazeteciler ise Taliban tarafından meşru askeri hedefler olarak belirlenmişlerdir.²⁷⁴ IŞİD'in medya kuruluşlarını faaliyetleri hakkında haber yapmaya zorlamak için tehdit ettiğine ilişkin haberler vardır.²⁷⁵

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, BMMYK devlet aktörleri veya devlet dışı aktörler tarafından hassas olarak algılanan konularda eleştirel haberler yapan gazetecilerin ve diğer medya çalışanlarının siyasi görüşleri (kendilerine atfedilen) veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilecekleri değerlendirilmesini bulunmaktadır. Vakanın kendine özgü koşullarına göre bu profile sahip bireylerin aile fertleri de risk altındaki bireylerle aralarındaki ilişkiye dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı duyabilirler.

<http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>; HRW, "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": Threats to Media Freedom in Afghanistan ("Haber Yapmayı Bırakmazsanız Aileniz Ölüür": Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit), 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 33-34.

²⁶⁹ Bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; HRW, "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": Threats to Media Freedom in Afghanistan ("Haber Yapmayı Bırakmazsanız Aileniz Ölüür": Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit), 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 11.

²⁷⁰ Afgan Gazeteciler Güvenlik Komitesi'ne göre, 2015 yılının ilk yarısında gazetecileri hedef alan tehdit ve şiddet olaylarının sayısı 39'dur. Bu olaylardan 28'inin failleri de hükümet görevlileridir. Afgan Gazeteciler Güvenlik Komitesi, *1 Ocak - 30 Haziran 2015 Dönemi Altı Aylık Raporu*, 27 Ağustos 2015, <http://ajsc.af/wp-content/uploads/2015/08/AJSC-Six-month-Report-English.pdf>. 2014 yılında öldürülen gazetecilerin sayısını sekiz ve gazetecileri hedef alan şiddet olaylarının sayısını da 129 olarak kaydeden Komite, hükümet görevlileri ile güvenlik güçlerinin bu olayların çoğundan sorumlu olduğunu belirtmiştir: Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>.

²⁷¹ Eylül 2015'te Kunduz Taliban tarafından ele geçirildiğinde, kadın haklarının savunuculuğunu yapan bir radyo istasyonu yine Taliban tarafından ele geçirilip kapatılmıştır ve kadın gazeteciler tehdit edilmiştir. Washington Post, *Afghan Radio Station Focused on Women's Rights is a Casualty of the Taliban* (Kadın Hakları Savunucusu Afgan Radyo İstasyonu Taliban Kurbanı), 16 Kasım 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/an-afghan-womens-radio-station-becomes-a-taliban-casualty/2015/11/15/64f8eeac-7db6-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html. Ayrıca bkz. Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>.

²⁷² Son on yıl içerisinde gazetecileri hedef alan beş katliamın faillerine hak ettikleri cezayı veremeyen Afganistan, Gazetecileri Koruma Komitesi tarafından yayınlanan *2015 Küresel Cezasızlık Endeksi*'nde en kötü 7. suçlu ülke sıralamasında. *Getting Away With Murder* (Gazetecilerin Korunması Komitesi, Cinayetler Yanlarına Kâr Kalıyor), 8 Ekim 2015, <https://cpj.org/reports/2015/10/impunity-index-getting-away-with-murder.php>. Uluslararası Medya Destek Kuruluşu 2013 yılında, devlet yaptırımını yoluyla cezalandırılma korkusu olmadığı için faillerin medyayı hedef alabileceklerini belirtmiştir. Uluslararası Medya Destek Kuruluşu, *Afganistan'da Gazetecilik: Günümüzde ve 2014 Sonrası Dönemde Tehditler ve Gazeteciler İçin Güvenlik Mekanizmaları*, Ekim 2013, <http://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2013/12/afghanistan-safety-assessment-sept2013-ims.pdf>, s. 18.

²⁷³ Freedom House, *Basın Özgürlüğü 2015 - Afganistan*, 4 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55f001263d.html>; Sınır Tanımayan Gazeteciler, *Taliban and Islamic State Extend News "Black Holes" in Afghanistan* (Taliban ve İslam Devleti'nin Afganistan Basınında Açtığı Yeni "Kara Delikler"), 7 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bce96410.html>; HRW, "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": Threats to Media Freedom in Afghanistan ("Haber Yapmayı Bırakmazsanız Ailenizin Ölüür": Afganistan'da Medya Özgürlüğüne Tehdit), 21 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54c201034.html>, s. 35-38.

²⁷⁴ Ocak 2016'da Taliban, Kabil'de medya çalışanlarını hedef alan intihar saldırısını üstlenmiştir. Sekiz sivilin hayatını kaybettiği saldırıda çoğu medya çalışanlarından oluşan 24 kişi de yaralanmıştır. UNAMA, *UNAMA Kabil'de Gerçekleşen Medya Hedefli İntihar Saldırısını Kınadı*, 21 Ocak 2016, <http://unama.unmissions.org/unama-condemns-suicide-attack-targeting-media-kabul>. 12 Ekim 2015 tarihinde Taliban tarafından Tolo ve 1 TV medya yayınlarının meşru askeri hedefler olduğunu açıkça belirten bir açıklama yayınlanmıştır. *Statement by the Military Commission of Islamic Emirate Concerning Intelligence TV Networks of Tolo and 1 TV* (İslam Emirliği Askeri Komisyonu'nun Tolo ve 1 TV Haber Kanallarına İlişkin Açıklaması), 12 Ekim 2015, <http://shahamat-english.com/statement-by-the-military-commission-of-islamic-emirate-concerning-intelligence-tv-networks-of-tolo-and-1-tv/>. Ayrıca bkz. Sınır Tanımayan Gazeteciler, *Taliban and Islamic State Treat Media as Targets* (Medyaya Taliban ve İslam Devletinden 'Hedefimizdesiniz' Tehdidi), 13 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/5620b15340a.html>; New York Times, *Taliban Threats to Afghan Journalists Show Shift in Tactics* (Taliban'ın Afgan Gazetecilere Tehditleri Taktiklerinde Değişikliğe Gittiğini Gösteriyor), 18 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/19/world/asia/taliban-threats-to-afghan-journalists-show-shift-in-tactics.html>.

²⁷⁵ Celalabad'ta yerel bir istasyon olan Radyo Safa'ya ev sahipliği yapan bir bina ve Radyo Killid'in bölge ofisi, IŞİD'in bölgedeki faaliyetleri hakkında haber sunması yönünde radyoları zorlayarak tehdit eden telefonların ardından saldırıya uğramıştır. Sınır Tanımayan Gazeteciler, *Taliban and Islamic State Treat Media as Targets* (Medya Taliban ve İslam Devleti'nin Hedefinde), 13 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/5620b15340a.html>.

3. Eli Silah Tutan Erkekler ve Küçük Yaşta ve Zorla Silahlandırılan Çocuklar

Çocukların zorla silahlandırıldıkları olayların sıklıkla eksik beyan edildiği söylenmektedir.²⁷⁶ Fakat çatışmaya taraf olan bütün tarafların tüm ülkede çocukları hem destek hizmetlerinde hem de savaşmak için kullanmak üzere zorla silahlandırdıkları ve çocuklardan bu amaçla faydalandıkları gözlemlenmektedir.²⁷⁷

a) HKU'lar Tarafından Zorla Silahlandırılma

HKU'ların toprak ve nüfus üzerinde etkili kontrol uyguladıkları alanlarda zorla silahlandırmayı sağlamak için zorlayıcı stratejilere dayalı zorla silahlandırma mekanizmaları da dâhil olmak üzere çok farklı mekanizmalar kullandıkları bildirilmektedir.²⁷⁸ Zorla silahlandırılmaya direnen kişiler ve bu kişilerin ailelerinin de öldürülme veya cezalandırılma riskiyle karşı karşıya oldukları bildirilmektedir.²⁷⁹

²⁷⁶ Bkz. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 27; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 18. BM raporlarına göre 2014 yılında, 22'si (bir tanesi AYP, bir tanesi AUP, bir tanesi de HKU'lar tarafından olmak üzere) doğrulanmış olmakla birlikte, çocukların asker olarak kullanılmak amacıyla toplandığı 68 olay gerçekleşmiştir. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 27.

²⁷⁷ ABİHK'ye göre çocuk askerlerin hâlâ, başta AYP olmak üzere, hem Afgan güçleri tarafından hem de HKU'lar tarafından kullanıldıklarına dair raporlar komisyona iletilmektedir. bkz. New York Times, *Taliban Gun Down 10-Year-Old Militia Hero in Afghanistan* (Afganistan'da 10 Yaşında Kahraman İlan Edilen Milise Taliban Kurşunu), 2 Şubat 2016, <http://www.nytimes.com/2016/02/03/world/asia/afghanistan-taliban-child-soldiers.html>. BM Güvenlik Konseyi 1612 sayılı kararına göre, Afganistan'daki kolluk kuvvetleri ve HKU'lar çocukları asker olarak veya başka amaçlarla kullanan, öldüren veya sakat bırakan, çocuklara tecavüz eden veya çocukları diğer türden cinsel şiddete maruz bırakan veya silahlı çatışmalarda okullara ve/veya hastanelere saldırı düzenleyen taraflar arasında kabul edilmektedir. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, s. 48. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 18. Çocuk Askerlerin Kullanımının Durdurulması Uluslararası Kuruluşu, HKU'ların ülkede daha güçlü oldukları güney (Kandahar ve Helmand) ve doğu (Paktia, Khost ve Paktika) vilayetlerinin HKU'lar tarafından çocuk askerlerin daha çok kullanıldığı bölgeler olduğunu bildirmiştir. Çocuk Askerlerin Kullanımının Durdurulması Uluslararası Kuruluşu, *Afganistan'da Silahlı Güçler ve Direniş Grupları Tarafından Çocuk Askerlerin Silahlandırılması ve Kullanılmasına İlişkin Olarak BM Güvenlik Konseyi Çocuklar ve Silahlı Çatışma Çalışma Grubuna Sunulan Sunulan Bilgilendirme Raporu*, Haziran 2015, http://www.child-soldiers.org/user_uploads/pdf/childsoldiersinternationalafghanistanbriefingjune2015final7404027.pdf, s. 11.

²⁷⁸ Nisan 2016'da BMMYK, Afganistan'dan ülke dışına çıkan nüfusa ilişkin güncel bilgileri paylaşarak "erkek çocuklarının silahlandırılma risklerinin hâlâ yüksek olduğuna" işaret etmiştir. Birleşmiş Milletler Afganistan, *Nüfus Hareketleri Bülteni*, 14 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/un_afghanistan_-_population_movement_bulletin_-_issue_2_-_april_2016-final.pdf, s. 3. Hem 2014 hem de 2015 yıllarında, ülke içi yer değiştirmenin temel sebeplerinden bir tanesinin zorla silahlandırılma korkusu olduğu ÜYEK'ler tarafından ifade edilmiştir. Eylül 2015'te, başta IŞİD'e bağlı grupların bulunduğu ve etkin olduğu alanlar olmak üzere, Nangarhar vilayetinde zorla silahlandırılma uygulamalarının görüldüğü bildirilmiştir. 2014 yılının sonları ile 2015 yılının başları arasında HKU'ların, Paktia vilayetinin birçok semtinde sürekli tehdit yoluyla o semtlerde yaşayan kişilerin zorla silahlandırıldıkları bildirilmiştir. Nisan 2015'te Maidan Wardak vilayetinde Taliban'ın vilayet sakinlerine gece yarısı mektupları göndererek hükümete karşı verdikleri mücadelelerinde kendilerine katılmaları yönünde çağrıda bulunduğu bildirilmiştir. HKU'lar tarafından zorla silahlandırma uygulamalarının Logar, Herat, Badghis ve Ghor vilayetlerinin birçok bölgesinde görüldüğü bildirilmiştir. Bkz. BMMYK'nın aylık güncel bilgi notları, *Afganistan: Çatışma Sebepli Ülke İçi Yer Değiştirme*, Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/565554b14.html>; Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55efe7294.html>; Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55641ca04.html>; Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/5513f90c4.html>; ve Aralık 2014, <http://www.refworld.org/docid/54b62f114.html>. The World Post'ta geçen bir rapora göre: "[IŞİD], özellikle Achin Bölgesi'nde tüm haklarını kaybetmiş erkek çocuklarını ve gençleri hedef alarak, zaman zaman da şiddete ve göz korkutma yöntemlerine başvurarak zorla silahlandırma faaliyetlerini hızla artırmaya çalışıyor." The World Post, *Dispatch From the Frontline: Fighting ISIS In Afghanistan* (Sınırdan İzlenimler: Afganistan'da IŞİD'le Mücadele), 22 Şubat 2016, http://www.huffingtonpost.com/franzstefan-gady/dispatch-from-the-frontline-fighting-isis_b_9237182.html. Ayrıca bkz. Khaama Press, *300,000 Children Face Uneducated Future Because of Daesh in Nangarhar* (IŞİD Gölgesindeki Nangarharlı 300.000 Çocuğu Eğitimden Yoksun Bir Gelecek Bekliyor), 20 Eylül 2015, <http://www.khaama.com/300000-school-children-face-uneducated-future-because-of-daesh-in-nangarhar-3925>. Ekim 2015'te Tolo News, bir Afgan milletvekilinin Kunduz ve Badakshan sınır çizgisinde Taliban'ın faaliyetlerine yönelik dile getirdiği endişelerine yer verdi ve şunları belirtti: "Taliban militanları zayıfladı; dolayısıyla artık çocuklardan ve yerli halktan güç toplamaya çalışıyorlar. İnsanlara para vererek ve güç kullanarak onları savaşa katılmaya zorluyorlar. Tolo News, *Concerns Raised over Taliban's Recruitment of Child Soldiers* (Taliban'ın Çocukları Silahlandırması Endişe Sebebi), 28 Ekim 2015, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/22099-concerns-raised-over-talibans-recruitment-of-child-soldiers>. Eylül 2015'te Kunduz'un kuşatma altında olduğu dönemde Taliban'ın kapı kapı dolaşıp "her evden erkek çocuklarını zorla silahlandırmak amacıyla aldığın" bildirilmiştir. Al Jazeera, *Afghan Taliban 'Recruiting Boys' from Kunduz Families* (Taliban Afganistan'da Kunduzlu Ailelerden 'Erkek Çocuklarını Asker Olarak Alıyor'), 30 Eylül 2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/09/afghan-taliban-recruiting-boys-kunduz-families-150930155157751.html>. Taliban'ın ayrıca yollarda ulaşım ağını kopararak aç bırakma yöntemine başvurduğu, hedef aldığı bölgelere gıda tedarikinin kesilmesiyle halkı aç bırakıp direnişe zorla katılmalarını sağlama çalıştığı bildirilmiştir. Uluslararası Kriz Grubu, *Geçiş Döneminden Sonra Afganistan'da Direniş*, 12 Mayıs 2014, <http://www.refworld.org/docid/5371c4824.html>, s. 20. Gittikçe kötüleşen ekonomik durumun ve yüksek işsizlik oranlarının da özellikle HKU'lara katılmaktan başka çare bulamayan genç nüfusta, HKU'ların zorla silahlandırma oranlarını arttırdığı bildirilmiştir. Bkz. CNN, *Failing Afghan Economy Helping Taliban Return to Power* (Afganistan'ın Kötüleşen Ekonomisi Taliban'a Güç Veriyor), 9 Ekim 2015, <http://edition.cnn.com/2015/10/09/asia/afghanistan-kabul-taliban-robertson/>; Pahjwok Afghan News, *Unemployment Forces Kunduz Youth to Join Rebels' Ranks* (İşsizlik Kunduzlu Gençleri Muhafif Kuvvetlere Katılmaya Mecbur Bırakıyor), 15 Ağustos 2015, <http://peace.pahjwok.com/en/peace-news/unemployment-forces-kunduz-youth-join-rebels%E2%80%99-ranks>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

²⁷⁹ Kandahar'da Gardab isimli günlük gazetesinin 2014 yılının Kasım ayında yayımlanan bir yazısında UGD görevlilerinin, Taliban'ın gençlere direnişe katılmaları için farklı teşvikler sunduğu yönünde açıklamalarına yer verilmiştir. Teklifleri kabul etmeyen gençlerin öldürülme tehlikesi altında olduğu bildirilmiştir. Bkz. ACCORD'da referans olarak verilen Gardab makalesi, *Anfragebeantwortung zu Afghanistan: 1) Aktuelle Berichte über Zwangsrekrutierungen durch die Taliban in der Provinz Logar (Lugar); 2) Fälle von Zwangsrekrutierungen durch die Taliban in Afghanistan im Jahr 2014 [a-8939]*, 18 Kasım 2014, http://www.ecoi.net/local_link/290739/411137_en.html. Taliban liderlerinin bazılarının ve askerlerinin direnişe, aileleriyle tehdit edilmeleri üzerine korkudan katıldıkları bildirilmiştir. Radio Free Europe/Radio Liberty, *Afghan Taliban Trades Ideology For Profiteering* (Afganistan'da Taliban Üyelerinin Örgüte Bağlılığı İdeolojik Değil Maddi Kazanç), 5 Kasım 2014, <http://gandhara.rferl.org/content/taliban-war-profiteering/26675311.html>.

İntihar saldırıları gerçekleştirmek, canlı kalkan²⁸⁰ olarak kullanmak veya aktif çatışmalara katılmak, EYP yerleştirmek, silah ve üniforma kaçakçılığı yapmak, keşif amaçlı casus, muhafız veya gözcü olarak kullanmak üzere HKU'ların hem kız hem de erkek çocuklarını zorla silahlandırmaya devam ettikleri bildirilmektedir.²⁸¹

b) Hükümet Yanlısı Güçler tarafından Zorla ve Küçük Yaşta Silahlandırılma

Ocak 2011'de BM ve hükümet, küçük yaşta, zorla silahlandırılmanın önlenmesi için bir eylem planı imzalamıştır.²⁸² Temmuz 2014'te hükümet bu eylem planıyla uyumlu bir yol haritası kabul etmiştir.²⁸³ Şubat 2015'te ise Cumhurbaşkanı Ghani AUGG için yaşı küçüklerin zorla silahlandırılmasını yasa dışı hâle getiren ve 2014 yılında Parlamento ve Senato tarafından kabul edilmiş olan kanunu onaylamıştır.²⁸⁴ Hükümetin eylem planına destek vermesine ve şu ana kadar kaydedilen ilerlemeye rağmen, küçük yaştakilerin zorla silahlandırılması gibi konularda hesap verebilirliğin olmaması gibi zorlukların devam ettiği kaydedilmektedir.²⁸⁵ Mart 2016'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Genel Sekreterliği Özel Temsilcisi'ne göre eylem planının uygulanmasında kayda değer bir ilerleme olmasına karşın BM, AYP ve AUP tarafından erkek çocuklarının zorla silahlandırıldıklarını ve kullanıldıklarını, hatta bazı vakaların AUO'ya atfedildiğini belgelendirmeye devam etmektedir.²⁸⁶

- ²⁸⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Tolo News, *Daesh 'Training' Children In Nangarhar* (Taliban Nangarhar'da Çocukları 'Eğitiyor)', 26 Şubat 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23963-deash-training-children-in-nangarhar>; BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 27; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 18. Eylül 2010 ile Mayıs 2015 arasında intihar saldırılarında canlı bomba olarak kullanılan yirmi çocuk hayatını kaybetmiştir. BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 20. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Kaçakçılığı Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>
- ²⁸¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları Üzerine 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 27; Çocuk Askerlerin Kullanımının Durdurulması Uluslararası Kuruluşu, *Afganistan'da Silahlı Güçler ve Direniş Grupları Tarafından Çocuk Askerlerin Silahlandırılması ve Kullanılmasına İlişkin Olarak BM Güvenlik Konseyi Çocuklar ve Silahlı Çatışma Çalışma Grubuna Sunulan Bilgilendirme*, Haziran 2015, http://www.child-soldiers.org/user_uploads/pdf/childsoldiersinternationalafghanistanbriefingjune2015final7404027.pdf. Khanabad'da yerel HKU'ların bölgede yaşayan aileleri aralarında genç olanları HKU'lara katılmak üzere vermeye zorladığı, verilerse karşılığında güvende olacaklarını söyledikleri AAA'lar tarafından bildirilmiştir. AAA, *Security in Kunduz Worsening Further: The case of Khanabad* (Kunduz'da Güvenlik Sorunu Büyüyor: Khanabad Örneği), 28 Ekim 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/security-in-kunduz-worsening-further-the-case-of-khanabad/>.
- ²⁸² BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2013, A/67/845-S/2013/245, <http://www.refworld.org/docid/51b9864e4.html>, para. 33; BM Genel Kurulu / Güvenlik Konseyi, *Afganistan'daki Mevcut Durum ve Bu Durumun Uluslararası Barış ve Güvenliğe Etkileri*, A/66/728 - S/2012/133, 5 Mart 2012, <http://www.refworld.org/docid/4fbf60732.html>, s. 23. Çocukların cinsel şiddete maruz bırakılmalarının, öldürülmelerinin ve sakat bırakılmalarının önüne geçilmesi üzerine, eylem planına ek belgeler mevcuttur. Çocukların küçük yaşta silahlandırılmalarının önüne geçmek ve AUGG bünyesindeki ilgili disiplin önlemleri geliştirmek amacıyla İçişleri ve Savunma Bakanlıklarından üç tane kararname çıkarılmıştır. İslam inancında çocuklar silahlandırmanın, çocuklara işkence edilmesinin ve okullara ve hastanelere saldırı düzenlenmesinin yasak olduğu yönünde farkındalık oluşturmak için Ulema Şurası (Din Adamları Konseyi) tarafından iki tane kararname çıkarılmıştır. Aynı belgede, ayrıca bkz. BM Genel Kurulu (İnsan Hakları Konseyi), *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve İnsan Hakları Alanında Teknik Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, A/HRC/19/47, 18 Ocak 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f391a772.html>, para. 23. Afganistan, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokol'ü kabul etmiştir. Protokol'ü, çocukların (18 yaş altı bireyler olarak tanımlanmaktadır) devletin silahlı kuvvetlerinden herhangi birinin bünyesinde zorunlu bir şekilde silah altına alınması yasaklanmaktadır. 16 yaş üstü çocukların ulusal silahlı kuvvetlerin bünyesinde gönüllülük esasıyla silah altına alınmasına da belli şartlar altında izin verilmektedir (Madde 3). Ancak çocuklar çatışmalarda doğrudan yer alamazlar (Madde 1). Çocukların devlet dışı silahlı gruplar tarafından zorla silah altına alınmaları veya çatışmalarda kullanılmaları tüm şartlar altında yasaktır (Madde 4). BM Genel Kurulu, *Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokol*, 25 Mayıs 2000, Birleşmiş Milletler Antlaşmalar Serisi, Cilt 2173, s. 222; <http://www.refworld.org/docid/47fd1b180.html>
- ²⁸³ BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 38; Çocuk Askerlerin Kullanımının Durdurulması Uluslararası Kuruluşu, *Afganistan'da Silahlı Güçler ve Direniş Grupları Tarafından Çocuk Askerlerin Silahlandırılması ve Kullanılmasına İlişkin Olarak BM Güvenlik Konseyi Çocuklar ve Silahlı Çatışma Çalışma Grubuna Sunulan Bilgilendirme*, Haziran 2015, http://www.child-soldiers.org/user_uploads/pdf/childsoldiersinternationalafghanistanbriefingjune2015final7404027.pdf.
- ²⁸⁴ UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 19; BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 38. Ayrıca bkz. Çocuk Askerlerin Kullanımının Durdurulması Uluslararası Kuruluşu, *Afganistan: Çocuk Askerler Yasası Taslak Değişikliği*, 11 Kasım 2014, http://www.child-soldiers.org/news_reader.php?id=791
- ²⁸⁵ Karşılaşılan zorluklar arasında şunlar olduğu bildirilmiştir: "Ailelerin çocuklarını ekonomik sebepler nedeniyle Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri'ne katılmaya zorlamalarına neden olan kötü sosyoekonomik durum; Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri'nin çocukların yaşlarını değerlendirme konusunda yetersiz kalmaları ve/veya yetersiz bilgiye sahip olmaları; açık ve net politika direktiflerinin olmaması; cezasızlığın yaygın olarak görülmesi ve hesap verebilirliğin olmaması; doğum belgelerinin sınırlı sayıda olması; kimlik bilgilerini içeren belgeler üzerinde kolaylıkla oynanabilmesi." Ayrıca AUP ve AYP de dâhil olmak üzere AUGG tarafından çocukların genellikle ilgili görevlerde kayıt dışı bir şekilde kullanılması da endişe yaratmıştır. BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 22, 24. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 1 Eylül 2015, A/70/359-S/2015/684, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 28; BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 27, 39; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 18-19. Ayrıca bkz. BBC, *Afghan Child Soldiers Fighting the Taliban* (Taliban'la Savaşan Afgan Çocuk Askerler), 20 Temmuz 2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-33601761>.
- ²⁸⁶ UNAMA, *'Çocuklar Asker Değil' Kampanyası İki Yılda Afganistan'da Gözle Görülür İlerleme Sağladı*, 16 Mart 2016, <http://unama.unmissions.org/two-years-%E2%80%98children-not-soldiers%E2%80%99-campaign-bring-tangible-progress-afghanistan>.

Hükümet yanlısı silahlı grupların da yerel halkı genç erkekleri Taliban ve diğer HKU'lara karşı savaşa katılmak üzere göndermeye zorladığı bildirilmiştir.²⁸⁷

c) Özet

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, BMMYK HKU'ların etkili kontrolü altında bulunan alanlarda veya hükümet yanlısı kuvvetler, HKU'lar ve/veya İŞİD'e bağlı silahlı grupların kontrol mücadelesine girdikleri alanlarda yaşayan eli silah tutan erkekler ve çocukların, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, belli bir toplumsal gruba mensubiyetleri veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilecekleri değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, AYP amirlerinin, yerel halktan kişileri AYP bünyesinde zorla silah altına alacak kadar güçlü bir konumda buldukları bölgelerde yaşayan, eli silah tutan erkekler ve çocuklar da belli bir toplumsal gruba mensubiyetleri veya diğer geçerli gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına eşit derecede ihtiyaç duyabilirler. Zorla silah mayı direnen, eli silah tutan erkekler ve çocuklar da aynı zamanda siyasi görüşleri (kendilerine atfedilen) veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilirler. Vakanın münferit koşullarına dayalı olarak bu profile sahip erkeklerin ve çocukların aile fertleri de risk altındaki bu bireylerle olan ilişkileri sebebiyle uluslararası koruma ihtiyacı içerisinde olabilirler.

Çocuklar tarafından yapılan iltica başvurularının da dikkatle ve BMMYK Çocuk İltica Talepleri Kılavuz İlkeleri'ne uygun olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda eski çocuk askerler için mülteci statüsü haricinde tutma endişeleri varsa bunun da incelenmesi gerekmektedir.²⁸⁸ Silahlı gruplarla ilişkili çocukların suç işlemiş oldukları iddiası varsa bu çocukların sadece fail değil, aynı zamanda uluslararası hukuka karşı işlenen suçların mağduru olabilecekleri unutulmamalıdır.²⁸⁹

4. Hükümet Karştı Unsurları Desteklediğinden Şüphelenilen Siviller

Anayasa'ya göre kimse kanuna uygun usullere aykırı biçimde tutuklanamaz veya gözaltına alınmaz ve Anayasa işkencenin kullanılmasını mutlak biçimde yasaklar.²⁹⁰ İşkenceye başvurmak Ceza Kanunu'nda suç olarak tanımlanmıştır ve çocuklara sert ceza verilmesi ise Çocuk Kanunu'nda yasaklanmıştır.²⁹¹

Bu yasal teminatlarla karşın, gözaltında bulunan kişilere, özellikle de çatışmalarla ilgili sebeplerden gözaltına alınmış olup HKU'ları desteklemekle suçlanan ve UGD, AUP, AUO ve AYP'nin işlettiği gözetim merkezlerinde tutulan kişilere karşı işkence ve zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele hakkında bazı endişeler dile getirilmiştir.²⁹² 2015 yılında UNAMA dört ilde bulunan UGD tesislerinde işkencenin "sistemik veya düzenli ve

²⁸⁷ Ayrıca bkz. AAA, *Kuzeyde Direniş 2015 (3): Kunduz'un Düşüşü ve Geri Alınması*, 16 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-2015-insurgency-in-the-north-3-the-fall-and-recapture-of-kunduz/>. Kunduz vilayetinde hükümet yanlısı silahlı grupların her aileden bir erkek çocuk istediklerini, bu çocukları Taliban'la mücadelede kullanacaklarını belirttikleri bildirilmiştir. IRIN, *Abuses Rise along with Pro-Afghan Government Militias* (Afgan Hükümet Yanlısı Milisler İstismar Olaylarını Artırıyor), 7 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55ed72bc4.html>. Ayrıca bkz. AAA, *Security in Kunduz Worsening Further: The Case of Khanabad* (Kunduz'da Güvenlik Daha Da Kötüye Gidiyor: Khanabad Örneği), 28 Ekim 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/security-in-kunduz-worsening-further-the-case-of-khanabad/>.

²⁸⁸ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler Sayı 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk İltica Talepleri*, HCR/GIP/09/08, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>.

²⁸⁹ Paris İlkeleri şunu ifade eder: "Silahlı güçler veya silahlı gruplar ile ilişkili olarak uluslararası hukuk altında suç işlediği öne sürülen çocuklar, sadece fail olarak değil, öncelikle uluslararası hukuka karşı işlenmiş suçların kurbanı olarak düşünülmemelidirler. Bu çocuklara, birçok anlaşma ve ilke vasıtasıyla çocuklara özel koruma sunan uluslararası hukuk ile uyumlu onarıcı adalet ve sosyal rehabilitasyon çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde muamele edilmelidir." UNICEF, *Paris İlkeleri: Silahlı Güçler veya Silahlı Gruplarla İlişkili Çocuklara İlişkin İlkeler ve Kılavuz İlkeler*, Şubat 2007, <http://www.refworld.org/docid/465198442.html>, para. 3.6 ve 3.7.

²⁹⁰ Afganistan Anayasası Madde 27 ve 29, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>. Afganistan, İşkenceye Karşı Sözleşme'yi (İKS) kabul etmiş olup gözaltı merkezlerine bağımsız taraflarca denetleme amaçlı ziyaretler yapılmasını öngören bu sözleşmeye ek İhtiyari Protokol'ü imzalamamıştır. Ülkelerin imzalamama durumları için bkz. <http://indicators.ohchr.org/>. Afganistan aynı zamanda, kimsenin gereksiz rastgele bir şekilde tutuklanamayacağını veya gözaltına alınmayacağını (Madde 9) belirten Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni (KSHUS) kabul etmiştir.

²⁹¹ UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi'nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 117-122.

²⁹² 1 Şubat 2013 ile 31 Aralık 2014 tarihleri arasında UNAMA; aralarında AUP, AUSP, AUO, AYP ve UGD tarafından gözaltına alınmış 105 çocuğun da bulunduğu 790 ön duruşma aşamasındaki gözaltı ve hükümlü tutukluyla görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sonucunda UNAMA, görüşülen bu kişilerden 278'inin (%35) tutuklanma anında veya UGD, AUP, AUO ve AYP'nin belli merkezlerinde 23 aylık süre içerisinde işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığına dair güvenilir bulgular elde etmiştir. UNAMA, *Afganistan'da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi'nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 17. 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren geçerli olan Kararlı Destek Misyonu için Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması uyarınca yabancı güçlerin, Afgan gözaltı merkezlerinde denetim yapma haklarının artık bulunmadığı UNAMA tarafından belirtilmiştir. Aynı belgede, s. 25. UNAMA aynı zamanda 2013 ve 2014 yıllarında Amerikan merkezlerinde "işkence uygulandığına dair yeterince güvenilir ve sağlam haberler" almıştır. Aynı belgede, s. 24. Çatışmayla ilgili gözaltında tutulan kişilere yönelik muameleler üzerine Şubat 2015 UNAMA raporu sonrasi döneme

yaygın” olduğunu ve üç ilde bulunan AUP veya ANBP tesislerinde işkencenin “sistemik” olduğunu bildirmiştir.²⁹³ Alıkonulan kişiler arasında işkenceye maruz kaldıkları belirlenen çocuklar olduğu da saptanmıştır.²⁹⁴ UNAMA ayrıca hukuk dışı öldürme olaylarının olduğunu ve AUP ve AYP tarafından alıkonulan kişilerin zorla kaybolduklarını da bildirmiştir.²⁹⁵ Ceza mahkemelerinin işkence kullanılarak alınan itirafları rutin olarak kanıt olarak kullandığı da bildirilmektedir.²⁹⁶ UNAMA bulgularına göre “cezasızlık devam etmektedir; çünkü işkence uygulayan kişiler hâlâ herhangi bir yaptırımla karşılaşmamaktadır: failer kovuşturulmamaktadır ve görevden alma veya yetkilerin alınması gibi cezai yaptırımlarla karşılaşmamaktadır.”²⁹⁷

Keyfi alıkoymayla ilgili de endişeler gündeme getirilmeye devam etmektedir.²⁹⁸ Eylül 2015’te bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Ceza Kanunu’na bir ek yapılmıştır ve bu değişiklikle “terör faaliyetleri” planladıklarından şüphelenilen kişilerin yargılanmadan süresiz alıkonulması mümkün hâle gelmiştir.²⁹⁹ Söylenilenlere göre, alıkonulan kişiler tedavi mekanizmalarına erişimden, bağımsız tıbbi muayene ve bakım hizmetlerinden yoksundurlar ve özellikle de soruşturma ve uzak bölgelerdeki gözetim merkezlerinde geçen uzun süreli yargılama öncesi gözaltı süresi boyunca savunma avukatına anlamlı biçimde erişememektedirler.³⁰⁰ AYP memurlarının ve hükümet yanlısı silahlı grupların üyelerinin ayrıca HKU’ları desteklediğinden şüphelendikleri

ilişkin raporunu Şubat 2016’da yayınlayan UNAMA/Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) şu sonuçlara ulaşmıştır: “Gözaltında tutulan kişiler hem tutuklanma anında hem de sorgulama veya gözaltında tutulduğu süre boyunca işkence ve kötü muameleye maruz kalmaya devam etmişlerdir. Bu işkence ve kötü muamelelerin ciddiyeti, Şubat 2015 raporunda belirlenen bulgularla benzerlik göstermektedir. Örneklerin çoğu Ulusal Güvenlik Direktörlüğü ile ilişkilendirilmiş olup ayrıca Afgan Yerel Polisi, Afgan Ulusal Polisi ve Afgan Ulusal Ordusu’nun da kötü muamele ve işkence uygulamalarında bulunduğu UNAMA/BMİHYK tarafından belgelenmiştir. UNAMA/BMİHYK, *Afganistan’da İnsan Haklarının Durumu ve 2015 Yılında İnsan Hakları Alanında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, 11 Şubat 2016, A/HRC/31/46, <http://www.refworld.org/docid/56f171fc4.html>, para. 51. Mart 2016’da, gözaltında tutulan bir kişinin Afgan polisi tarafından ağır bir şekilde dövüldüğünü ve istismara uğradığını gösteren bir video ortaya çıkmıştır. The Guardian, *Video Appears to Show Afghan Police Beating Detainee* (Bu Video Afgan Polisinin Gözaltındaki Adama Dövüldüğünün Kanıtı), 9 Mart 2016, <http://www.theguardian.com/world/2016/mar/09/video-afghan-police-beating-detainee>.

²⁹³ UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 42, 54.

²⁹⁴ Gözaltındayken UGD tarafından işkenceye maruz kaldığı tespit edilen 161 kişinin 25’i (%16) çocuklardan oluşmaktadır. AUP ve AUPSP merkezlerinde görüldüğü belirlenen 92 işkence olayından 16’sının (%17) mağdurları çocuklardan oluşmaktadır. UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 43, 54. 2014 yılında HKU’lara destek verdikleri iddiaları dâhil olmak üzere ulusal güvenlik suçlamalarıyla 258 erkek çocuğu gözaltına alınmıştır. BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter’in Afganistan’da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 25, 29. UNAMA’nın Ocak 2013 tarihli bir raporunda, aralarında intihar saldırılarının da olduğu ulusal güvenlik suçları iddialarıyla UGD, AUP ve AYP tarafından 80 çocuğun yasa dışı bir şekilde gözaltına alındığı ve işkenceye maruz kaldığı belgelenmiştir. UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muamele: Bir Yıl Sonra*, 20 Ocak 2013, <http://www.refworld.org/docid/50ffe6852.html>, s. 33-34, 38-41, 46, 48, 51, 54. Gözaltında tutulan çocukların temel haklarından çoğunlukla mahrum bırakıldıkları ve masumiyet karinesi, suçlamalar hakkında bilgi alma, savunma avukatlarıyla görüşme ve suç kabul etmeye zorlanmama hakkı gibi sürecin doğal unsurlarının da genellikle yerine getirilmediği bildirilmiştir. Ülkedeki çocuk rehabilitasyon merkezlerindeki çocukların beslenme, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi ihtiyaçlarının yeterli bir şekilde karşılanmadığı bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

²⁹⁵ UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 22-23, 57-58, 65.

²⁹⁶ UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 108.

²⁹⁷ UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 109.

²⁹⁸ Örneğin bkz. UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 58.

²⁹⁹ UNAMA/BMİHYK şunları ifade etmektedir: “Ceza Usulü Kanunu’nda geçen hükümler zaten Afganistan’ın Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nden doğan uluslararası yükümlülüklerini ihlal etmektedir,” ve “Başkanlık Kararnamesi ile getirilen hukuki düzenleme ilgili uluslararası standartları daha ciddi bir şekilde ihlal etmekte olup yasal bir denetim ve gözetim olmadan uzun süre gözaltında tutulan kişilerin kötü muameleye ve işkenceye maruz kalma risklerini büyük ölçüde artırmaktadır.” UNAMA/BMİHYK, *Afganistan’da İnsan Haklarının Durumu ve 2015 Yılında İnsan Hakları Alanında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, 11 Şubat 2016, A/HRC/31/46, <http://www.refworld.org/docid/56f171fc4.html>, para. 52-54. AAA’ya göre Ek, devletin “suç işlediğine dair güçlü şüphelerin bulunduğu kişileri yargılamadan gözaltına almasına ve serbest bıraktıktan sonra ileride (tekrar) terör eylemlerinde bulunacağından veya ‘ulusal ve uluslararası güvenliği’ hedef alan suçlar işleyeceğinden şüphelenilen kişileri, soruşturma başlatmak için yeterli kanıt olmadığı durumlarda bile, tutmasına” izin vermektedir. AAA, *Casting a Very Wide Net: Did Ghani Just Authorise Interning Afghans Without Trial?* (Uzun Teller Çekilirken: Gani Ahmedzai Afganları Yargısız Sorgulama Emri Verdi Mi?), 21 Ocak 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/casting-a-very-wide-net-did-ghani-just-authorise-interning-afghans-without-trial/>. Ayrıca bkz. HRW, *Afganistan: Yargısız Süresiz Gözaltının Reddedilmesi*, 15 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/564b4a124.html>.

³⁰⁰ 5 Haziran 2014 tarihinde yeni bir ceza usulü kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu yeni kanun ile hukuki danışmanlıktan faydalanma ve işlemler için öncesinde izin alınması şartı getirilmiş olup aynı zamanda gözaltına alınan kişilerin suçlama olmadan gözaltında tutulacakları süreye de sınırlama getirmiştir. Ancak savcılarının, ön duruşma aşamasındaki kişilerin gözaltı sürelerini genellikle ihlal ettiği ve gözaltındaki kişilerin avukatla görüşme haklarından nadiren faydalandıkları bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan’da Çatışmayla İlgili Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Muameleyle İlgili Güncel Bilgi Notu: Hesap Verebilirlik ve 129 Sayılı Başkanlık Kararnamesi’nin Uygulanması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f06e814.html>, s. 20, 29-30; Uluslararası Af Örgütü, *Uluslararası Af Örgütü 2014/15 Raporu - Afganistan*, 25 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f07e2215.html>

sivillere karşı tehdit, yıldırma ve fiziksel şiddet kullandıkları bildirilmektedir,³⁰¹ öte yandan bazı durumlarda böyle sivillerin öldürüldükleri de bildirilmektedir.³⁰²

İŞİD'e bağlı silahlı grupların olduğu bölgelerde Taliban'ı desteklediğinden şüphelenilen sivillerin de bu gruplar tarafından tehdit edildikleri ve öldürüldükleri bildirilmektedir.³⁰³

BMMYK, yukarıdaki açıklamalar ışığında HKU'ları desteklediğinden şüphelenilen sivillerin de bireysel profillerine ve koşullara bağlı olarak siyasi görüşleri (kendilerine atfedilen) veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilecekleri değerlendirmesinde bulunmaktadır.

İlticanın sivil ve insani niteliğini korumak amacıyla eskiden silahlı olan unsurlar yalnızca silahlı faaliyetlerden gerçekten ve kalıcı olarak vazgeçtikleri sabitse sığınmacı olarak düşünülmelidir.³⁰⁴ Ayrıca eskiden silahlı olan unsurların talepleri olası mülteci statüsü haricinde tutulma ihtimalinin incelenmesi ihtiyacını da beraberinde getirebilir. Çocukların kendilerine özgü durumları ve hassas durumları dikkate alındığında, çocuklara hariçte tutma maddeleri uygulanacaksa bunun büyük bir ihtiyatla yapılması gerekmektedir.³⁰⁵ Silahlı gruplarla bağlantılı çocukların suç işlediklerine yönelik iddialar varsa, bu çocukların uluslararası hukuka aykırı suçların sadece faili değil, aynı zamanda mağduru olabilecekleri gözardı edilmemelidir.³⁰⁶

5. Dinî Azınlık Gruplarının Mensupları ve Şeriat Kanunu'na Karşı Geldiği Düşünülen Kişiler

Anayasa'ya göre İslam dışındaki bir dine inananlar "kanuni sınırlar çerçevesinde dinî haklarını icra ve ifa etmek konusunda özgürlerdir."³⁰⁷ Fakat, Anayasa aynı zamanda devletin resmî dininin İslam olduğunu da belirtmektedir³⁰⁸ ve "hiçbir kanunun Afganistan'daki kutsal İslam dininin ilke ve öğretilerine aykırı olamayacağını" da ifade etmektedir.³⁰⁹ Ayrıca Anayasa'ya göre ne Anayasa'nın ne de diğer kanunların

³⁰¹ 2015 yılında, AYP'nin HKU'ları desteklemekle suçladığı veya AYP memurlarının soygunlarına direnen sivilleri ağır bir şekilde dövdüğü durumlar UNAMA tarafından belgelenmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 70. Al Jazeera yayın kuruluşunun bir AYP komutanı ile yaptığı röportajda komutan, işkence ve dayatma "ajan" oldukları iddia edilen kişilerin suçlarını itiraf etmelerini sağlamak için gerekli yöntemler olduğunu ifade etmiştir. Al Jazeera, *ISIL and the Taliban* (İŞİD ve Taliban), 1 Kasım 2015, <http://www.aljazeera.com/programmes/specialseries/2015/11/islamic-state-isil-taliban-afghanistan-151101074041755.html>. Ayrıca bkz. HRW, "Bugün Hepimiz Öleceğiz": *Afganistan'ın Nüfuzlu Kişileri ve Süregelen Cezasızlık*, 3 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f6c1e44.html>, s. 42, 44. Kandahar vilayetinin Zhari ilçesinde yaşayan bölge halkı, bir hükümet askeri öldüğünde hükümet güçlerinin bölge halkını Taliban'ı desteklemekle suçlayıp intikam aldığını belirtmiştir. Rahmatullah Amir, *Güney Afganistan'da Devam Eden Çatışma, Devam Eden Yerinden Edilme*, Mayıs 2014, <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/afghanistan.pdf>, s. 8.

³⁰² Örneğin, babası Taliban yönetimi döneminde hükümet görevlisi olan bir çocuğun 2016 yılı başlarında, Taliban'la ilişkisi olabileceği şüphesiyle polis tarafından tutuklanıp gözaltına alındığı bildirilmiştir. İki ay sonra da cesedi Kandahar'da bulunmuştur. Yakınları, çocuğa güvenlik güçleri tarafından işkence edildiğini iddia etmişlerdir. Los Angeles Times, *Another Mysterious Death in Kandahar, and Allegations of Official Torture* (Kandahar'da Bir Sır Cinayet Daha ve Beraberinde Çıkan Devlet Görevlilerinin İşkence Ettiği Söylentileri), 7 Nisan 2016, <http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-afghanistan-slain-student-20160407-story.html>. 30 Ağustos 2015 tarihinde hükümet yanlısı bir grubun, Faryab vilayetinin Pashtun Kot ilçesinde bir köye girip Taliban'ı desteklemekle suçlanan iki sivil adamı öldürdüğü bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 65. 19 Ekim 2013'te, Farah vilayetinin Bala Buluk ilçesinde dört erkek çocuğunun, EYP yerleştirmek suçundan kaçırılıp AYP tarafından infaz edildikleri bildirilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 42. Ayrıca bkz. HRW, *Afganistan'ın Nüfuzlu Kişileri ve Süregelen Cezasızlık*, 3 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f6c1e44.html>, s. 86.

³⁰³ Ağustos 2015'te, Taliban'ı desteklemekle suçlanan on rehinenin infazını gösteren bir video İŞİD'e bağlı olduklarını bildiren devlet dışı silahlı bir grup tarafından yayınlanmıştır. Taliban yanlısı olduğu şüphelenilen kişilerin evlerinin yakıldığı bildirilmiştir. Washington Post, *The Islamic State Is Making These Afghans Long for the Taliban* (İŞİD Afganlara Taliban'ı Aratıyor), 13 Ekim 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia-pacific/a-new-age-of-brutality-how-islamic-state-rose-up-in-one-afghan-province/2015/10/13/a6d8bed67-717b-41e3-87a5-01e81384f34c_story.html. 19 Haziran 2015 tarihinde, İŞİD'e bağlı olduğunu bildiren bir grubun, Taliban'a yardım ettikleri iddiasıyla bir aşiret büyüğünün ve Nangarhar vilayeti bölge şurasının liderinin kafalarını kestiği bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 67.

³⁰⁴ BMMYK Yürütme Komitesi, *İlticanın Sivil ve İnsani Yönü Üzerine Sonuç Bildirgesi*, No. 94 (LIII) - 2002, 8 Ekim 2002, <http://www.refworld.org/docid/3dafdd7c4.html>. Feragatın gerçekliğinin ve kalıcılığının tesisi için kılavuz ilkelere erişmek için, bkz., analogik, BMMYK, *İlticanın Sivil ve İnsani Yönünün Korunmasına İlişkin Çalışma Kılavuz İlkeleri*, Eylül 2006, <http://www.refworld.org/docid/452b9bca2.html>.

³⁰⁵ Çocukların mülteci statüsü haricinde tutulmalarına ilişkin hükümlerin uygulanması konusunda daha fazla kılavuz ilke için, bkz. BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü Uyarınca Çocuk İltica Talepleri*, HCR/GIP/09/08, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>, para 58-64.

³⁰⁶ Paris İlkeleri şunu belirtmektedir: "Silahlı güçler veya silahlı gruplar ile ilişkiliyen uluslararası hukuk kapsamında suç işledikleri öne sürülen çocuklar, sadece fail olarak değil, öncelikle uluslararası hukuka karşı işlenmiş suçların kurbanı olarak düşünülmemelidirler. Bu çocuklara, birçok anlaşma ve ilkelere vasıtasıyla çocuklara özel koruma sunan uluslararası hukuk ile uyumlu onarıcı adalet ve sosyal rehabilitasyon çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde muamele edilmelidir." UNICEF, *Paris İlkeleri: Silahlı Güçler veya Silahlı Gruplarla İlişkili Çocuklara İlişkin İlkeler ve Kılavuz İlkeler*, Şubat 2007, <http://www.refworld.org/docid/465198442.html>, para. 3.6 ve 3.7.

³⁰⁷ Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, Madde 2.

³⁰⁸ Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, Madde 2.

³⁰⁹ Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, Madde 2. Madde 149 ile Anayasa üzerinde ileride yapılacak değişikliklere kısıtlamalar getirilmiş olup diğer kısıtlamalara ek olarak şu husus bildirilmiştir: "Kutsal İslam dinî ile İslam Cumhuriyetçiliği'nin ilkelerine bağlılık konusundaki kaideler değiştirilemez."

yönlendirme sağlayabildiği durumlarda mahkemeler Müslüman dünyasının yaklaşık üçte ikisinin mensubu olduğu Sünni İslami içtihat ekolünden olan Hanefi içtihatına göre karar verecektir.³¹⁰ Afgan hukukçuları ve hükümet yetkilileri, uluslararası insan hakları hukuku ile İslam hukukunun çeliştiği durumlarda³¹¹ Afganistan'ın uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülükleri yerine önceliğin İslam hukukuna verilmiş olmasından dolayı ve özellikle de Sünni Müslüman olmayan Afganların hakları ve kadın haklarıyla ilgili davalarda bu sebeple eleştirilere maruz kalmaktadırlar.³¹²

a) Dinî Azınlık Grupları

Başta Hristiyanlar, Hindular ve Sihler olmak üzere gayrimüslim azınlık grupları kanun kapsamında ayrımcılığa uğramaya devam etmektedirler.³¹³ Yukarıda açıklandığı üzere, Anayasa'nın ve Afganistan'ın yazılı kanunlarının kılavuzluk sağlamadığı durumlarda Anayasa bu tür durumları Hanefi Sünni içtihatına bırakmaktadır. Bu durum inandığı din ne olursa olsun tüm Afgan vatandaşları için geçerlidir. Tek istisna tüm tarafların Şii olduğu şahsi hukuk meseleleridir, bu meselelerde Şii Şahsi Statü Hukuku uygulanmaktadır. Diğer dinî azınlıklar için ayrı bir kanun yoktur. Gayrimüslimlerin yalnızca İslam dışı inanışlarını alenen beyan etmiyorlarsa, birbirleriyle evlenebilecekleri bildirilmektedir.³¹⁴

Ceza Kanunu "dine karşı işlenen suçlar"ı da ele almaktadır ve herhangi bir dine inanan bir kişiye saldıran bir başka kişinin en az üç aylık kısa dönem hapis cezası ve para cezası alacağına hükmetmektedir.³¹⁵ Buna karşın gayrimüslim azınlık gruplarının bazı şiddet vakalarında toplumsal tacize maruz kalmaya devam ettikleri bildirilmektedir.³¹⁶ Bahailer ve Hristiyanlar gibi dinî azınlık grup mensuplarının ayrımcılık, kötü muamele, keyfi gözaltı veya ölüm korkusuyla inanışlarını alenen ifade etmekten veya açık biçimde ibadet etmek için toplanmaktan kaçındıkları bildirilmektedir.³¹⁷

³¹⁰ Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, Madde 130. İslam içtihatından Hanefilik, Sünni İslam içtihatının dördünden bir tanesidir. Bir hâkim, Hanefi içtihatının uygulanmasını anlayabilmek için yardıma ihtiyaç duyduğunda Yüksek Mahkeme bünyesindeki Fetva ve Açıklama Ofisi, Hanefi içtihatını hâkime açıklayarak anlatmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. Afganistan'daki Şii azınlık mensuplarıyla ilgili aile hukuku meselelerinde ise, Afganistan Anayasası'nın 131. maddesi uyarınca kabul edilen Şiiilerin Bireysel Statüleri Yasası'na başvurulmaktadır: Şiiilerin Bireysel Statüleri Yasası, Mart 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a24ed5b2.html>.

³¹¹ Anayasa'nın 6. maddesi "Devlet, [...] insan haklarının korunması temelinde müreffeh ve ilerleyen bir toplum yaratır" ibaresini öngörürken Madde 7'de "Birleşmiş Milletler Şartı'na, devletlerarası anlaşmalara ek olarak, Afganistan'ın kabul ettiği uluslararası anlaşmalara ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne uygun hareket edilir," ifadesi yer almaktadır. Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>.

³¹² ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>. Afganistan'da kadınların durumuna ilişkin incelemeye ilişkin daha ayrıntılı bilgi için, bkz. Kısım III.A.7. Dine dayalı iltica başvurularına ilişkin daha ayrıntılı kılavuz ilkeler için, bkz. BMMYK, *Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No 6: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü I(A)2 Maddesi Kapsamında Dine Dayalı Başvurular*, HCR/GIP/04/06, 28 Nisan 2004, <http://www.refworld.org/docid/4090f9794.html>.

³¹³ Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>. Dinî nüfus dağılımına ilişkin güvenilir veri mevcut olmasa da, nüfusun yüzde 80'inin Sünni Müslüman, yüzde 19'unun Şii Müslüman ve geri kalan yüzde 1'inin de diğer dinî gruplara mensup olduğu tahmin edilmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı şunu ifade etmektedir: "Sünni Müslümanlar nüfusun yüzde 80'ini, Şii Müslümanlar da yüzde 19'unu oluşturmaktadır. Şii nüfus içerisinde İsmaililer ve çoğunluk olarak da etnik Hazaralar bulunmaktadır. Diğer dinî gruplar da geriye kalan yüzde 1'lik kısmı oluşturmaktadır. Sih ve Hindu dinî liderlerin tahminlerine göre Sih ve Hindu ailelerinin sayısı 600 olup toplam nüfusları 3000 kişiden oluşmaktadır. Bir Sih lider, geçen yıl içerisinde Avrupa'ya ve Avrupa dışında başka yerlere göç eden Sih ve Hinduların sayısı 700 olduğunu belirtmiştir. Bahai ve Hristiyan topluluklarının inançlarını açık bir şekilde yaşamamaları sebebiyle, bu iki dine mensup grupların nüfusuna ilişkin güvenilir tahminlerde bulunmak daha zordur. Aralarında Musevilik de olduğu diğer dinlere inanan kişilerin sayısı çok azdır." ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. Diğer rakamlara bakıldığında, 1990'larda nüfusunun 100.000 olduğu tahmin edilen Sihlerin sayısı günümüze gelene kadar büyük bir azalış göstererek 2500'e gerilemiştir. Associated Press, *Afganistan's Sikhs Feel Alienated, Pressured to Leave* (Yabancılık Hissine Kapılan Afgan Sihler Kendilerini Gitme Baskısı Altında Hissediyorlar), 10 Haziran 2015, <http://bigstory.ap.org/article/a65f445cf281475a9f3ed0d47286cbbcb/afghanists-sikhs-feel-alienated-pressured-leave>. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın Kasım 2015 tarihli bir raporunda referans olarak kullanılan Dr. A. Giustozzi'nin 28 Şubat 2015 tarihli raporuna göre, Kabil'de kalan Sih ailelerin sayısı yaklaşık 130 olup bu ailelerden bazıları ekonomik durumları el vermediği için gidemediklerini ifade etmişlerdir. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı, *Ülke Bilgileri ve Kılavuzu - Afganistan: Hindular ve Sihler*, Kasım 2015, Basım 1.0, <http://www.refworld.org/docid/5652e9de4.html>, para. 5.1.5. 2011 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından, Afganistan'da Müslüman olmayan topluluklara mensup birçok kişinin iç savaş döneminde ve ardından gelen Taliban yönetimi döneminde ülkeyi terk ettiği ve 2001 yılında Müslüman olmayan nüfusun neredeyse yok olduğu belirtilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2011 Raporu - Afganistan*, 30 Temmuz 2012, <http://www.refworld.org/docid/502105e25a.html>.

³¹⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın raporunda geçen bilgilere göre Müslüman bir erkek Hristiyan veya Musevi bir kadınlara (kadının evlenmeden önce İslam dinine geçmesi şartıyla) evlenebilirken Müslüman bir kadının Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesine izin verilmemektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2013 tarihli bir raporunda ABİHK'nin, Sünni ve Şii Müslümanlar arasında yapılan çoğu evliliğin haram denilerek geçersiz sayıldığını belirttiği geçmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2012 Raporu - Afganistan*, 20 Mayıs 2013, <http://www.refworld.org/docid/519dd4ec77.html>.

³¹⁵ Bkz. Ceza Kanunu Madde 348, <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>.

³¹⁶ Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>.

³¹⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı kayıtlarında 2014 yılı için Hristiyanların kötü muameleyle maruz kaldıklarına ilişkin herhangi bir kayıt bulunmadığı, ancak Hristiyan topluluğun ayrımcılık ve zulme maruz kalma korkusuyla saklandıkları belirtilmektedir. Afganistan'da Hristiyanların halka açık ibadet yerleri yoktur. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.

Sufiler

İslam'ın diğer mezheplerine inanan kişiler tarafından bazen kafir olarak görülen Sufizme inananların HKU'lar tarafından hedef alındıkları bildirilmektedir. Örneğin, Mart 2015'te on bir Sufi Kabil'de özel bir evde ibadet ederken öldürülmüştür.³¹⁸

Bahailer

Mayıs 2007'de Afgan Yargıtayı'na bağlı Fetva ve İzahatlar Genel Müdürlüğü Bahai inancının İslam'dan ayrı olduğu ve kutsala karşı bir tür küfür olduğuna hükmetmiştir. Müdürlük, Bahai inancına geçiş yapan tüm Müslümanların dinden dönmüş oldukları ve tüm Bahailerin de kafir olduklarına karar vermiştir.³¹⁹ Bahailerin bu karardan sonra kimliklerini saklayarak yaşadıkları bildirilmektedir.³²⁰

Hristiyanlar

Hristiyanlara karşı toplumsal tutumların açık bir şekilde düşmanca olduğu bildirilmektedir ve Hristiyanların etkili bir biçimde inanışlarını saklamaya zorlandıkları ifade edilmektedir.³²¹ Afganistan'da hiç kamuya açık kilise kalmamıştır³²² ve Hristiyanlar tek başlarına ya da küçük cemaatler hâlinde özel evlerde ibadet etmektedirler. Anlatılanlara göre, 2013 yılında dört milletvekili din değiştirerek Hristiyanlığa geçen kişilerin infaz edilmesi gerektiğini söylemiştir.³²³ Taliban'ın yabancı hayır kurumlarına ve onların yerleşkelerine buraların Hristiyanlık inancının merkezleri olduğu iddiasıyla saldırdığı bildirilmektedir.³²⁴

Şiiler

Meclisteki Şii milletvekillerinin sayısı toplumdaki genel Şii temsiliyeti ile aşağı yukarı orantılıdır.³²⁵ Bazı kaynakların Şii topluluğa karşı Sünniler tarafından uygulanan aleni ayrımcılığın azaldığını bildirmesine karşın,³²⁶

³¹⁸ UNAMA, *Afghanistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 57.

³¹⁹ Bahai Awareness, *Afghanistan Ulema Konseyi'nin Fetvası*, Ağustos 2011, http://www.bahaiawareness.com/fatwas_afghanistan.html. Ayrıca bkz., örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.

³²⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>.

³²¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>; The New York Times, *Christian Convert, on the Run in Afghanistan* (Hristiyanlığa Geçen Afgan Kaçıyor), 21 Haziran 2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/22/world/asia/afghanistan-a-christian-convert-on-the-run.html>.

³²² ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; Amerika Birleşik Devletleri Kongre Araştırma Hizmetleri, *Afganistan: Siyaset, Seçimler ve Hükümet Performansı*, 17 Eylül 2014, <http://www.refworld.org/docid/542d44fa4.html>.

³²³ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. ABD Dışişleri Bakanlığı raporlarında şu husus bildirilmektedir: "Temmuz 2013'te bir meclis oturumunda, dört milletvekili Hristiyanlığa dönenlerin infaz edilmesi yönünde teklifte bulunmuş ve avam kamarası da güvenlik görevlilerinin, ülkede Hristiyanlığın yayılması konusunda soruşturma yapmaları gerektiğini belirtmiştir."

³²⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>;

Reuters, *Kabul Police Chief Quits after Attack that Group Says Killed Three Staff* (Üç Kişinin Öldüğü Bildirilen Saldırının Ardından Kabil Emniyet Müdürü İstifa Etti), 30 Kasım 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/12/01/us-afghanistan-attacks-idUSKCN0JE09L20141201#D5EW7JMSGtKEUY3.99>;

UNAMA, *Afghanistan: 2014 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/53bd394f4.html>; Al Jazeera, *Taliban Attacks Foreign Guesthouse in Kabul* (Kabil'deki Yabancılar Misafirhanesi Taliban'ın Hedefi Oldu), 29 Mart 2014, <http://www.aljazeera.com/news/asia/2014/03/taliban-attacks-foreign-guesthouse-kabul-2014328135116155781.html>;

Reuters, *Foreigners Escape Taliban Siege in Kabul; Afghan Child Killed* (Yabancılar Kabil'de Taliban'ın Kuşatması Altında Kaldı; Küçük Afgan Çocuk Hayatını Kaybetti), 29 Mart 2014, <http://in.reuters.com/article/2014/03/28/afghanistan-attacks-ngo-idINDEEA2R0AH20140328>. Ayrıca bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Afghanistan: Their Lives on the Line: Women Human Rights Defenders under Attack in Afghanistan* (Hayatları Tehetede Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Altında), 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/55277ff24.html>, s. 40.

³²⁵ Afgan Milletvekillerinin 249'undan 59'u Şii'dir. ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2012 Yıllık Raporu - Komisyon Gözlem Listesi: Afganistan*, 20 Mart 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f71a66d32.html>.

³²⁶ Ekim 2015'te ABD Dışişleri Bakanlığı "Şii azınlık geçmişte, çoğunluk olan Sünni nüfusun ayrımcılığına maruz kalmış olsa da gözlemciler, günümüzde Şiilere karşı yapılan ayrımcılığın büyük ölçüde azaldığını, başkentte ve diğer merkezden uzakta bulunan, büyük bölgelerde ayrımcılık olaylarının görülmediğini" bildirmiştir. Şiiler, hükümette önemli roller üstlenerek temsil edilmişler ve kamu hayatına tümüyle katılabilmişlerdir. Ancak raporda bölgeden bölgeye değişen ve kayda geçmeyen ayrımcılık ve kötü muamele vakalarının olduğu bildirilmiştir. Örneğin, büyük bir Şii nüfusun bulunduğu Herat vilayetinde hem Şii hem de Sünni liderler tarafından, toplumun geneline yayılan uyumun son derece iyi olduğu belirtilmiş; Heratlı genç Şiiler tarafından, üst ve orta düzey hükümet pozisyonlarında Şiilerin sayısının az olduğu ve bunun da vilayette Şiilerin siyasi etkilerinin sınırlandırılması için yaratılan yapısal bir problem olduğu ifade edilmiştir." ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. Ayrıca bkz. ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>. Ekim 2014 ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda ayrıca; Şii İsmaili topluluğundan dört kişinin milletvekilliği yaptığı geçmekte ve İsmaili toplumuna mensup bazı kişilerin, siyasi yetkilerinin bastırılmaya çalışıldığını ifade ettiği bildirilmektedir.

başka kaynaklara göre bu ayrımcılık devam etmektedir.³²⁷ Fakat, HKU'ların Şii nüfusu hedef alan şiddetli saldırıları devam etmektedir.³²⁸ Afganistan'da etnik köken ve dinin ayrılmaz bir biçimde birbiriyle bağlı olduğu unutulmamalıdır. Çoğu Şii olan Hazaralarda durum böyledir. Sonuç olarak dine dayalı olarak ayrımcılık ve kötü muamele ile etnik kökene dayalı ayrımcılık ve kötü muamele arasında net bir ayrım yapmak her zaman mümkün değildir.³²⁹

Sihler ve Hindular

Afganistan'da bulunan Sih ve Hindu topluluklarının sayısı hakkında güvenilir veriler bulunmamasına karşın, karşılaştıkları ciddi güçlükler nedeniyle çok sayıda Sih ve Hindu'nun Afganistan'dan ayrıldığı düşünülmektedir.³³⁰ Afganistan'da kaldığı bildirilen az sayıda Sih ve Hindu'nun başta polis ve Müslüman toplumun aşırılıkçı kesimleri tarafından istismara daha da hassas hâle geldiğine inanılmaktadır.³³¹ Sih ve Hindu toplulukların dinlerinin gereklerini aleni bir biçimde ifa etmelerine izin verilmesine karşın ve Cumhurbaşkanı Ghani'nin hoşgörüyü destekleme ve toplumun bu kesiminin siyasi temsiliyetini artırmaya yönelik basın açıklamalarına rağmen devlet tarafından siyasi katılım ve devlet kurumlarında iş arama dâhil olmak üzere ayrımcılık görmeye devam ettikleri bildirilmektedir.³³² Bu kişilerin toplumsal ayrımcılık ve yıldırılmaya maruz kalmaya devam ettikleri söylenmektedir.³³³ Her iki topluluk da taciz ve ayrımcılıktan dolayı kendi geleneklerine uygun biçimde cenaze töreni düzenlemekte güçlük yaşadıklarını belirtmektedir.³³⁴ Cenazelerini defnederken polisin Hindu ve Sih topluluklarına koruma sağladığı ifade edilmesine karşın, iki grubun da üyeleri arazi anlaşmazlıkları da dâhil olmak üzere diğer bağlamlarda devlet yetkilileri tarafından korunmadıklarını hissettiklerini dile getirmektedirler.³³⁵

- ³²⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda şu ifadelerle yer vermiştir: "Şii Hazaralara karşı toplumsal ayrımcılık yasa dışı vergilendirme yoluyla para koparma, zorla silah altına alma ve çalıştırma, fiziksel istismar ve gözaltına alma gibi şekillerde sınıf, ırk ve dinî gruplar temelinde devam etmiştir. STK'lara göre hükümet, Hazara AUP memurlarını genellikle İçişleri Bakanlığı bünyesinde az yetkili, göstermelik konumlarda görevlendirmektedir. Ayrıca Hazara AUP memurlarının ülkenin daha az güvenli bölgelerine gönderilme olasılıklarının, Hazara olmayan memurlara kıyasla, daha yüksek olduğu STK'lar tarafından ifade edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.
- ³²⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html> ve *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu, *USCIRF 2015 Yıllık Raporu - Kademe 2: Afganistan*, 1 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/554b355e20.html>; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>. 2015 yılında, HKU'larca veya bilinmeyen saldırganlarca kaçırılıp öldürülen Hazaraların sayısında bir artış görülmüştür. Bu bölümlerle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Kısım III.A.13.
- ³²⁹ Azınlık konumundaki etnik grupların durumuyla ilgili incelemeye ilişkin daha ayrıntılı bilgi için, bkz. Kısım III.A.13. Geçmiş yıllarda HKU'ların Şii din liderlerini, hükümetle bağlantıları ve İslam inancını farklı yorumlamaları sebebiyle tehdit edip korkuttukları bildirilmiştir: örneğin bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2013 Raporu - Afganistan*, 28 Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/53d907b814.html>.
- ³³⁰ Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın Kasım 2015 tarihli bir raporunda referans olarak kullanılan Dr. A. Giustozzi'nin 28 Şubat 2015 tarihli raporuna göre; 1990'larda Afganistan'ı terk eden Sihler, "göç ettikleri yabancı ülkede hayatlarını başarılı bir şekilde kuramadıkları" için 2004 yılından sonra Afganistan'a dönmüşlerdir. Ancak mülklerini geri alamadıkları ve geçimleri olmadığı için, ülkeyi tekrar terk etmekten başka çareleri kalmamıştır. Birleşik Krallık: İçişleri Bakanlığı, *Ülke Bilgileri ve Kılavuzu - Afganistan: Hindular ve Sihler*, Kasım 2015, Basım 1.0, <http://www.refworld.org/docid/5652e9de4.html>, para. 5.1.7. Bazı kaynaklara göre Afganistan'daki Sih ve Hindu ailelerin günümüzdeki sayısının 360 ila 600 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; Al Jazeera, *Inside the Little-Known Kitchen of Afghanistan's Sikhs* (Afgan Sihlerin Kendi Küçük Dünyaları), 9 Ocak 2016, <http://www.aljazeera.com/programmes/ajeats/2016/01/afghanistan-sikhs-160104170656660.html>; Birleşik Krallık: İçişleri Bakanlığı, *Ülke Bilgileri ve Kılavuzu - Afganistan: Hindular ve Sihler*, Kasım 2015, Basım 1.0, <http://www.refworld.org/docid/5652e9de4.html>, para. 5.1.
- ³³¹ Bkz. The Wall Street Journal, *Facing Intolerance, Many Sikhs and Hindus Leave Afghanistan* (İnançlarına Saygı Duyulmayan Sih ve Hinduların Çoğu Afganistan'ı Terk Ediyor), 12 Ocak 2015, <http://www.wsj.com/articles/facing-intolerance-many-sikhs-and-hindus-leave-afghanistan-1421124144>; Radio Free Europe, *When Are You Going Back? Afghanistan's Sikhs, Strangers In Their Own Land* ('Ne Zaman Geri Dönüyorsunuz?' Kendi Vatanlarına Yabancı Afgan Sihler), 19 Ağustos 2014, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-sikh-minority/26539541.html>. Hindu ve Sihlerin Afganistan'da gittikçe azalan nüfusu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek için, bkz. Roger Ballard (Uygulamalı Güney Asya Çalışmaları Merkezi), *Geçmiş ve Bugünüyle Afganistan'ın Hindu ve Sih Nüfusu*, 2011, <http://www.casas.org.uk/papers/pdfpapers/afghansikhs.pdf>.
- ³³² Hükümet senatosunda bir koltuk, Sih veya Hindu bir temsilci için ayrılmaktadır. Eylül 2013'te; dönemin Cumhurbaşkanı Karzai tarafından, gelecek milletvekili seçimlerinde Sih veya Hindu bir temsilci için ayrılacak koltuğun avam kamarasında ayrılması için başkanlık kararnamesi yayınlanmıştır. Kararnameyi oylayan avam kamarası kararnameyi reddetmiş olsa da senatodan evet oyu çıkmıştır. Ortak bir komiteye gönderilen kararname ile ilgili nihai kararın 2014'ün sonlarına doğru hâlâ askıda olduğu bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>; Radio Free Europe, *First Afghan Hindu Envoy Takes Pride in Serving His Country* (Afganistan'ın İlk Hindu Delegeesi Ülkesine Hizmet Etmenin Gururunu Yaşıyor), 15 Mayıs 2015, <http://gandhara.rferl.org/content/article/25386024.html>; Al Jazeera, *Afghanistan's Sikhs Face an Uncertain Future* (Afgan Sihleri Belirsiz Bir Gelecek Bekliyor), 23 Şubat 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/afghanistan-sikhs-face-an-uncertain-future-201422312395677867.html>.
- ³³³ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; Associated Press, *Afghanistan's Sikhs Feel Alienated, Pressured to Leave* (Yabancılık Hissine Kapılan Afgan Sihler Kendilerini Gitme Baskısı Altında Hissediyorlar), 10 Haziran 2015, <http://bigstory.ap.org/article/a65f445cf281475a9f3ed0d47286cbcb/afghanistans-sikhs-feel-alienated-pressured-leave>; Al Jazeera, *Inside the Little-Known Kitchen of Afghanistan's Sikhs* (Afgan Sihlerin Kendi Küçük Dünyaları), 9 Ocak 2016, <http://www.aljazeera.com/programmes/ajeats/2016/01/afghanistan-sikhs-160104170656660.html>.
- ³³⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; Associated Press, *Afghanistan's Sikhs Feel Alienated, Pressured to Leave* (Yabancılık Hissine Kapılan Afgan Sihler Kendilerini Gitme Baskısı Altında Hissediyorlar), 10 Haziran 2015, <http://bigstory.ap.org/article/a65f445cf281475a9f3ed0d47286cbcb/afghanistans-sikhs-feel-alienated-pressured-leave>; Al Jazeera, *Afghanistan's Sikhs Face an Uncertain Future* (Afgan Sihleri Belirsiz Bir Gelecek Bekliyor), 23 Şubat 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/afghanistan-sikhs-face-an-uncertain-future-201422312395677867.html>.
- ³³⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi bir ülke kılavuz kararıyla; polisin, o yönde bir istek olsa bile herhangi bir şekilde koruma sağlayamayacağı kararını almıştır. Birleşik Krallık: Yüksek Mahkeme (Göç ve İltica Dairesi), *TG ve diğerleri (Zulme maruz kalan Afgan Sihler) Afganistan CG*, [2015] UKUT 00595 (IAC), 3 Kasım 2015,

Sihler ve Hinduların arazileri yasa dışı olarak işgal edildiği ve arazilerine bu şekilde el konulduğu için mağdur oldukları ve Mücahitler döneminde el konulan taşınmazlarının mülkiyetini yeniden kazanamadıkları bildirilmektedir.³³⁶ Sih ve Hindu toplumlarının üyelerinin misilleme korkusuyla mülklerinin iadesi için mahkemeye gitmekten çekindikleri belirtilmektedir.³³⁷ Hindu ve Sihlerin çocukları için az sayıda okul kurulduğu bildirilmektedir, fakat Kabil'deki devlet okullarına giden Hindu ve Sih kökenli çocukların diğer öğrenciler tarafından taciz ve zorbalığa maruz kaldıkları da anlatılmaktadır.³³⁸

b) İslam Dininden Başka Bir Dine Geçme

İslam dininden başka bir dine geçmek dinden dönme olarak görülmektedir ve mahkemelerin İslam hukukunu yorumlama biçimine göre cezası ölümdür.³³⁹ Afganistan'daki Ceza Kanunu dinden dönmeyi açıkça bir suç olarak tanımlamamaktadır ve Anayasa'ya göre kanunda o şekilde tanımlanmıyorsa hiçbir eylem suç sayılamaz. Buna karşın Ceza Kanunu'na göre dinden dönme gibi korkunç suçlar İslam hukukunun Hanefi içtihatına göre cezalandırılmalı³⁴⁰ ve Savcılık tarafından takip edilmelidir. Aklı başında, 18 yaşın üstündeki erkek vatandaşlar veya 16 yaşın üstündeki kadın vatandaşlar İslam dininden döner ve üç gün içinde din değiştirme kararlarından caymazlarsa evliliklerinin iptal edilmesi ve mal ve mülklerinden yoksun kalma riskiyle karşı karşıya kalırlar. Bu kişiler aynı zamanda aileleri ve birlikte yaşadıkları toplum tarafından reddedilebilir ve işlerini kaybedebilirler.³⁴¹

Kendi dinî görüşlerini yaymaya çalışan birey ve kurumlara karşı kamuoyunun düşmanca bir tutum takındığı bildirilmektedir.³⁴² Bu sanıklara yardım eden avukatların da dinden dönmekle suçlanabildikleri ve ölüm tehdidi riski altında olabildikleri bildirilmektedir.³⁴³

<http://www.refworld.org/docid/5641c7df4.html>. Ayrıca bkz. Dr. Giustozzi'nin Mahkeme'ye sağladığı, kararda referans verilen karar, para. 39. Yetkililerin, Kabil vilayetinin 21. Polis Bölgesi'nde Hindu ve Sihlere evler inşa etmeleri ve ölümlerini yakmaları için geniş bir yer sundukları belirtilse de Kabil Belediyesi'ne bağlı bulunan bölge henüz tam olarak gelişmemiştir. Birleşik Krallık: İçişleri Bakanlığı, *Ülke Bilgileri ve Kılavuzu - Afganistan: Hindular ve Sihler*, Kasım 2015, Basım 1.0, <http://www.refworld.org/docid/5652e9de4.html>, para. 8.6.2.

³³⁶ Associated Press, *Afghanistan's Sikhs Feel Alienated, Pressured to Leave* (Yabancılık Hissine Kapılan Afgan Sihler Kendilerini Gitme Baskısı Altında Hissedyorlar), 10 Haziran 2015, <http://bigstory.ap.org/article/a65f445cf281475a9f3ed0d47286c6cb/afghanistans-sikhs-feel-alienated-pressured-leave>; Al Jazeera, *Afghanistan's Sikhs Face an Uncertain Future* (Afgan Sihleri Belirsiz Bir Gelecek Bekliyor), 23 Şubat 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/afghanistan-sikhs-face-an-uncertain-future-201422312395677867.html>.

³³⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.

³³⁸ Al Jazeera, *Afghanistan's Sikhs Face an Uncertain Future* (Afgan Sihleri Belirsiz Bir Gelecek Bekliyor), 23 Şubat 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/afghanistan-sikhs-face-an-uncertain-future-201422312395677867.html>. Ayrıca bkz. Birleşik Krallık: Yüksek Mahkeme (Göç ve İltica Dairesi), *TG ve diğerleri (Zulme maruz kalan Afgan Sihler)*, *Afganistan CG*, [2015] UKUT 00595 (IAC), 3 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/5641c7df4.html>, para 51, Kabil'deki Birleşik Krallık Büyük Elçiliği'nden 29 Aralık 2013 tarihli bir yazı. Bu kaynaklarda Hindu ve Sih çocukların okullarının Kabil ve Celalabad'da (Nangarhar vilayetinde) bulunduğu belirtilirken, ABD Dışişleri Bakanlığı'nun kaynaklarına göre de bu okullar Kabil, Helmand ve Ghazni vilayetlerindedir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.

³³⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. Ayrıca bkz. M. Knust Rassekh Afshar, "Afganistan'da Din Değiştirilenler - İslam Hukuku ile Afganistan Anayasası'ndaki İnsan Hakları Arasında Adil Yargılanma Hakkı", *Max Planck UNYB 10* (2006), http://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_13_knust1.pdf; AADB, *Afganistan Anayasası Sonrası On Yıl: Sorular Neler?*, Ağustos 2014, 1416E, <http://www.refworld.org/docid/53fc4dd34.html>. 2011-2012 yıllarında Pew Araştırma Merkezi, Müslüman ülkelerde din, siyaset ve kültür üzerine bir anket yapmıştır. Afganistan'da ankete katılanlardan %99'unun, ülkede uygulanan kanunun Şeriat Kanunu olması gerektiği görüşünde olduğu anket çalışmasında, katılımcılardan %79'u da İslam inancını bırakanların ölümle cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Pew Araştırma Merkezi (Pew Research Center), *Dünya Müslümanları: Din, Siyaset ve Toplum*, 30 Nisan 2013, <http://www.pewforum.org/files/2013/04/worlds-muslims-religion-politics-society-full-report.pdf>.

³⁴⁰ *Afganistan: Ceza Kanunu*, 22 Eylül 1976, <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>, Madde 1; ayrıca bkz. Kongre Kütüphanesi, *Dinden Dönmeyi Suç Sayan Kanunlar*, tarihi yok, <http://www.loc.gov/law/help/apostasy/>, 8 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir.

³⁴¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda, İslam'dan dönenlerin taşlanarak ölümle burun buruna gelebileceğini; ancak 2014 yılı sonlarına doğru ulusal veya yerel bir otoritenin İslam'dan dönenlere ceza verdiği herhangi bir vaka kaydedilmemiştir. Aynı zamanda bilindiği kadarıyla, önceki yıllarda değiştirmekten gözaltına alınıp da hâlâ gözaltında tutulan kişiler bulunmamaktadır. Ayrıca bkz. New York Times, *Christian Convert, on the Run in Afghanistan* (Hıristiyanlığa Dönen Afgan Kaçıyor), 21 Haziran 2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/22/world/asia/afghanistan-a-christian-convert-on-the-run.html>. Hıristiyanlığa geçen kişilerin Afganistan'da risk altında oldukları gerçeği, ulusal yargı yetkililerince tanınmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık İltica ve Göç Mahkemesi, İslam'dan Hıristiyanlığa geçen bir kişinin Afganistan'a döndüğünde zulme varabilecek derecede ciddi bir kötü muameleye maruz kalma riski altında olacağı kararına varmıştır: bkz. *NM (Hıristiyanlığa Dönerler) CG* [2009] UKAIT 00045, 13 Kasım 2009, <http://www.refworld.org/docid/4afd6a8d2.html>. 2014'te, ateist olması sebebiyle bir Afgan vatandaşa Birleşik Krallık'ta iltica hakkı tanınmıştır. BBC, *Atheist Afghan Granted Religious Asylum in UK* (Afgan Ateiste Birleşik Krallık'ta İltica Hakkı Tanındı), 14 Ocak 2014, <http://www.bbc.com/news/uk-25715736>. Aile bireylerinden gelen tehditler için bkz., örneğin, The New York Times, *A Christian Convert, on the Run in Afghanistan* (Hıristiyanlığa Dönen Afgan Kaçıyor), 21 Haziran 2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/22/world/asia/afghanistan-a-christian-convert-on-the-run.html>; BBC, *Controversy of Apostasy in Afghanistan* (Afganistan'da Din Değiştirme Tartışması), 14 Ocak 2014, <http://www.bbc.com/news/world-asia-25732919>.

³⁴² ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>.

³⁴³ Uluslararası Barolar Birliği: İnsan Hakları Enstitüsü, *Afganistan Bağlamında Hukukun Üstünlüğü, Demokrasi ve Avukatlık: Zorluklar ve Fırsatlar*, Ocak 2014, <http://www.refworld.org/docid/532c10654.html>.

c) Şeriat Hukuku'na Aykırı olan Diğer Eylemler

Afganistan'daki kanunlar dinî değerlere küfür konusunda sessiz kaldıkları için Afganistan'daki mahkemeler küfürle ilgili konularda İslam hukukuna bağlıdır.³⁴⁴ Mahkemelerin İslam kanununu yorumlama biçimine göre, dine küfürle sonuç ölüm cezası olabilecek bir suçtur. Bu sebeple aklı başında 18 yaşın üstündeki erkekler ve 16 yaşın üstündeki kadınlar dine küfürle suçlandıklarında ölüm cezasına çarptırılabilirler. Dinden dönmeye benzer biçimde dine küfürle suçlananların da caymak için üç günü vardır.³⁴⁵

Ayrıca dinden dönme, dinî değerlere küfürle, karşılıklı rızayla aynı cinsiyetler arası ilişkiye girme veya zina gibi Şeriat kanununa karşı suçları işlemekle suçlanan kişiler sadece kovuşturma değil, aynı zamanda toplumsal ret ve aileleri, toplumun diğer fertleri, Taliban ve diğer HKU'lardan şiddet görme riskleriyle de karşı karşıyadırlar.³⁴⁶

d) Özet

BMMYK, yukarıdaki analizler kapsamında dinî değerlere küfürle ve İslam dininden dönmeye suçlanan kişiler de dâhil olmak üzere Şeriat hukukuna karşı geldiği düşünülen kişilerin ve dinî azınlık gruplarının üyelerinin, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, din veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı içinde olabilecekleri değerlendirilmesinde bulunmaktadır.³⁴⁷

6. HKU'ların İslami İlkeler, Normlar ve Değerlerle İlgili Yorumlarına Karşı Geldiği Düşünülen Bireyler

Taliban'ın İslami ilke, norm ve değerleri yorumlama biçimine karşı çıktığı düşünülen birey ve toplulukları Taliban'ın öldürdüğü, onlara saldırdığı ve tehdit ettiği bildirilmektedir.³⁴⁸

³⁴⁴ Anayasa ifade ve basın özgürlüğünü koruma altına almış olsa da bu kapsamda İslam karşıtı yazılar veya sözlü ifadeler yer almaktadır. 2006 Kitleli Medya Kanunu'nun Sekizinci Bölümü'nde, İslam ilkelerine aykırı ve diğer dinleri ve mezhepleri hedef alan konularda yayın yapılması yasaklanmaktadır. Yasanın İngilizcesine şu adresten erişebilirsiniz: <http://www.refworld.org/docid/4a5712902.html>.

³⁴⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dinî Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; Almanya: Göç ve İltica Bakanlığı, *Bilgi Merkezi'nin İltica ve Göç Konulu Bilgilendirme Notları (27 Ekim 2014)*, 27 Ekim 2014, <http://www.refworld.org/docid/545b6c1d4.html>. Ekim 2014'te Afghanistan Express isimli gazetede yazısında dine hakaret ettiği iddia edilen bir gazetecinin tutuklanması için tutuklama izni çıkarılmıştır. Gazetenin editörü özür dilemiş olmasına karşın kamudan protestocular hükümete, gazeteyi cezalandırması yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Bkz. Khaama Press, *Afghanistan Issues Arrest Warrant over Blasphemous Article* (Afganistan'da Dine Hakaret Eden Yazıya Tutuklama İzni), 21 Ekim 2014, <http://www.khaama.com/afghanistan-issues-arrest-warrant-over-blasphemous-article-6859>; The Guardian, *Afghan Newspaper's 'Blasphemy' Causes Protests after Rebuking Isis and Islam* (Afganistan'da İŞİD ve İslam'ı Hedef Alan 'Din Karşıtı' Gazete Yazısı Protestolara Sebep Oldu), 24 Ekim 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/24/afghanistan-express-article-isis-taliban-islam-blasphemy>.

³⁴⁶ 2015 yılında Kuran'ı yaktığı iddia edilen bir kadın, bir çetaraftından öldürülmüştür. Bkz. Radio Free Europe / Radio Liberty, *Woman Killed in Kabul after Allegedly Burning a Koran* (Kabil'de Kuran'ı Yaktığı İddia Edilen Bir Kadın Öldürüldü), 19 Mart 2015, <http://www.rferl.org/content/woman-killed-in-kabul-after-allegedly-burning-a-koran/26909733.html>; New York Times, *Day After a Killing, Afghans React in Horror, but Some Show Approval* (Cinayetin Bir Gün Sonrası: Dehşet İçinde Tepki Gösteren Afganlar Arasında Cinayeti Onaylayanlar Da Var), 20 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/21/world/asia/horror-over-womans-lynching-in-afghanistan-but-some-support-too.html>; New York Times, *Woman Killed in Kabul Transformed From Pariah to Martyr* (Kabil'de Öldürülen Kadın Artık Toplumdan Dışlanmıyor, O Artık Toplumun Gözünde Bir Şehit), 29 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/30/world/asia/farkhunda-woman-killed-in-kabul-transformed-from-pariah-to-martyr.html>. Hem kadınların hem de erkeklerin, zina yaparak eşini aldatma ve evlilik dışı cinsel birliktelik yaşama gibi "ahlak suçlarını" işlemekle suçlanabileceği unutulmamalıdır. Ahlak suçu işlemekten suçlanan kadın ve erkeklere yönelik muameleyle ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek için Kısım III.A.8'e bakınız. Şeriat hukukuna aykırı davrandığı düşünülen kişilere yönelik muameleyle ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek için Kısım III.A.6 ve III.A.12'ye bakınız.

³⁴⁷ Dine dayalı iltica başvurularına ilişkin daha detaylı kılavuz ilkeler için, bkz. BMMYK, *Uluslararası Koruma Konusunda Rehber Sayı 6: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü 1(A)2 Maddesi Kapsamında Dine Dayalı Başvurular*, HCR/GIP/04/06, 28 Nisan 2004, <http://www.refworld.org/docid/4090f9794.html>. Hristiyanlığa geçen kişilerin Afganistan'da risk altında buldukları gerçeği, ulusal yargı yetkililerine tanınmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık İltica ve Göç Mahkemesi, İslam'dan Hristiyanlığa geçen bir kişinin Afganistan'a döndüğünde zulme eşdeğer olabilecek derecede ciddi bir şekilde kötü muameleyle maruz kalma riski altında olacağı kararına varmıştır: bkz. NM (Hristiyanlığa Dönenler) CG [2009] UKAIT 00045 (NM (Christian Converts) CG [2009] UKAIT 00045), 13 Kasım 2009, <http://www.refworld.org/docid/4afd6a8d2.html>. Yine benzer şekilde Almanya'daki İdari Mahkeme (Verwaltungsgericht) Afganistanlı Hindu'ların, dinleri dolayısıyla zulme uğramak konusundaki korkularının haklı sebeplere dayandığını kabul etmiştir; bkz. Dosya No. K 103/09.KS.A, Kassel İdari Mahkemesi (Verwaltungsgericht (VG) Kassel), 27 Temmuz 2010 tarihli karar, http://www.asyl.net/fileadmin/user_upload/dokumente/17462.pdf; ve Dosya No. 7 K 746/09.F.A, Frankfurt/Main İdari Mahkemesi (Verwaltungsgericht (VG) Frankfurt/Main), 11 Şubat 2010 tarihli karar, http://www.asyl.net/fileadmin/user_upload/dokumente/18127.pdf.

³⁴⁸ HKU'ların tehdidi altında olan dinî liderlerin durumuna ilişkin inceleme için bkz. Kısım III.A.1.h. Toplumsal normlara aykırı davrandığı düşünülen kadın ve erkeklerin durumuna ilişkin inceleme için bkz. Kısım III.A.8. Farklı cinsel yönelimlere ve/veya cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin özel durumlarına ilişkin inceleme için bkz. Kısım III.A.12. Doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı gibi modern kabul edilen fikirleri savunan imamların ölüm tehditleri aldığı ve Taliban tarafından kaçırılma riski altında olduğu bildirilmiştir. The Guardian, *Condoms and Conflict: Imams Defy Taliban to Spread Contraception* (Kondom ve Çatışma: Doğum Kontrol Yöntemlerini Savunan İmamlar Taliban'a Karşı Geliyor), 4 Kasım 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/04/afghanistan-imams-defy-taliban-spread-contraception-condoms>. 11 Aralık 2014'te Kabil'de bulunan Fransız Enstitüsü'ne bir tiyatro gösterisi esnasında düzenlenen intihar saldırısında 10 kişi yaralanmış, 2 kişi de hayatını kaybetmiştir. Tiyatro oyununun hedef alındığını, bunu sebebinin de oyunun İslami değerleri aşılması ve Taliban'ın Cihat operasyonlarına karşı propaganda yapması olduğunu belirten Taliban, saldırıyı üstlenmiştir. Taliban'ın ayrıca, bu saldırının bu oyuna benzer organizasyonlar düzenleyenlere bir uyarı olduğunu da belirtmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 70. Batı ülkelerinde yıllarca mülteci olarak yaşadıkları Afganistan'a dönenlerden bazıları, İslam inançlarının

Taliban'ın yerel halkın kalbini ve aklını kazanmaya çalıştığı bölgelerde Taliban'ın duruşunu yumuşattığı bildirilmektedir. Fakat bölgeleri etkili biçimde kontrol altına aldıktan sonra Taliban'ın İslami ilke, norm ve değerleri daha katı yorumlamaya başladığı söylenmektedir.³⁴⁹ Taliban'a bağlı Ahlaklılığın Teşviki ve Ahlaksızlığın Önlenmesi Bakanlığına bağlı memurların sokaklarda devriye gezdiği ve sakallarını kestığı veya saç kesimleri gösterişli olduğu için insanları alıkoymuşu söylenmektedir.³⁵⁰ Yanlarında kocaları veya erkek akrabaları olmadan kadınların evlerinden çıkmasına izin verilmediği ve sadece doktora gitme gibi az sayıda geçerli bir sebeple kadınların evlerinden çıkmasına izin verildiği,³⁵¹ kuralları ihlal eden kadın ve erkeklerin de halkın önünde kırbaçlanma cezası ile cezalandırıldığı da bildirilmektedir.³⁵²

İŞİD'le bağlantılı gruplar tarafından kontrol edilen bölgelerde katı kararname ve cezalandırıcı eylemlerle tutucu bir hayat tarzının dayatıldığı bildirilmektedir.³⁵³ Afganistan'ın doğusundaki yerinden edilmiş aileler, kadınların kılık kıyafet kuralları da dâhil olmak üzere katı kurallar ve kısıtlı hareket serbestisi ile karşılaştığını anlatmaktadır.³⁵⁴

BMMYK yukarıda bahsi geçen kanıtlara dayalı olarak HKU'ların İslami ilke, norm ve değerleri yorumlama biçimine aykırı davrandığını düşündüğü kişilerin durumun münferit koşullarına bağlı olarak din, kendilerine atfedilen siyasi görüş veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci koruması ihtiyacı içinde olabileceğini değerlendirmektedir.

7. Belli Profillere Sahip veya Belirli Durumlardaki Kadınlar³⁵⁵

2001 yılından sonra Hükümet ülkedeki kadınların durumunu iyileştirmek adına önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda kadın haklarının korunmasına ilişkin uluslararası standartlar ulusal mevzuata dâhil edilmiştir. Özellikle de Kadına karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Kanununun (EVAW/KŞOK Kanunu) kabul edilmesi buna

gerekliklerini yerine getirmekte yetersiz kaldıkları düşünüldüğü için zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Birleşik Krallık'tan Kabil'e dönen Afganistanlı gençleri konu alan bir araştırma projesi, proje kapsamında izledikleri Afgan gençlerin dörtte birinin "Batılılaşmış yabancılar" olarak algılandıkları için kötü muamele ve zorluklarla karşılaştıklarını" ortaya koymuş ve bu algının da bazı durumlarda İslam inancının gerektirdiklerini gerektiği şekilde yerine getirmediği düşünüldüğü için, ortaya çıktığı bildirilmiştir. Catherine Gladwell, *No Longer a Child: From the UK to Afghanistan* (Artık Çocuk Değiller: Birleşik Krallık'tan Afganistan'a), Eylül 2013, Zorunlu Göç Sayısı: Sayı 44, <http://www.fmreview.org/en/detention.pdf>, sf. 63.

³⁴⁹ Eylül 2015'te Kunduz'un kuşatma altına alınmasının öncesinde ve bu kuşatma sonrasında Taliban'ın daha hoşgörülü bir yönetim uygulayacağını herkese duyurduğu bildirilmiştir. Ancak şehir ele geçirildikten sonra Taliban mensuplarının İslami ilkeleri, normları ve değerleri kendi yorumladıkları şekilde yorumlamayan, bunları ihlal eden kişilerin peşine düştüğü bildirilmiştir. Özellikle de kadın sığınma yerlerinde yaşayan veya çalışan kadınların, Taliban komutanlarına 'ahlaksız' olarak algılanmaları sebebiyle hedef alındığı bildirilmiştir. Bkz. Stratfor Küresel İstihbarat, *What the Battle of Kunduz Means for Afghanistan* (Kunduz Savaşı Afganistan İçin Ne Anlama Geliyor), 15 Ekim 2015, <https://www.stratfor.com/analysis/what-battle-kunduz-means-afghanistan>; New York Times, *Fear of Taliban Drives Women Out of Kunduz* (Taliban Korkusu Kunduz'daki Kadınları Kaçmaya Mecbur Bıraktı), 14 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/15/world/asia/taliban-targeted-women-kunduz-afghanistan.html>; New York Times, *Taking Hold in Kunduz, Afghanistan, New Taliban Echoed the Old* (Kunduz'u Ele Geçiren Yeni Taliban'ın Eskisinden Farkı Yok), 1 Ekim 2015, <http://www.nytimes.com/2015/10/02/world/asia/taking-hold-in-kunduz-afghanistan-new-taliban-echoed-the-old.html>. Taliban'ın ayrıca Ghazni vilayatinin belli bölgelerinde sporu yasakladığı ve spor kıyafetlerinin giyilmesine kısıtlamalar getirdiği bildirilmiş olsa da Taliban iddiaları yalanlamıştır. Pajhwok Afghan News, *Taliban Accused of Banning Sports in Some Areas of Ghazni* (Taliban Ghazni'nin Bazı Bölgelerinde Sporü Yasaklamakla Suçlanıyor), 4 Şubat 2016, <http://www.pajhwok.com/en/2016/02/04/taliban-accused-banning-sports-some-areas-ghazni>.

³⁵⁰ New York Times, *Taliban Present Gentler Face but Wield Iron Fist in Afghan District* (Taliban Afganistan'ın Bir Bölgesinde Yumuşak Yüzünü Gösteriyor Ama Aslında Demir Yumruk Gibi), 14 Ağustos 2015, <http://www.nytimes.com/2015/08/15/world/asia/taliban-baghran-district-afghanistan.html>

³⁵¹ A.g.e

³⁵² Yabancı erkeklerde konuşan veya iletişime geçen kadınların İslami değerlere karşı gelmekten suçlanarak cezalandırıldığı iki olay Şubat 2016'da Tolo News tarafından haber yapılmıştır. Tolo News, *Taliban Lashes Afghan Woman after Being Out with Relative* (Akrabasıyla Dışarı Çıkan Afgan Kadına Taliban Kırbaç), 11 Şubat 2016, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/23732-taliban-lashes-afghan-woman-after-being-out-with-relative>.

³⁵³ Washington Post, *The Islamic State Is Making these Afghans Long for the Taliban* (İŞİD Afganlara Taliban'ı Aratıyor), 13 Ekim 2015, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-new-age-of-brutality-how-islamic-state-rose-up-in-one-afghan-province/2015/10/13/a6d8bed67-717b-41e3-87a5-01c81384f34c_story.html; Voice of America, *How Islamic State Got a Foothold in Eastern Afghanistan* (İslam Devleti Nasıl Oldu Da Doğu Afganistan'da Yer Edindi), 2 Kasım 2015, <http://www.voanews.com/content/how-islamic-state-got-a-foothold-in-eastern-afghanistan/3032761.html>. UNAMA'ya göre, sağlık çalışanlarının İŞİD bağlantılı gruplarca kaçırılması ve tehdit edilmesi aşının "İslam'a aykırı" olduğu inancından kaynaklanıyor olabilir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 21.

³⁵⁴ BMMYK, *Afganistan: Çatışma Sebepli Ülke İçinde Yerinden Edilme Üzerine Aylık Bilgi Notu*, Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/568d016f4.html>;

³⁵⁵ BMMYK, *Afganistan: Çatışma Sebepli Ülke İçinde Yerinden Edilme Üzerine Aylık Bilgi Notu*, Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/565554b14.html>.

³⁵⁵ Kadınların uluslararası koruma başvurularına ilişkin daha detaylı kılavuz ilkeler için, bkz. BMMYK, *Uluslararası Koruma Konusunda İlkeler Sayı 1: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinin 1A(2) Maddesi ve/veya 1967 Protokolü Bağlamında "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm"*, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/01, <http://www.refworld.org/docid/3d36f1c64.html>; ve BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), *Kadınların Mülteci Statüsü, Sığınma, Vatandaşlık ve Vatansızlığının Toplumsal Cinsiyetle İlgili Boyutlarına İlişkin 32 Sayılı Genel Tavsiye Kararı*, 5 Kasım 2014, CEDAW/C/GC/32, <http://www.refworld.org/docid/54620fb54.html>.

örnektir.³⁵⁶ Ayrıca kadınların siyasi katılımını artırmak için tedbirler alınmış³⁵⁷ ve Kadın İşleri Bakanlığı kurulmuştur.³⁵⁸

Ancak, kadın ve kız çocuklarının durumunda yapılan iyileştirmeler kıyıda köşede kalmıştır ve Afganistan, kadınlar ve kız çocuklar için “çok tehlikeli” bir ülke olarak görülmeye devam etmektedir.³⁵⁹

Ülkenin bazı bölgelerindeki güvenlik durumunun bozulması kadınların sahip olduğu insan hakları alanında önceden kaydedilen ilerlemelerin bazılarını geçersiz kılarak eski durumu geri getirmiştir.³⁶⁰ Kadınlara karşı köklü ayrımcılık bu ülkeye özgü bir durum olmaya devam etmektedir.³⁶¹ Kadınlar ve kız çocuklarına karşı şiddet de

- ³⁵⁶ Afganistan Anayasası kadınlara ve erkeklere eşit haklar sunmaktadır; bkz. Afganistan Anayasası Madde 22, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>. Ayrıca 2009 tarihli Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasası da kadına karşı şiddetin her türlü halini suç kabul etmektedir. Yasanın İngilizcesine buradan erişebilirsiniz: <http://www.refworld.org/docid/5486d1a34.html>. 2003 yılında Afganistan, Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesini kabul etmiştir. 2011 yılında Hükümet, BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne (CEDAW) ilk raporunu sunmuştur ve bu rapor da Komite'nin Temmuz 2012 tarihli 55. Oturumunda incelenmiştir. Afganistan Konulu İlk ve İkinci Dönem Raporları Üzerine Komitenin Nihai Gözlemleri, 23 Temmuz 2013, CEDAW/C/AFG/CO/1-2, <http://www.refworld.org/docid/51ff5ac94.html>. Hükümetin raporları ve ilgili belgelere buradan erişilebilir: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws55.html>. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 27 Şubat 2015, A/69/801-S/2015/151, <http://www.refworld.org/docid/556585104.html>. Ayrıca Afganistan Kadınları İçin Ulusal Eylem Planı (NAPWA) Hükümet tarafından kabul edilmiştir, 2008-2018, <http://mowa.gov.af/en/page/6686>, ve 2015-2022 Dönemi Kadınlar, Barış ve Güvenlik Konulu 1325 (2000) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı üzerine bir Eylem Planı da 30 Haziran 2015'te kabul edilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 1 Eylül 2015, A/70/359-S/2015/684, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 29.
- ³⁵⁷ 2014 Başkanlık seçimlerinde 2009'daki seçimlere kıyasen kadınların katılım oranlarında bir artış görülmüştür: Nisan 2014'teki ilk seçimlerde oy veren kadınların oranı %36 iken ikinci seçimlerde bu oran %38 olarak kaydedilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2016, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>. Gözlemciler, 2014 yılında yapılan seçimlerde kadınların katılımlarına engel teşkil eden etkenlerin olduğunu; bu etkenlerin güvenlik tehditleri, kadın çalışan eksikliği veya yalnızca kadınların oy kullandığı merkezlerde kadın polis memurlarının olmaması ek olarak kültürel ve geleneksel etkenler olduğunu ifade etmiştir. Afganistan Özgür ve Adil Seçim Forumu, *2014 Seçimleri Gözlem Raporu*, 2014, <http://www.fefao.org/New-Site/English/images/Reports/Election-2014-English.zip>, sf. 37-38. Freedom House (Özgürlük Evi), *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>. UNAMA'ya göre, kadınların siyaset gündeminde daha fazla etkili olabilmeleri yönünde gerçekçi ve somut fırsatların resmî olarak kadınlara tanınması yoluyla kadın haklarının iyileştirileceğine dair verilen seçim vaatleri hâlâ tümüyle yerine getirilmiş değildir. UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 7. Kadınların siyaset sahnesinde yer alması geçmişe oranla daha etkili bir şekilde hissedilmektedir: Örneğin Milli Meclis'in %27'sini kadınlar oluşturmaktadır. Ancak, Ağustos 2013 tarihli yeni Seçim Yasası ile Vilayet Konseylerinde kadınlara ayrılan koltuk oranı %25'ten %20'ye düşürülmüştür. *Afganistan: 1112 Sayılı 2013 Yasası, Seçim Yasası*, 6 Ağustos 2013, <http://www.refworld.org/docid/54467d784.html>. Nisan 2015'te dört kadın bakan görevine getirilmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu*, Ek: *Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 58. Yerel Toplumsal Kalkınma Konseylerinin %24'ünü kadınlar oluşturmaktadır. *Parlamentolar Arası Birlik, Siyasette Kadınlar: 2015*, 1 Ocak 2015, http://www.ipu.org/pdf/publications/wmmmap15_en.pdf. Ancak Ağustos 2014 tarihi itibarı ile Afgan Yüksek Barış Konseyininin 70 üyesinden yalnızca 8'i kadındı. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>. Oxfam'a göre kadınların, özellikle de barış müzakereleri bağlamında üstlendikleri roller çok az gelişme göstermiştir. Bu durum özellikle de kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar için geçerlidir. Oxfam, *Kapalı Kapılar Arında - Afganistan'ın Geleceğinin Belirlenmesinde Kadınlara Söz Hakkı Verilmemesi Riski*, 24 Kasım 2014, <https://www.oxfam.org/en/research/behind-closed-doors#sthash.Cppmtefn.dpuf>; ayrıca bkz. HRW, *Afganistan: Siyasi Görüşmelerde Kadınların Tümüyle Etkin Olmasının Kabul Edilmesi*, 27 Eylül 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/09/27/afghanistan-accept-full-role-women-talks>.
- ³⁵⁸ Kadın İşleri Bakanlığı (KİB), Taliban'ın düşüşünün hemen ardından Bonn Sözleşmesi uyarınca 2001 yılında kurulmuştur. Bakanlığın yetki alanı ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.mowa.gov.af/en>. 34 vilayetin tümünde de Kadın İşleri Müdürlükleri (KİM) vardır: Vilayetlerde bulunan KİM'ler KİB'ye rapor verir. Kadınlar şikayetlerini KİM'lere veya Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Hukuk (Huqooq) Müdürlüklerine bildirebilmektedir. Bkz. UNAMA, *Bir Çıkış Yolu: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanmasına İlişkin Güncel Bilgi Notu*, Aralık 2013, <http://www.refworld.org/docid/52a6fdff4.html>, sf. 3.
- ³⁵⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu*, Ek: *Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 11. Özellikle kadınlar ve çocukları etkileyen çatışma sebebi şiddet olaylarında bir artış olduğu UNAMA tarafından bildirilmiştir: 2015 yılında olan şiddet olaylarından etkilenen kadınların sayısı 1246'ya çıkararak 2014 yılına kıyasla %37'lik bir artış göstermiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 13-16. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 7-9. ABİHK'ye göre: "kadına yönelik şiddet Afganistan'daki en ciddi insan hakları ihlalidir." ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>. Ayrıca bkz. Associated Press, *For Afghan Women, Violence Remains Entrenched Despite Gains* (Afgan Kadınlarına Yönelik Şiddet Bu Konuda Kat Edilen Yola Rağmen Varlığını Koruyor), 7 Nisan 2015, <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2015/0407/For-Afghan-women-violence-remains-entrenched-despite-gains-video>
- ³⁶⁰ BM İnsan Hakları Konseyi, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve 2013 Yılında İnsan Hakları Alanında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, 10 Ocak 2014, A/HRC/25/41, <http://www.refworld.org/docid/52e109fa4.html>, sf. 1 (Özet). Örneğin, Kunduz'da kadınlara yönelik şiddetin görüldüğü ve kadınların özgürlüklerinin kısıtlandığı UNAMA tarafından bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz İli Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 14-15; ayrıca bkz. ABİHK, *Kunduz Vilayeti Silahlı Çatışması Kapsamında İnsan Hakları Soruşturması ve İnsan Haklarının Durumu Üzerine Rapor*, 17 Ekim 2015, http://www.aihrc.org.af/media/files/Konoz_English.pdf, sf. 12.
- ³⁶¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM Genel Kurulu, *Afganistan'da Durum: Genel Kurulca Kabul Edilen Karar*, 23 Aralık 2014, A/RES/69/18, <http://www.refworld.org/docid/54a666bc4.html>, para. 45; ABD Savunma Bakanlığı, *Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Sağlanması Yönündeki İlerlemeler Üzerine Rapor*, Ekim 2014, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/Oct2014_Report_Final.pdf, sf. 91; BM İnsan Hakları Konseyi, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve 2013 Yılında İnsan Hakları Al anında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, 10 Ocak 2014, A/HRC/25/41, <http://www.refworld.org/docid/52e109fa4.html>, sf.2 (Özet) and para. 3. AUP bünyesindeki kadın polislerin cinayete kurban gitme; meslektaşları tarafından, tecavüz ve genel anlamda ayrımcılık da dâhil olmak üzere, cinsel tacize ve istismara uğrama riski altında olduğu bildirilmiştir. New York Times, *Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi* (Afghan Policewomen Struggle Against Culture), 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>; New York Times, *Afganistanlı Kadın Polisler Cinsel Tacizin Sürekli Yaşadığını Belirliyor* (Afghan Policewomen Say Sexual Harassment Is Rife), 16 Eylül 2013, <http://www.nytimes.com/2013/09/17/world/asia/afghan-policewomen-report-high-levels-of-sexual-harassment.html>.

yaygındır ve arttığı söylenmektedir.³⁶² Bu tür şiddetle karşı cezasızlığın da yaygın olduğu bildirilmektedir.³⁶³ Kadınların sahip oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel hakları tam olarak yaşama konusunda ciddi zorluklarla karşılaşmaya devam ettiği söylenmektedir.³⁶⁴ İlerlemelere rağmen yoksulluk, cehalet ve yetersiz sağlık bakım hizmetleri kadınları orantısız olarak etkilemeye devam etmektedir.³⁶⁵

Gözlemciler kadın haklarını koruma konusundaki mevzuatı uygulamanın yavaş kaldığına dikkat çekmiştir.³⁶⁶ Bu durum özellikle de KŞOK kanununun uygulanması noktasında da geçerlidir. Bu kanun Ağustos 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve küçük yaşta evlilik, zorla evlendirilme, tecavüz ve aile içi şiddet gibi kadına karşı şiddet eylemleri de dâhil olmak üzere kadına karşı 22 şiddet içeren ve zararlı geleneksel uygulamayı suç haline getirmiştir. Bu kanun aynı zamanda faillere verilecek cezalarında tanımlar.³⁶⁷ Yetkililerin bu kanunu uygulama konusunda gereken siyasi iradeyi göstermediği söylenmektedir ve özellikle de kırsal alanlarda bu kanunu tam olarak yürürlüğe koymadığı bildirilmektedir.³⁶⁸ Kadınlara karşı işlenen ciddi suçlar da dâhil olmak üzere vakaların çoğu kanunun gerektirdiği gibi kovuşturulmak yerine, halen geleneksel uyuşmazlık çözüm mekanizmaları arabuluculuğu yolu ile çözülmektedir.³⁶⁹ UNAMA'ya göre hem AUP hem de savcılıklar ciddi suçların da içinde

- ³⁶² Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu/ABİHK'ye göre 1393 yılında (21 Mart 2014 ile 20 Mart 2015 tarihleri arasında) 162 kadın öldürülmüştür. 1394 yılının ilk altı ayında yaşanan cinayetlerin sayısı 1393 yılının ilk altı ayına oranla iki katına çıkmıştır. ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; AADB, *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Diğer Yanı: Afganistan'da Erkekler ve Erkeklik Alguları*, Ocak 2016, <http://www.refworld.org/docid/56a093534.html>, sf. 46; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 10 Haziran 2015, A/69/929-S/2015/422, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 70.
- ³⁶³ ABİHK'ye göre, "cezasızlık kültürü" Afganistan'da kadınlara yönelik şiddetin altında yatan en önemli sebeplerden bir tanesidir. ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; New York Times, *Flawed Justice After a Mob Killed an Afghan Woman* (Bir Çete Tarafından İşlenen Kadın Cinayetinde Adalet Yerini Bulmadı), 26 Aralık 2015, <http://www.nytimes.com/2015/12/27/world/asia/flawed-justice-after-a-mob-killed-an-afghan-woman.html>; Orzala Ashraf Nemat, *Afganistan'ın Cezasızlık Kültürünün Bedelini Farkında Ödedi*, 25 Mart 2015, <https://www.opendemocracy.net/5050/orzala-ashraf-nemat/farkhunda-paid-for-afghanistan-s-culture-of-impunity>; AAA, *Shame and Impunity: Is violence against Women Becoming More Brutal?* (Utanç ve Cezasızlık: Kadına Yönelik Şiddet Daha Vahşi Bir Hale Mi Bürünüyor?), 30 Kasım 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/shame-and-impunity-is-domestic-violence-becoming-more-brutal/>.
- ³⁶⁴ BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 9, 56; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 14. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği hâlâ büyük bir sorun teşkil etmektedir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 1 Eylül 2015, A/70/359-S/2015/684, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 27. Ayrıca bkz. NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mal Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>.
- ³⁶⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 56. Afganistan İnsan Hakları ve Demokrasi Kuruluşu (AIHDK) kadına yönelik şiddetin birçok şeklini yoksulluğa bağlamaktadır. AIHDK, *Erkeklerin Gözünde Kadınlar*, Şubat 2015, <http://www.baag.org.uk/resources/30>, sf. 7, 11. Ayrıca bkz. Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Afganistan: "Namus" Kaideleri Anne ve Beklere Bakım Hizmeti Verilmesini Engelliyor*, 22 Ekim 2015, Afgan Mültecilere Yardım Kuruluşu, Sayı 525, <http://www.refworld.org/docid/564b572f4.html>.
- ³⁶⁶ Örneğin Kasım 2014'te kadına yönelik şiddet, sebepleri ve sonuçları Özel Raportörü tarafından "[kadına yönelik şiddet konusunda] toplanmış kapsamlı ve güvenilir verilerin olmadığı; koruyucu çözüm olarak sığınaklara destek veren yasaların ve kaynakların etkili bir şekilde anlaşılıp uygulamaya konulmadığı; yine sığınaklarla ilgili olarak da bu tesislere yönelik olumsuz algıların ortadan kaldırılmasının şart olduğu belirtilmiştir. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 9 Aralık 2015, A/69/647-S/2014/876, <http://www.refworld.org/docid/549808194.html>, para. 34. Bir önceki yıl kat edilen mesafeyi hiçe sayacak bir gelişme de 2014 yılının başlarında Hükümetin iki kamarasının, tecavüz dosyalarını akrabaların şahitliğini geçersiz kılan hükümlerin yer aldığı yeni taslak Ceza Usulü Kanununu oylaması oldu. Daha sonra değişiklikler geri çekilerek kadınların şahitlik etme olasılığı yeniden yasadaki yer aldı. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 27 Şubat 2015, A/69/801-S/2015/151, <http://www.refworld.org/docid/556585104.html>, sf. 29.
- ³⁶⁷ Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasası 2009, <http://www.refworld.org/docid/5486d1a34.html>. Yasa 2009 yılında yayınlanan bir başkanlık kararnamesi ile yürürlüğe girmiştir. Ulusal Kurulun, Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına ilişkin yasanın Aralık 2010'da ve Mayıs 2013'te yürürlüğe girmesi yönündeki çabaları İslam inancına mensup tutucuların karşı çıkması sebebiyle başarısız olmuştur. Bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 11; Kongre Araştırma Hizmetleri, *Afganistan: Siyaset, Seçimler ve Hükümet Performansı*, 12 Ocak 2015, <http://www.fas.org/sfp/crs/row/RS21922.pdf>, sf. 53.
- ³⁶⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>; BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 64, -65. "Edinilen bilgilere göre, mahkemelerden çıkan her on cezadan üçünde hakimlerin düzgün bir şekilde yorumlama yapmadığı ve Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması yasasına uygun olmadığı UNAMA tarafından gözlemlenmiştir." UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 18.
- ³⁶⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 17; KKB, *Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasasının Uygulanmasına İlişkin İlk Rapor*, Ocak 2014, http://mowa.gov.af/Content/files/EVAW%20Law%20Report_Final_English_17%20%20March%202014.pdf, sf. 31-32. UNAMA'ya göre kadınların dosyalanarak arabuluculuk yoluyla çözümlenmesi yönünde karar almalarının, iddialarının ceza adaleti sistemi kapsamına da ele alınmasına karşı çıkılması, yolsuzluk iddiaları, yetkinin kötüye kullanılması ve profesyonelliğin olmayışı gibi birçok farklı etkenden kaynaklandığı bildirilmiştir. Arabuluculuk uygulamalarının yaygın olarak görülmesi ayrıca, dosyaların daha hızlı işlenmesi; kısıtlı mali imkanlar ve toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel kabullenmeyle ilişkili olarak durumun kabul edilebilir bir hal almış olması ile de ilgilidir. Arabuluculuğun, belli bir çerçeveye oturtulmuş herhangi bir yaklaşım ve gözetim mekanizmaları olmadığı durumlarda uygulandığı bildirilmiştir. UNAMA raporunda ayrıca çeşitli ve rastgele yöntemlerin, belgeleme uygulamalarının görüldüğüne ve olaydan sağ çıkan

olduğu sayısız vakayı tavsiye ve çözüm için ihtiyar heyetleri ve şuralara yönlendirmektedir ki bu durum, KŞOK kanununun uygulanmasını zayıflatırken zararlı geleneksel uygulamaları daha da güçlendirmektedir.³⁷⁰ Bu mekanizmalara ilişkin kararlar kadın ve kız çocuklarını daha büyük mağdur durumuna düşme ve toplumdaki dışlanma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.³⁷¹

Şii toplumunu oluşturan fertlerin evlilik, boşanma ve miras hakları gibi aile hukuku meselelerini düzenleyen Şii Kişisel Statü Kanunu³⁷² özellikle vesayet, miras, küçük yaşta evlilikler ve evin dışına çıkma konusundaki kısıtlamalar konusunda kadınlara karşı ayrımcılık yapan bir dizi hüküm içerir.³⁷³

Bu bölümde bahsi geçen insan haklarıyla ilgili endişelerin ülkedeki kadın ve kız çocuklarını etkilemesine rağmen HKU'ların etkili kontrolü altında bulunan bölgelerdeki durumun da özellikle endişe verici olduğu söylenmektedir. Kontrolü altındaki alanlarda HKU'ların hareket serbestisi ve siyasi katılım özgürlüğü gibi haklar başta olmak üzere kadınlar ve kız çocuklarının birçok hakkını ciddi biçimde engellediği söylenmektedir.³⁷⁴ Ayrıca yine HKU'ların etkili kontrolü altındaki bölgelerde kadınların adalete erişim ve haklarının ihlali durumunda etkili yargı yollarına ulaşmada güçlüklerle karşılaşmaları muhtemeldir. Aslında kendi kontrolleri altındaki bölgelerde HKU'ların işlettiği paralel yargı yapılarının rutin olarak kadın haklarını ihlal ettiği söylenmektedir.³⁷⁵

a) Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Kadınlara karşı uygulanan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin Afganistan'da yaygın olmaya devam etmektedir.³⁷⁶ Bu şiddet türü içerisinde "töre cinayetleri", insan kaçırma, tecavüz, zorla kürtaj ve aile içi şiddet yer almaktadır.³⁷⁷ Evlilik dışı cinsel ilişki Afgan toplumunda büyük oranda ailelerin şerefini ve namusunu kirleten bir durum olarak görüldüğü için evlilik dışı tecavüz mağdurları dışlanma, zorla kürtaj, hapse atılma hatta ölüm riskiyle karşı karşıyadır.³⁷⁸ Kendi topluluklarının ve aile üyeleri tarafından uygulanan toplumsal tabular ve damgalanma

kadınların haklarının daha az korunmasına sebep olan takip mekanizmalarının kabul edildiğine yer vermiştir. UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 2-3.

³⁷⁰ UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 14, 22-23; UNAMA, *Bir Çıkış Yolu: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanmasına İlişkin Güncel Bilgi Notu*, Aralık 2013, <http://www.refworld.org/docid/52a6dfdf4.html>, sf. 5. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 63.

³⁷¹ Olayı geleneksel anlaşmazlık çözüm mekanizmasına yönlendiren yetkilinin (vilayetlerin kadın konularıyla ilgilenen birimleri, AUP veya savcılar gibi) gerektiği şekilde gözetimde bulunmaması sebebiyle, kadınların çoğunun arabuluculuk sonrasında ailelerinin yanlarına döndüklerinde tekrar şiddete maruz kalma riski altında olduğu UNAMA tarafından ifade edilmektedir. UNAMA, *Bir Çıkış Yolu: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanmasına İlişkin Güncel Bilgi Notu*, Aralık 2013, <http://www.refworld.org/docid/52a6dfdf4.html>, sf. 4.

³⁷² *Şiilerin Bireysel Statüleri Yasası*, Mart 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a24ed5b2.html>. Yasa, Afganistan Anayasası Madde 131 gereğince kabul edilmiştir.

³⁷³ Kadının kocasının cinsel ihtiyaçlarını yerine getirmesi zorunluluğuna ilişkin tartışmalı hüküm, hem ülke içinden hem de ülke dışından gelen baskılarla Yasadan çıkartılmıştır. Ancak Afgan hukuk uzmanları Yasanın değiştirilmiş hâlinde geçen Madde 162'nin; bir kadının, kocasının evlilikten doğan hakkı olarak gördüğü taleplerini yerine getirmediği durumlarda erkeğin de karısını genel ihtiyaçlarından mahrum bırakmak için erkek tarafından kullanılabilirliği görüşündedir; bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK), *Sözleşmenin 16. ve 17. Maddeleri Uyarınca Devletin Taraflarınca Sunulan Raporların Değerlendirilmesi: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Nihai Gözlemleri: Afganistan*, E/C.12/AFG/CO/2-4, 7 Haziran 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c1732dc2.html>. Ayrıca bkz. NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mülkiyet Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>, sf. 47-48.

³⁷⁴ UNAMA, *Afganistan: İnsan Hakları ve Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Kunduz İli Özel Raporu*, Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/566fd0e64.html>, sf. 14-15; ABİHK, *Kunduz Vilayeti Silahlı Çatışması Kapsamında İnsan Hakları Soruşturması ve İnsan Haklarının Durumu Üzerine Rapor*, 17 Ekim 2015, http://www.aihrc.org.af/media/files/Konoz_English.pdf, sf. 12; BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 56. Ayrıca bkz. The Guardian, *Afghanistan's Women Risk Their Lives to Demand Equal Rights and Protection* (Afganistanlı Kadınlar Eşit Haklar ve Koruma Ügruna Yaşamları Pahasına Savaşıyor), 25 Kasım 2015, <http://www.theguardian.com/global-development/2015/nov/25/afghanistan-women-risk-lives-demand-equal-rights-protection>.

³⁷⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 14. Taliban'ın kontrolündeki paralel adalet yapılarının hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım II.C.1.c.

³⁷⁶ BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 13. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

³⁷⁷ "Cinsel istismar, Afganistan'da görülen en ciddi ve en çok endişe uyandıran cinsel şiddet şeklidir. Çoğu zaman cinsel istismar, şiddetin farklı türleriyle birlikte görülmekte olup şiddet mağdurunun ölümlüyle sonuçlanır." ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>. Ayrıca bkz., örneğin, New York Times, *Afghan Woman's Nose Is Cut Off by Her Husband, Officials Say* (Yetkililer Göre, Bir Afgan Kadının Burmu Kocasının Tarafından Kesildi), 19 Ocak 2016, <http://www.nytimes.com/2016/01/20/world/asia/afghan-womans-nose-is-cut-off-by-her-husband-officials-say.html>; AADB, *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Diğer Yanı: Afganistan'da Erkekler ve Erkeklik Algıları*, Ocak 2016, şuradan erişilebilir: <http://www.refworld.org/docid/56a093534.html>, sf. 39-43.

³⁷⁸ Ayrıca bkz., örneğin, HRW, *Afganistan: 'Ahlak Suçlarından' Yargılanma Son Bulmalı*, Haziran 2014, <http://www.hrw.org/news/2014/06/23/afghanistan-end-moral-crimes-prosecutions>.

ve misilleme korkusu, bu mağdurları çoğu zaman cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ihbar etmekten alıkoymaktadır.³⁷⁹ Aynı zamanda aile içi şiddet sonucu intihar olayları da bildirilmeye devam etmiştir.³⁸⁰

Devlet yetkilileri aile içi şiddetle ilgili şikayetlerin çoğunu geleneksel uyuşmazlık çözüm mekanizmalarına yönlendirmeye devam etmektedir.³⁸¹ İstismar veya zorla evlendirme tehdidi yüzünden evlerinden kaçan kadınlar ve kız çocukları çoğu zaman net biçimde tanımlanmamış hatta hiç tanımlanmamış "ahlak suçu" işlemekle suçlanmaktadır ki, bu suçlar kapsamında zina veya "evden kaçma" da bulunmaktadır.³⁸² Aile içi şiddetten veya zorla evliliklerden sorumlu olan erkeklerin neredeyse her zaman cezasız kaldığı bildirilmektedir. Öte yandan bu durumdaki kadınların çoğu hüküm giyer ve hapsedilir. Bu durum, uluslararası insan hakları standartları ve içtihatına aykırıdır.³⁸³ Ayrıca, kadınların genellikle aile içi şiddet faillerine ekonomik olarak bağımlı olmasından dolayı, çoğu kadının şikâyetlerini dile getirmeleri engellenmektedir. Bu açıdan, bu kadınların istismara açık durumlarda yaşamaya devam etmekten başka çok az seçeneği kalmaktadır.³⁸⁴

Şiddete ilişkin ihbarda bulunmak isteyen kadınların adalete erişimi ülkedeki tüm polis memurları içinde kadın polis memurlarının payının yüzde ikiden az olmasından dolayı daha da güçleşmektedir.³⁸⁵ Kadın polis memurlarının erkek meslektaşları tarafından tecavüz dâhil, işyerinde cinsel taciz ve saldırı riski altında buldukları bildirilmektedir.³⁸⁶ Kadın polis memurları da HKU'ların şiddetli saldırılarına maruz kalma riskiyle karşı karşıyadır.³⁸⁷

- ³⁷⁹ ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>; ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 30, 65.
- ³⁸⁰ BM Nüfus Fonu (UNFPA) Afganistan Ülke Temsilcisi şu ifadeleri kaydetmiştir: "Afganistan'da bildirilen intihar ve intihar girişimi olaylarının çoğu kadınlarda görülmektedir." Temsilci ayrıca, "Kadınların intihar etmelerine ve kendi hayatlarına son vermelerine sebep olan başlıca etkenler arasında toplumsal cinsiyet temelli şiddet yer almaktadır. Araştırmalara göre kendi hayatına son verme olaylarının en yaygın sebebi zorla veya çocuk yaşta evlendirmelerdir," açıklamasını yapmıştır. Halk Sağlığı Bakanlığı, *Kadın İşleri Bakanlığının ve BM'nin Afganistan'da İntiharların Daha Etkin Bir Şekilde Önlenmesi Yönündeki Çağrısı*, 10 Eylül 2014, <http://moph.gov.af/en/news/ministry-of-public-health-ministry-of-womens-affairs-and-un-call-for-efforts-to-strengthen-suicide-prevention-in-afghanistan>. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>; UNFPA, *Afganistan Gençlerin Ülkesi*, 2014, <http://countryoffice.unfpa.org/filemanager/files/afghanistan/2014/reports/unfpa09reportv333e.pdf>, sf. 44. Asia Foundation isimli kar amacı gütmeyen uluslararası kuruluşun 2015 Afganistan Anketi'ne katılan kişilerden %13'ü, Afganistan'da kadınların karşı karşıya olduğu en büyük sorunun aile içi şiddet olduğunu ifade etmiştir. 2006 yılından beri anketin kaydettiği en büyük rakam 2015 yılında yapılan bu ankette görülmüştür. Kadınların erkeklerle kıyasla, aile içi şiddeti bir sorun olarak anmaları daha çok görülmekte olup erkek katılımcıların yalnızca %8'i bunu bir sorun olarak görmüştür. Asia Foundation, *2015 Yılı Afganistan'ın: Afganistanlılarla Anket*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, sf. 26-28.
- ³⁸¹ UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 22-23. Etkin adalet uygulamalarına erişimin olmaması ve mağdurların sorunlarına çözüm bulunmaması sonuç olarak, cinsel şiddetin gerek kolluk kuvvetlerinin gerek toplumun büyük ölçüde duyarsız kaldığı, çözüme kavuşturulmayan bir sorun olarak kalmasına sebep olmuştur. UNAMA'nın gözlemlerine göre, belli başlı kişisel hukuki haklardan (örneğin koruma ve uzaklaştırma emri) yararlanılmaması "mağdurların fiilen daha fazla şiddete maruz kalmalarına sebep olmaktadır." UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 12, 28, 32-33. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 65-69. Ceza adaleti sisteminin, yolsuzluk ve sistemin etkin ve verimli işlerliğine duyulan güvensizlik sebebiyle sekteye uğradığı Özel Raportör tarafından ifade edilmektedir. Ibid., para. 67.
- ³⁸² BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 23, -24. Zina (evlilik dışı cinsel ilişki) Ceza Kanununda suç olarak kabul edilmiş olup "suçtan kaçınma" veya "zinaya teşebbüs" Afganistan hukuku veya Şeriat hukukunda suç olarak kabul edilmemektedir. HRW, *Afganistan: 'Ahlak Suçlarından' Yargılanma Son Bulmalı*, Haziran 2014, <http://www.hrw.org/news/2014/06/23/afghanistan-end-moral-crimes-prosecutions>. Ayrıca bkz. Kısım III.A.8'de 408. dipnot.
- ³⁸³ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/5694bfa04.html>; UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 29. Ayrıca bkz. örneğin NYT, *İstismara Direnişle Birlikte Afgan Kadınlara Değişim Yönünde Umut Işığı*, 27 Mayıs 2014, <http://www.nytimes.com/2014/05/28/world/asia/rebelling-against-abuse-afghan-women-see-signs-of-change.html>. "Toplumsal normlara aykırı davrandığı düşünülen kadın ve erkekler" ile ilgili olarak Kısım III.A.8'de de ifade edildiği üzere; bazı durumlarda yetkililer, kadınların gözaltına alınmasını meşrulaştırmaya çalışarak bunun, yakınları tarafından daha fazla istismara uğramalarının veya kadınlardan intikam alınmasının önüne geçmek amacıyla alınan bir "koruyucu önlem" olduğunu ifade etmektedir.
- ³⁸⁴ UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 32. Ayrıca bkz. Kısım III.A.8..
- ³⁸⁵ New York Times, *Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi (Afghan Policewomen Struggle against Culture)*, 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>.
- ³⁸⁶ UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 9. Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Tehlikesinde*, 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/55277ff24.html>, sf. 28-35; New York Times, *Afgan Policewomen Struggle against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>; UNAMA, *Bir Çıkış Yolu: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasamın Uygulanmasına İlişkin Güncel Bilgi Notu*, Aralık 2013, <http://www.refworld.org/docid/52a6dff4.html>, para. 5.4.
- ³⁸⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: Hayatları Pahasına Mücadele Ediyorlar: Afganistan'daki Kadın İnsan Hakları Savunucuları Saldırı Altında Tehlikesinde*, 7 Nisan 2015, ASA 11/1279/2015, <http://www.refworld.org/docid/55277ff24.html>, sf. 28-35.

Ülkenin bazı bölgelerinde tecavüzle suçlanan kişilerin silahlı grup veya suç çetelerinin güçlü komutanları veya mensupları olmasından veya tutuklama ve kovuşturmaya karşı kendilerini koruyan bu tür gruplar ya da nüfuzlu kişilerle bağlantılı olmalarından dolayı, cinsel şiddet olayları karşısında cezasızlığın devam ettiği bildirilmektedir.³⁸⁸

b) Zararlı Geleneksel Uygulamalar

Zararlı geleneksel uygulamalar Afganistan'da yaygın biçimde devam etmektedir.³⁸⁹ Bu uygulamalar ülke çapına hem kırsalda hem de kentte yaşayan topluluklarda ve de ülkedeki tüm etnik gruplar arasında değişen oranlarda görülür.³⁹⁰ Afgan toplumunda kadınların görev ve konumu hakkında ayrımcı görüşlerden kaynaklanan bu zararlı geleneksel uygulamalar kadınları ve kız çocuklarını orantısız

biçimde etkiler. Bu tür uygulamalar arasında farklı zorla evlilik biçimleri³⁹¹ (çocuk yaşta evlilik dâhil),³⁹² zorla eve hapsedme ve "töre cinayetleri" yer almaktadır.³⁹³ Afganistan'da zorla evlilik aşğıdaki şekillerde tezahür etmektedir:

³⁸⁸ ABİHK, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu 1393*, 11 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/5694bc384.html>, sf. 31-32; BM Genel Sekreteri, *Çatışmaya Dayalı Cinsel Şiddet: Genel Sekreter Raporu*, 23 Mart 2015, S/2015/203, <http://www.refworld.org/docid/5536100a4.html>, para. 12; BM Genel Sekreteri, *Çatışma Ortamında Cinsel Şiddet Konulu Genel Sekreter Raporu*, A/67/792-S/2013/149, 14 Mart 2013, <http://www.refworld.org/docid/5167bd0f4.html>, para. 16.

³⁸⁹ Bkz. ABİHK, *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması 1394*, 30 Kasım 2015, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/5170>; UNAMA, *Bir Çıkış Yolu: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanmasına İlişkin Güncel Bilgi Notu*, Aralık 2013, <http://www.refworld.org/docid/52a6fdff4.html>.

³⁹⁰ Şiilerin Bireysel Statüleri Yasası ile ilgili olarak belli başlı endişeler dile getirilmiştir. Afganistan Anayasası'nın 131. Maddesi Uyarınca kabul edilen söz konusu yasa, Afganistan'daki Şii topluluğunun aile hukuku ile ilgili meselelerini (örneğin evlilik, boşanma ve miras hakları) düzenler. Şiilerin Bireysel Statüleri Yasası, Mart 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a24ed5b2.html>. Yasanın Şii içtihatını resmî olarak tanıması sebebiyle, Şii topluluğunun önde gelen bazı şahısları ve grupları kabul edilen yasaya olumlu yaklaşmış olsa da; yasadaki kadın haklarının korunmuyorsa da yasanın, hem ülke içinde hem de uluslararası mecrada eleştirilere hedef olmasına sebep olmuştur. Eleştiriler sonrasında yasa üzerinde değişiklikler yapılsa da tartışmalara sebep olan bazı hükümler hâlâ korunmaktadır. Tartışmalı olan hükümler vesayet, miras, küçük yaşta evlilik ve ev dışındaki ortamlarda kadınların kısıtlanması gibi hususlarda ayrımcılığa sebep olmaktadır. Kadının kocasının cinsel ihtiyaçlarını yerine getirmesi zorunluluğuna ilişkin tartışmalı hüküm Yasadaki çıkarılmıştır. Ancak Afgan hukuk uzmanları Yasanın değiştirilmiş hâlinde geçen Madde 162'nin; bir kadının, kocasının evlilikten doğan hakkı olarak gördüğü taleplerini yerine getirmediği durumlarda erkeğin de karısını genel ihtiyaçlarından mahrum bırakmak için erkek tarafından kullanılabilirliği görüşündedir; bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK), *Sözleşmenin 16. ve 17. Maddeleri Uyarınca Devletin Taraflarınca Sunulan Raporların Değerlendirilmesi: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Nihai Gözlemleri: Afganistan*, E/C.12/AFG/CO/2-4, 7 Haziran 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c1732dc2.html>. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından, yasanın geleneksel ve alışıla gelmiş uygulamaları meşrulaştırıyor olması sebebiyle kadınlara dezavantajlı konuma soktuğu ifade edilerek yürürlükten kaldırılması yönünde çağrıda bulunulmuştur; BM İnsan Hakları Komitesi, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve İnsan Hakları Alanında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, A/HRC/13/62, 11 Ocak 2010, <http://www.refworld.org/docid/4bc2c8d62.html>, para. 4 ve 21-23.

³⁹¹ Asia Foundation'ın 2014 yılında yaptığı anket sonucunda ankete katılanların %7'sinin, zorla evlendirme/başlık parası durumlarını Afganistan'daki kadınların yaşadıkları en ciddi problemler olarak gördüğü anlaşılmıştır. Asia Foundation, 2014 Yılı Afganistan'ı: Afganistanlılarla Anket, 2014, <http://asiafoundation.org/publications/pdf/1425>, sf. 26-28. ABİHK'nin tahminlerine göre Afganistan'da yapılan evliliklerden %60-80'i zorla yapılan evliliklerdir. BM Nüfus Fonu, *Afganistan'da Çocuk Yaşta Evlilikten Kaçış*, 4 Ekim 2012, <http://www.refworld.org/docid/512478d2.html>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; The Guardian, *'I Just Want to Go to School': How Afghan Law Continues to Fail Child Brides* (Afgan Hukuku 'Sadece Okula Gitmek İstiyorum' Diyen Afganistanlı Çocuk Gelinler İçin Bir Hayal Kırıklığı), 11 Mayıs 2015, <http://www.theguardian.com/global-development/2015/may/11/afghanistan-child-brides-want-to-go-to-school>; New York Times, *Afghan Policewomen Struggle against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mayıs 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>.

³⁹² Güvenilir verilerin elde edilmesi zor olsa da yapılan anketler kadınların %15'inin 15 yaşlarına kadar evlendiklerini ve %46'sının da 18 yaşına kadar evlendiklerini göstermektedir. Afgan hukuku kapsamında evlilik yaşı kız çocukları için en az 16, erkek çocukları için de 18'dir. BM Nüfus Fonu, *Afganistan'da Çocuk Yaşta Evlilikten Kaçış*, 4 Ekim 2012, <http://www.refworld.org/docid/512478d2.html>. ABİHK'nin yaptığı bir ankette ankete katılanların %77'si (yani 5081 kişiden 391'i) kızlarının 16 yaşından önce evlendiklerini belirtirken %1.9'u da (93 kişi) erkek evlatlarının 18 yaşına gelmeden evlendiklerini ifade etmiştir. ABİHK, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu 1393*, 2014, http://www.aihrc.org.af/media/files/Research%20Reports/english/English_Situation%20of%20human%20rights%20in%201393.pdf. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM İnsan Hakları Komitesi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 14. Çocuk evliliklerinin ve ayrıca erken yaşta doğum yapmanın kız çocukları üzerindeki etkileri ile ilgili bilgi edinmek için bkz. UNICEF, *Afganistan'da Çocuklar ve Kadınlar: 2014 Durum Analizi*, Kasım 2014, http://www.unicef.org/afghanistan/SitAn - Long_Report_small_size.pdf, sf. 23, 25. 2005 tarihli Çocuk Yasası çocuk evlilikleri sorununu gerektiği şekilde ele almamaktadır. Ibid, sf. 39. Özellikle de yerinden edilen kız çocuklarının bu sorunun mağduru olma riskleri yüksektir. Bkz. NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Kent Ortamına Gitmek Zorunda Kalan Kadınların ve Kız Çocuklarının Sesi*, 26 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/5513bec24.html>, sf. 13-14.

³⁹³ Nisan 2016'da ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından, net rakamlara ulaşmak zor olsa da, namus cinayetlerinin 2015 yılında da devam ettiği bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Komitesi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 19. Namus cinayetlerinin giderek arttığı bildirilmektedir. NYT, *A Thin Line of Defense Against 'Honor Killings'* ('Namus Cinayetlerine Karşı Savunmada İnce Hat'), 2 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/03/world/asia/afghanistan-a-thin-line-of-defense-against-honor-killings.html>. Örneğin 2014 yılı başlarında Amina isimli bir kadının ailesinin zorladığı evlilikten kaçmak için sığındığı kadın sığınma evinden ayrıldıktan sonra kimliği bilinmeyen bir saldırı tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. New York Times, *In Spite of the Law, Afghan 'Honor Killings' of Women Continue* (Afganistan'da Hukukun Varlığına Rağmen Kadınlar Hala 'Namus Cinayetlerine' Kurban Gidiyor), 3 Mayıs 2014, <http://www.nytimes.com/2014/05/04/world/asia/in-spite-of-the-law-afghan-honor-killings-of-women-continue.html>. Mayıs 2014'te, bir molla tarafından tecavüze uğrayan 10 yaşında bir kız çocuğu ölüm tehditleri almıştır. Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: 10 Yaşındaki Tecavüz Mağduru 'Namus' Cinayeti Tehdidi Altında*, 9 Ekim 2014, <http://www.refworld.org/docid/5437cf6c4.html>.

- i. “satış karşılığı” evlilik, kadınların ve kız çocuklarının belli bir miktar mal veya nakit para veya ailenin borcunun silinmesi karşılığında satıldığı evlilikler;³⁹⁴
- ii. baad dadan (kan bedeli), kan davasını çözmek gibi bir maksatla “ters düşülen” aileye ters düşen ailenin kızını evlilik amaçlı önerdiği aşiretlerin kullandığı bir uyuşmazlık çözüm yöntemi;³⁹⁵
- iii. baadal (berdel), iki ailenin evlilik maliyetlerini en aza indirmek için kızlarını değış tokuş etmesi;³⁹⁶
- iv. dulların vefat eden kocalarının ailesinden bir erkekle evlenmeye zorlanması.³⁹⁷

Ekonomik güvencesizlik ve devam eden çatışmalar, bununla ilgili yerinde edilme olayları, varlıkların kaybı ve ailelerin yoksullaşması çocuk yaşta evlilik sorununu daha da kalıcı hale getirmektedir, çünkü bu uygulama çoğu zaman kız çocuğu ve ailesi için tek hayatta kalma yöntemi olarak görülmektedir.³⁹⁸

KŞOK kanununa göre kadınları evlilik amaçlı satmak ve satın almak, kadınları kan bedeli (*baad*) kapsamında anlaşmazlıkların çözümü kadınları kullanma ve çocuk yaşta evlilik ve zorla evlendirme gibi bazı zararlı geleneksel uygulamalar suçtur. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi bu kanun yavaş ve tutarsız uygulanmıştır.³⁹⁹

³⁹⁴ BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 56. Afyon yetiştiriciliği yapan ailelerin çocuklarını, özellikle de kız çocuklarını, afyon kaçakçılarının borçları karşılığında sattıkları bildirilmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

³⁹⁵ 2014 yılında ABİHK, kız çocuklarının aileler arasında geçmişten gelen sorunların çözülmesi amacıyla evlendirilmek için verilmesi olan baad gibi zararlı geleneksel uygulamaların artarak devam etmesinin endişe kaynağı olduğunu ifade etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2014 Ülke Raporları - Afganistan*, 25 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/559bd58728.html>. *Civil and Liberal Initiative for Peace - CLIP* (Barış İçin Sivil ve Özgürlükçü Girişim Hareketi) tarafından 2014'te yapılan bir çalışma sonucunda; bir sorunun çözülmesi karşılığında, para veya mali açıdan değer taşıyan diğer şeylerdense, kız çocuklarının alınmasının psikolojik açıdan daha tatmin edici olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca ekonomik durumu kötü olan ailelerin sorunların çözümü için çocuklarını vermektten başka çareleri olamayabilmektedir. Bkz. CLIP, *BAAD Uygulaması ve Uygulamanın Afganistan Toplumundaki Olumsuz Etkileri Üzerine Değerlendirme*, Ağustos 2014, <http://openasia.org/en/g/wp-content/uploads/2015/01/Research-Draft-21-Oct-2014-3-1.pdf>, sf. 27. Ayrıca bkz., örneğin, New York Times, *Bartered Away at Age 5, Now Trying to Escape to a Life She Chooses* (5 Yaşında Ailesi Tarafından Evlendirilmesi İçin Verilen Kız Çocuğu Şimdi Hayatını Kendi Çizdiği Yolda İlerlemek İçin Kaçış Yolu Arıyor) , 19 Ekim 2014, <http://www.nytimes.com/2014/10/20/world/asia/times-video-presents-to-kill-a-sparrow.html>.

³⁹⁶ Afganistan'daki evlilik uygulamaları ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. ABİHK, *Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu: Beşinci Rapor*, Kasım/Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e58cf0.html>, Part 3; Landinfo, *Afganistan: Evlilik*, 19 Mayıs 2011, <http://www.refworld.org/docid/512258e82.html>; AADB, *Kararlar, İstekler ve Çeşitlilik: Afganistan'da Evlilik Uygulamaları*, Şubat 2009, <http://www.refworld.org/docid/4992cc722.html>; ve Kadın ve Çocuk Hukuku Araştırma Kuruluşu, *Afganistan'da Erken Yaşta Evlilik*, 2008, http://www.wclrf.org/English/eng_pages/Researches/Early%20Marriage%20with%20cover.pdf. Ayrıca bkz. NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mal Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>.

³⁹⁷ Bu evlilikleri reddeden dul kadınlar, Afganistan Medeni Hukukunda çocuk vesayeti ile ilgili ayrımcılıklı hükümler dolayısıyla çocuklarının velayetini, kaybedebilmektedir. Bu kadınlar ayrıca, vefat eden kocalarının erkek akrabaları tarafından cinsel veya toplumsal cinsiyet sebebiyle şiddete maruz kalma riski altında olabilir. Bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 18; New York Times, *Afghan Policewomen Struggle against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mayıs 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html> UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 15-16; NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mal Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>; Landinfo, *Afganistan: Evlilik*, 19 Mayıs 2011, <http://www.refworld.org/docid/512258e82.html>, sf. 15-16. Zorla evlendirilmekten veya çocuklarını kaybetmek için evden kaçan dul kadınlar, "ahlak suçu" işlemle suçlanabilir veya "namus cinayetine" kurban gitme tehdidi altında olabilirler"; ayrıca bkz. Kızım III.A.8.

³⁹⁸ BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 15. ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda, başlık parasının ekonomik durumu kötü olan ailelere, kız çocuklarını altı veya yedi yaşlarındayken başkalarına vermeleri yönünde etken olduğu, bu ailelerin evliliğin gerçek olması için çocuğun ergenliğe girmesinin beklenebileceği görüşünde olduğu bilgilerine yer vermiştir. Aynı zamanda raporda, çocuğun ergenliğe girmesinin beklenmediği ve çocuk gelinlerin hem evlendirildikleri kişi tarafından hem de, özellikle damat da çocuksa, ailedeki yaşça daha büyük diğer erkekler tarafından cinsel şiddete maruz kaldığı ifade edilmiştir. 9 ile 11 yaş arasında evlendirilen kız çocuklarının yaşamlarına son verme girişimlerinde buldukları bildirilmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

³⁹⁹ 1976 Afgan Ceza Kanununun 517. Maddesine *baad*, ceza gerektiren bir suçtur ancak bu kapsamda yalnızca dul kadınlar ve 18 yaş üstündeki kadınlar ele alınmaktadır. Ceza Kanunu uyarınca, *baad* için verilen hapis cezaları en fazla iki yıl olabilir. *Baad* uygulaması ile yalnızca kadınların değil aynı zamanda 18 yaş altı kız çocuklarının evlendirilmesini de bu kapsamda suç olarak tanıyan Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasa, *baad* için verilecek cezaları 10 yıla kadar çıkarmakta ve ceza kanununun *baad* uygulamasına ilişkin hükümlerini tamamlamaktadır. Söz konusu yasa aynı zamanda suça ortak olarak kabul edilecek kişilerin kapsamını da genişletmektedir.

BMMYK durumun münferit koşullarına bağlı olarak aşağıdaki kategorilerinde yer alan kadınların uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir:

1. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yaşamış olanlar ve karşılaşma riski olanlar;
2. Zararlı geleneksel uygulamalardan mağdur olmuş olanlar ve olma riski taşıyanlar ve
3. Toplumsal ahlak kurallarına karşı geldiği düşünülen kadınlar (bkz. Bölüm III.A.8).

Durumun münferit koşullarına değişmekle beraber Afganistan'daki kadınlar şeklinde tanımlanan belli bir sosyal gruba mensup olma, din, (kendilerine atfedilen) siyasi görüş veya diğer gerekçelere dayalı olarak bu kişiler uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilir.

8. Toplumsal Geleneklere Aykırı Oldukları Düşünülen Kadın ve Erkekler⁴⁰⁰

Hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme çabalarına rağmen, kadınlar kendilerini toplumdan soyutlayan ve uzun süredir devam eden basmakalıp düşünceler ve geleneksel uygulamalardan dolayı yaygın biçimde sosyal, siyasi ve ekonomik ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmektedir.⁴⁰¹ Toplumsal normları ihlal ettiği düşünülen ve özellikle kırsal alanlar ve HKU'ların kontrolü altındaki alanlarda yaşayan kadınlar toplumda damgalanma, genel ayrımcılık ve güvenlik tehdidi ile karşılaşmaya devam etmektedir.⁴⁰² Bu tür normlar arasında halkın içine çıktığında erkek bir akrabasının da kendisine eşlik etmesi zorunluluğu gibi, kadınların hareket serbestisini kısıtlayan gereklilikler yer almaktadır.⁴⁰³

Dullar da dâhil olmak üzere, erkeklerin destek ve korumasını almayan kadınlar özellikle risk altındadır. Hareket serbestisi ve hayatını kazanma becerileri üzerindeki kısıtlamalar da dâhil olmak üzere yalnız yaşayan kadınlara kısıtlamalar getiren toplumsal normlara göre, kadınlar genelde hayatta kalmalarını sağlayacak olanaklardan yoksundur.⁴⁰⁴ Teamül veya Şeriat hukuku ihlallerinin kadınları ve kız çocuklarını orantısız biçimde etkilediği

⁴⁰⁰ HKU'ların İslam ilkeleri, normları ve değerlerine ilişkin yorumlarına karşı geldiği düşünülen kişilerin durumuna ilişkin bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.6. Farklı cinsel yönelimlere ve/veya cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin özel durumlarına ilişkin inceleme için bkz. Kısım III.A.12. Afganistan'da kadınların toplumdaki durumuna ilişkin incelemeye dair daha detaylı bilgi için bkz. Kısım III.A.7. Kadınların durumuna ilişkin incelemeye dair daha detaylı bilgi için, bkz. Kısım III.A.7.

⁴⁰¹ Birleşik Krallık: Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu - Afganistan*, 12 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/551a53045e.html>; UN ESKHK, *Sözleşmenin 16. ve 17. Maddeleri Uyarınca Devletin Taraflarınca Sunulan Raporların Değerlendirilmesi: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Nihai Gözlemleri: Afganistan*, E/C.12/AFG/CO/2-4, 7 Haziran 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c1732dc2.html>.

⁴⁰² ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁴⁰³ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; New York Times, *Afghan Policewomen Struggle Against Culture* (Afgan Kadın Polislerin Kültür Mücadelesi), 1 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/02/world/asia/afghan-policewomen-struggle-against-culture.html>. UNAMA'nın 2009 yılında yaptığı bir araştırmaya göre "tek başına dışarı çıkan kadınlar adlarını kötüye çıkarmakta ve güvenliklerini tehlikeye atmaktadır. Bu bilginin elde edilmesi için araştırma kapsamında görüşülen mollalar görüşlerini haklı çıkarmak için İslami doktrinlere başvurarak kadınların dışarı yalnızca erkek bir akrabası ile yani mahremiyle birlikte çıkabileceğini belirtmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen Şeriat uzmanları, hicaba (yani İslam inancı kapsamında kadınların örtülmesine) ilişkin kurallara uyulduğu müddetçe İslam inancına göre kadınların dışarı bir erkek akrabaları ile çıkmak zorunda olmadığını belirtir de bunun şart olduğu yönündeki İslami görüşler Afganistan'da yaygındır. Bkz. UNAMA, *Sessizlik Şiddettir: Afganistan'da Kadın İstismarının Önüne Geçilmesi*, 8 Temmuz 2009, sf. 10, <http://www.refworld.org/docid/4a548f532.html>.

⁴⁰⁴ UNAMA, *Afgan Kadınların Gözünden Adalet: Arabuluculukla ve Mahkeme Kararlarıyla Ele Alınan Kadına Yönelik Şiddet Olayları*, Nisan 2015, <http://www.refworld.org/docid/55814b3c4.html>, sf. 32; NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mal Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>. ABD Barış Enstitüsüne (USIP) göre kadınların hareketlerine/davranışlarına ilişkin alışılmış gelenekler ve düşük istihdam düzeyleri Afganistan'daki kadınların bağımsız bireyler olarak hayatlarını sürdüremediklerinin göstergesidir. USIP, *ABD Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi'nde Alıntılanmıştır, Barış Süreci ve Afgan Kadınlar*, Nisan 2012, <http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/7025~v~The Peace Process and Afghanistan s Women Part II .pdf>, sf. 6. Toplum, gelenekler veya hukuk sistemi çerçevesinde kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine aykırı davrandığı düşünülen Afganistanlı kadınların kötü muameleyle maruz kalma risklerinin daha fazla olduğu N -İsveç Davası isimli belgede, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ifade edilmektedir. Başvuran kişi sırf İsveç'te yaşadığı diye, kabul edilmiş davranış normlarına aykırı davrandığı düşünülebilir. Kocasından boşanmak istemiş olması ve artık kocasıyla yaşamak istememesi, kadının Afganistan'a döndükten sonra sürekli ölüm tehditlerinin gölgesinde yaşamasına sebep olabilir. Raporlarda Afganistanlı kadınların büyük bir çoğunluğunun aile içi şiddetten, yetkililerin meşru kabul ettiği ve dolayısıyla da yargı sürecinde incelenmeyen eylemlerden etkilendiği belirtilmektedir. Yanında eşi veya erkek "gözetmeni" olmayan refakatsiz kadınlar, bireysel ve mesleki yaşamlarında sürekli olarak ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya olup toplumun dışında yaşamaktadır. Aynı zamanda bir erkek akrabası tarafından korunup kollanmayan kadınlar, yaşamlarını sürdürecek temel ihtiyaçlarından mahrum kalmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme; N. isimli kişinin Afganistan'a geri gönderilmesi hâlinde İsveç'in, AİHM'nin 3. Maddesini ihlal edeceği kararına varmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *N - İsveç Davası . Başvuru Numarası 23505/09*, 20 Temmuz 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c4d4e4e2.html>. Ayrıca bkz. Mülteci Temyiz Mahkemesi Dosya Numarası 1005628 [2010] RRTA 822 (RRT Case No. 1005628 [2010] RRTA 822), Avustralya Mülteci Temyiz Mahkemesi, 21 Eylül 2010, <http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/sinodisp/au/cases/cth/RRTA/2010/822.html>. Afganistan'da ailesinden kimse kalmayan, temyizde bulunan dul kadının erkek bir kişi tarafından koruma altında tutulmayan yaşlı Afgan kadınlardan biri olduğu Mülteci Temyiz Mahkemesi'nce bu belgede tespit edilmiştir.

söylenmektedir.⁴⁰⁵ Bu kapsamda kadınların yanlarındaki kendilerine refakat eden kişinin uygun olmayan birisi olması,⁴⁰⁶ evlenmeyi reddetmeleri,⁴⁰⁷ evlilik dışı cinsel ilişkiye girmeleri (zina olarak değerlendirilmektedir)⁴⁰⁸ veya “evden kaçma”⁴⁰⁹ (aile içi şiddet gibi durumlar dâhil) gibi durumlar bu ihlaller kapsamında görülmektedir.⁴¹⁰ Ülkede gözaltında tutulan kız çocuklarının ve kadınların yarısından fazlası “ahlak suçu” işlemekle suçlanmaktadır.⁴¹¹ Zina ve diğer “ahlak suçları”yla ilgili suçlamalar neticesinde “namus cinayeti” meydana

⁴⁰⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 23.

⁴⁰⁶ "Uygunsuz refakat" Hanefi içtihatında suç kabul edilir. Uygun görmeyen bir erkeğin refakatinde (veya Khelwat-esahiha ile) görülüp gözaltına alınan kadınların hakkında mahkeme açılmış ve bu kadınlar suçlu bulunmuşlardır; bkz. UNAMA, *Afganistan'da Gereksiz Gözaltılar: Eylem Çağrısı, Sayı I - Konuya Genel Bakış ve Öneriler*, Ocak 2009, <http://www.refworld.org/docid/49d07f272.html>, sf. 7.

⁴⁰⁷ UNAMA, *Afganistan'da Zararlı Geleneksel Uygulamalar ve Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanması*, 9 Aralık 2010, <http://www.refworld.org/docid/4d00c4e82.html>.

⁴⁰⁸ UNAMA'ya göre: "evlilik dışı cinsel ilişki yani zina İslam hukuku kapsamında (Tanrıya karşı işlenen) *Hudud* suçudur. Ancak *hudud* suçu olduğu kanıtlanamazsa bu durumda Afganistan Ceza Kanunu uyarınca *tazeeri* suç olarak kabul edilir. Ancak suç temel olarak, evlilik dışı cinsel ilişki yaşamak olarak tanımlanmaktadır." UNAMA, *Henüz Yolun Başında: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanması*, Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50c72e0d2.html>, sf. 22. Evlilik dışı cinsel ilişki, Afgan hukukunda suç kabul edilir: Ceza Kanunu, <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>, Madde 427(1). Evli olsun veya olmasın tüm kadınlar, evlilik dışı cinsel ilişki suçunu işlemekten suçlanıp hüküm giydirilebilir. "Bekaret testleri" ülkede yaygın olarak yapılmakta olup bir kadının "ahlak suçu işlemekle" suçlandığı durumlarda kanıt olarak kullanılır; evlenen kadının bakire olmadığı öğrenildiğinde kadın evlilik dışı cinsel ilişki yaşamakla suçlanıp gözaltına alınabilir, sakat bırakılabilir veya öldürülebilir. Bkz. Radio Free Europe / Radio Free Liberty, *Virginity or Death for Afghan Brides* (Afganistan'da Evlendirilen Gelinler Ya Bakire Olacak Ya Da Ölecek), 6 Aralık 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-virgin-brides-punishment/27409971.html>; BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 25; ABİHK, *Zorla Jinekolojik Muayene Hem Cinsel Taciz Hem İnsan Hakları İhlalidir*, 5 Aralık 2015, <http://www.aihrc.org/af/media/files/Forced%20Gynecological%20Exams%20-English.pdf>.

⁴⁰⁹ Afganistan'da evden kaçmak toplum içinde kınanan bir durum olsa da Ceza Kanunu veya Şeriat hukukunda suç olarak kabul edilmez. Dolayısıyla evden kaçmanın bu bağlamda net bir tanımı yoktur denebilir. Ancak; geri dönmek üzere evden kaçma eyleminde bulunmak, ebeveynlerin veya yasal vasilerin izni olmadan aileyi terk etmek şeklinde tanımlanabilir; bkz. UNAMA, *Henüz Yolun Başında: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanması*, Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50c72e0d2.html>, sf. 3-4; BM Kadın Birimi, *Afgan Hukukunda "Evden Kaçmanın" Suç Olarak Kabul Edilmediği Yönünde Hükümetin Yaptığı Açıklama Afganistan'daki BM Kadın Birimini Mutlu Etti*, 3 Ekim 2012, <http://www.unwomen.org/2012/10/un-women-in-afghanistan-welcomes-government-statements-confirming-that-running-away-is-not-a-crime-under-afghan-law/>; ABİHK, *Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu Üzerine Rapor - IV*, Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b3b2d72.html>, sf. 58. Afganistan delegesi, "evden kaçmanın" başka suçlarla birlikte görülmediği müddetçe suç olarak kabul edilmediğini BM İnsan Hakları Konseyine cevaben onaylamıştır. BM İnsan Hakları Konseyi, *Düzenli Aralıklarla Yapılan Küresel Denetimler İçin Çalışma Grubu Raporu: Afganistan*, 4 Nisan 2014, A/HRC/26/4, <http://www.refworld.org/docid/539064f14.html>, para. 130.

⁴¹⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 27 Şubat 2015, A/69/801-S/2015/151, <http://www.refworld.org/docid/4f787d142.html>, para. 26. Ağustos 2010'da Yargıtay Yüksek Kurulu tarafından Anayasa'nın 130. Maddesine çağrıda bulunularak savcılara "evden kaçma" dosyalarının nasıl ele alınacağı yönünde talimatlar verilmiştir (Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>). Verilen talimata göre mahkemeler evden kaçan kadınların evli veya bekar olduğuna, kaçmalarının sebebine ve amacına ve nereye gitmek için kaçtıklarına ilişkin değerlendirmelerde bulunmalıdır. Eğer kadın ailesinden gördüğü istismardan kaçıp bir akrabasının evine, mahrem olan (nikâh düşmeyen bir yakınının) evine gitmişse veya otoritelerin yardımına sığınmışsa, bu durumda Şeriat hukuku bunu bir suç olarak kabul etmez. Ancak verilen talimata göre, evinde gördüğü kötü muameleden kaçmak için bile olsa, kadın yabancı birinin evine giderse kadının, Şeriat hukukunun suç kabul ettiği "evlilik dışı cinsel ilişki ve bununla ilgili diğer suçlardan" suçlanma ihtimali ortaya çıkar. UNAMA, *Henüz Yolun Başında: Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasanın Uygulanması*, Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50c72e0d2.html>, sf. 22. Yargıtay'ın çıkardığı kararlarının (Darice) 1 Ağustos 2010 tarihli bir nüshası da BMMYK tarafından kayıtlarda saklanmaktadır. Akrabasının evine gitmek veya adalet otoritelerine sığınmak üzere kaçan kadınların tutuklanmaması gerektiğini belirten talimat ilk etapta, ülkede sıklıkla görülen kız çocuklarının tutuklanmaması durumunun önüne geçilmesi açısından bir çözüm olarak görülse de talimatın esasında, kadınların hareket özgürlüğünü kısıtlayan geleneksel bir uygulamanın meşrulaştırılması amacına hizmet ettiği UNAMA tarafından ifade edilmiştir. *Ibid.*, sf. 22-23. "Evden kaçma" dosyalarının doğru bir şekilde incelenmesi üzerine daha sonra Savcılık tarafından talimatlar yayınlanmış ve, kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılabilmesi için, "evden kaçmanın" veya "zina (evlilik dışı cinsel ilişki) girişiminde bulunmanın" Afgan hukukunda suç sayılmaması sebebiyle kadınların bu durumlarda suçlanmaması yönünde tüm savcılık birimlerine talimatların iletilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aralık 2012'de Yargıtay, Savcılık'a bir yazı göndermiş ve yazıda aile içi şiddetten kaçmak ve adalet kurumlarının, adli yardım kuruluşlarının veya akrabalarının yardımına sığınmak için evden kaçmanın suç olmadığı ve yargılanmaması gerektiği ifade edilmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 38. Evden kaçan kadınların tutuklanmasının önüne yine de geçilememiştir; bkz. örneğin HRW, *Afganistan: 'Ahlak Suçlarından' Yargılanma Son Bulmalı*, 23 Haziran 2014, <https://www.hrw.org/news/2014/06/23/afghanistan-end-moral-crimes-prosecutions>. Koruma ve/veya adalete erişim talep eden kadınların kolluk kuvvetleri tarafından ayrımcılığa uğradığı düşünüldüğünde; hükümetten yardım talep etmenin, aile içi şiddetin veya zararlı geleneksel uygulamaların mağduru olan birçok kadın ve kız çocuğu için tehlikeli ve olanaksız bir seçenek olduğu daha önceden İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) tarafından belirtilmiştir. HRW, "Kaçmak Zorundaydım": (*"I Had to Run Away"*): *The Imprisonment of Women for 'Moral Crimes' in Afghanistan* (Afganistan'da 'Ahlak Suçlarından' Gözaltına Alınan Kadınlar), Mart 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f787d142.html>, sf. 5. İfade alınması için kadın polis memurlarının, avukatların ve savcılarının olmaması, ahlak suçu işlemekle suçlanan kadınların adalete erişmesi önündeki başka bir engeldir. Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Doğu Afganistan'da Kadın Avukatların Yokluğu*, 5 Nisan 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f82f00c2.html>.

⁴¹¹ 2 Ocak 2015 tarihli 39 sayılı Başkanlık kararının ardından, ahlak suçlarından gözaltında tutulan en az 144 kadın ve kız çocuğu serbest bırakılmıştır. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 27 Şubat 2015, A/69/801-S/2015/151, <http://www.refworld.org/docid/556585104.html>, para. 26. Mayıs 2015'te, kadına yönelik şiddet konusunda çalışan Özel Raportör "ahlak suçu" işlemekten gözaltına alınan kadınların sayısının 428 olduğunu (ki bu sayı Afganistan'da tutuklu olan tüm kadınların %58'ine denk gelmektedir) bildirmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Konulu Özel Raportör Raporu, Ek: Afganistan Misyonu*, 12 Mayıs 2015, A/HRC/29/27/Add.3, <http://www.refworld.org/docid/5583f8224.html>, para. 23.

gelebileceği için,⁴¹² bazı durumlarda yetkililerin bu tür fiillerle suçlanan kadınların gözüaltına alınmasını koruyucu bir tedbir olarak göstererek gerekçelendirdiği bildirilmektedir.⁴¹³

Başta zina ve evlilik dışı cinsel ilişki suçlamalarıyla karşılaşanlar olmak üzere yaygın adetlere, karşı gelecek şekilde davrandığı düşünülen erkekler de kötü muamele risk altında olabilir.⁴¹⁴

Taliban ve diğer HKU'ların etkili biçimde kontrol ettiği bölgelerde ahlak dışı davranmakla suçlanan kadın ve erkekler bu HKU'lara paralel yargı yapıları tarafından yargılanma ve kırbaçlanma ve ölüm gibi sert cezalara çarptırılma riski altındadır.⁴¹⁵

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, BMMYK, sosyal normlara aykırı davrandığı düşünülen kişilerin, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, din, kendilerine atfedilen siyasi görüşleri, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir.

9. Özellikle Zihinsel Engelli Olanlar Dahil Olmak Üzere Engelli Bireyler ve Ruh Sağlığı Bozukluklarından Muzdarip Bireyler

Özellikle zihinsel engelli olanlar başta olmak üzere engelli bireyler ve ruh sağlığı bozukluklarından muzdarip bireylere kendi aileleri de dâhil olmak üzere toplumdaki diğer kişiler tarafından kötü muamele edildiği bildirilmektedir. Bu kötü muamenin gerekçesi olarak bu bireylerin hastalıkları ve engellilik durumlarının bizzat bu kişiler veya ebeveynleri tarafından işlenen günahların bedeli olduğu inancı gösterilmektedir.⁴¹⁶

- ⁴¹² Ayrıca bkz. örneğin Radio Free Europe, *Virginity Or Death For Afghan Brides* (Afganistan'da Evlendirilen Gelinler Ya Bakire Olacak Ya Da Ölecek) , 6 Aralık 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-virgin-brides-punishment/27409971.html>; New York Times, *In Spite of the Law, Afghan 'Honor Killings' of Women Continue* (Afganistan'da Hukukun Varlığına Rağmen Kadınlar Hala 'Namus Cinayetlerine' Kurban Gidiyor), 3 Mayıs 2014, <http://www.nytimes.com/2014/05/04/world/asia/in-spite-of-the-law-afghan-honor-killings-of-women-continue.html>; New York Times, *In Afghanistan, Women Betrayed* (Afganistan'da Kadınlara İhanet) , 10 Aralık 2013, <http://www.nytimes.com/2013/12/11/opinion/in-afghanistan-women-betrayed.html>. Afganistan'da işlenen "namus cinayetlerinin" görülme sıklığına ilişkin daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.7.
- ⁴¹³ ABD Dışişleri Bakanlığı, İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. 2014 yılında, evlendirilmekten kaçan bir kadın zarar görmeyeceğine dair sözler verilmesine rağmen evine döndükten sonra ailesi tarafından öldürülmüştür. İbid. Hapishaneden çıkan kadınların çoğunun, ya aileleri onları kabul etmediği için ya da kadınların kendileri, evlerine döndükten sonra şiddet görmekten ve/veya zorla evlendirilmekten korktukları için evlerine gidememektedir. BM Genel Kurulu (İnsan Hakları Konseyi), *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve İnsan Hakları Alanında Teknik Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, A/HRC/19/47, 18 Ocak 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f391a772.html>, para. 45; ayrıca bkz. New York Times, *A Thin Line of Defense Against 'Honor Killings'* ('Namus Cinayetlerine Karşı Savunmada İnce Hat') , 2 Mart 2015, <http://www.nytimes.com/2015/03/03/world/asia/afghanistan-a-thin-line-of-defense-against-honor-killings.html>.
- ⁴¹⁴ Örneğin Ekim 2015'te Gur vilayetine Ghalmin köyünde, evlenmeden cinsel birlikten yaşamaktan suçlanan bir adam kaçırılmış, nişanlısı da taşlanarak öldürülmüştür; Eylül 2015'te de yine aynı şekilde suçlanan bir çiftin 100'er kez kaçırıldığı bildirilmiştir. Al Jazeera, *Afghan Woman stoned to death for 'adultery'* ('Zina' ile Suçlanan Afgan Kadın Taşlanarak Öldürüldü) , 4 Kasım 2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/afghan-woman-stoned-death-adultery-151104040814183.html>. Bu cezalandırma yöntemlerinin İslam hukukuna uygun olduğunu belirten vilayet Valisinin bu yöntemleri savunduğu bildirilmiştir. Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Afganistan'ın Gur Vilayetinde Dar Yetkili Mahkemeler Vahşeti Göz Ardı Etti*, 20 Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/565f6aca3965.html>. Aileleri birlikliklerini onaylamadığı için kaçan, kızın ailesinden ölüm tehditleri alan Zakia ve Muhammed Ali isimli genç bir çiftin hikayesine New York Times gazetesi yer vermiştir. Daha sonra Muhammed Ali, insan kaçırılmaktan suçlanarak tutuklanmıştır. Bkz. New York Times, *For Afghan Lovers, Joy Is Brief, Ending in Arrest* (Afganistanlı Sevgililerin Kısa Süren Mutluluğu Tutuklanmayla Son Buldu), 7 Haziran 2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/08/world/asia/for-afghan-lovers-joy-is-brief-ending-in-arrest.html>; *2 Star-Crossed Afghans Cling to Love, Even at Risk of Death* (Afganistanlı Talihsiz Sevgililer Aşkları Uğruna Ölümü Gözü Alıyor) , 9 Mart 2014, <http://www.nytimes.com/2014/03/10/world/asia/2-star-crossed-afghans-cling-to-love-even-at-risk-of-death.html>; *Afghan Newlyweds, Facing Threats, Find Brief Respite in Mountains* Afganistan'da Yeni Evlenen Bir Çift Tehditlerden Kaçarak Soluğu Dağlarda Aldı , 21 Nisan 2014, <http://www.nytimes.com/2014/04/22/world/asia/afghan-couple-find-idyllic-hide-out-in-mountains-but-not-for-long.html>.
- ⁴¹⁵ UNAMA, Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf 14, 50; Radio Free Europe / Radio Liberty, *Virginity or Death for Afghan Brides* (Afganistan'da Evlendirilen Gelinler Ya Bakire Olacak Ya Da Ölecek) , 6 Aralık 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-virgin-brides-punishment/27409971.html>; Al Jazeera, *Afghan Woman Stoned to Death for 'Adultery'* ('Zina' ile Suçlanan Afgan Kadın Taşlanarak Öldürüldü) , 4 Kasım 2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/afghan-woman-stoned-death-adultery-151104040814183.html>; Ahlak dışı davranışlar sergilemekten suçlanan kadınların Taliban tarafından halka açık bir şekilde infaz edilmesi hakkında daha fazla bilgi edinmek için Kısım III.A.7'de ele alınan namus cinayetleri konusuna bakınız.
- ⁴¹⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda, "engelli bireylerin, hem toplumun hem de kendi ailelerinin kötü muamelelerine maruz kaldığı; bu bireylerin kendilerinin veya ailelerinin "Tanrı'ya karşı suç işlemiş olmaları" sebebiyle engelli oldukları yönünde bir algının mevcut olduğu" bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Dünya Engelliler Kuruluşu raporunda şunları ifade etmiştir: "Afganistan'da ruh sağlığı bozukluklarının çok fazla duyulmuyor olması toplumda ruh sağlığı bozuklukları olan kişilere karşı olumsuz bir algının mevcut olmasından ve bu kişilerin toplum tarafından lekelenmesinden kaynaklanmaktadır. Ruh sağlığı bozuklukları genellikle işlenen bir günahın cezası olarak görülmekte olup ruh sağlığı bozukluğu olan bireylere karşı bu yönde bir lekeleme yapılır. Ailelerin çoğu ailenin adını kötüye çıkarmaması ve diğer çocuklarını evlendirmelerine mani olmaması için, ruh sağlığı bozuklukları olan yakınlarını saklamaktadır. Bu yüzden ruh sağlığı bozuklukları bireyler insanlar onları görmesin diye saklanır ve zaten toplumdan dışlanmış durumda olan engelli nüfusun içerisinde görünmez olarak kalırlar." Dünya Engelliler Kuruluşu, *Afganistan'da Engelli Bireylere Azınlık Gözüyle Bakılması*, Şubat 2005, http://www.disabilityworld.org/12-02_05/il/afghanistan.shtml. UNICEF raporunda şu ifadeler yer vermiştir: "Engelli çocuklar da hem toplum hem de yönetim tarafından ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu da bu çocukların potansiyellerini gerçekleştirememelerine sebep olmaktadır. Uygun sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerinin olmaması ve engellilik hakları hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları engelli çocukların yaşamlarını sürdürmelerinin ve kendilerini geliştirmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Mevcut yapılar bu bireylerin ihtiyaçlarının yalnızca bir kısmını karşılamakta olup daha çok kent merkezlerinde bulunmaktadır. Sonuç olarak da engelli çocukların birçoğu evlerinde annelerinin bakımı altında hapis hayatı yaşamaktadır, ki çocuklarının ihtiyaçlarını

BMMYK özellikle zihinsel engelli olanlar dâhil olmak üzere engelli bireyler ve ruh sağlığı bozukluklarından muzdarip bireylerin, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir.

10. Belli Profillere Sahip veya Belirli Durumlardaki Çocuklar⁴¹⁷

Çocuklar bu kılavuz ilkelerde yer alan diğer risk profillerine uygun profile sahip olabilir.⁴¹⁸ Fakat çocuklar küçük yaşta asker olarak temin, çocuk ticareti, çocuk kaçırma, borçlandırarak veya tehlikeli çocuk işçiliği, zorla ve/veya küçük yaşta evlilik, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi ve eğitimden sistematik olarak mahrum kalma gibi çocuklara özel zulüm biçimleri ile zulüm göre riski altında olabilir.⁴¹⁹

a) Borçlandırarak Çocuk Çalıştırma veya Çocuk İşçilerin Çalıştırıldığı Tehlikeli İşler

İş Kanununa göre 14 yaşından küçük çocukların tüm şartlar altında çalıştırılması yasaktır. 15 ila 18 yaş arasındaki çocuklar haftada 35 saate kadar "hafif işlerde" çalıştırılabilir, fakat bu çocuklar sağlığı tehdit edebilecek veya sakatlığa sebep olabilecek faaliyetlerde istihdam edilemez. Buna karşın, çocuk işçiliğinin yaygın olduğu bildirilmektedir.⁴²⁰ Afganistan'da çocuk işçiliğinin borç esareti ve diğer zorla çalıştırma biçimleri,⁴²¹ çocukların uyuşturucu ticareti gibi yasadışı faaliyetlerde çocukların kullanılması ve çocukların fuhuş amaçlı kullanılması⁴²²

karşılayabilmek için annelerinin de diğer yandan enerjileri tamamıyla tüketebilir. UNICEF, *Afganistan'da Çocuklar ve Kadınlar: 2014 Durum Analizi*, Kasım 2014, <http://www.unicef.org/afghanistan/SitAn - Long Report- small size .pdf>, sf. 34.

⁴¹⁷ Çocukların uluslararası koruma başvurularına ilişkin daha detaylı kılavuz ilkeler için, bkz. BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler Sayı 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Sığınma Talepleri*, 22 Aralık 2009, HCR/GIP/09/08, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>; ayrıca bkz. BM Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK), *Genel Yorum No. 6 (2005): Menşe Ülkeleri Dışındaki Refakatsiz ve Ailelerinden Ayrılmış Çocuklara Gösterilecek Muameleler*, 1 Eylül 2005, CRC/GC/2005/6, <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

⁴¹⁸ Konular özelinde bilgi edinmek için küçük yaşta ve zorla askere alınma bağlamında çocuk profilleri ve savaşmak için yaşı uygun erkek profilleri hakkında bkz. Kızım III.A.3; HKU'ları destekledikleri şüphelenilen siviller hakkında bkz. Kısım III.A.4; dini azınlık gruplarına mensup kişiler ve Şeriat hukukuna karşı geldiği düşünülen kişiler hakkında bkz. Kısım III.A.5; HKU'ların İslam ilkelerini, normlarını ve değerlerini yorumlama şekillerine aykırı davrandığı düşünülen kişiler hakkında bkz. Kısım III.A.6; kadınlar hakkında bkz. Kısım III.A.7; insan ticaretinden sağ kurtulan kişiler ve ticareti yapılması riski olan kişiler hakkında bkz. Kısım III.A.11; çeşitli cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine sahip bireyler hakkında bkz. Kısım III.A.12; etnik azınlık gruplarına mensup bireyler hakkında bkz. Kısım III.A.13; ve kan davalarına karışan kişiler hakkında da bkz. Kısım III.A.14.

⁴¹⁹ Afganistan'ın 1994 yılında kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca 2005 tarihli Çocuk Kanunu, çocukların korunmasına ilişkin uluslararası standartları kabul etmekte olup çocukların bakımının, rehberliğinin, korunmasının ve topluma kazandırılmaları için çocuklara fırsat tanınmasının çocuk hakları kapsamında yer aldığını vurgulamaktadır. Cezai ehliyeti 7 yaşından 12 yaşına çıkaran Yasa, çocukların gözetimine alınması yerine neler yapılabileceğine yönelik farklı seçenekler de sunmaktadır. Ancak, çocukların çıkarılmalarının korunması için geliştirilmiş olmasına rağmen, Yasanın cinsel istismar, suistimal mağduru veya zorla evlendirilen çocukların durumlarını gerektirdiği şekilde ele almadığı UNICEF tarafından belirtilmiştir. Bkz. UNICEF, *Afganistan'da Çocuklar ve Kadınlar: 2014 Durum Analizi*, Kasım 2014, <http://www.unicef.org/afghanistan/SitAn - Long Report- small size .pdf>, sf. 39. 2015 yılının ilk yarısında; özellikle de tecavüz, cinsel istismar, fiziksel istismar mağduru çocuklar, evlendirilen çocuklar, ebeveynlerinden ayrı çocuklar, ticareti yapılan çocuklar, kaçırılan çocuklar, yasaya karşı gelen çocuklar ve silahlı çatışmadan etkilenen çocuklar veya madde kullanımı ile ilgili olan çocuklar ile ilgili dosyalar başta olmak üzere, Çocuk Korumaya Yönelik Eylem Ağrı'na bildirilen çocuk koruma dosyalarının sayısı 4.824'tür. Çalışma, Sosyal Konular, Şehitler ve Engelliler Bakanlığı ile işbirliği içerisinde bu tür dosyalarla ilgilenen Çocuk Korumaya Yönelik Eylem Ağı, çocukların korunması için çalışan devlet kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerini bünyesinde barındırmaktadır. 2007 ile 2014 yılları arasında Çocuk Korumaya Yönelik Eylem Ağrı'na gelen çocuk koruma dosyalarının sayısı 18.304'tür. Bkz. UNICEF, *Afganistanlı Çocuklar Hakkında Duyuru*, 2015, <http://www.refworld.org/docid/566e68344.html>, sf. 55-56.

⁴²⁰ ABD Çalışma Bakanlığı, *Çocuk İşçiliğinin En Kötü Şekilleri Üzerine 2014 Yılı Bulguları - Afganistan*, 30 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/560e3e180.html>; UNICEF, *Afganistan'da Çocuklar ve Kadınlar: 2014 Durum Analizi*, Kasım 2014, <http://www.unicef.org/afghanistan/SitAn - Long Report- small size .pdf>, sf. 42. Çocukların çalışmayacağı tehlikeli meslekler bir liste hâlinde Çalışma, Sosyal Konular, Şehitler ve Engelliler Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Bakanlık bu listede dilenme ve çöp toplama, maden eritme ocaklarına, atık işleme tesislerine, büyük mezbahalara, tıbbi atıklarla ilgili işlere, ilaçlarla ilgili işlere, koruma hizmetleri ve savaşla ilgili işlere yer vermiştir. Ancak hükümetin kurumsal kapasitesinin yetersiz olması ve çocukların %10'undan azının resmî doğum belgesi olması sebebiyle Çalışma Yasasının zayıf kaldığı, yine belirtilen sebepler dolayısıyla otoritelerin yasayı uygulayamadığı bildirilmiştir. ABD Çalışma Bakanlığı, *ibid.*, ve ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Çocuk işçi olarak kullanılan çocukların sayısına ilişkin tahminler değişiklik göstermektedir. UNICEF'e göre 6 ile 17 yaşları arasındaki çocukların en az %25'inin bir şekilde çalıştığı tahmin edilmektedir. Los Angeles Times, *In Afghanistan, Childhood Is Often a Full-Time Job* (Afganistan'da Çocuk Olmak Tam Zamanlı İşçi Olmak Demek) *In Afghanistan, Childhood Is Often a Full-Time Job*, 19 Nisan 2014, <http://www.latimes.com/world/la-fg-afghanistan-child-workers-20140420-dto-htmlstory.html>. 2013 yılında ABIHK'nin yaptığı bir çalışmaya katılan çocukların %50'sinden fazlasının, ücretli olarak herhangi bir işte çalışma niyetlerinin olduğu tespit edilmiştir. ABIHK, *Çocukların Durumuna İlişkin Özet Rapor*, 14 Aralık 2013, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/2115>. 2010-2011 tarihli Afganistan Çok Göstergeli Kümelem Araştırması sonucunda 5-11 yaşları arasında olan çocukların %27'sinin, 12-14 yaşları arasında olan çocukların da %22'sinin çocuk işçiliği yaptığı tespit edilmiştir. Toplam çocuk işçiliği oranları 5-14 yaşları arasında olan kız çocuklarında %23, aynı yaş aralığındaki erkek çocuklarında da %28 olarak tespit edilmiştir. Afganistan Merkezi İstatistik Kuruluşu ve UNICEF, *2010-2011 tarihli Afganistan Çok Göstergeli Kümelem Araştırması*, Haziran 2012, sf. 127. Özellikle dul kadınların çocukları çocuk işçi olarak çalışmaktadır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 3.

⁴²¹ Borçlandırılarak çalıştırma uygulaması ile kadınlar, erkekler ve çocuklar borçlarını ödemek veya anlaşmazlıkların giderilmesi için çalışmaktadır. Borç nesilden nesile geçebilmekte, çocuklar büyüklüklerinin borçlarını ödemek için çalışmaya zorlanmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>.

⁴²² Sokak çocuklarının çoğunun hırsızlık ve uyuşturucu ticaretine karışıklarının ve güvenlik açısından zorluk çıkardıklarının İçişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından ifade edildiği bildirilmiştir. Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Afganistan'ın İşçi Çocukları*, 19 Ağustos 2015, Afgan Mültecilere Yardım Kuruluşu (ARR) Sayı 520,

gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri şeklinde tezahür ettiği bildirilmektedir. Ayrıca, çocukların sağlık, güvenlik ve ahlaklarını zedeleyebilecek tehlikeli işlerde çalıştırıldığı da söylenmektedir.⁴²³ Denetim için ayrılan kaynakların yetersiz olması ve ihlaller için verilen yaptırımların uygulanamaması şeklinde yansıyan zayıf kurumsal kapasitenin de İş Kanununun etkili biçimde uygulanmasının önünde ciddi bir engel teşkil ettiği bildirilmektedir.⁴²⁴ Buna ek olarak, yetkililerin İş Kanununun çocuklarla ilgili hükümlerini uygulama kapasitesinin çocukların sadece yüzde 10'undan azının resmî doğum kaydına sahip olmasından dolayı daha da sınırlandığı öne sürülmektedir.

Devletin hizmetlerine çok az erişen veya hiç erişemeyen sokak çocukları, Afganistan'daki en hassas ve korumasız gruplar arasındadır. Yoksulluk ve gıda kıtlığının ailelerin çocuklarını yemek ve para dilenmek için sokaklara göndermelerinin arkasındaki temel sebeplerden olduğu da bildirilmektedir.⁴²⁵

b) Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Dâhil Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Şiddet⁴²⁶

Çocuk istismarının bildirilen vaka sayısının arttığı dikkate alınırsa yaygın bir şekilde devam ettiği görülmektedir.⁴²⁷ Yaygın istismar türleri arasında fiziksel şiddet, cinsel istismar, terk etme ve genel ihmal yer almaktadır.⁴²⁸ Çocuklara karşı aile içi şiddetin de disiplin adı altında meydana geldiği bildirilmektedir.⁴²⁹ Çocukların cinsel istismarının da yaygın olduğu belirtilmektedir.⁴³⁰ Başta kız çocukları olmak üzere cinsel istismar mağduru çoğu çocuğun aile üyeleri tarafından istismar edildiği bildirilse bile,⁴³¹ kız ve erkek çocukların hükümet yanlısı kuvvetler,⁴³² HKU'lar ve toplumdaki sıradan vatandaşlar tarafından cinsel şiddetle karşılaşma riski altında olduğu bildirilmiştir.⁴³³ Küçük yaşta erkek çocuklar "bacha bazi" (beçe bazi) riski altında yaşamaya devam etmektedir. Bu uygulamaya göre erkek çocuklar nüfuzlu kişiler tarafından kadın kıyafetleri giydirilerek

<http://go.iwpr.net/1hMbXGQ>. Çocukların uyuşturucu ticareti ve çocuk fuhuşu da dâhil olmak üzere yasadışı faaliyetlerde kullanılmasına ilişkin daha detaylı bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.11.

⁴²³ Örneğin çocuk işçiliğinin görüldüğü sektörlerden bazılarında çocukların kara mayınları tehlikesi altında çalışmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Afganistan'da çocukların ayrıca tuğla ocaklarında çalıştıkları, bu ocaklarda sağlıklarının ciddi şekilde tehlike altında olduğu bildirilmiştir. UNICEF ve Uluslararası Çalışma Örgütü, Tuğladan Engelleri Yıkalım: Afganistan'da Tuğla Ocaklarında Çalışan İşçi Çocukları Bekleyen Güvenlik Tehlikeleri, 2015, http://www.ilo.org/ipcc/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_25295/lang--en/index.htm.

⁴²⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABD Çalışma Bakanlığı, *Çocuk İşçiliğinin En Kötü Şekilleri Üzerine 2014 Yılı Bulguları - Afganistan*, 30 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/560e3e180.html>.

⁴²⁵ Sokak çocuklarının sayısı tam olarak güvenilir verilerle belirlenemese de Çalışma, Sosyal Konular, Şehitler ve Engelliler Bakanlığı'nın tahminlerine göre Afganistan'da yaklaşık altı milyon çocuk sokaklarda yaşamaktadır. Ancak Ulusal Nüfus Sayımı Müdürlüğü yeni bir sayım yapmamıştır. Ayrıca bazı çocukların çeteler tarafından dilenci olarak çalıştırıldığı bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Kabil'in sokaklarında çalışan çocukların tahmini toplam sayısı 50.000 ile 60.000 arasındadır. Kriz Ülkelerinin Kapasitelerinin Değerlendirilmesi Projesi (ACAPS), *Afganistan: Çatışma ve Yerinden Edilme*, 10 Ekim 2012, http://www.acaps.org/resourcescat/download/afghanistan_conflict_and_displacement. Özellikle de satıcı olarak çalıştırılan sokak çocukları, intihar saldırılarından etkilenebilir; örneğin bkz. <http://www.skateistan.org/blog/tragic-loss>.

⁴²⁶ Zararlı geleneksel uygulamalara ve cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan kız çocuklarının durumu hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.7.

⁴²⁷ ABİHK, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu 1393*, 11 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/5694bc384.html>, sf. 5-35-36. Çocuklara yönelik cinsel şiddet olaylarının genellikle eksik bildirildiği UNICEF tarafından ifade edilmiştir. Bkz. UNICEF, *Afganistanlı Çocuklar Hakkında Duyuru*, 2015, <http://www.refworld.org/docid/566e68344.html>, sf. 55.

⁴²⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁴²⁹ 2010-2011 tarihli Afganistan Çok Göstergeli Kümelem Araştırması sonucunda 2-14 yaşları arasındaki çocukların %74'ünün anneleri/bakıcıları veya hane içinden kişiler tarafından psikolojik veya fiziksel olarak cezalandırılırken çocukların %38'inin de ciddi fiziksel cezalara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Afganistan Merkezi İstatistik Kuruluşu ve UNICEF, 2010-2011 tarihli Afganistan Çok Göstergeli Kümelem Araştırması, Haziran 2012, sf. 129-131. Ev haricinde ayrıca okullarda, bakım merkezlerinde ve diğer kamu kuruluşlarında verilen kurumsal cezaların yasalara rağmen yaygın bir şekilde görüldüğü ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁴³⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. 2012 yılında, Komisyon'un kayıt altına aldığı cinsel istismar olaylarının %80'inde mağdurların, 18 yaşından küçük genç kız çocukları olduğu ABİHK tarafından bildirilmiştir. Inter Press Service, *Violence Against Women on the Rise* (Kadına Yönelik Şiddet Artışta), 5 Ekim 2012, <http://www.ipsnews.net/2012/12/violence-against-afghan-women-on-the-rise/>.

⁴³¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁴³² 2014 yılında dört çocuğun AYP mensupları tarafından, bir çocuğun da Hükümet yanlısı silahlı grup üyesi bir şahıs tarafından cinsel şiddete uğradığı UNAMA raporunda geçmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 18; New York Times, *U.S. Soldiers Told to Ignore Sexual Abuse of Boys by Afghan Allies* (Amerikan Askerlere Afgan Müttefiklerden 'Erkek Çocukların Cinsel İstismarına Göz Yumun' Çağrısı), 20 Eylül 2015, <http://nyti.ms/1V3hPb4>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ulusal güvenlikle ilgili suçlardan gözaltında tutulan erkek çocukları, tutuklandıktan andan itibaren gözaltında tutuldukları süre boyunca AUGG tarafından cinsel şiddete veya AUGG'nin cinsel şiddet tehditlerine maruz kaldıklarını bildirilmişlerdir ve bu bilgi de BM Genel Sekreteri raporunda paylaşılmıştır. BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 37.

⁴³³ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 15 Mayıs 2014, A/68/878-S/2014/339, <http://www.refworld.org/docid/53b3b7654.html>, para. 23, 26.

erkeklerden oluşan bir seyirci topluluğu önünde dans etmeye zorlanmaktadır.⁴³⁴ Bu uygulamanın arttığı bildirilmektedir.⁴³⁵

Çocuklara yönelik cinsel istismarın cezasız kaldığı durumların da problem teşkil etmeye devam ettiği bildirilmektedir: İstismarda bulunan çoğu kişi tutuklanmamakta ve çocuklara tecavüz eden ve cezasız kalan güvenlik görevlileri ve polis memurları olduğu bildirilmektedir.⁴³⁶ Suçun faillerinden ziyade “ahlak suçları” yüzünden kovuşturma geçiren bazı çocuklar istismar yaşam, cinsel istismara uğradıklarını ihbar ettikleri zaman da, bu çocukların ailelerinin şerefine leke getirdiği ve cezalandırılmaları gerektiği düşünülmektedir.⁴³⁷ Bazı çocukların akrabaları olan gerçek fail yerine aile vekili olarak hapse atıldığı da bildirilmektedir.⁴³⁸

c) Eğitime Erişimin Sistemik Olarak Engellenmesi

Çocukların eğitime erişim konusunda önemli engellerle karşılaştığı bildirilmektedir. Okula devam konusunda verilen resmî devlet istatistiklerininülkede okula giden çocukların sayısını önemli ölçüde, olduğundan daha fazla gösterdiğine ilişkin endişeler dile getirilirken,⁴³⁹ bu endişeler sunulan eğitimin kalitesiyle ilgili istatistikler için de geçerli olmuştur.⁴⁴⁰ Kız çocuklarının okula devamı erkek çocuklara göre çok büyük oranda daha düşüktür.⁴⁴¹ Güvenliğe yönelik tehlikelerin üst düzeyde olması da eğitime erişimi engelleyen önemli bir faktördür.⁴⁴² Hem

- ⁴³⁴ ABİHK, *Afganistan'da Bacha Bazinin Sebepleri ve Sonuçları*, Ağustos 2014, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/3324>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Söz konusu durum utanç kaynağı olarak görüldüğü için durumdaki etkilenen erkek çocukların sayısının güvenilir verilerle doğrulanmasının zor olduğu ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda ifade edilmiştir. Bu uygulamanın mağdurlarından bazılarının ceza gerektiren suçlamaları çocuk rehabilitasyon merkezlerine gönderildiği ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda ifade edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>. ABD Dışişleri Bakanlığı, raporunda çocukların kendi aileleri tarafından fuhuş faaliyetleri için satılabilirdiklerini belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>. UNICEF'e göre erkek çocuklarının cinsel istismara uğrama veya zorla çalıştırılma riskleri, kız çocuklarınınkine kıyasla daha yüksektir. UNICEF, *Afganistanlı Çocuklar Hakkında Duyuru*, 2015, <http://www.refworld.org/docid/566e68344.html>, sf. 16, 69. Erkek çocuklarının, hükümet yanlısı silahlı gruplar tarafından bacha bazı için kullanıldığı çok sayıda olay UNAMA'ya bildirilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 76. Bacha bazı uygulamasının mağduru olma riski erkek çocuklarının ülkeden kaçmalarına sebep olabilmektedir. Bkz. BMMYK, *Çocukların Refakatsiz Yolculuğa Çıkılmalarındaki Sebep Ne?*, Aralık 2014, PDES/2014/03, <http://www.refworld.org/docid/54994d984.html>, sf. 13.
- ⁴³⁵ Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Afgan Halkı "Dansçı Erkek Çocukların" İstismarını Kınıyor*, 17 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/55fbc237e.html>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ayrıca bkz. Kısım III.A.11.
- ⁴³⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; New York Times, *U.S. Soldiers Told to Ignore Sexual Abuse of Boys by Afghan Allies* (Amerikan Askerlere Afgan Çocukların Cinsel İstismarına Göz Yumun' Çağırısı), 20 Eylül 2015, <http://nyti.ms/1V3hPb4>; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, sf. 17-18. Mart 2015'te Lagman vilayetinde bir yerel polis memuru, yedi yaşında bir erkek çocuğunu cinsel olarak istismar etmekten ve çocuğa tecavüz girişiminden 10 yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 32. ABD Dışişleri Bakanlığı, raporunda "Kolluk kuvvetleri mensuplarının, savcılarının ve hakimlerinin bazıları ceza vermemeleri karşılığında, bacha bazı suçunu işleyenlerden rüşvet kabul etmekte veya bu suçun failleri ile olan yakınlıkları sebebiyle suçlulara ceza vermemektedir" ifadeleri yer almaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>.
- ⁴³⁷ Örneğin İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), iki yetişkin erkekle parkta cinsel ilişkiye girmekten suçlanan 13 yaşında bir erkek çocuğun "ahlak suçu işlemekten" hüküm giydirildiğini bildirmiştir. Çocuk, bir yıl çocuk gözaltında tutulmak üzere cezalandırılmıştır. HRW, *Afganistan: 'Ahlak Suçlarından' Yargılanma Son Bulmalı*, 10 Şubat 2013, <http://www.refworld.org/docid/511a0ac941e.html>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.
- ⁴³⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.
- ⁴³⁹ NPR, *Afghan Schools: Is The Success Story Exaggerated?* (Afganistan'daki Okullar: Başarı Hikayesi Abartılıyor Mu?), 18 Haziran 2014, <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2015/06/18/415353782/afghan-schools-is-the-success-story-exaggerated>; BuzzFeed, *Ghost Students, Ghost Teachers, Ghost Schools* (Hayalet Öğrenciler, Hayalet Öğretmenler, Hayalet Okullar), 9 Temmuz 2015, <http://www.buzzfeed.com/azmatkhan/the-big-lie-that-helped-justify-americas-war-in-afghanistan>.
- ⁴⁴⁰ Örneğin, bkz. Afgan Analistleri Ağı (AAA), *Too Few, Badly Paid And Unmotivated: The Teacher Crisis and the Quality of Education in Afghanistan* (Aşırı Düşük Ücretlerle Çalışan İsteksiz Öğretmenler: Afganistan'da Öğretmen Krizi ve Eğitim Kalitesi), 22 Ağustos 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/too-few-badly-paid-and-unmotivated-the-teacher-crisis-and-the-quality-of-education-in-afghanistan-2/>.
- ⁴⁴¹ Eğitim Bakanlığı'nın istatistiklerine göre toplam sayısı 9.1 milyon olan öğrencilerden 3.5 milyonu (%39'u) kız öğrencilerden oluşmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ayrıca bkz. UNICEF, *Çocukların Hayatlarını İyileştirmek Demek Geleceği Değiştirmek Demek*, Eylül 2014, <http://generation25.org/wp-content/uploads/2014/09/Improving-Children-s-Lives-Transforming-the-Future.pdf>, sf. 50. UNESCO'ya göre ilkokullarda okuyan her 100 erkek çocuğa karşılık 71 kız çocuğu düşmekte olup ilköğretimde cinsiyet eşitsizliğinin dünyada en fazla görüldüğü ülke Afganistan'dır. UNESCO, *Herkes İçin Eğitim Küresel İzleme Raporu (HIEKGR) 2013/4 Öğretim ve Öğrenim: Afganistan'da Eğitim Alanında Kaliteye Ulaşmak: Bilgi Kağıdı*, 2014, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/GMR/pdf/Afghanistan_Factsheet.pdf. UNICEF'e göre ilkokul çağındaki çocukların %42.7'si (4.2 milyon çocuk) okula gitmemektedir. Yine bu yaş grubundaki çocuklarda okula gitmeyen kız çocukların sayısı okula gitmeyen erkek çocukların sayısından %50 daha fazladır. UNICEF, *Güney Asya'da Tüm Kız ve Erkek Çocuklar Eğitime Erişmeli*, Ağustos 2015, http://www.unicef.org/education/files/EducateAllGirlsandBoys-UNICEF_ROSA.pdf.
- ⁴⁴² 2015 yılında eğitimi ve eğitim çalışanlarını etkileyen 132 çatışma kaynaklı olayın yaşandığı; bu olayların 2014 yılının aynı dönemine göre %86'lık bir artış, 2013 yılına göre de %110'luk bir artış gösterdiği UNAMA ve UNICEF tarafından bildirilmiştir. Olayların eğitimin devamlılığına, eğitime erişime ve eğitim kalitesine önemli etkilerinde bulunduğu; 369'dan fazla okulun kısmen veya tamamen kapatıldığı; 65.057 erkek ve 73.991 kız öğrenci olmak üzere toplamda en az 139.048 öğrencinin ve 600 öğretmenin olaylardan etkilendiği bildirilmiştir. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Başlıca Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 6. Temmuz 2015'te Helmand vilayetinde güvenlik sebebiyle yüz okul kapatılmıştır. Tolo News, Helmand'de Güvenlik Tehditleri Sebebiyle Yüzden Fazla Okul

HKU'lar hem de hükümet yanlısı kuvvetler tarafından askeri amaçlarla okulların kullanıldığının bildirilmesi daha da derin endişelere sebep olmaktadır.⁴⁴³

Ayrıca, HKU'ların okullar, öğretmenler ve öğrencilere⁴⁴⁴ karşı özellikle de kızların eğitimine karşı tepki olarak doğrudan saldırılar düzenlemeye devam ettiği de bildirilmektedir.⁴⁴⁵ Bildirilen saldırıların çoğunun Taliban'a atfedilmesine rağmen, IŞİD'le bağlantılı grupların da zorla okulları kapattığı ve öğretmenleri korkutup tehdit ettiği anlatılmaktadır.⁴⁴⁶ Özellikle de kızların eğitimine yönelik diğer engeller arasında yoksulluk, erken yaşta ve zorla

Kapatıldı (Security Threats Cause over 100 Helmand Schools to Close), 24 Temmuz 2015, <http://www.toloneews.com/en/afghanistan/20585-security-threats-cause-over-100-helmand-schools-to-close>. Eylül 2015'te Nangarhar vilayetinde 58 okul ya IŞİD'e bağlı silahlı gruplar tarafından kapatılmış ya da bu gruplardan kaynaklanan güvenlik tehditleri sebebiyle kapatılmak zorunda kalmıştır. Sonuç olarak da 300.000 çocuğun eğitime erişim hakları ellerinden alınmıştır. Khaama Press, Nangarhar'da IŞİD Yüzünden 300.000 Çocuğu Bekleyen Eğitimden Yoksun Bir Gelecek (300,000 Children Face Uneducated Future Because of Daesh in Nangarhar), 20 Eylül 2015, <http://www.khaama.com/300000-school-children-face-uneducated-future-because-of-daesh-in-nangarhar-3925>. Kunduz'un kuşatma altında olduğu dönemde 497 tane okulun kapatılması 330.000 öğrenciyi etkilemiş olup; dahası dört tane okul Taliban tarafından, bir tanesi de AUGG tarafından askeri amaçlarla kullanılmıştır. BM Genel Kurulu, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri*, 10 Aralık 2015, A/70/601-S/2015/942, <http://www.refworld.org/docid/5672ac7c4.html>, para. 34. 2015 yılının sonunda Helmand vilayetinde 150 okul kapatılmış, 100.000 çocuğun eğitime erişim hakları ellerinden alınmıştır. IRIN, Kapatılan Okullar Taliban'ın Asker Temini Çabalarına Yaradı, 16 Aralık 2015, <http://www.refworld.org/docid/569412eb6d2b.html>. ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda, Eğitim Bakanlığında bir temsilcinin Mayıs 2014'te güvenliğini olmadığı bölgelerde eğitime erişim hakları ellerinden alınan çocukların sayısının tahmini olarak yaklaşık 150.000 olduğunu ifade ettiği geçmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. BM Genel Sekreteri raporunda, 2014 yılı boyunca güvenlik sebepleriyle kapalı kalan okulların sayısının en az 469 olduğunu ifade etmektedir. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/558284aa4.html>, para. 33.

⁴⁴³ Askeri amaçlar için kullanılan okulların sayısı 2013 yılında 10, 2014 yılında ise 12 iken 2015 yılında bu sayının 35 olduğu ve bu okulların toplam 1.311 gün boyunca askeri amaçlar için kullanıldığı bildirilmiştir. Okulların birkaç günden birkaç aya kadar değişebilen süreler boyunca askeri amaçlar için kullanıldığı ve sonucunda 5.614'ü erkek, 3.291'i kız öğrenci olmak üzere en az 8.905 öğrencinin eğitime erişim haklarının ellerinden alındığı bildirilmiştir. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Başlıca Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 19. Ayrıca bkz. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 35. Çatışma durumlarında okulların askeri amaçlarla kullanılması, 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)(2) Maddesi uyarınca zulüm olarak kabul edilir. Bkz. BMMYK, Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilerin Uluslararası Korunmasına İlişkin Sonuç Özeti 13-14 Eylül 2012 tarihli Yüvarlak Masa Toplantısı, Cape Town, Güney Afrika, 20 Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>, para. 11; ve ayrıca bkz. BMMYK, *Uluslararası Korunmaya İlişkin Kılavuz İlkeler Sayı 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)(2) ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Sığınma Talepleri*, HCR/GIP/09/08, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>, para. 36.

⁴⁴⁴ BM Genel Sekreteri 2014 yılında okulları hedef alan 163 saldırı gerçekleştirildiğini doğrulamış, bunlardan 28'inde okullara EYP yerleştirildiği bilgisini paylaşmıştır. Saldırıların çoğu HKU'lar tarafından gerçekleştirilmiş olup bu saldırılarda okullar yakılmış, öğretmenler ve çalışanlar hedef alınmıştır. Eğitim binaları silahlı saldırıların hedefi olmuş, işgal edilmiş ve özellikle kız öğrencilerin okuduğu okullar başta olmak üzere okullara kapatılmaları için tehdit yağdırılmıştır. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 33. Ülkedeki çocuklar ve silahlı çatışma üzerine gözlem ve raporlama görev gücü, 2015 yılı içerisinde 1 Nisan ve 30 Haziran tarihleri arasında HKU'lar tarafından gerçekleştirildiği söylenen 52 saldırıdan 33'ünü doğrulamıştır. Bu saldırılarda eğitim binaları ve çalışanları hedef alınmış, okullar yakılmış, hedef alınan kişiler öldürülmüş ve kaçırılmıştır. Geçen üç aylık dönem içerisinde bildirilen 15 olaydan 3'ü doğrulanmıştır. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 1 Eylül 2015, A/70/359-S/2015/684, <http://www.refworld.org/docid/55f677871e.html>, para. 28. Taliban, BM Genel Sekreteri'nin Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu 2015 Raporu'nda çocukların haklarının ihlal edilmesine sebep olan çatışmanın tarafları arasında listelenmektedir. Bu ihaller kapsamında çocukların askere alınması ve asker olarak kullanılması, öldürülmesi ve sakat bırakılması ve okulları ve/veya hastaneleri hedef alan saldırıların düzenlenmesi yer almaktadır. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, sf. 48.

⁴⁴⁵ 2015 yılında kız çocukların eğitime erişim haklarını ellerinden alan 19 olayla HKU'ların doğrudan veya dolaylı olarak alakalarının olduğu UNAMA ve UNICEF tarafından bildirilmiştir. UNAMA, *Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Başlıca Eğilimler ve Olaylar*, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 8. Taliban, örneğin, öğrencilere tehdit notları içeren kağıtlar dağıtarak ve kadın öğretmenleri korkutarak özellikle kız çocukların eğitim haklarını hedef almaktadır. BM Genel Sekreteri, *Çocuklar ve Silahlı Çatışma: Genel Sekreter Raporu*, 5 Haziran 2015, A/69/926-S/2015/409, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>, para. 33. Temmuz 2014'te Taliban'ın, kız çocukların okula devam etmeleri hâlinde okulları yakacağı ve intihar saldırıları düzenleyeceği yönünde el ilanları dağıtarak tehdit etmesi üzerine Herat vilayetinin Şindend ilçesindeki hiçbir okulun kız öğrencileri kabul etmeyeceği, sonuç olarak da 40.000 kız çocuğunun eğitime alamayacağı Herat Eğitim Birimi Başkanı tarafından duyurulmuştur. Tolo News, *Insecurities in Shindand Result in Closing of Girls Schools* (Shindand'da Okullar Güvenlik Tehlikeleri Sebebiyle Kız Öğrencilere Kapıları Kapatıldı), 21 Temmuz 2014, <http://www.toloneews.com/en/afghanistan/15664-insecurities-in-shindand-result-in-closing-of-girls-schools>. Mart 2014'te AAA'da uzman olan Claudio Franco'nun sunuları ifade ettiği kaydedilmiştir: "[Özellikle Peştun bölgesinde] Taliban, kız çocukların eğitimlerine devam etmelerine engel olmak veya eğitimlerinin başlamadan bitmesine sebep olmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur ve bu girişimler büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bölge halkının, içselleştirilmiş, topluma yerleşmiş tutucu bakış açısı sebebiyle bu tür yaklaşımlarla genellikle bir sıkıntısı yoktur. [...] Sonuç olarak, okullarına gidip okullarından gelirken kız çocukların veya bu yaşa karşı gelen öğretmenlerin ve/veya yöneticilerin hedef alındığı saldırılar düzenlenmiştir." Al Jazeera, *Can Madrassas Help Developing Countries?* (Medreselerin Ülkelerin Kalkınmasında Katkısı Olabilir Mi?), 13 Mart 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/03/can-madrassas-help-developing-countries-20143613421527815.html>. Kunduz vilayeti gibi illenin bazı bölgelerinde, İslam'ın belli bir çerçeveye içerisinde öğretildiği dinî okullar olan özel medreselere giden kız çocukların sayısının arttığı bildirilmiştir. Al Jazeera, *The Girls of the Taliban* (Taliban'ın Kız Çocukları), 24 Aralık 2014, <http://www.aljazeera.com/programmes/specialseries/2014/12/girls-taliban-2014121716718177928.html>. 2015 yılında Ağustos sonu Eylül başında, Herat vilayetinde zehirli duman soluyan yüzlerce kız öğrenci gaz zehirlenmesinden hastaneye kaldırılmıştır. Olayı üstlenen olmamakla birlikte yetkililer, olayın kasıtlı bir şekilde gerçekleştirildiğinden şüphelenmiştir. CNN, *Hundreds of Girls Hospitalized due to Mysterious Gas at School* (Yüzlerce Kız Öğrenci Okulda Gizemli Bir Şekilde Gaz Zehirlenmesi Yaşadı), 4 Eylül 2015, <http://edition.cnn.com/2015/09/03/asia/afghanistan-gas-illnesses/>; BBC, *Hundreds of Girls Hospitalized due to Mysterious Gas at School* (Afganistan'ın Herat Vilayetinde Yaşanan 600 Kız Öğrencinin 'Zehirlendiği' Olay Soruşturma Sürecinde) *Afghanistan Probes 'Poisoning' of 600 Herat Schoolgirls*, 8 Eylül 2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-34186904>. Temmuz 2015'te Herat ilçesinde okula giderken yüzlerine asit fırlatılan üç genç kız çocuk saldırıya uğradı. Saldırganlar, çocuklara okula gittikleri için cezalandırıldıkları söyleyerek saldırıyı gerçekleştirdi. CNN, *ibid*.

⁴⁴⁶ 2015 yılında, IŞİD'e bağlı gruplarca gerçekleştirilen saldırının üçte birinin eğitim ve sağlık hizmetleri binalarını ve çalışanlarını hedef aldığı UNAMA tarafından ifade edilmiştir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 56. Doğu bölgesinde IŞİD'e bağlı grupların ortaya çıkmasının, eğitim çalışanlarının tehdit edildiği ve hedef alındığı olayların artış göstermesiyle doğrudan ilişkili olduğu bildirilmiştir. 2015 yılında buna benzer olayların IŞİD'e bağlı gruplardan kaynaklandığı, "öğretmenlerin maaşlarının haraca bağlanmış ve tüm vilayette 68 kadar okul zorla kapatılmış, en az 16.896'sı kız çocuk olmak üzere 48.751'den fazla öğrenci ve öğretmen olaylardan etkilenmiştir." UNAMA, *Eğitim ve Sağlık*

evlilik, aile desteğinin olmaması, kadın öğretmenlerin olmaması ve en yakın okulun çok uzakta olması gibi faktörler vardır.⁴⁴⁷

d) AUGG ve HKU'lar tarafından Gerçekleştirilen Kaçırımlar, Verilen Cezalar ve Yapılan Misillemeler

AUGG ve HKU'ların mağdurun aile üyelerine misilleme yapmak veya ailesini cezalandırmak gibi birçok sebeple çocukları kaçırdığı bildirilmektedir.⁴⁴⁸ Karşı tarafa yardım ettiği için suçlanan çocukların bu suçlama gerekçe gösterilerek kaçırıldığı, sonra da infaz edildiği, sakat bırakıldığı veya tecavüz edildiği de anlatılmaktadır.⁴⁴⁹

e) Özet

BMMYK aşağıdaki kategorilere uygun olan çocukların da, vakanın bireysel koşullarına bağlı olarak, uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir:

1. HKU'ların veya AUGG unsurlarının yaşı küçük çocukları asker olarak temin ettiği bölgelerde yaşayan çocuklar;⁴⁵⁰
2. Borçlandırma yoluyla veya tehlikeli şartlarda çocuk işçiliğinin uygulandığı sosyal ortamlarda bulunan çocuklar;
3. Çocuğa karşı şiddetin olduğu sosyal ortamlardan gelen çocuklar ve bu şiddeti yaşamış olan çocuklar veya yaşama riski altında bulunan çocuklar (cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet de dâhil olmak üzere);
4. Okul çağındaki çocuklar, özellikle de kız çocukları⁴⁵¹ ve
5. AUGG veya HKU'ların ebeveynlerine misillemeye yapmak istediği çocuklar ve AUGG ve HKU'lar tarafından suçlanan veya karşı tarafa yardım ettiği düşünülen çocuklar.

Bu çocuklar, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, belli bir sosyal gruba mensubiyet, din, (kendilerine atfedilen) siyasi görüş veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı içinde olabilir.

Eski çocuk askerler için uygulanabilecek mülteci statüsü haricinde tutmayla ilgili hususların incelenmesi de dâhil olmak üzere çocukların iltica taleplerini dikkatli değerlendirmek ve bunu çocukların iltica taleplerine ilişkin BMMYK Kılavuz İlkelerine uygun yapmak gerekir.⁴⁵²

11. İnsan Ticareti veya Borçlandırarak Çalıştırma Mağdurları ve İnsan Ticareti veya Borçlandırarak Çalıştırma Riskiyle Karşı Karşıya olan Kişiler

Afgan erkek, kadın ve çocukların zorla çalıştırma, cinsel sömürü amaçlı; kız çocuklarının zorla evlendirme amaçlı insan ticareti mağduru olduğu bildirilmektedir.⁴⁵³ İnsan ticareti mağduru olan Afganların, Afganistan içinde

Hizmetleri Risk Altında: Afganistan'da Çocukların Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişimini Etkileyen Başlıca Eğilimler ve Olaylar, 18 Nisan 2016, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/education_and_healthcare_at_risk.pdf, sf. 8. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu*, sf. 19.

⁴⁴⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>. Afganistan'da erken yaşta ve zorla evlendirme hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kısım III.A.7. Dünya Bankası 2014 verilerine göre öğretmenlerin %32'si kadın öğretmenlerden oluşmaktadır. Trading Economics, *İlköğretim - Afganistan'daki Öğretmenler (Kadın Öğretmen Yüzdesi)*, <http://www.tradingeconomics.com/afghanistan/primary-education-teachers-percent-female-wb-data.html>.

⁴⁴⁸ BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 40-42; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, sf. 20.

⁴⁴⁹ BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Afganistan'da Çocuklar ve Silahlı Çatışma Konulu Raporu*, 15 Mayıs 2015, S/2015/336, <http://www.refworld.org/docid/55965b254.html>, para. 40-42; BM İnsan Hakları Konseyi, *Afganistan'da İnsan Haklarının Durumu ve 2013 Yılında İnsan Hakları Alanında Teknik Destekten Elde Edilen Başarılar Üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu*, 10 Ocak 2014, A/HRC/25/41, <http://www.refworld.org/docid/52e109fa4.html>, para. 27.

⁴⁵⁰ Küçük yaşta asker olarak temini konusuna ilişkin daha detaylı bilgi için, bkz. Kısım III.A.3.

⁴⁵¹ Kılavuz ilkeler hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler Sayı 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Stınma Talepleri*, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>, paragraf 34-36; BMMYK, *Uluslararası Koruma Hakkında İlkeler Sayı 2: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinin 1(A)2 Maddesi ve/veya 1967 Protokolü Bağlamında "Belli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet"*, 7 Mayıs 2002, <http://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html>.

⁴⁵² BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Stınma Talepleri*, HCR/GIP/09/08, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>.

⁴⁵³ ABD Çalışma Bakanlığı, *Çocuk İşçiliğinin En Kötü Şekilleri Üzerine 2014 Yılı Bulguları - Afganistan*, 30 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/560e3e180.html>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Consulting, *Eski Usül Yeni Prangalar: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>; Hagar International, *Artık Unutulmasın: Afganistan'da Erkek Çocukların Ticareti*, Ekim 2013, <http://hagarinternational.org/international/files/20140403-ForGotten-No-More1.pdf>.

insan ticareti mağduru edildiği ve Orta Doğu, Avrupa ve Güney Asya'ya götürüldüğü bildirilmektedir,⁴⁵⁴ ancak, Afganistan sınırları içindeki insan ticaretinin sınır ötesi insan ticaretine göre daha yaygın olduğu da söylenmektedir.⁴⁵⁵ İnsan ticareti mağduru olan Afganların çoğunun çocuklar olduğu da bildirilmektedir. Çocuklar tarım, tuğla imalatı, madencilik, inşaat, halı dokumacılığı, ev içi hizmetler ve hizmet endüstrisi gibi ekonominin farklı sektörlerinde emek sömürüsü amacıyla insan ticareti mağduru edilebilmektedir. Ayrıca çocuklar uyuşturucu imalatı ve kaçakçılığı gibi yasadışı sektörlerde veya diğer suç faaliyetlerinde istismar edilebilmekte, zorla savaştırılmakta, diğer şiddet türlerine maruz kalmakta ve dilenmeye zorlanmaktadır. Çocuklar aynı zamanda cinsel sömürü ve zorla evlendirme amaçlı da insan ticareti mağduru olabilmektedir.⁴⁵⁶ Afgan kadınlar, kız çocukları ve erkek çocuklarının cinsel istismar amaçlı insan ticaretine özellikle hassas olduğu bildirilmektedir. Erkek çocuklar ise güçlü erkeklerin sosyal ve cinsel eğlence amaçlı küçük yaşta erkek çocukları kullandığı “bacha bazi” uygulamasında özellikle hassas durumdadır.⁴⁵⁷ Çocukların bazen mali kazanç elde etmek veya borcu sildirmek amaçlı aileleri tarafından satıldığı da bildirilmektedir.⁴⁵⁸ Afgan kadınlar ve erkeklerin yurtdışına da kaçırıldığı ve ev içi hizmetler, tarım ve inşaat sektörleri gibi sektörlerde zorla çalıştırma ve borç esaretine maruz kaldığı bildirilmektedir.⁴⁵⁹ Çocuklar da dâhil olmak üzere bazı Afgan ailelerin tuğla yapım fabrikaları gibi işyerlerinde borçlandırılarak çalıştırma döngüsüne sıkışıp kaldığı söylenmektedir.⁴⁶⁰

2008 yılında hükümet insan ticaretiyle mücadele kanununu çıkardı.⁴⁶¹ Kanunu uygulamak için orta düzeyde çaba sarf edilmesine rağmen, söylenenlere göre kolluk kuvvetleri ve yargı yetkilileri arasında insan ticaretine yönelik farkındalık ve anlayış eksikliği söz konusudur.⁴⁶² Ayrıca yolsuzluk ve faileri tutuklu olarak içeride tutma konusunda siyasi irade eksikliği olduğu da bildirilmektedir ve devlet memurlarının insan ticaretinde suç ortağı

⁴⁵⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Danışmanlık, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 32.

⁴⁵⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>. Samuel Hall Danışmanlık isimli şirketin 2013 yılında insan ticareti mağdurlarıyla gerçekleştirdiği bir anket sonucunda ankete katılan 80 kişiden 54'ünün, çoğu yaşadıkları vilayet içerisinde olmak üzere, ülke içinde ticaretinin yapıldığı tespit edilmiştir. Samuel Hall Danışmanlık, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 27. Afganistan'daki insan ticareti faaliyetlerinin %60'ının ülke içinde yapıldığı ABİHK tarafından bildirilmiştir. ABİHK, *Kadın ve Çocuk Ticaretinin Sebepleri ve Etkenleri Üzerine Yapılan Araştırmaya İlişkin Özet Rapor*, Temmuz 2011, <http://www.refworld.org/docid/4e1d57012.html>.

⁴⁵⁶ Samuel Hall Danışmanlık, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 32.

⁴⁵⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; ABİHK, *Afganistan'da Bacha Bazi'nin Sebepleri ve Sonuçları*, Ağustos 2014, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/3324>; Samuel Hall Consulting, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>; Hagar International, *Artık Unutulmasın: Afganistan'da Erkek Çocukların Ticareti*, Ekim 2013, <http://hagarinternational.org/international/files/20140403-Forgotten-No-More1.pdf>, sf. 40; Foreign Policy, *Bacha Bazi: An Afghan Tragedy* (Bacha Bazi: Bir Afganistan Trajedisi), 28 Ekim 2013, <http://foreignpolicy.com/2013/10/28/bacha-bazi-an-afghan-tragedy>.

⁴⁵⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Consulting, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 51. Mahsulleri telef olan afyon yetiştiricilerinin, uyuşturucu tacirlerine olan borçlarını ödemek için bazı durumlarda kız evlatlarını sattıkları bildirilmiştir. The Atlantic, *In Afghanistan, Fathers Barter Daughters to Settle Drug Debts* (Afganistan'da Babalar Uyuşturucu Borçları Karşılığında Kızlarını Satıyor), 31 Temmuz 2013, <http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/in-afghanistan-fathers-barter-daughters-to-settle-drug-debts/278217/>.

⁴⁵⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Consulting, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 49;

⁴⁶⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>. Bu işçilerin çoğunun, yetersiz çalışma koşulları sebebiyle yaralandığı ve sağlık sorunları yaşadığı bildirilmiştir. Bununla birlikte, eksik ödemelerin tamamlanması ve hastane masraflarının karşılanması için işverenin sonradan aldığı krediler/borçlar işverene daha büyük yük getirmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü, *Tuğladan Engelleri Yıkalım: Afganistan'da Tuğla Ocaklarında Çalışan İşçi Çocukları Bekleyen Güvenlik Tehlikeleri*, 13 Nisan 2015, <http://www.ilo.org/ipceinfo/product/download.do?type=document&id=25295>.

⁴⁶¹ Afganistan Anayasası Madde 49 uyarınca zorla çalıştırma yasaktır, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>. 14 Temmuz 2008'de İnsanların Kaçırılması ve İnsan Ticareti/İstismarı ile Mücadele Yasası Başkan Karzai tarafından onanıp Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bkz. ABİHK, *Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu Üzerine Rapor - IV*, Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b3b2df72.html>, sf. 47. Ceza Kanunu'nun 516. Maddesi'ne ek olarak Yasa, işçi ticaretine sekiz ile on beş yıl arasında hapis cezası verilmesini öngörmektedir. Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Konulu Yasa kadınların zorla alkonularak fuhuş yaptırılmasına azami 15 yıl hapis cezası verilmesini öngörür.

⁴⁶² 2008 yılı yasası kapsamında oluşturulan İnsanların Kaçırılması ve İnsan Ticareti/İstismarı ile Mücadele Yüksek Komisyonu Ocak 2012'de faaliyetlerine başlamıştır. Komisyon'un faaliyetleri ile suçluların cezalandırılması ve bu ticaret suçunun önlenmesi yönünde belli ölçüde iyileşme görüldüğü söylene de Komisyon'un, kararları ve direktifleri uygulama noktasında etkin olmadığı bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Danışmanlık, *Eski Usül Yeni Zincirler: Afganistan'da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 74; ABD Dışişleri Bakanlığı, *2012 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 19 Haziran 2012, <http://www.refworld.org/docid/4fe30cea3c.html>. İnsan Ticareti teriminin Daricesi'ndeki belirsizlik sebebiyle insan ticareti konusunda kavramsal bir karışıklık ortaya çıkmış ve yasanın etkinliği de bundan olumsuz etkilenmiştir. Samuel Hall Danışmanlık, *ibid.*, sf. 10. Afganistan Bağımsız Barolar Birliği'nden bir savunma avukatının Ocak 2014'te Kabil'de gerçekleştirilen İnsan Ticareti Konulu Ulusal Seminer sırasında edindiği gözlemler şu şekildedir: İnsan ticaretine ilişkin yasa doğru şekilde uygulanmamaktadır ve polis ve mahkemeler, insan ticaretinin kadın mağdurlarına gerektiği şekilde yardım etmemektedir. Avrupa Birliği Afganistan Polis Misyonu, *İnsan Ticareti Konulu Ulusal Seminer*, 23 Ocak 2014, <http://www.eupol-afg.eu/node/52>.

olarak yer aldığı da söylenmektedir.⁴⁶³ Ayrıca hükümetin insan ticareti mağduru olan kişileri tutukladığı, hapse attığı veya başka şekillerde cezalandırdığı ve bu kişileri fuhuş veya “ahlak suçları” yüzünden cezalandırdığı da bildirilmektedir”.⁴⁶⁴

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, BMMYK insan ticaretine veya borçlandırarak çalıştırma gibi durumlara yönelik hassasiyet yaratan belli sosyo-ekonomik koşullarda başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere insanların belli bir sosyal gruba mensubiyet veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak vakanın münferit koşullarına bağlı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir. Bu kişiler arasında yeniden insan ticareti mağduru olma veya borçlanarak çalışmaya yeniden maruz kalma açısından daha ciddi bir hassas durumla karşılaşabilecek insan ticareti veya borçlandırarak çalışma mağdurları da bulunur.⁴⁶⁵

12. Farklı Cinsel Yönelimleri ve/veya Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri olan Bireyler

Karşılıklı anlaşmaya dayalı aynı cinsten bireyler arası ilişkiler Afganistan’da yasa dışıdır ve Afgan Ceza Kanununa göre “uzun süreli hapis cezası” ile cezalandırılır.⁴⁶⁶ Şeriat kanununa göre aynı cinsten bireyler arası ilişkilere verilecek azami hüküm idam cezasıdır, fakat Taliban devrildikten sonra yargının aynı cinsten bireyler arası ilişkiler için hiç ölüm cezası hükmü vermediği bildirilmektedir.⁴⁶⁷

Eşcinsellikle ilgili sosyal tabular hâlâ güçlü olmaya devam etmektedir.⁴⁶⁸ Eşcinsel erkekler ve erkek çocukların ve eşcinsel olduğu düşünülenlerin yetkililer, aileleri ve toplumun diğer fertleri ve HKU’lar tarafından ayrımcılık ve şiddetle karşılaştığı bildirilmektedir.⁴⁶⁹ Polisin gerçek veya algıladıkları cinsel yönelimlerine dayalı olarak kişilere

- ⁴⁶³ ABİHK’ye göre baha bazı suçunun failleri, ceza almamak için rüşvet ödeyebilir veya otoritelerle olan yakın ilişkilerini kullanabilirler. Bazı durumlarda polislerin, adalet ve yargı birimlerinden yetkililerin baha bazı uygulamasına ortak olduğu bildirilmektedir. ABİHK, *Afganistan’da Baha Bazinin Sebepleri ve Sonuçları*, Ağustos 2014, <http://www.aihrc.org.af/home/research-reports/3324>, sf. 63-64. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Afghan Zariza, *Scourge of Human Trafficking and Modern-Day Slavery in Afghanistan* (İnsan Ticaretinin Yaraları ve Afganistan’da Modern Kölelik), 23 Kasım 2013, <http://www.afghanzariza.com/2014/11/23/scourge-of-human-trafficking-and-modern-day-slavery-in-afghanistan>.
- ⁴⁶⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, *2015 İnsan Ticareti Raporu - Afganistan*, 27 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55b73c1e31.html>; Samuel Hall Danışmanlık, *Eski Usul Yeni Zincirler: Afganistan’da Modern Kölelik*, 2013, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Afghanistan-CT-Report-2014.pdf>, sf. 64.
- ⁴⁶⁵ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 7: Mültecilerin Statüsüne Dair 1951 Sözleşmesinin ve/veya Sözleşmeye İlişkin 1967 Protokolünün IA(2) Maddesinin insan ticareti mağdurları ya da insan ticareti mağduru olma riski taşıyan kişilere uygulanması*, 7 Nisan 2006, HCR/GIP/06/07, <http://www.refworld.org/docid/443679fa4.html>.
- ⁴⁶⁶ Afganistan Ceza Kanunu’nun 427. Maddesi, 7 Ekim 1976. Ceza Kanunu’nun İngilizcesine buradan erişebilirsiniz: <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>. 2014 yılında Afganistan’da Düzenli Aralıklarla Yapılan Küresel Denetleme sırasında Norveç, “cinsel yönelime ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın engellenmesi ve aynı cinsiyetten yetişkinlerin kendi istekleriyle cinsel ilişkide bulunmasını suç kabul eden ceza kanunu hükümlerinin kaldırılması” yönünde öneride bulunmuştur; ancak bu öneri Afganistan tarafından kabul edilmemiştir. Bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Düzenli Aralıklarla Yapılan Küresel Denetlemeler İçin Çalışma Grubu Raporu: Afganistan*, 4 Nisan 2014, <http://www.refworld.org/docid/539064f14.html>; BM İnsan Hakları Konseyi, *Düzenli Aralıklarla Yapılan Küresel Denetlemeler İçin Çalışma Grubu Raporu: Afganistan Eki*, 16 Haziran 2014, <http://www.refworld.org/docid/5671934a4.html>. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Uluslararası Lezbiyenler, Geyler, Biseksüeller, Translar ve İnterseks Bireyler Derneği, *Devlet Destekli Homofobi - Aynı Cinsiyetten Yetişkinlerin Kendi Rızalarıyla Yaşadıkları Birliklikleri Yasaklayan Yasalar Üzerine Uluslararası Bir Araştırma*, Mayıs 2015, http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf, sf. 69; İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Kuruluşu, *Afganistan’daki LGBTI Bireylerin Hakları*, Kasım 2014, <http://www.sida.se/globalassets/sida/eng/partners/human-rights-based-approach/lgbt/rights-of-lgbt-persons-afghanistan.pdf>. Afgan toplumunun bazı kesimlerinde erkekler arasında sıklıkla cinsel ilişki yaşandığı da bildirilmektedir. Ancak bir erkeğin başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi ile başka bir erkeğe aşık olmasının farklı şeyler olduğu, işin içine aşk girdiğinde İslam inancına göre günah işlendiği ve Şeriat hukuku gereğince de bunun cezaı bir suç olduğu görüşünün erkekler arasında yaygın olduğu bildirilmektedir. Örneğin bkz. ABD’nin Afganistan’daki Halk Üzerine Araştırma Yapmak Üzere Gönderdiği Ekip, Peştun’da Cinsellik: Araştırmaya İlişkin Güncel Bilgi Notu ve Araştırma Bulguları (Tasnif dışı) 2009, <http://info.publicintelligence.net/HTT-PashtunSexuality.pdf>; Shivananda Khan, *Herkes Biliyor Ama Aslında Kimse Bilmiyor: Afganistan’da HIV ve Erkek Eşcinseller, Davranış Biçimleri ve Cinsel İstismar Konulu Mevcut Literatür Üzerine Çalışma Masasının İncelemesi* (Londra: Uluslararası Naz Vakfı), Eylül 2008, http://www.aidsdatahub.org/dmdocuments/Everybody_knows_but_nobody_knows_Afghan_Review.pdf.pdf, sf. 22, 29; ve Shivananda Khan, *Afganistan’da HIV Riski Altındaki Erkekler ve Cinsel İstismar Üzerine Hızlı Bir Değerlendirme* (Londra: Uluslararası Naz Vakfı), 30 Mart 2009, http://www.aidsdatahub.org/dmdocuments/Rapid_Assessment_of_Male_Vulnerabilities_to_HIV_and_Sexual_Exploitation_in_Afghanistan_2009.pdf.pdf, sf. 17, 63.
- ⁴⁶⁷ Uluslararası Lezbiyenler, Geyler, Biseksüelleri Translar ve İnterseks Bireyler Derneği, *Devlet Destekli Homofobi - Aynı Cinsiyetten Yetişkinlerin Kendi Rızalarıyla Yaşadıkları Birliklikleri Yasaklayan Yasalar Üzerine Uluslararası Bir Araştırma*, Mayıs 2015, http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf, sf. 69. Ayrıca bkz. UNICEF, *Afganistanlı Çocuklar Hakkında Duyuru*, 2015, <http://www.refworld.org/docid/566e68344.html>, sf. 36.
- ⁴⁶⁸ Afganistan’da 15 yaş ve üstü kişilerle yüz yüze ve telefon aracılığıyla Gallup tarafından 2009 ve 2013 yılları arasında yapılan görüşmelere katılanların %89’u, Afganistan’ın “lezbiyen ve geyler için yaşanacak yer olmadığını” belirtmiştir. Gallup, *Dünyada Her 10 Kişiden Yalnızca Neredeyse 3’ü Yaşadıkları Yeri Eşcinseller İçin Yaşanacak Yer Olarak Değerlendiriyor*, 27 Ağustos 2014, <http://www.gallup.com/poll/175520/nearly-worldwide-areas-good-gays.aspx>. Afganistan Hükümeti’nin BMAIDS’e sunduğu üçüncü AIDS’le Mücadele Küresel Raporu’na göre, Afganistan’daki erkek eşcinsellerin nüfusu hakkında çok az bilgi olup bu durum kısmen, bu erkek nüfusa karşı yapılan “karalama ve ayrımcılıktan” kaynaklanmaktadır. Afganistan İslam Cumhuriyeti Halk Sağlığı Bakanlığı - Ulusal AIDS Kontrol Programı (UAKP), *2014 Ülke İlerleme Raporu: Afganistan*, 31 Mart 2014, http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/AFG_narrative_report_2014.pdf, sf. 13. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.
- ⁴⁶⁹ İŞİD’e bağlı grup üyelerinin, eşcinsel olmakla suçladıkları genç bir erkek çocuğu infaz ettiği bildirilmiştir. Çocuğun, bir İŞİD kumandanının tecavüzüne uğradığı bildirilmiştir. Khaama Press, *ISIS Throw Teen Boy Off a Roof for Being Gay But Sparing His Alleged Rapist* (Eşcinsel Olmakla Suçladıkları Genç Erkek Çocuğu

taciz, şiddet ve gözetim uyguladığı bildirilmekte; ayrıca, polis memurlarının eşcinsel erkeklerin eşyalarını çaldığı ve onlara tecavüz ettiği de iddia edilmektedir.⁴⁷⁰ Farklı cinsel yönelimleri olan kişilerin haklarının korunmasına yönelik kuruluşların yer altında kaldığı bildirilmektedir.⁴⁷¹

Aynı cinsten bireyler arası ilişkilerle ilgili yaygın toplumsal tabular dikkate alındığında, Afganistan'da farklı cinsel yönelimleri olan bireylere yönelik muameleye ilişkin çok az bilgi vardır. Eşcinsel erkekler, lezbiyen ve biseksüel bireylerin durumuna ilişkin az miktardaki bilgi çoğu zaman belgelere aktarılmamıştır. Benzer şekilde, Afganistan'daki trans bireylerin durumu hakkında çok az şey bilinmektedir. Bilgi eksikliği farklı cinsel yönelimleri ve/veya toplumsal cinsiyet kimlikleri olan bireyler için hiç risk olmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır.

Aynı cinsten bireyler arası ilişkilerin suç olarak tanımlanmış olması ve güçlü toplumsal tabular ışığında BMMYK, farklı cinsel yönelimleri ve/veya toplumsal cinsiyet kimlikleri olan bireylerin cinsel yönelim ve/veya toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı belli bir sosyal gruba mensubiyet gerekçesiyle uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceğini değerlendirmektedir çünkü, bu kişiler yaygın yasal, dinî ve toplumsal normlara uygun davranmamakta veya bu kişilerin öyle olduğu düşünülüyor da olabilir. Bu kişiler ilgili diğer gerekçelere dayalı olarak da uluslararası korumaya ihtiyaç duyuyor olabilir. Farklı cinsel yönelimler ve/veya toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip olduğu düşünülen bireyler de benzer şekilde aynı gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilir.

Farklı cinsel yönelimler ve/veya toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip bireylerden zulümden kaçmak için kimliklerini değiştirmelerinin veya saklamalarının beklenemeyeceği unutulmamalıdır.⁴⁷² Ayrıca, aynı cinsten bireyler arası ilişkilere karşı önemli cezai yaptırımların uygulanması farklı cinsel kimlikleri olan bireyleri Devletin korumasının önünde engeldir. Buna aile veya toplumun diğer fertleri gibi devlet dışı aktörlerin de uyguladığı zulüm fiilleri dâhildir.⁴⁷³

13. Etnik (Azınlık) Grupların Üyeleri

Afganistan'ın nüfusu merkezi hükümete karşı geleneksel olarak özerkliğini büyük oranda kurmuş olan farklı etnik gruplardan oluşur.⁴⁷⁴ Tarihte gerek zorunlu gerekse kendiliğinden çok farklı halk hareketi meydana geldiği

Çatıdan Atan İŞİD Diğer Yandan Da Çocuğa Tecavüz Eden Kişiyi Dokunmadı), 4 Ocak 2016, <http://www.khaama.com/isis-throw-teen-boy-off-a-roof-for-being-gay-but-spare-his-alleged-rape-1920>. 14 Ağustos 2015 tarihinde eşcinsel olduğu iddia edilen iki yetişkin erkeğin ve bir de 17 yaşında bir erkek çocuğun duvar yıkıntısı altında bırakılarak infaz edilmesi yönünde paralel adalet 'mahkemesi' tarafından karar çıktığı UNAMA raporunda geçmektedir. Yıkıntı altında bırakılan iki yetişkin erkek ölürken, yaşamasına izin verilen çocuk yaralanarak kurtulmuştur. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, sf. 51. Ayrıca bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Şeriat hukukuna aykırı davrandığı düşünülen bireylerin durumuna ilişkin daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.5. Taliban'ın İslam ilkeleri, normları ve değerlerine ilişkin yorumlarına karşı geldiği düşünülen kişilerin durumuna ilişkin daha fazla bilgi edinmek için bkz. Kısım III.A.6.

⁴⁷⁰ Bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>.

⁴⁷¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁴⁷² Örneğin bkz. Avrupa Birliği Adalet Divanı, *X, Y, Z v. Minister voor Immigratie en Asiel*, C 199/12 to C 201/12, 7 Kasım 2013, <http://www.refworld.org/docid/527b94b14.html>.

⁴⁷³ Çeşitli cinsel yönelimlere ve/veya cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin mülteci statüsü başvurularına ilişkin daha fazla kılavuz bilgi edinmek için bkz. BMMYK, *Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No.9: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) Maddesi ve/veya 1967 Protokolü Bağlamında Cinsel Yönelime ve/veya Toplumsal Cinsiyet Kimliğine Dayalı Olan Mülteci Statüsü Talepleri*, 23 Ekim 2012, HCR/GIP/12/01, <http://www.refworld.org/docid/50348afc2.html>. Ayrıca bkz. Avrupa Birliği Adalet Divanı, *A, B, C v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C 148/13 to C 150/13, 2 Aralık 2014, <http://www.refworld.org/docid/547d943da.html>.

⁴⁷⁴ Maley, Maley, William, *Afganistan Savaşları*, 2002, New York, Palgrave Macmillan, sf. 8-9: "Afganistan'da hiçbir zaman tam nüfus sayımı yapılamamıştır. Ancak ilgili diğer verileri de dikkate almak üzere düzenlenen, 1979 yılında yarım kalan nüfus sayımına göre göçebe yaşayan 800.000'lik nüfus da dâhil olmak üzere yaklaşık 13.05 milyon kişi Afganistan'da yaşamaktadır (Eighmy, 1990: 10). Bu nüfusun homojen bir nüfus olduğu hiçbir şekilde düşünülemezle birlikte; Afganistan'da kendi içinde bir şekilde uyumlu bir toplum yapısı gerçek anlamda hiçbir zaman görülmediği için, "Afgan toplumu" ifadesinin kullanılması yanlış olacaktır. Afganistan'da görülen toplum yapısı esasen (sıklıkla kavim veya 'topluluk ağı' şeklinde ifade edilen) 'mikro toplumlardan' oluşan, sürekli değişen (kaleidoskopik) bir yapıdır. Bu yapı içerisindeki sınırlar geçirgen ve esnek sınırlardır. Afganistan'ı 'Azınlıklar Milleti' olarak dahi adlandıran akademisyenler olmuştur (Jawad, 1992). Etnisite, din, meslek ve toplumsal cinsiyet algıları tarih boyunca Afganlara, kendilerini kendilerine benzer buldukları kişilerle özdeşleştirmeleri için bir dizi dayanak oluşturmuştur. Bireylerin kendilerini özdeşleştirdikleri bu grup algılarından bazıları son derece kalıpla oturtulmuş değiştirilemez veya yalnızca toplumun geneline mal olacak şekilde değiştirilebilen özdeşleştirme algılarıyla, 'biz' ve 'diğerleri' şeklinde görülen gruplaşmalar çoğu zaman stratejik seçimlerle ilgili olmaktadır. (...) Her şeyden öte Afganistan, birden fazla etnik yapıya sahip bir ülkedir." Yukarıda William Maley'in alıntılanan ifadelerinden anlaşıldığı üzere, ülkenin bir kısmını kapsayan 1979 tarihli nüfus sayımından beri ülkede nüfus sayımı yapılmamıştır, ki 1979 yılında yapılan nüfus sayımı da Sovyetlerin işgali sebebiyle tamamlanamamıştır. 1979 yılında yapılan nüfus sayımından elde edilen verilere dayanarak yapılan çıkarımlara göre, Afganistan'ın nüfusunun 32.6 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. *US Central Intelligence Agency-CIA* (ABD Merkezi İstihbarat Kurumu, CIA Bilgi Kitabı: Afganistan, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>). CIA Bilgi Kitabı'nda şu ifadeler geçmektedir: "Hassas bir konu olan Afganistan'da etnisite konusuna ilişkin güncel sayısal veriler mevcut olmamakla birlikte kamuoyu yoklamalarına katılan az sayıda kişiden elde edilen etnisite verileri de güvenilir bir alternatif değildir." İbid. Ayrıca bkz. ABD Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi, *Afganistan Etnik Grupları: Kısa Bir Araştırma*, Ağustos 2011, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>. Asia Foundation'ın 2015 yılında yaptığı anket sırasında Afganistan'ın 34 vilayetinden

için, artık bazı etnik grup mensupları geleneksel olarak çoğunluğu teşkil ettikleri bölgelerin dışında ikamet etmektedir.⁴⁷⁵ Sonuç olarak ülkenin en geniş etnik gruplarından birine mensup olan bireyler aslında ikamet ettikleri bölgede azınlık mahiyetinde bir etnik gruba dönüşmekte ve bunun neticesinde de etnik kökenlerinden dolayı yaşadıkları yerde ayrımcılık veya kötü muameleyle karşılaşmaktadır.⁴⁷⁶ Tam tersine ülke çapında azınlığı teşkil eden etnik grup veya aşiret mensupları bu etnik grup veya aşiretin yerelde çoğunluğu teşkil ettiği bölgelerde etnik kökene dayalı ayrımcılıkla karşılaşmayabilir.

Ayrıca çeşitli etnik grupların illa da homojen topluluklardan oluşmadığı da belirtilmelidir. Örneğin, Peştunlar arasında farklı alt gruplar arasında var olan güçlü rekabet gerilim ve çatışmaya sebep olabilir.⁴⁷⁷

Özellikle de çoğunluğu Şii olan Hazara etnik grubunda görüldüğü üzere din ve etnik kökenin çoğunlukla ayrılmaz biçimde birbirleriyle bağlantılı olduğu da unutulmamalıdır. Sonuç olarak, belli olaylar veya gerilimlerin arkasındaki birincil unsur olan din ve etnik köken arasında her zaman ayırım yapmak mümkün değildir.⁴⁷⁸ Benzer şekilde siyasi bağlılık çoğunlukla etnik kökene göre şekillendiği için, (atfedilen) siyasi görüş ve etnik köken farklı gruplar arasındaki çatışma ve gerilimlerde birbirine kopmaz biçimde bağlı unsurlar olarak karşımıza çıkabilir.⁴⁷⁹

Afganistan'daki güçlü etnik bölünmeler devam etmektedir. Uluslararası Azınlık Hakları Grubu'nun derlediği Tehdit Altındaki İnsanlar İndeksine göre özellikle de bireylerin etnik kökenleri ve dinlerinden dolayı saldırılara hedef olmasından dolayı Afganistan etnik azınlıklar açısından dünyadaki en tehlikeli dördüncü ülkedir. Bu indeks Afganistan'daki risk altındaki etnik azınlıklar olarak Hazaralar, Peştunlar, Tacikler, Özbekler, Türkmenler ve Beluçlara atıfta bulunmaktadır.⁴⁸⁰

görüştüğü 9.586 Afganistanlı'nın %40'ını kendilerini Peştun, %34'ü Tacik, %11'i Hazara, %8'i Özbek ve %2'si de Türkmen olarak tanımlamıştır. %1'lik veya daha az bir yüzdeyi oluşturan diğer gruplar da Araplar ve Belucilerden oluşmaktadır. Bkz. Asia Foundation, 2015 Yılı Afganistan'ın: Afganistanlılarla Anket, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistandin2015.pdf> sf. 166-167. Afganistan'daki etnik grupların dağılımını gösteren detaylı harita için bkz. Kongre Araştırma Hizmetleri, Afganistan: Taliban Sonrası Yönetim, Güvenlik ve ABD Politikası, 22 Aralık 2015, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>, sf. 75, Şekil 2: "Afganistan'daki Etnik Grupların Haritası". Afganistan Anayasası şunu öngörmektedir, "Afganistan halkı Peştunlardan, Taciklerden, Hazaralardan, Özbeklerden, Türkmenlerden, Belucilerden, Paşayilerden, Nuristanlılardan, Arilerden, Araplardan, Kırgızlardan, Kızılbaşlardan, Gujurlardan, Brahuileriden ve diğer kabilelerden oluşmaktadır." Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, Madde 4.

⁴⁷⁵ Örnek verilecek olursa Dürrani ve Gilzai kabilelerinin bünyesindeki sorun çıkaran Peştunlar, (1880 ve 1901 yılları arasında Afganistan'ı yöneten) Abdurrahman Han tarafından, Özbek ve Tacik nüfusunun bulunduğu kuzey bölgelere gönderilmiştir. Burada Peştun olmayan gruplar arasında karışmaları sonucunda da Abdurrahman'ın merkezi hükümetine bağımlı hale gelmişlerdir. Ayrıca Abdurrahman tarafından binlerce Peştun savaşçı, Hazaracat bölgesinde yaşayan Şii Hazaralara karşı ve Kafiristan'daki (günümüz Nuristan'ı) animist kabilelere karşı ilan edilen İslam cihadı için savaşmak üzere askere alınmıştır. Peştun savaşçıları, ele geçirdikleri bölgelerden arsa verilerek ve yağmalamalara aldıkları eşyalarla ödüllendirilmişlerdir. Taciklerin, Özbeklerin ve Hazaraların yerleşik olduğu bölgelere 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde, ikinci dalga Peştunlar gönderilmiştir. Hükümet tarafından kuzeye gönderilen ikinci dalga Peştun Gilzai aileler, kuzeyde yaşayan azınlıkları, yüzyıllardır üzerinde yaşadıkları değerli tarım arazilerinden ve otlatlarından etmişlerdir. Bkz., örneğin, Peter Tomsen, Afganistan'ın Savaşları, New York: Public Affairs, 2011, sf. 42, 53, 80.

⁴⁷⁶ Buna bir örnek de daha önceleri Özbeklerin ve Taciklerin yaşadığı bölgelere on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda hükümet tarafından gönderilen Peştunların neslinden gelen, Afganistan'ın kuzeyinde yaşayan Peştunlardır. 2001 yılında Taliban yönetiminin sona ermesinin ardından, kuzey Afganistan'da etnik azınlık olarak yaşayan çok sayıda Peştun, Taliban rejimiyle yakın oldukları (düşünüldüğü) için etnik şiddete maruz kalmış ve sonuç olarak da zorla yerlerinden edilmiştir. Arazilerini ve mülklerini geri alabilmek, yerinden edilen Peştunların bazıları için büyük zorluk teşkil etmektedir. Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi (IDMC), *Afganistan: Tırmanan Çatışma Ortamında Kalıcı Çözümlere Ulaşmak İçin Daha Çok Yol Gidilmeli*, 16 Nisan 2012, <http://www.refworld.org/docid/511e50cd2.html>; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, Peştunlar (Pashtuns), tarihi yok; sayfa erişim tarihi 8 Mart 2016, <http://minorityrights.org/minorities/pashtuns/>; HRW, *Taliban'ın İşlediği Suçların Bedelini Peştunlar Ödüyor: Kuzey Afganistan'da Peştun Etnik Grubuna Yönelik İstisna Suçları*, 9 Nisan 2002, <http://www.refworld.org/docid/3cb2ad007.html>. Ayrıca bkz. Menşe Ülke Araştırması ve Bilgisi Kuruluşu (MÜABK), *Afganistan: Peştunlara İlişkin MÜB*, 20 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f9c87e4.html>; Güvenli Geçim Kaynakları İçin Araştırma Konsorsiyumu (Adam Pain), *Afganistan'daki Geçim Kaynakları, Temel Hizmetler ve Sosyal Koruma*, Temmuz 2012, <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7718.pdf>, sf. 4. Uluslararası Kriz Grubu, çoğunluk teşkil eden belli başlı etnik grupların güvenlik güçleri bünyesinde az sayıda temsil edilmesinin, toplumda gerilimlere sebep olduğunu ifade etmektedir. Uluslararası Kriz Grubu, *Afgan Yerel Polisinin Geleceği*, 4 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/55702a544.html>, sf. 15-16.

⁴⁷⁷ Bkz., örneğin, Menşe Ülke Araştırması ve Bilgisi Kuruluşu (CORI), *Afganistan: Peştunlara İlişkin MÜB*, 20 Ocak 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f9c87e4.html>; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Afganistan - Peştunlar*, tarihi yok, sayfa erişim tarihi 8 Mart 2016, <http://minorityrights.org/minorities/pashtuns/>; *Civil-Military Fusion Centre* (ABD Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi), *Afganistan Etnik Grupları: Kısa Bir Araştırma*, Ağustos 2011, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>; Kabile İnceleme Merkezi, *Peştun Kabilesinin Dinamikleri*, Ekim 2009, <http://www.tribalanalysiscenter.com/PDF-TAC/Pashtun%20Tribal%20Dynamics.pdf>.

⁴⁷⁸ Bkz., örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dini Özgürlükler 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>; ABD Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi, *Afganistan Etnik Grupları: Kısa Bir Araştırma*, Ağustos 2011, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>.

⁴⁷⁹ Bkz., örneğin, Kongre Araştırma Hizmetleri, *Afganistan: Siyaset, Seçimler ve Hükümet Performansı*, 12 Ocak 2015, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21922.pdf>, sf. 2; Uluslararası Kriz Grubu, *Afganistan'da Siyasi Dönüşüm*, 16 Ekim 2014, <http://www.refworld.org/docid/543f9dfc4.html>, sf. 26. Durumla ilgili risk profilleri üzerine yapılan inceleme için bkz. Kısım III.A.1 ve Kısım III.A.

⁴⁸⁰ Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Tehlike Altındaki Topluluklar Konulu 2015 Raporu*, tarihi yok, sayfa erişim tarihi 8 Mart 2016, <http://peoplesunderthreat.org/countries/afghanistan/>. Belli başlı şiddet olaylarını etnik sebeplere dayandıran yaklaşımın, tüm gözlemciler tarafından benimsenmediği de belirtilmelidir. Dolayısıyla Hükümet Araştırma Hizmetleri şunu ifade etmektedir: "Taliban'ın yönetimi sonrasında, etnik sebeplere dayalı birkaç şiddet olayı yaşanmıştır; ancak, anlaşmazlıkların her zaman farklı etnik gruplar arasındaki kıskançlıktan veya tarihi çatışmalardan kaynaklanmadığı belirtilmelidir. Etnik grupların tümü, merkezi hükümet bünyesinde temsil edilmektedir ve bu etnik grupların hepsi, hükümet programlarının kendi coğrafyalarında nasıl uygulanacağına ilişkin söz sahibidir. Vilayetlerdeki ve ilçelerdeki yöneticileri göreve getirme yetkisi Afganistan Devlet Başkanı'na ait olsa da; resmî olarak ifade edilmese de uygulamada, yöneticisi atanacak bölgede çoğunluk teşkil eden gruptan kişilerin göreve getirilmesi anlayışı mevcuttur." Kongre Araştırma Hizmetleri, , 12 Ocak 2015, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21922.pdf>, sf. 2.

Anayasa “tüm etnik gruplar ve aşiretler arasında eşitliği” güvence altına alır.⁴⁸¹ Ancak, belli etnik gruplara mensup olan kişiler azınlıkta oldukları bölgelerdeki yerel devlet memurluğu işlerine eşit olmayan erişim şeklinde tezahür etmiş devlet eliyle ayrımcılık şikâyetinde bulunmuştur.⁴⁸²

a) Kuçiler

Afganistan’daki göçmen halk genel olarak Kuçiler olarak bilinmektedir ve toplumdan soyutlanan bir halktır.⁴⁸³ Kuçilerin çoğu etnik olarak Peştun kökeninden gelmektedir.⁴⁸⁴ 2001 yılında Taliban rejiminin devrilmesinden sonra Kuçiler için insani kalkınma göstergelerinin diğer etnik grupların gerisinde kaldığı bildirilmektedir; Kuçiler Afganistan’daki en yoksul halklar arasındadır.⁴⁸⁵ Kuçiler geleneksel olarak göçebedir, fakat Kuçilerin çoğunun artık ilçe, köy veya büyük kent yerleşimlerinin kenar mahallerinde oturduğu söylenmektedir.⁴⁸⁶ Anayasaya göre Devlet göçebelerin geçim olanaklarını iyileştirmek ve göçebelerin eğitime erişimini artırmak için önlem alır(Madde 44).⁴⁸⁷ Fakat Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu’nun (ABİHK) bildirdiğine göre, Hükümet Kuçiler için seyyar okullar ve klinikler inşa etme sözünü nadiren tutmuştur. Sonuç olarak göçmen Kuçiler arasındaki okuryazarlık oranlarının dünyadaki en düşük okuryazarlık oranları arasında olduğu söylenmektedir.⁴⁸⁸ Ayrıca Kuçilerin sağlık tesislerine çok kısıtlı erişimi vardır.⁴⁸⁹

b) Hazaralar

Hazaraların devam eden toplumsal ayrımcılıkla karşılaştığı ve yasadışı vergilendirme, zorla silahlandırma, zorla çalıştırma ve fiziksel istismar yoluyla zorbalığın hedefi olduğu bildirilmiştir.⁴⁹⁰ Hazaralar tarihte Peştunlar

⁴⁸¹ Afganistan Anayasası Madde 6, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>.

⁴⁸² ABD Dışişleri Bakanlığı, İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>. Ayrıca bkz. Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, Afganistan - Yönetişim, tarihi yok; sayfa erişim tarihi 8 Mart 2016, <http://minorityrights.org/country/afghanistan/>.

⁴⁸³ Bu gerçek dikkate alınarak, ulusal meclisin avam kamarasının on koltuğu, ayan meclisinin ise iki koltuğu Kuçilere ayrılmıştır. AAN, *New Building, Old MPs: A Guide to the Afghan Parliament* (AAN, Yeni Bina, Eski Milletvekilleri: Afgan Hükümetini Tanıma Kılavuzu), 4 Şubat 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/new-building-old-mps-a-guide-to-the-afghan-parliament/>. AREU şu ifadeye bulunmaktadır, "Kuçilerle ilgili hüküm 2005 yılında yapılan seçimlerden beri ateşli bir tartışma konusu olmuştur." AREU, *Afganistan'da Yardım Faaliyetlerine İlişkin Kapsamlı Kılavuz*, 2015, <http://www.refworld.org/docid/5507eb94.html>, s. 76.

⁴⁸⁴ Kuçi azınlık grupları Aymaklardan, Belucilerden, Araplardan, Kırgızlardan, Türkmenlerden ve Özbeklerden oluşmaktadır. Richard Tapper, "Kuçiler Kimdir? Afganistan'da Göçebelerin Öz Kimlikleri", *Journal of the Royal Anthropological Institute (N.S.)* (Kraliyet Antropoloji Enstitüsü Dergisi (N.S.)) Cilt. 14, 2008, s. 97-116, http://www.nomadsed.de/fileadmin/user_upload/redakteure/Dateien_Intern/Archiv_AG_1/Tapper_Kuchi_2008.pdf, s. 99-100.

⁴⁸⁵ Samuel Hall Consulting (Samuel Hall Danışmanlık), *Afgan Şehirlerinin Durumu 2015 - Cilt 1*, Eylül 2015, http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2015/09/State-of-Afghan-Cities-2015-Volume_1.pdf, s. 21; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Kuçiler* (Kuchis), tarihi belirsiz; 8 Mart 2016 tarihinde erişilmiştir, <http://minorityrights.org/minorities/kuchis/>. AIHRC (Afganistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu), *Beşinci Rapor: Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu*, Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e58cf0.html>, s. 114; Civil-Military Fusion Centre (Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi), *Afganistan Etnik Grupları: Kısa Bir Araştırma*, Ağustos 2011, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>, s.3.

⁴⁸⁶ Afganistan'daki Kuçilerin toplam nüfusuna ilişkin güvenilir istatistikler mevcut olmamakla birlikte, bu rakamın 1,5 milyon ile 2-3 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. AIHRC (Afganistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu), *Beşinci Rapor: Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu*, Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e58cf0.html>, s. 113; Civil-Military Fusion Centre (Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi), *Afganistan Etnik Grupları: Kısa Bir Araştırma*, Ağustos 2011, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>, s.3. Kuçilerin %80'inden fazlasının kasaba ve köylerde kalıcı olarak yerleşik hayata geçtikleri, yaklaşık %18'inin de yarı göçebe hayat sürdürdüğü, yani yerleşik düzenlerinin olduğu bir yerleri olup diğer yandan da yılın belli dönemlerinde hayvanlarıyla birlikte yer değiştirdikleri, AIHRC raporunda geçen bilgilerdir. Kuçilerin hemen hemen yarıya %2'sinin sürekli ikamet ettiği yerleri olmayıp tam anlamıyla göçebe hayat sürdürmektedir. AIHRC, aynı belgede. Kuçilerin büyük bir kısmının başta Kabil olmak üzere, büyük şehirlere yakın bölgelere yerleştikleri bilinmektedir. Yerleşik hayata geçen Kuçilerin içme suyu gibi hizmetlere erişimlerinin olmadığı ve yerleştikleri bölgede yaşayan halkın Kuçilere karşı olumsuz bir bakış açısının olduğu bildirilmektedir. *Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, Tüm Dünyadaki Azınlıkların ve Yerli Halkların Durumu 2015 - Afganistan*, 2 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55a4fa6915.html>; AAN (Afgan Analizciler Ağı), *The Social Wandering of the Afghan Kuchis* (Afgan Kuçilerin Toplumsal Göç Hali), Kasım 2013, http://www.afghanistan-analysts.org/wp-content/uploads/2013/11/20131125_FFoschini-Kuchis.pdf. Bu yerleşim yerlerinin çoğu, eksik şehir planlaması veya arazi yapısı sebebiyle insanların iskân etmesi için uygun olmayan "düzensiz ikamet yerleri" ismi verilen bölgelerdir. Samuel Hall Consulting (Samuel Hall Danışmanlık), *State of Afghanistan Cities 2015* (Afgan Şehirlerinin Durumu)- Cilt. 1, Eylül 2015, http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2015/09/State-of-Afghan-Cities-2015-Volume_1.pdf, s. 76. Temmuz 2015'te Lovgar'da, Kuçiler ile köylüler arasında arazi yüzünden çıkan şiddetli anlaşmazlıkta altı kişi yaralanmıştır. Almanya: Göç ve İltica Bakanlığı, *Bilgi Merkezi'nin İltica ve Göç Konulu Bilgilendirme Notları*, 27 Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/55b15dc64.html>. Kuçiler ile ilgili fotoğraflı yazı ve Kuçilerin iskân ettikleri yerler için bkz. Radio Free Europe / Radio Liberty, *Afganistan's Kuchi Nomads Forced To Settle (Yerleşik Hayata Zorlanan Afganistanlı Kuçi Göçmenler)*, 18 Eylül 2015, <http://gandhara.rferl.mobia/afghanistan-society-nomads/27256004.html>.

⁴⁸⁷ Afganistan Anayasası, 3 Ocak 2004, <http://www.refworld.org/docid/404d8a594.html>, 14. ve 44. Maddeler. 1387 Afgan yılında (2008-2009) Başkan Karzai tarafından Kuçilerin iskânı hakkında çıkarılan karamamenin uygulamaya konmadığı AIHRC raporunda belirtilmektedir.

⁴⁸⁸ ABİHK, *Beşinci Rapor: Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu*, Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e58cf0.html>, s. 115. ÇHK, Kuçi çocukların eğitime erişimleriyle ilgili endişelerin olduğunu raporunda ifade etmiştir. ÇHK, *Sözleşmenin 44. Maddesi Uyarınca Devletin Taraflarınca Sunulan Raporların Değerlendirilmesi: Çocuk Hakları Sözleşmesi: Nihai Gözlemler*: Afganistan, 8 Nisan 2011, CRC/C/AFG/CO/1, <http://www.refworld.org/docid/4dc7bd492.html>, s. 61. Ayrıca bkz. AAA, *The Social Wandering of the Afghan Kuchis* (Afgan Kuçilerin Toplumsal Göç Hali), Kasım 2013, http://www.afghanistan-analysts.org/wp-content/uploads/2013/11/20131125_FFoschini-Kuchis.pdf, s. 14.

⁴⁸⁹ Sonuç olarak, kırsal veya kent ortamındaki diğer tüm gruplara mensup çocuklara kıyasla Kuçi çocuklarda aşı yapılma oranı çok daha düşüktür. ABİHK'nin 2011 yılında hazırladığı raporunda Kuçi kadınların yalnızca %17'sinin doğum öncesi sağlık hizmetlerine erişiminin olduğu belirtilmektedir. ABİHK, *Beşinci Rapor: Afganistan'da Ekonomik ve Sosyal Hakların Durumu*, Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/511e58cf0.html>, s. 114.

⁴⁹⁰ Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Tüm Dünyadaki Azınlıkların ve Yerli Halkların Durumu 2015 - Afganistan*, 2 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55a4fa6915.html>; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f411.html>.

tarafından ötekileştirilmiş ve ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. 2001 yılında Taliban rejiminin devrilmesinden sonra Hazaraların önemli ekonomik ve siyasi ilerlemeler kaydettiğinin bildirilmesine rağmen,⁴⁹¹ son zamanlarda Taliban ve diğer HKU'lar tarafından yapılan taciz, yıldırma, çocuk kaçırma ve cinayet olaylarının sayısında önemli bir artış olduğu da bildirilmiştir.⁴⁹²

c) *Jogi, Chori Frosh, Gorbat ve Mosuli Toplulukları da Dâhil Olmak Üzere Jat Etnik Grubunun Üyeleri*

Afganistan'daki en dışlanmış topluluklar arasında Jat etnik grubunun fertleri bulunmaktadır. Bu grup içerisinde Jogi, Chori Frosh, Gorbat ve Mosuli toplulukları yer almaktadır.⁴⁹³ Kurumsal ayrımcılığın bu topluluk üyeleri için önemli bir engel teşkil ettiği söylenmektedir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın Jogi ve Mosuli etnik gruplarını Afganistan vatandaşı olarak görmeyi reddettiği bildirilmektedir. Bunun sonucu olarak bu kişilere *tazkira* diye bilinen nüfus cüzdanı verilmemektedir. Dolayısıyla, bu kişilerin sosyal hizmetlere, devlet okullarına, istihdam olanaklarına ve arazi edinme imkanlarına erişimlerinin kısıtlı olduğu bildirilmektedir.⁴⁹⁴

d) *Etnik veya Aşiret ile İlgili Boyutları olan Toprak Anlaşmazlıkları*

Birçok durumda arazi mülkiyetini ortaya koymak zordur ve sonuç olarak Afganistan'da arazi anlaşmazlıkları yaygındır ve bu anlaşmazlıklar sık sık şiddete dönüşmektedir.⁴⁹⁵ Arazi tecavüzünün de yaygın olduğu

⁴⁹¹ Congressional Research Service (Kongre Araştırma Hizmetleri), *Afganistan: Siyaset, Seçimler ve Hükümet Performansı*, 12 Ocak 2015, <http://www.fas.org/sfp/crs/row/RS21922.pdf>, s. 3. Ayrıca bkz. New York Times, *Taliban Are Said to Target Hazaras to Try to Match ISIS' Brutality* (İŞİD'le Canilik Yarışına Giren Taliban'ın Hazaraları Hedef Aldığı Söyleniyor), 22 Nisan 2015, <http://nyti.ms/1yRjE63>; İrlanda: Refugee Documentation Centre (Mülteci Dokümantasyon Merkezi), *Afganistan: Hazaralar Hakkında Bilgi*, 22 Ocak 2014, <http://www.refworld.org/docid/52fe0ba04.html>, s. 1.

⁴⁹² Bkz. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 49; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Tüm Dünyadaki Azınlıkların ve Yerli Halkların Durumu 2015 - Afganistan*, 2 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55a4fa6915.html>; Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *Uluslararası Dini Özgürlük 2014 Raporu - Afganistan*, 14 Ekim 2015, <http://www.refworld.org/docid/562105e015.html>. 2015 yılında, özellikle de seyahat sırasında kaçırılan Hazaraların sayısında artış görüldüğü bildirilmiştir. 2015 yılı başlarında Hazara etnik grubuna mensup bir düzine yetişkin erkek ile erkek çocuk, eskiden Taliban lideri olan iki İŞİD militanı tarafından kaçırılmıştır. Ancak bu olayları üstlenen olmamıştır. Radio Free Europe / Radio Liberty, *Afghan Shi'ite Community Leader Says IS Militants Involved in Kidnappings* (Afganistanlı Şii Toplumunun Lideri İŞİD Militanlarının Kaçırılma Olaylarıyla İlgisi Olduğunu Söyledi), 22 Nisan 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-islamic-state-kidnapped-hazaras/26938544.html>; AFP, *Fears Stalk Afghan Minorities after Rare Attacks* (Saldırıların Azalmasına Rağmen Afganistan'daki Azınlıklar Korku İçinde), 17 Mart 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/fears-stalk-afghan-minorities-after-rare-attacks>. Ağustos 2015'te Navur ilçesinde üç Hazara erkek kaçırılıp öldürülmüştür. Radio Free Europe / Radio Liberty, *At Least Eight Hazaras Kidnapped, Four Killed in Afghanistan* (Afganistan'da Hazara Etnik Grubuna Mensup En Az Sekiz Kişi Kaçırıldı, Dört Kişi Öldürüldü), 13 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55ee96a92b.html>. Eylül 2015'te Balkh vilayetinde otobüsle seyahat eden 13 Hazara erkek, kimliği belirlenemeyen silahlı kişilerce vurularak öldürülmüştür. Silahlı saldırıların Taliban mensubu olduğu iddia edilmiştir. Radio Free Europe / Radio Liberty, *Thirteen Men Pulled from Vehicles, Shot Dead by Gunmen in Afghanistan* (Afganistan'da Otobüsten İndirilen On Üç Adam Silahlı Kişilerce Vurularak Öldürüldü), 5 Eylül 2015, <http://www.refworld.org/docid/561d040f15.html>. Kasım 2015'te Zabul vilayetinde, ilçesinde iki kadın ile bir çocuğun da bulunduğu yedi Hazara kaçırılıp kafaları kesilerek öldürülmüştür. İlk etapta olayın faillerinin İŞİD militanları olduğu iddia edilse de UGD, bu iddiaların "Taliban propagandası" olduğu yönünde açıklama yapmıştır. Diğer raporlarda da Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH) mensuplarının olaydan sorumlu olduğu ifade edilmiştir. Bu kriz sonrasında, Kabil'de ve diğer vilayetlerde, farklı etnisiteler mensup Afganlar protestolar düzenleyip güvenlik önlemlerinin iyileştirilmesi yönünde taleplerde bulunmuştur. Bkz. New York Times, *Protests across Afghanistan Demanding Better Security* (Afganistan'da Güvenliğin İyileştirilmesi İçin Protestolar Düzenleniyor), 12 Kasım 2015, <http://www.nytimes.com/aponline/2015/11/12/world/asia/ap-as-afghanistan.html>; Reuters, *Hazaras Take Protests to Kabul as Afghan Sectarian Fears Rise* (Hazara Protestoları Kabil'e Kadar Genişletirken Afganistan'da Mezhep Çatışması Korkuları Uyanıyor), 10 Kasım 2015, <http://in.reuters.com/article/2015/11/10/afghanistan-taliban-idINKCN0S219720151110>; AAA, *The 'Zabul Seven' Protests: Who Speaks for the Victims?* (Zabul Vilayetinde Yedi Hazaranın Öldürülmesi Üzerine Yapılan Protestolar: Mağdurları Kim Savunuyor?), 12 Kasım 2015, <https://www.afghanistanalysts.org/the-zabul-seven-protests-who-speaks-for-the-victims/>; HRW, *Dispatches: Afghan Killings Highlight Risks to Ethnic Hazaras* (Bölgeden Haberler: Afganistan'daki Cinayetler Hazaraların Tehlikede Olduğu Alarmını Veriyor), 13 Kasım 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/11/13/dispatches-afghan-killings-highlight-risks-ethnic-hazaras>; AFP, *Massive Protest in Kabul over Decapitation of Shiite Hazaras* (Kabil'de Şii Hazaraların Ezilmesine Karşı Büyük Ayaklanma), 11 Kasım 2015, <http://news.yahoo.com/massive-protest-kabul-over-decapitation-of-shiite-hazaras-082707341.html>. Kasım 2015'te de Zabul vilayetinde otobüsle yolculuk yapan Hazaralar kaçırılmıştır; kaçırılan Hazaraların sayısı 14 ile 30 arasındadır. Bölgedeki yetkililer bu olayda kaçırılan Hazaraların, Taliban'la kuzu sebebiyle çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle kaçırıldığını belirtmiştir. Ancak saldırıyı üstlenen olmamıştır. New York Times, *Afghan Kidnappers Prey on Hazaras* (Afganistan'da Kaçırılmaların Hedefi Hazaralar), 21 Kasım 2015, <http://www.nytimes.com/2015/11/22/world/asia/kidnappings-escalate-in-afghanistan.html>; Free Radio Liberty, *Taliban Kidnapped Hazaras for 'Stealing Sheep'* (Taliban 'Kuzu Çaldılar' İddiasıyla Hazaraları Kaçırıldı), 21 Kasım 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-hazaras-kidnapped/27378820.html>. Bkz. Pajhwok, *Kaçırılan Yolcuların Sağlık Durumu İyi: Resmi Bilgi*, 25 Kasım 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/11/25/kidnapped-passengers-good-health-official>. Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu raporunda, "[Ülkenin göbeğinde Kabil-Hazaraca] yolunda tanıklık edilen bu şiddet, Hazarajāt bölgesinin diğer bölgelerle olan bağlantılarını bertaraf etmiştir. Sonuç olarak, okul ve klinik gibi tesisler inşa edilemek için Kabil'de gelecek işgücüne ve malzemeye ihtiyaç duyan Hazarajāt bölgesinin kalkınması sekteye uğratılmıştır. Bu iki sebep dolayısıyla, özellikle Kabil'deki tek yoğun nüfuslu bölge olan Dasht-e Barchi'de olmak üzere, Kabil'de yaşayan Hazaraların sayısı daha da artmıştır." ifadesi geçmektedir. Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Tüm Dünyadaki Azınlıkların ve Yerli Halkların Durumu 2015 - Afganistan*, 2 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55a4fa6915.html>.

⁴⁹³ Radio Free Europe / Radio Liberty, *Afganistan's Marginalized Minority Fights Stateless Status* (Afganistan'ın Ötekileştirilen Azınlık Grubu Vatansızlık Statülerine Karşı Mücadele Veriyor), Temmuz 2015, <http://gandhara.rferl.mobi/a/27100409.html>; Samuel Hall Consulting, *Jogi ve Chori Frosh Toplulukları: Bir Ötekileştirme Hikâyesi* (UNICEF için) Kasım 2011, <http://samuelhall.org/REPORTS/JOGI%20and%20CHORI%20FROSH%20Communities.pdf>, s. 15.

⁴⁹⁴ Jat göçebe grubunun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Musullulara, Hükümetin ülke nüfusunun kimlik bilgilerini derlediği belgelerde yer verilmemiştir. Radio Free Europe / Radio Liberty, *Afganistan'ın Ötekileştirilen Azınlık Grubu Vatansızlık Statülerine Karşı Mücadele Veriyor* (Afganistan'ın Marginalized Minority Fights Stateless Status), Temmuz 2015, <http://gandhara.rferl.mobi/a/27100409.html>. "Jogi, Jat, Gorbat ve Chori Frosh etnik gruplarının önündeki dev sosyal, ekonomik ve siyasi engeller, eğitime erişim ve istihdam edilme haklarını ellerinden almaktadır."

ILO, *Afganistan: Sürdürülebilir İşlere Geçme Zamanı: Afganistan'da İstihdamın Durumu Üzerine Çalışma*, Mayıs 2012, <http://www.refworld.org/docid/5124c39f2.html>, s. 7. Ayrıca bkz. UNICEF, *Afganistanlı Çocuklar Hakkında Duyuru*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/566e68344.html>, para. 56; Samuel Hall Consulting, *Jogi ve Chori Frosh Toplulukları: Bir Ötekileştirme Hikâyesi* (UNICEF için), Kasım 2011, <http://samuelhall.org/REPORTS/JOGI%20and%20CHORI%20FROSH%20Communities.pdf>. Jogi, Jat, Gorbat ve Chori Frosh'ların toplam sayısının

bildirilmektedir. Çoğu zaman hükümetle bağlantısı olan güçlü aktörlerin ve devlet memurlarının bu olaylara karıştığı söylenmektedir.⁴⁹⁶ Hem resmî hem de gayiresmî tapu tescili, arazi dağılımı ve uyuşmazlık çözümü mekanizmalarının hepsinin yolsuzlukla bağlantılı olduğu bildirilmektedir.⁴⁹⁷

Arazi mülkiyeti ve arazi kullanım hakkıyla ilgili anlaşmazlıkların çoğu zaman etnik boyutu vardır, bunun sebebi kısmen nüfus hareketleridir.⁴⁹⁸ Yerinden edilmenin ardından evine döndüğünde arazisini geri almak isteyen Afganlar etnik boyutu olan arazi anlaşmazlıklarına karşı özellikle hassas durumda olabilmektedir.⁴⁹⁹

30.000 civarlarında olduğu tahmin edilmekle birlikte bu kişiler çoğunlukla Celalabad (Jatlar), Mezar-ı Şerif (Jogiler ve Chori-Froshlar), Kabil (Jogiler ve Jatlar), Kunduz (Jogiler ve Chori Froshlar) ve Herat (Gorbatlar) gibi şehirlerde yaşamaktadır. ILO, Afganistan: Sürdürülebilir İşlere Geçme Zamanı: Afganistan'da İstihdamın Durumu Üzerine Çalışma, Mayıs 2012, <http://www.refworld.org/docid/5124c39f2.html>, s. 39. Bu etnik gruplar da Kuçilerin yaptığı gibi geleneksel yaşam biçimlerini bırakarak kent ortamına göç ediyor. Samuel Hall Consulting, *Afgan Şehirlerinin Durumu 2015 - Cilt. 1*, Eylül 2015, http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2015/09/State-of-Afghan-Cities-2015-Volume_1.pdf, s. 21; ayrıca bkz. İnsani Politikaların Geliştirilmesi Çalışma Grubu, *Şehirlerden Sığınak Olur Mu? Kent Ortamında Yerinden Edilme ve Kabil'de Savunmasızlık*, Haziran 2012, <http://www.odf.org.uk/resources/docs/7722.pdf>, s. 7; Afgan Sivil Toplum Forumu, *Jogiler*, 2010, http://www.acs.af/english/index.php?option=com_content&view=article&id=23:jogi-people&catid=9:articles&Itemid=14; ve Savaş ve Barış Raporlama Merkezi, *Romanlar Haklarını Arıyor*, 22 Haziran 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a3b58f01e.html>. Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Badakhshan vilayetinde yaşayan küçük bir Kırgız topluluğu vardır. Nüfusu yaklaşık olarak 1.500 olan Kırgız topluluğu, Afganistan'da yaşamlarını sürdüremeyecekleri yönünde endişe duyduklarını belirtmişlerdir. Kırgızistan'a gönderilebilmek için ortaya koydukları bütün çabanın 2012 yılında hâlâ bir netice vermediği bildirilmiştir. EurasiaNet, *Kyrgyz Community in Afghanistan Looking for a Way Out* (Afganistan'daki Kırgızlar Çıkış Yolu Arıyor), 7 Mayıs 2012, <http://www.eurasianet.org/node/65369>

⁴⁹⁵ UNAMA, *Afganistan'ın ve Ülke Halkının Ellerinden Alınan Toprakları - Hukuki Çerçeve*, Mart 2014, https://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/UNAMA_RoL_Unit_Part_1_Legal_Framework_Final-2.pdf, s. 10; Birleşik Devletler Sivil ve Askeri Ortak Bilgi Merkezi, *Anlaşmazlıktan Çözüme: Afganistan Ülke Topraklarının İdaresi*, Ekim 2011, https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/Afghanistan_Land_Dispute_Resolution.pdf

⁴⁹⁶ Radio Free Europe / Radio Liberty, *Afganistan'ın Ghani Çağırıyor 'Holy War' Karşıtı* (Afganistan Cumhurbaşkanı Ghani Yolsuzluğa Karşı 'Kutsal Savaş' Açtı), 1 Eylül 2015, <http://www.rferl.org/content/afghanistan-ghani-holy-war-corruption/27220357.html>; Kongre Araştırma Hizmetleri, *Afganistan: Politics, Elections, and Government Performance* (Afganistan: Siyaset, Seçimler ve Hükümet Performansı), 12 Ocak 2015, <http://www.fas.org/spp/crs/row/RS21922.pdf>, s. 12, 16, 39; Yolsuzlukla Mücadele Kapsamında Gözlem ve Değerlendirme İçin Bağımsız Müşterek Komite, *Toprak Gaspsı Konulu Kamuoyu Yoklaması Raporu*, Kasım 2014, http://www.mec.af/files/2014_11_01_Final_Report_of_the_Public_Inquiry_Into_Land_Usurpation_ENGLISH.pdf, s. 27; UNAMA, *Afganistan'ın ve Ülke Halkının Ellerinden Alınan Toprakları - Hukuki Çerçeve*, Mart 2014, https://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/UNAMA_RoL_Unit_Part_1_Legal_Framework_Final-2.pdf, s. 10. Kamu görevlileri de dâhil olmak üzere güçlü kişilerin, mülteciler ve ÜYEK'ler için tahsis edilen arazileri kendi şahıslarına kar elde etmek için sattıkları UNAMA raporunda ifade edilmektedir. UNAMA, *aynı belgede*, s. 30. Yolsuzlukla Mücadele Kapsamında Gözlem ve Değerlendirme İçin Bağımsız Müşterek Komite (2010 yılında hükümet ve uluslararası toplum tarafından yolsuzlukla mücadele kapsamında kurulan bağımsız bir mekanizma) Kasım 2014 tarihli raporunda, Afganistan'ın Arazi Müdürlüğü olan 'Arazi' kurumunun verilerine göre son 30 yıl içerisinde tüm Afganistan'da gasp edilen arazilerin toplam yüz ölçümünün 1,2 milyon akreden fazla olduğunu ifade etmektedir. Yolsuzlukla Mücadele Kapsamında Gözlem ve Değerlendirme İçin Bağımsız Müşterek Komite, *Toprak Gaspsı Konulu Kamuoyu Yoklaması Raporu*, Kasım 2014, http://www.mec.af/files/2014_11_01_Final_Report_of_the_Public_Inquiry_Into_Land_Usurpation_ENGLISH.pdf, s. 49. Birleşik Devletler Barış Enstitüsü raporunda şu ifadeler yer vermektedir: "Yıllarca savaştan, başarısız yönetimden çeken, toplumu yerinden edilmiş, tarımda başarısız yönetim sorunu yaşamış olan Afganistan'da, arazi anlaşmazlıklarından kaynaklanan çatışmalar hâlâ yaygın olarak yaşanmaktadır. Savaş ağaları, direnişçiler ve hükümet yetkilileri, istedikleri mal ve mülk elde edebilmek için halen kaostan beslenmektedir." Birleşik Devletler Barış Enstitüsü, Afganistan'da Göçebelerle Köylüleri Karşı Karşıya Getiren Arazi Anlaşmazlıkları Kudret Simsarlarını Da Birbirine Düşürüyor, 21 Şubat 2013, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-land-conflicts-pit-nomads-against-villagers-power-brokers-against>

⁴⁹⁷ Yolsuzlukla Mücadele Kapsamında Gözlem ve Değerlendirme İçin Bağımsız Müşterek Komite, *Toprak Gaspsı Konulu Kamuoyu Yoklaması Raporu*, Kasım 2014, http://www.mec.af/files/2014_11_01_Final_Report_of_the_Public_Inquiry_Into_Land_Usurpation_ENGLISH.pdf, s. 32-38; Yolsuzlukla Mücadele Kapsamında Gözlem ve Değerlendirme İçin Bağımsız Müşterek Komite, *Geri Dönüş Yapan ve Yerinden Edilen Bireylere Yönelik Arazilerin Dağıtım Süreci Kapsamında Yolsuzluk Riski Değerlendirmesi (YRD) Raporu*, Ekim 2013, <http://www.mec.af/files/VCAReportLandDistribution.pdf>; AREU, *Arazi, Halk ve Afganistan'daki Durum: 2002 - 2012*, Şubat 2013, <http://www.areu.org.af/EditionDetails.aspx?EditionId=622&ContentId=7&ParentId=7>, s. 92. 2015'te Afganistanlı halk ile yapılan ankete katılanlardan %24,3'üne göre yolsuzluk, tüm Afganistan'ı etkileyen en büyük iki sorundan biridir. The Asia Foundation, *Afganistanlılarla Anket - 2015 Yılı Afganistan'ı*, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, s. 22, 97-101.

⁴⁹⁸ 19. ve 20. yüzyıllarda Afganistan'ın Peştun yöneticileri esasen Peştunların yerleşim yeri olmayan bölgelerde nüfus sahibi olmak istemiştir. Bu sebeple, çoğunluğu Peştunlardan oluşan Afganları bu bölgelerde nüfus sahibi olmak için göndermiştir. Dolayısıyla günümüzde arazi yüzünden çıkan çatışmaların bazılarının sebebi 19. ve 20. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Örneğin bkz. Landinfo, *Wardak Vilayetinein Beshud İlçesindeki Hazaralar ile Kuçiler Arasındaki Çatışma*, 6 Haziran 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c5142.html>; Barış ve Birlik İçin İşbirliği Kuruluşu (BBİK) (Cooperation for Peace and Unity (CPAU)), *Parçalanmış İlişkiler: Wardak'ın Mera Alanlarında Göçebe ve Yerleşik Topluluklar Arasındaki Çatışma*, Ekim 2010, <http://www.cpau.org.af/images/publications/CPAU%20Report%20-%20Fractured%20Relationships.pdf>. Ayrıca bkz. Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Tüm Dünyadaki Azınlıkların ve Yerli Halkların Durumu 2015 - Afganistan*, 2 Temmuz 2015, <http://www.refworld.org/docid/55a4fa6915.html>. Uluslararası Kriz Grubu 2009 yılında yayımladığı bir raporunda şunları not etmiştir: "Afgan halkı memleketleri olan vilayetlere yerleşmeye veya ülkenin daha güvenli ve ekonomik açıdan üretken olan bölgelerine göç etmeye çalışırken ortaya çıkan arazi anlaşmazlıkları, geçmişten gelen kabile çatışmalarının, farklı etnik gruplar veya mezhepler arası şiddet olaylarının ateşini fitilleyebilir." Uluslararası Kriz Grubu, *Afganistan: Peki Ya Şimdi Mültecilere Ne Olacak?*, 31 Ağustos 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a9b95512.html>, s. i. Ayrıca bkz. AADB, *Afganistan'da Arazi Çatışmaları: Hassas Durumların Giderilmesi İçin Kapasite Geliştirme*, Nisan 2009, <http://www.refworld.org/docid/4ebabd582.html>; Freedom House, *Dünyada Özgürlük 2015 - Afganistan*, 20 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/55116f4111.html>

⁴⁹⁹ NMK/ÜYEİM'e göre, "güvenlik durumu sebebiyle, yerinden edilen birçok topluluk kökenlerinin dayandığı yerlere, topraklara erişememekte ve bu durum da haklarını arama sürecini karmaşık hale getirmektedir. Ayrıca, dönüş yapan mülteciler ve ÜYEK'ler, geçimlerini sağlayabilecekleri ve diğer temel hizmet ve imkânlarla erişimlerinin olduğu güvenli yerleri tercih etmektedir." NMK/ÜYEİM, *Afganistan'da Yerinden Edilen Kadınların Barınma, Arazi ve Mal Haklarının Güçlendirilmesi*, Kasım 2014, <http://www.refworld.org/docid/5486c4684.html>, s. 27. Kuzey bölgesinin yerli toplulukları olan Özbek, Türkmen ve Hazaraların, bölgedeki otlaklar üzerinde bile baskın bir nüfuzu olan Peştunların bölgede yayılmasına ve baskın konumuna karşı gösterdiği direniş üzerine, 19. yüzyılın başlarında kuzeydeki bölgelere yerleşen Peştun kökenli çok sayıda aile, Rusya'nın Afganistan'ı işgali sırasında bu bölgeleri terk etmiştir. On yıllar boyunca yerinden edilen ve daha sonra kuzeydeki evlerine dönen bu topluluğun, dökümlerinde memleketlerini ve arazilerini, başta Özbek milisler olmak üzere, başkaları tarafından işgal edilmiş halde bulduğunu bildirmiştir. AADB, *Kesişim Noktalarında Arazi Yönetimi: Afganistan'ın Yeni Arazi Yönetimi Yasası Üzerine*, Ekim 2012, <http://www.areu.org.af/ResearchProjectDetails.aspx?ContentId=2&ParentId=2&ResearchProjectId=16>, s. 15; Ülke İçinde Yerinden Edilme Konulu Brookings-Bern Projesi, *Örtülerin Arında: Güney Afganistan'da Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler İçin Daha Etkin Koruma Sağlanması Yönünde*, Mayıs 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c3d8cab2.html>; NMK/ÜYEİM, *Ülke İçinde Yerinden Edilme: 2009 Yılında Dünyada Görülen Trendler ve Gelişmeler Üzerine - Afganistan*, 17 Mayıs 2010, <http://www.refworld.org/docid/4bf252560.html>; Uluslararası Azınlık Haklarını Savunma Kuruluşu, *Dünyadaki Azınlıklar ve Yerli Halklar Hakkında Rehber - Afganistan: Peştunlar*, 2008, <http://www.refworld.org/docid/49749d6745.html>; IRIN, *Ethnic Antagonism Spurs Land Disputes in North*

Wardak ve Ghazni illerinde, Hazaraların yerleşik olduğu bölgelerde hayvanlarını otlatmak için mera arayışında olan göçmen Kuçilerin yıllık göçü Kuçiler ve Hazaralar arasında nükseden şiddet olaylarına neden olmuştur.⁵⁰⁰ Hükümetin bu anlaşmazlıklarla baş etmek için gösterdiği çabalara rağmen, şiddet devam ederek her iki grup için de ölüm ve yaralanmalara ve Hazara köylülerinin yerinden edilmesine yol açmıştır.⁵⁰¹

e) Özet

Yukarıdaki açıklamalara dayalı olarak BMMYK, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, Afganistan'daki etnik azınlık gruplarından birine mensup bireylerin özellikle de etnik çoğunluğu teşkil etmedikleri bölgelerde tabiiyetlerine veya etnik kökenlerine/ırklarına veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilecekleri değerlendirmesinde bulunmaktadır. Dikkate alınacak hususlar arasında başvuru sahibinin menşe bölgesindeki etnik grubun nispi nüfus konumu ve o bölgedeki etnik gruplar arasındaki ilişkilerin tarihçesi yer almaktadır.

Afganistan'ın baskın etnik gruplarından birine mensup olan kişiler de, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, tabiiyetleri veya etnik kökenlerine/ırklarına veya diğer ilgili gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabilmektedir. Dikkate alınacak hususlar arasında söz konusu etnik grubun menşe bölgede çoğunluğu mu azınlığı mı teşkil ettiği sorusu bulunmaktadır.

Etnik kökene/ırka dayalı uluslararası koruma ihtiyaçları, din ve/veya (atfedilen) siyasi görüşe dayalı koruma ihtiyaçları ile çakışabilmektedir. Bu Kılavuz İlkeler'de açıklanan diğer risk profillerinin de ilgili kişiye uyup uymadığına dikkat edilmelidir.

14. Kan Davalarına Karışmış Bireyler

Genel anlamda kan davası, bir ailenin fertlerinin kadim namus ve davranış kurallarına göre diğer bir ailenin fertlerini intikam amaçlı misilleme eylemlerinde bulunarak öldürmesi olayıdır.⁵⁰² Afganistan bağlamında kan davasının Peştunvali adlı Peştunların teamül hukuk sisteminden kaynaklanan bir Peştun geleneği olmasına rağmen, kan davalarının diğer etnik gruplar arasında da gerçekleştiği bildirilmektedir.⁵⁰³ Kan davaları cinayet ile başlayabilecekleri gibi kalıcı, ciddi yaralama, evli kadınların kaçırılması ya da tecavüze uğratılmaları, araziyle ilgili çözülmemiş anlaşmazlıklar, su kaynaklarına erişim veya mülkiyetle ilgili diğer suçlar gibi farklı suçlardan

(Etnik Karşıtlık Kuzeyde Arazi Anlaşmazlıklarının Fitolini Ateşliyor), 11 Eylül 2008, <http://www.irinnews.org/Report/80289/AFGHANISTAN-Ethnic-antagonism-spurs-land-disputes-in-north>; HRW, *Taliban'ın İşlediği Suçların Bedelini Peştunlar Ödüyor: Kuzey Afganistan'da Peştun Etnik Grubuna Yönelik İstismar*, 9 Nisan 2002, <http://www.refworld.org/docid/3cb2ad007.html>.

⁵⁰⁰ Pajhwok, *Kuçi-Hazara Dispute in Wardak Politicised: Mohammadi* (Wardak'taki Kuçi-Hazara Anlaşmazlıkları Siyasi Mesele Haline Geldi: Mohammadi), 28 Temmuz 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/07/28/kochi-hazara-dispute-wardak-politicised-mohammadi>; Pajhwok, *Urgent Steps Needed to Resolve Kuchi-Hazara Conflict* (Kuçiler ile Hazaralar Arasındaki Anlaşmazlığın Çözümü İçin Acilen Adım Atılmalı), 24 Haziran 2015, <http://archive.pajhwok.com/en/2015/06/24/urgent-steps-needed-resolve-kuchi-hazara-conflict>; Pajhwok *5 Killed, 3 Wounded in Maidan Wardak Clash* (Maidan Wardak'ta Çıkan Çatışmada 5 Ölü 3 Yaralı), 12 Temmuz 2014, <http://archive.pajhwok.com/en/2014/07/12/5-killed-3-wounded-maidan-wardak-clash>. Kuçiler, 19. yüzyılın sonunda Rahman rejimi tarafından kabul edilen kararnamelerin kendilerine arazilerin belli bölümlerini çiftlik olarak ve yazın hayvan otlatmak için kullanabilme hakkını tanıdığı savunmaktadır. Hazaralar ise buna karşı çıkarak kararnamelerin geçersiz olduğu görüşünü savunmaktadır. Landinfo, *Wardak Vilayetine Beshud İlçesindeki Hazaralar ile Kuçiler Arasındaki Çatışma*, 6 Haziran 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c5142.html>. Benzer krizler diğer bölgelerde de yaşanmıştır, bkz. örneğin: Associated Press, *Coalition Strike Kills 3 Armed Afghan Villagers* (Afganistan'da Koalisyon Güçlerinin Saldırısı Sonucu 3 Silahlı Köylü Hayatını Kaybetti), 26 Aralık 2014, <http://news.yahoo.com/3-afghans-said-dead-foreign-forces-air-strike-124344606.html>.

⁵⁰¹ Bkz. örneğin, Pajhwok, *2 Dead as Hazara-Kuchi Feud Resurfaces in Wardak* (Wardak'ta Hazaralar ile Kuçilerin Tekrar Ortaya Çıkan Kan Davası Yüzünden 2 Kişi Hayatını Kaybetti), 22 Haziran 2015, <http://archive.pajhwok.com/en/2015/06/22/2-dead-hazara-kuchi-feud-resurfaces-wardak>; Pajhwok, *Urgent Steps Needed to Resolve Kuchi-Hazara Conflict* (Kuçilerle Hazaralar Arasındaki Anlaşmazlığın Çözümü İçin Acilen Adım Atılmalı), 24 Haziran 2015, <http://archive.pajhwok.com/en/2015/06/24/urgent-steps-needed-resolve-kuchi-hazara-conflict>

⁵⁰² Bkz. BMMYK, *Kan davasına taraf bir aileye veya aşirete mensubiyetinden kaynaklanan zulüm korkusuna dayalı olarak bir bireyin Mültecilerin Statüsüne dair 1951 Sözleşmesi altında mülteci statüsü talebine ilişkin BMMYK'nın pozisyonu*, 17 Mart 2006, para. 5-6 ve 16-20, <http://www.refworld.org/docid/44201a574.html>

⁵⁰³ Landinfo, *Afganistan: Kan Davaları, Geleneksel Hukuk (Pashtunwali) ve Geleneksel Çatışma Çözme Yöntemleri*, 1 Kasım 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c6512.html>, s. 9. Landinfo raporunda, namus ve intikam kavramları Peştunvali çerçevesinde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Landinfo raporunda, kan davalarının Peştun geleneğinin önemli bir parçası olduğu belirtilirken kan davalarının ve intikam meselelerinin Peştunlar haricinde Afganistan'daki diğer gruplar arasında da olduğu; söz konusu çatışmaların özellikle geçmişten beri Peştunlarla diğer etnik grupların beraber yaşadığı ve genel normların kök salıp kabul edile geldiği bölgelerde yaşandığı ifade edilmektedir. Ancak kan davaları Peştunlar dışındaki gruplarda daha az görülmekte, Peştun olmayan gruplar anlaşmazlıkların çözümü için daha çok resmî adalete sistemine başvurmayı yeğlemektedir. *Aynı belgede*, s. 15-16. Farklı etnik gruplara mensup kişiler arasında da kan davası çıkabilmektedir. Örneğin bkz. 76355 sayılı *Mülteci Temyiz Dosyası*, 5 Kasım 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b3c8bb42.html>, bu dava dosyasında Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Başvuruları İnceleme Kurumu tarafından, Peştun bir ailenin namusunu kirlettiği düşünülen bir Tacik olan temyiz sahibinin toplumsal bir sebepten dolayı zulüm görme riski altında olduğu savunulmuştur. Ayrıca bkz. Menşe Ülke Araştırması ve Bilgisi Kuruluşu (CORI), *Tematik Rapor Afganistan: Kan Davaları*, Şubat 2014, <http://www.refworld.org/docid/53199ef64.html>

dolayı başlayabilmektedir.⁵⁰⁴ Kan davaları, misillemeye dayalı uzun şiddet ve intikam döngülerinin başlamasına sebep olabilmektedir.⁵⁰⁵ Peştunvali'ye göre prensipte öç suçludan alınmalıdır, fakat bazı durumlarda suçlunun erkek kardeşi veya baba tarafından başka bir akrabası da intikamın hedefi olabilmektedir. Genel anlamda intikamın kadınlardan ve çocuklardan alındığına ilişkin bildirimler bulunmamaktadır.⁵⁰⁶ Mağdurun ailesinin intikam alabilecek bir konumda olmadığı durumlarda, mağdurun ailesi intikam alabilecek güce ulaştığına inanana kadar kan davasının ayyuka çıkmayabildiği bildirilmektedir. Bu sebeple intikam ilk suçun işlenmesinden yıllar hatta nesiller sonra alınabilmektedir.⁵⁰⁷ Suçlunun resmî yargı sisteminde hüküm giymesi, mağdurun ailesini şiddet içeren bir intikam aramaktan ille de vazgeçirmez: Kan davasını sona erdirmek için geleneksel anlaşmazlık çözüm mekanizmaları aracılığıyla bir çözüme ulaşılamıyorsa, mağdurun ailesinin suçlu cezasını çektikten sonra bile suçludan intikam alması beklenebilmektedir.⁵⁰⁸

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, BMMYK, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, kan davasına karışan kişilerin belli bir sosyal gruba mensubiyet veya ilgili diğer gerekçelere dayalı olarak uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceği değerlendirilmesinde bulunmaktadır.⁵⁰⁹ Fakat kan davalarına karışan kişilerin iddiaları mülteci statüsü haricinde tutulma olasılığının incelenmesi ihtiyacını doğurabilmektedir. Vakanın kendine özgü koşullarına bağlı olarak, kan davalarına karışan kişilerin aile fertleri, partnerleri veya bu kişilerin bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler, risk altındaki bireylerle bağlantılarına dayalı olarak uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilmektedir.

15. İş Adamları ve İmkân Sahibi Diğer Kişiler (ve Bu Kişilerin Aile Üyeleri)

Afganlar ülkede yaygın görülen yolsuzluk, tehdit ve şantajla para elde etme ve haraç alma hakkında endişelenmeye devam etmektedir.⁵¹⁰ Afgan güvenlik güçlerinin yasadışı kontrol noktalarında görev yaptığı ve yolculardan zorla mal ve eşya aldığı bildirilmektedir.⁵¹¹ AYP'nin birçok bölgede gayriresmî vergi ödemesi almaya çalıştığı ve ödeme yapmayan kişilere karşı polis kontrol noktalarında şiddet uyguladığı bildirilmektedir.⁵¹² Başta AYP olmak üzere hükümet yanlısı güçlerin rant peşinde koşan davranışların içinde olduğu bilinmektedir. Örneğin, bireyleri Taliban'la bağlantıları olduğu iddiasıyla gözaltına almak ve bu kişileri sadece gözaltındaki kişiden zorla para

⁵⁰⁴ Landinfo, *Afganistan: Kan Davaları, Geleneksel Hukuk (Pashtunwali) ve Geleneksel Çatışma Çözme Yöntemleri*, 1 Kasım 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c6512.html>, s. 13. Nisan 2015'te, Badghis vilayetinin Qadis ilçesinde bir ev, militan Molla Muhammed Hasan ve adamları olduğu düşünülen silahlı kişilerce taranmıştır. Saldırıda hedef alınan evde yaşayan iki erkek kardeş hayatını kaybetmiştir. Saldırının sebebinin aileler arası bir anlaşmazlık olduğu iddia edilmiştir. Ve bölge halkından bir kişi de aileler arasında uzun zamandır devam etmekte olan bir kan davasının olduğunu doğrulamıştır. Pajhwok News, *Two Brothers Dead in Family Feud in Badghis* (Badghis'te İki Erkek Kardeş Ailelerarası Kan Davası Yüzünden Hayatını Kaybetti), 20 Nisan 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/04/20/2-brothers-dead-family-feud-badghis>. Eylül 2014'te Laghman vilayetinde, baba-oğul iki adam AYP mensupları tarafından öldürülmüştür. İddialara göre olayın sebebi, öldürülen baba-oğul ailesinden kişilerin, olaydan önce AYP mensuplarından birinin akrabalarını öldürmüş olmasıdır. UNAMA, *Afganistan: 2014 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>, s. 82. Kan davalarının fitilini ateşleyen bir diğer etken de iş rekabetleridir: örneğin bkz. AAA, *Finding Business Opportunity in Conflict: Shopkeepers, Taleban and the Political Economy of Andar District* (Çatışma Ortamında İş İmkân Bulma: Esnaf, Taliban ve Andar Vilayetinin Siyasi Ekonomisi), 2 Aralık 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/finding-business-opportunity-in-conflict-shopkeepers-taleban-and-the-political-economy-of-andar-district/>.

⁵⁰⁵ Bkz. örneğin Zeerak Fahim, *Foreign Hands Fuel Nuristan Tribal Feud* (Dış Mıhraklar Nuristan Aşiretleri Arasında Kan Davalarını Alevlendiriyor), Pajhwok News, 9 Mart 2015, <http://www.pajhwok.com/en/2015/03/10/foreign-hands-fuel-nuristan-tribal-feud-governor>. 16 yıl süren ve 400 kişinin hayatına mal olan bir kan davasına ilişkin haber.

⁵⁰⁶ Landinfo, *Afganistan: Kan Davaları, Geleneksel Hukuk (Pashtunwali) ve Geleneksel Çatışma Çözme Yöntemleri*, 1 Kasım 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c6512.html>, s. 10.

⁵⁰⁷ Landinfo, *Afganistan: Kan Davaları, Geleneksel Hukuk (Pashtunwali) ve Geleneksel Çatışma Çözme Yöntemleri*, 1 Kasım 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c6512.html>, s. 10.

⁵⁰⁸ Landinfo, *Afganistan: Kan Davaları, Geleneksel Hukuk (Pashtunwali) ve Geleneksel Çatışma Çözme Yöntemleri*, 1 Kasım 2011, <http://www.refworld.org/docid/5124c6512.html>, s. 9.

⁵⁰⁹ Daha fazla bilgi için bkz. BMMYK, *Kan davasına taraf bir aileye veya aşirete mensubiyetinden kaynaklanan zulüm korkusuna dayalı olarak bir bireyin Mültecilerin Statüsüne dair 1951 Sözleşmesi altında mülteci statüsü talebine ilişkin BMMYK'nın pozisyonu*, 17 Mart 2006, para. 5-6 ve 16-20, <http://www.refworld.org/docid/44201a574.html>; ve BMMYK, *Uluslararası Koruma Hakkında İlkeler No 2: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 Maddesi ve/veya 1967 Protokolü Bağlamında "Belli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet"*, 7 Mayıs 2002, <http://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html>

⁵¹⁰ Her yıl düzenlenen *Afgan Halkıyla Anket* araştırmasının (2015 yılının Haziran ayında 9.586 Afgan ile görüşülmüştür) %89,9'u yolsuzluğun günlük yaşamlarında karşılarına çıkan bir sorun olduğunu; %24,3'ü de yolsuzluğun ülkeyi olumsuz etkileyen en büyük iki sorundan biri olduğunu ifade etmiştir. The Asia Foundation, *2015 Yılı Afganistan'ı*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2015.pdf>, s. 10, 22. Katılımcıların üçte ikisi, güvenlikleri konusunda endişe duyduklarını ifade etmiştir ve bu oran 2006 yılından beri görülen en yüksek orandır. Ayrıca bu katılımcıların %18,2'si de son bir yıl içerisinde kendilerinin veya aileden yakınlarının şiddet veya (şantaj yoluyla veya haraca bağlayarak zorla para alınması gibi suçlar da dâhil) bir suçun mağduru olduklarını ifade etmiştir. The Asia Foundation, *aynı belgede*, s. 33, 39.

⁵¹¹ Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁵¹² Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; AUP'nin insanları haraca bağlaması ve sınır polisinin gayri resmî olarak topladığı vergilerle ilgili olarak ayrıca bkz. "%90 Gerçek" - Rantiye Ekonomisinin Yükselişi ve Düşüşü: Afganistan Kandahar'dan Örnekler, Çalışma Raporu 38, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/564983154.html>.

aldıktan sonra serbest bırakmak bu tür davranışlardır.⁵¹³ Ayrıca sivillerden cezalarını çektikten sonra hapisneden salıverilmeleri için cezaevi görevlileri ve gözaltı memurları tarafından rüşvet istendiği bildirilmektedir.⁵¹⁴

Hükümet yanlısı silahlı grupların, daha önceden istismarın hiç bildirilmediği veya çok az bildirildiği bölgelerde bile sivil halkı yasadışı vergilendirme ve diğer yıldırma biçimlerine maruz bıraktığı bildirilmektedir.⁵¹⁵ Örneğin Sari Pul vilayetinin Sancharak ilçesinde hükümet yanlısı silahlı grupların uyguladığı insan hakları ihlalleri içerisinde kasti yasadışı vergilendirme ve zorla çalıştırma, arazi hırsızlığı ve taşınmazların tahrip edilmesi gibi diğer haraç türlerinin yer aldığı bildirilmektedir.⁵¹⁶ Kunduz ili Hanabad ilçesinde, hükümet yanlısı milislerin iş adamlarına, dükkân sahiplerine ve çiftçilere karşı “yıkıcı vergilendirme” uyguladığı bildirilmektedir.⁵¹⁷

HKU’ların yasadışı kontrol noktaları işlettiği ve sivil halktan zorla para ve mal gasp ettiği bildirilmektedir.⁵¹⁸ Taliban’ın gasp ve fidye amaçlı kaçırma gibi yasadışı faaliyetlerden çok fazla kar elde ettiği bildirilmektedir.⁵¹⁹ Ağustos 2015’te UNAMA, çatışmalarla bağlantılı olarak HKU’lar tarafından kaçırılan sivillerin sayısının artması ve sivil esirlerin infazı karşısında “derin endişe” duyduğunu ifade etmiştir.⁵²⁰ UNAMA’nın belirttiğine göre HKU’lar vakaların çoğunda “sivil Hükümet çalışanlarını ve üstlenicilerini, Hükümet çalışanlarının aile fertlerini, Hükümeti veya güvenlik güçlerini desteklediği düşünülen kişileri ve sivil statüye sahip AUP’leri ve eski Afgan güvenlik güçlerini” hedef almıştır.⁵²¹ UNAMA kaçırılma mağdurların önemli bir bölümünün Hazaralardan oluştuğunu belirtmiştir.⁵²² Fakat diğer vakalarda, kaçırılmanın temel sebebinin mali kazanç elde etme olduğu bildirilmektedir.⁵²³ Bu kapsamda, iş adamları ve maddi olanaklara sahip olan veya olduğu düşünülen diğer kişiler başlıca hedef halindedir.⁵²⁴ UNAMA’ya göre, HKU mensupları, kaçtıktan sonra serbest bıraktıkları mağdurlarla para veya başka destekler için tekrar temas kurmaktadır.⁵²⁵

Yasadışı vergilendirme ve gasp uygulamaları normalde zulüm düzeyine ulaşmamaktadır, diğer suç türleri için de aynı şey geçerlidir. Fakat fidye amaçlı adam kaçırma gibi belli haraç alma yöntemleri zulüm düzeyine

⁵¹³ AAA, *Finding Business Opportunity in Conflict: Shopkeepers, Taleban and the Political Economy of Andar District* (Çatışma Ortamında İş İmkânı Bulma: Esnaf, Taliban ve Andar Vilayetinin Siyasi Ekonomisi), 2 Aralık 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/finding-business-opportunity-in-conflict-shopkeepers-taleban-and-the-political-economy-of-andar-district/>.

⁵¹⁴ Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>.

⁵¹⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 73.

⁵¹⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 76.

⁵¹⁷ AAA, *Kuzeyde Direniş 2015 (3): Kunduz'un Düşüşü ve Geri Alınması*, 16 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-2015-insurgency-in-the-north-3-the-fall-and-recapture-of-kunduz>.

⁵¹⁸ Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *İnsan Hakları Uygulamaları 2015 Ülke Raporları - Afganistan*, 13 Nisan 2016, <http://www.refworld.org/docid/5711040d4.html>; AAA, *Finding Business Opportunity in Conflict: Shopkeepers, Taleban and the Political Economy of Andar District* (Çatışma Ortamında İş İmkânı Bulma: Esnaf, Taliban ve Andar Vilayetinin Siyasi Ekonomisi), 2 Aralık 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/finding-business-opportunity-in-conflict-shopkeepers-taleban-and-the-political-economy-of-andar-district/>; AAA, *The 2015 Insurgency in the North (3): The Fall and Recapture of Kunduz* (Kuzeyde Direniş 2015 (3): Kunduz'un Düşüşü ve Geri Alınması), 16 Ekim 2015, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-2015-insurgency-in-the-north-3-the-fall-and-recapture-of-kunduz/>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 60.

⁵¹⁹ BM Güvenlik Konseyi, *Organize Suç Örgütleri ile Güvenlik Konseyi 2160 Sayılı Kararının (2014) 1. Bendi Kapsamında Kotasyon İçin Uygun Görülen Kişiler, Gruplar, Girişimler ve Oluşumlar Arasındaki Belli Başlı İşbirliği Örnekleri Üzerine Analitik Destek ve Yaptırımları İzleme Ekibi Raporu*, S/2015/79, 2 Şubat 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/report-analytical-support-and-sanctions-monitoring-team-specific-cases>.

⁵²⁰ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 59. 2015 yılında 410 kaçırılma olayının yaşandığı ve bu olayların neredeyse hepsinin HKU’lar tarafından gerçekleştirildiği UNAMA raporunda bildirilmektedir. Yaşanan bu 410 kaçırılma olayından etkilenen 172 kişiden 145’i hayatını kaybetmiş, 27’si de yaralanmıştır. Bu rakamlar da göstermektedir ki 2014 yılına kıyasla bu olayların sayısında %39, bu olaylardan etkilenen kişilerin sayısında ise %112 artış yaşanmıştır. UNAMA raporunda, 2009 yılından beri UNAMA tarafından sistematik bir şekilde raporlanan bu olaylarla ilgili rakamlara bakıldığında hem kaçırılma olaylarının sayısının hem de bu olaylardan etkilenen kişilerin sayısının en yüksek görüldüğü dönemin bu dönem olduğu ifade edilmektedir. UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 49. Her yıl düzenlenen *Afgan Halkıyla Anket* araştırmasının 2015 yılının Haziran ayında görüştüğü 9.586 Afganistanlı, kaçırılma olaylarının da büyük bir güvenlik sorunu teşkil ettiğini belirtmiştir. Anket kapsamında görüşülen kişilerin %7’si, “kaçırılma” olayının kendilerini veya aileden bir yakınlarının son bir yıl içerisinde yaşadıkları en ciddi şiddet veya suç türü olduğunu ifade ederken; katılımcılardan bir başka %6’lık grup ise, kaçırılma olaylarının kendilerinin veya aileden bir yakınlarının son bir yıl içerisinde yaşadıkları ikinci en ciddi şiddet veya suç türü olduğunu belirtmiştir. The Asia Foundation, *Afgan Halkıyla Anket: 2015 Yılı Afganistan’ı*, Kasım 2015, <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afganistanin2015.pdf>, s. 189.

⁵²¹ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 59-60.

⁵²² UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 50.

⁵²³ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 49; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 59.

⁵²⁴ Bkz. BM Güvenlik Konseyi, *Organize Suç Örgütleri ile Güvenlik Konseyi 2160 Sayılı Kararının (2014) 1. Bendi Kapsamında Kotasyon İçin Uygun Görülen Kişiler, Gruplar, Girişimler ve Oluşumlar Arasındaki Belli Başlı İşbirliği Örnekleri Üzerine Analitik Destek ve Yaptırımları İzleme Ekibi Raporu*, S/2015/79, 2 Şubat 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/report-analytical-support-and-sanctions-monitoring-team-specific-cases>, para. 37. Cumhurbaşkanı Ghani uluslararası bir forumda konunun dikkate alınması gereken bir konu olduğunu kabul etmiştir. Tolo News, *In China, Ghani Discusses Needs, Expectations of Afghan Businessmen* (Ghani Çin’de Afgan İşadamlarının İhtiyaçlarını ve Beklentilerini Değerlendirdi), 1 Kasım 2014, <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/16963-in-china-ghani-discusses-needs-expectations-of-afghan-businessmen>.

⁵²⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>, s. 49.

ulaşabilmektedir. Öte yandan, diğer haraç alma türleri birikimsel olarak zulme katkıda bulunabilmektedir. Bireylerin (kendilerine atfedilen) siyasi görüşlerine (örneğin bunun sebebi bu kişilerin hükümetle bağlantılı olması veya öyle olduklarının (düşünülmesi) olabilmektedir)⁵²⁶ veya etnik kökenlerine/ırklarına ya da dine dayalı olarak⁵²⁷ haraç veya fidye amaçlı adam kaçırma faaliyetlerinin hedefi oldukları durumlarda ilgili kişiler, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, bu gerekçelere dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı içinde olabilmektedirler. Diğer durumlarda, fidye amaçlı kaçırılma riski olan bir kişinin belli bir sosyal gruba mensup olduğu için hedef alındıkları anlaşılabilir ve bu kişiler, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, bu gerekçeye dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı içerisinde olabilmektedir.

BMMYK'ya göre, hükümetle bağlantılı olan veya bağlantılı olduğu düşünülen bireylerin aile fertlerinin ve varlıklı olan veya varlıklı olduğu düşünülen bireylerin aile fertlerinin durumu ele alınırken özellikle dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Çocuklar da dâhil olmak üzere aile fertlerinin bu kişilerle akraba oldukları için fidye amaçlı kaçırılma riskiyle karşı karşıya olduğu durumlarda bu kişiler, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya ilgili diğer gerekçelere dayalı olarak uluslararası koruma ihtiyacı içerisinde olabilmektedir.

B. Zulüm Riskiyle Karşı Karşıya Olan Bireylere Yönelik Dâhilî Kaçış veya Yer Değiştirme Alternatifi

Bazen dâhilî koruma alternatifi⁵²⁸ olarak da atıfta bulunulan dâhilî kaçış veya yer değiştirme alternatifinin (DKA/YDA) olup olmadığını değerlendirmeye yönelik ayrıntılı bir analitik çerçeve, BMMYK *Uluslararası Koruma Kılavuz İlkeleri No: 4 1951 Sözleşmesi Madde 1A(2) ve/veya Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1967 Protokolü kapsamında "Dâhilî Kaçış veya Yer Değiştirme Alternatifi"* içerisinde yer almaktadır.⁵²⁹

Yer değiştirme olasılığının değerlendirilmesi için önerilen DKA/YDA alternatifinin uygun ve akla yatkın olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.⁵³⁰ Menşe ülkenin bazı yerel bölgelerinde haklı nedenlere dayalı zulüm korkusunun tespit edilmesi hâlinde, önerilen dâhilî kaçış veya ülke içinde yer değiştirme bölgesinin ilgili birey için uygun bir alternatif olup olmadığını belirlemek zaman alan bir değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Bu değerlendirme kapsamında, korkulan ve menşe bölgesinden kaçışı tetikleyen riske yol açan koşulların yanı sıra önerilen bölgenin gelecekte güvenli ve anlamlı bir alternatif sunup sunmadığı dikkate alınmaktadır. Başvuru sahibinin kişisel durumu ve yer değiştirme bölgesindeki koşulların da dikkate alınması gerekmektedir.⁵³¹

Eğer iltica usullerinde DKA/YDA düşünülmüşse, önerilen yer değiştirme için belli bir alan tespit edilmelidir ve başvuru sahibine önerilen DKA/YDA'nın uygunluğu ve akla yatkınlığına yanıt vermesi için yeterince fırsat tanınmalıdır.⁵³²

1. Uygunluk Analizi

Afgan başvuru sahipleri için DKA/ YDA'nın uygunluğunu değerlendirirken şu hususları göz önünde bulundurmak özellikle önem taşımaktadır: (i) önerilen yer değiştirme alanının kalıcı biçimde emniyetli olması gerekliliği ve (ii)

⁵²⁶ Bkz. Kısım III.A.1

⁵²⁷ Bkz. Kısım III.A.5 ve III.A.13

⁵²⁸ Avrupa Birliği, *Üçüncü ülke vatandaşlarının veya vatansız kişilerin uluslararası korumadan faydalanabilmesi ve mültecilere veya ikincil koruma hakkı bulunan kişilere eşdeğer bir statünün verilebilmesi için karşılanması gereken ve tanınan korumanın kapsamına ilişkin standartlar üzerine Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2011/95/AB sayılı Direktifi (yeniden düzenlenmiş)*, 13 Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/4f197df02.html>, Madde 8.

⁵²⁹ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) bağlamında "Dâhilî Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>.

⁵³⁰ AB üyesi devletlere yapılan uluslararası koruma başvurularında, 2011 tarihli Vasıf Yönergesi'nin 8. Maddesi uygulanmaktadır. Hem uygunluk, hem de akla yatkınlık testi içermektedir. 2011 Vasıf Yönergesi, Madde 8.

⁵³¹ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) bağlamında "Dâhilî Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 7. AB üyesi devletlerde uluslararası koruma başvurularına ilişkin olarak ayrıca bkz. 2011 Vasıf Yönergesi Madde 8(2). "Üye Devletler başvuruyla ilgili karar alırken ülkenin ilgili bölgesindeki genel koşulları ve başvuru sahibine özgü koşulları göz önünde bulundurur" ibaresi bu maddede geçmektedir.

⁵³² BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) bağlamında "Dâhilî Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 6.

olası DKA/ YDA alanının birey açısından pratik, emniyetli ve yasal olarak erişilebilir olması gerekliliği.⁵³³ İlk gereklilik ışığında Afganistan'daki silahlı çatışmaların aniden patlak verebilmelerine ve değişkenliklerine ve çatışmalardan önceden doğrudan etkilenmemiş il ve ilçelerde güvenlik durumunun bozulmuş olması ve görevlilerin yerlerinden edilmiş olması durumuna özellikle dikkat edilmelidir.⁵³⁴ İkinci gerekliliğe göre, önerilen ülke içi yer değiştirme bölgesine güvenli biçimde erişmeye ilişkin somut olanakların değerlendirilmesi gerekir. Bu kapsamda, EYP'lerin ülke genelinde yaygın olarak kullanılması, kara mayınlarının ve ülkede bulunan savaşın patlayıcı kalıntılarının (SPK) varlığı; kara yollarında meydana gelen saldırı ve çatışmalar ve HKU'ların sivililerin hareket serbestisine yönelik olarak uyguladıkları kısıtlamalarla ilgili riskler değerlendirilmelidir.⁵³⁵

Başvuru sahibinin devlet veya devlet kurumları/görevlilerinin elinde zulüm görmeye ilişkin haklı gerekçelere dayalı zulüm korkusuna sahip olduğu durumlarda, dâhilî kaçış ve yer değiştirme alternatifinin devletin kontrolü altındaki yerler için uygun olmadığı önyargısı vardır.⁵³⁶

HKU'ların kendi etkili kontrolleri altında bulunan yerlerde gerçekleştirdikleri ciddi ve yaygın insan hakları ihlalleri olduğunu ve devletin bu yerlerde halkı bu tür ihlallere karşı koruyamadığını ortaya koyan mevcut deliller ışığında BMMYK, HKU'ların etkili biçimde kontrol ettikleri yerlerde DKA/YDA seçeneğinin mevcut olmadığı, fakat yer değiştirme için önerilen yerdeki HKU'nun önde gelenleri ile önceden kurulmuş bağları olan kişilerin istisna oluşturabilecekleri değerlendirmesinde bulunmaktadır.

BMMYK, zulüm uygulayan kişi veya kurum kim olursa olsun aktif çatışmadan etkilenen yerlerde DKA/YDA'nın hiçbir şekilde uygulanamayacağı görüşündedir.

Zulüm uygulayan kişilerin veya kurumların HKU'lar olduğu durumlarda, zulümü uygulayanın önerilen yer değiştirme bölgesinde başvuru sahibini takip etme ihtiyalinin olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bazı HKU'ların coğrafi olarak ulaşabilecekleri bölgenin geniş olduğu düşünülürse, bu tür gruplara hedef olma riskiyle karşılaşabilecek kişiler için geçerli bir DKA/YDA söz konusu olmayabilmektedir. Taliban'ın, Hakkani örgütü'nün, Hizb-i İslam Hikmetyar'ın, IŞİD'le bağlantılı olduğunu iddia eden grupların ve diğer silahlı grupların ülkenin her yerinde saldırı yapabilecek operasyonel kapasiteye sahip olduğunu belirtmek özellikle önemlidir. Bu saldırılar bu HKU'ların etkili kontrolü altında olmayan yerlerde de görülebilmektedir. Örneğin hükümet yanlısı güçlerin kontrolünde olan kent merkezlerinde yüksek profilli karmaşık saldırıların meydana gelme sıklığı bu duruma işaret etmektedir.⁵³⁷

Başvuru sahibinin yer değiştirme için önerilen yerlerde HKU'lar tarafından zulme veya ciddi zarara maruz bırakılma riski altında olabileceği durumlarda, Kısım II.C'de devletin etkisiz yönetim ve çok fazla yolsuzluk neticesinde vatandaşları koruma yetkinliğine yönelik kısıtlamalara ilişkin olarak sunulan kanıtların dikkate alınması gerekmektedir.

Kadınlar, çocuklar ve farklı cinsel yönelimleri ve/veya toplumsal cinsiyet kimliği olan kişiler gibi zararlı geleneksel uygulamalar ve zulüm uygulama niteliği olan dinî kurallar sonucunda zarar görmekten korku duyan bireyler için bu tür kural ve uygulamaların toplumun geniş kesimleri ve hükümetin her kademesindeki nüfuzlu

⁵³³ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) Bağlamında "Dâhilî Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 7.

⁵³⁴ Örneğin daha önce nüfusu zorla yerinden edilmiş olan Takhara, Badakhshan ve Baghlan gibi kuzey doğu vilayetlerinde 2015 yılında, çatışma sebebiyle yerinden edilme büyük oranda görülmüştür. BMMYK, *2016 Yılıın İlk Aylarında Büyük Çapta Görülen Çatışma Sebepli Yerinden Edilme*, 24 Şubat 2016, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/UNHCR_Summary_note_on_conflict_IDPs_APC_24.02.2016_635924216039050000.pdf

⁵³⁵ Yolların büyük bir çoğunluğunun güvensiz olduğu düşünüldüğü için Afganistan'ın birçok bölgesine ulaşım güvenli bir şekilde sağlanamamaktadır. Karar vericiler, güvenlikle ilgili olarak ülkede görülen şartları ve tehlikeleri dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Uluslararası Barış ve Güvenlik Üstüne Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, 7 Mart 2016, A/70/775-S/2016/218, <http://www.refworld.org/docid/557abf904.html>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/54e44e274.html>.

⁵³⁶ BMMYK *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) Bağlamında "Dâhilî Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 7, 13, 27.

⁵³⁷ Bkz. Al Jazeera, *Suicide Attacks Kill Dozens in Afghanistan* (Afganistan'daki İntihar Saldırılarında Çok Sayıda Kişi Hayatını Kaybetti), 27 Şubat 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/02/suicide-bomber-kills-11-eastern-afghanistan-160227062901757.html>; Al Jazeera, *Deadly Suicide Attack Rocks Afghanistan's Capital* (Korkunç İntihar Saldırısı Afganistan'ın Başkentini Derinden Sarstı), 1 Şubat 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/02/suicide-attack-rocks-afghan-capital-police-160201093751757.html>; BM Haber Servisi, *Security Council Deplores Latest Terrorist Attacks in Afghan Capital* (Güvenlik Konseyi Afganistan'ın Başkentinde Yaşanan Terör Saldırılarına Kınadı) Güvenlik Konseyi Afganistan'ın Başkentinde Yaşanan Terör Saldırılarına Kınadı, 9 Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c84f9e1f7.html>.

muhafazakâr unsurlar tarafından destekleniyor olması DKA/YDA'nın uygunluğunun aleyhinde bir faktör olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2. Akla Yatkinlik Analizi

DKA/YDA'nın "akla yatkin" olup olmadığı, başvuru sahibine geçmişte uygulanan her türlü zulmün etkisi dâhil olmak üzere başvuru sahibinin kişisel durumu dikkate alınarak dosya bazında tespit edilmelidir.⁵³⁸ Dikkate alınması gereken diğer faktörler arasında önerilen yer değiştirme bölgesindeki güvenlik ve emniyet durumu, o bölgede insan haklarına gösterilen saygı ve insan onuruna yakışır koşullarda ekonomik olarak ayakta kalma olanakları yer almaktadır.⁵³⁹

BMMYK'ya göre aktif çatışmadan etkilenen bölgelerde DKA/YDA uygun değildir. Afganistan'ın diğer bölgeleri için DKA/YDA sadece başvuru sahibinin güvenlik ve emniyet içinde, tehlikeden ve yaralanma riskinden uzak yaşayabileceği durumlarda söz konusu olabilmektedir. Bu koşullar asılsız veya tahmin edilemez değil kalıcı olmamalıdır.⁵⁴⁰ Çatışmadan etkilenen ve halkın zorla yerinden edildiği Afgan illerinin artan sayısı, cephelerin hızla değişmesi ve çatışma halindeki tarafların çoğunun toprak kazanımlarını koruyamaması da dikkate alınması gereken faktörler arasındadır. Bu kılavuz ilkelerin II.B kısmında sunulan bilgiler ve önerilen yer değiştirme bölgesinin güvenlik durumuna ilişkin güvenilir ve güncel bilgi, önerilen DKA/YDA'nın akla yatkin olup olmadığını değerlendirmede dikkate alınacak önemli unsurlardır.⁵⁴¹

BMMYK, Afganistan'da HKU'ların işlediği ciddi ve yaygın insan hakları ihlalleriyle ilgili bu Kılavuz İlkeler'de yer alan II.C kısmında sunulan mevcut bilgiler ışığında ve devletin bu tür HKU'ların etkili kontrolü altındaki bölgelerde HKU'ların işlediği insan hakları ihlallerine karşı devletin bireyleri koruyamaması karşısında Afganistan'ın HKU'ların etkili kontrolü altındaki bölgelerinin akla yatkin bir DKA/YDA sunmadığını, fakat HKU liderleriyle önerilen yer değiştirme bölgesinde önceden bağlantı kurmuş olan başvuru sahiplerinin ((i)-(iv) arasında yer alan şartların yerine getirilmesi şartıyla) muhtemelen istisna oluşturacağı değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

Afganistan'ın geri kalan bölgelerinde, yani ne aktif çatışmadan etkilenmiş ne de HKU'ların kontrol ettiği bölgelerde önerilen DKA/YDA'nın akla yatkin olup olmadığını değerlendirirken şu hususlara özellikle dikkat edilmelidir:

- i. başvuru sahibinin geniş ailesi veya ait olduğu etnik grubun mensupları tarafından sunulacak etkili geleneksel destek mekanizmalarının olup olmadığı;
- ii. önerilen yer değiştirme bölgesinde barınma olanaklarına erişim;
- iii. önerilen yer değiştirme bölgesinde temel altyapı ve içme suyu ve sıhhi tesisat, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri gibi temel hizmetlere erişim olanakları;
- iv. kırsal bölgelerden gelen Afganlar için araziye erişim gibi geçim kaynakları fırsatlarının bulunması,⁵⁴² ve
- v. önerilen yer değiştirme bölgesinde yerinden edilme ölçüğü.

Başvuru sahipleri geniş aile fertlerinin veya daha geniş anlamda ait oldukları etnik grubun mensuplarının desteğine başvurabilmektedir. Fakat bu tür geleneksel destek ağlarının varlığının önerilen DKA/YDA'nın akla yatkinliği lehinde olduğu varsayımında bulunabilmesi için başvuru sahibinin geniş ailesinin fertlerinin veya ait olduğu etnik grubun mensuplarının başvuru sahibine gerçek destek verebilecek durumda ve buna istekli olması gerekmektedir. Bu kapsamda Afganistan'ın düşük insani ve kalkınma göstergeleri ile toplumun geniş bölümünü etkileyen daha büyük ekonomik zorluklar dikkate alınmalıdır.⁵⁴³ Ayrıca, önerilen yer değiştirme bölgesinde başvuru sahibiyile

⁵³⁸ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) bağlamında "Dâhili Kaçış veya Yeniden Yerleştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 25-26.

⁵³⁹ BMMYK, *aynı belgede*, para. 24, 27-30.

⁵⁴⁰ Bkz. BMMYK, *aynı belgede*, para. 27.

⁵⁴¹ Bkz. BMMYK, *aynı belgede*, para. 28.

⁵⁴² Kökeni kırsal bölgelere dayanan Afganlardan çok azı tarım ve hayvancılık dışında mesleki yeteneklere sahiptir ve dolayısıyla yaşadıkları bölgenin dışında başka yerlere gittiklerinde, yeni yerlerine kaynaşmakta daha fazla zorlanabilmektedirler. Çok az miktarlarda birikimleri, mal ve mülkleri olması ihtimalinin yanı sıra (mal ve mülkleri alışılagelmiş olduğu, yağmalandı veya yerlerinden edilirken bu varlıklarını geride bırakıp gittikleri için) hiçbir maddi varlıkları olmayabilir de. Yeni yerleştikleri yerlerde toplum içinde destek görecekları kişisel bağlantıları olmayabilir, dil ve lehçe farklılıkları sebebiyle iletişimde bile zorluk yaşayabilirler.

⁵⁴³ Afganistan Gıda Güvenliği ve Tarım Topluluğu tarafından Mayıs - Haziran 2015'te yapılan bir ankete göre, ülkede gıda güvenliği son derece düşük olan kişiler 2014 yılında nüfusun %4,7'sini oluştururken bu oran 2015 yılında 1,57 milyonluk nüfusta %5,9'a çıkmıştır. Nüfusun %27,5'lik başka bir kısmını oluşturan 7,3 milyon kişi

aynı etnik arka plana sahip kişilerin varlığı, eğer başvuru sahibi ile söz konusu etnik topluluğun mensupları arasında önceden kurulmuş özel sosyal ilişkiler yoksa, tek başına başvuru sahibinin bu tür topluluklardan anlamlı destek alabileceğine dair kanıt olarak düşünülemezdir.⁵⁴⁴ Başvuru sahiplerinin önerilen yer değiştirme bölgesinde aile ağlarına ne kadar güvenebileceği de, yurtdışında kaldıktan sonra Afganistan'a dönen kişilere karşı uygulandığı bildirilen damgalama ve ayrımcılık ışığında değerlendirilmelidir.⁵⁴⁵

Önerilen yer değiştirme bölgesinin başvuru sahibinin önceden belirlenmiş konaklama ve geçim kaynakları seçeneğine erişiminin olmadığı bir kentsel alan olması ve başvuru sahibinin anlamlı destek ağlarına başvurmasının makul şartlarda beklenemeyecek olması hâlinde, başvuru sahibi kendisini kent ortamında yerinde edilmiş diğer kişilerin durumuna benzer bir durumda bulabilir. Böyle bir sonucun ne kadar akla yatkın olduğunu değerlendirmek için karar vericilerin olası yer değiştirme bölgesindeki ülke içinde yerinden edilme ölçeğini ve o bölgedeki ÜYEK'lerin yaşam koşullarını göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu kapsamda dikkate alınacak hususlar arasında, ÜYEK'lerin Afganistan'ın en hassas grupları arasında sayıldığı, bu kişilerin çoğuna insani yardım kuruluşlarının ulaşamadığı,⁵⁴⁶ kentteki ÜYEK'lerin işsizlikten özellikle etkilendikleri için yerinden edilmemiş kent yoksullarına göre daha hassas durumda olduğunu gösteren bilgiler, su ve sıhhi hizmetlere kısıtlı erişim ve gıda güvencesizliği gibi konular yer almaktadır.⁵⁴⁷ Arazi tahsis programlarının çoğunlukla kötü yönetildiği ve

kısmen güvenli gıda tüketmektedir. Gıda güvenliği son derece düşük olan, artık bu acil durumlarla başa çıkacak imkânları kalmayan kişilerin oranında artış görüldüğü; bunun, daha birçok kişinin de arazilerini satmak, çocuklarını okuldan almak veya akrabalarının desteğine muhtaç olmak durumunda bırakıldığı anlamına geldiği yapılan araştırmada ifade edilmiştir. Afganistan Gıda Güvenliği ve Tarım Topluluğu, *Afganistan'da Gıda Güvenliği Üzerine Mayıs-Haziran 2015 Dönemi Değerlendirmesi*, 31 Ağustos 2015, http://foodsecuritycluster.net/sites/default/files/SFSA_2015_Final_0.pdf s. 5-7. ÜYEK'lere evlerini açan aileler, kendi kaynaklarının tükenmesi riski altındadır; örneğin bkz. BMMYK, *Afganistan - Çatışma Sebebiyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Üzerine Aylık Güncelleme*, Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/5594f2544.html>, s. 3.

⁵⁴⁴ Kırsal bölgelerde hassas durumdaki hanelerin gayri resmî olarak borç alabilmelerini ve halk içerisindeki hayırsever oluşumlara erişebilmelerini sağlayan bazı güvenlik ağlarının toplum düzeyinde mevcut olduğu bildirilse de bu ağların sayısının azalmakta olduğu ve yeni gelen ÜYEK'leri dışlayabildikleri de bildirilmektedir. Samuel Hall Consulting, *Kent Ortamında Yoksulluk Raporu: Afganistan'ın Şehirlerinde Görülen Yoksulluk, Gıda Güvencesizliği ve Direniş Üzerine Bir Çalışma* (Raporun hazırlanması, Danimarka Mülteci Konseyi ve Çek Cumhuriyeti'nden bir STK olan People in Need tarafından başlatılmıştır.), Kasım 2014, <http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2014/11/DRC-PIN-Urban-Poverty-Report.pdf>, s. 9. Ev sahiplerine başta dostane davranıyor gibi görünüp daha sonra saldıran 'hane içi saldırganların' sayısının çığ gibi artması sonucunda, "Pashtunwali" geleneğinin ve geleneğin misafirperverlik ilkelerine olan bağlılığın zayıfladığı bildirilmiştir. New York Times, *Afghans See a Collapse of Tradition in a Spate of Devious Attacks* (Çığ Gibi Büyüyen Sinsi Saldırıları Afganistan'da Bir Geleneğin Çöküşünü Getirdi), 3 Eylül 2015, <http://www.nytimes.com/2015/09/04/world/asia/afghans-see-devious-attacks-as-sigh-of-wars-toll-on-traditional-values.html>. Kötüleşmekte olan güvenlik durumu sebebiyle geri dönüş yapanların "aşırı kalabalık olan Kabil'e tıkalı kaldıkları, Afganistan'da yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayati önem taşıyan aile bağlarından uzak kaldıkları" bildirilmiştir. Reuters, *Sent Back from Europe, Some Afghans Prepare to Try Again* (Avrupa'dan Geri Gönderilen Afganlar Yine Yeni Bir Mücadelenin İçinde), 16 Kasım 2015, <http://www.reuters.com/article/2015/11/16/us-afghanistan-migrants-insight-idUSKCN0T50E020151116>. Afganistan Göçmenler İçin Danışma ve Destek Kuruluşu'na göre: "Çocukken Afganistan'dan kaçan çok sayıda kişi, şimdi Afganistan'a geri gönderilmiştir. Kuruluşun gördüğü erkek çocuklardan çoğu, yıllarca ailelerini bulmaya çalışmış. Bir ipucu bulamayınca da aramayı bırakmışlardır. Şimdi tek başlarına yaşamaktadırlar." UNICEF, *Afganistan Çocuk Bildirisi*, Kasım 2015, <http://www.refworld.org/docid/56430b2d4.html>.

⁵⁴⁵ Geri dönüş yapan kişilerin destek ve geçim imkânları bulmasında aile bağları, hayati bir rol oynamaktadır. Ancak geri dönüş yapan kişinin, ailenin başını yere eğdiği ve batı kültürünün etkisi altında kaldığı düşünüldüğü durumlarda aile, bu kişiye destek olmamaktadır. Schuster, L. & Majidi, N., *Sınır Dışı Edilenlere Daha Sonra Neler Oluyor? Sınır Dışı Edilen Afganların Deneyimi*, 2013, Göç çalışmaları, 1(2), s. 221-240, <http://openaccess.city.ac.uk/4717/1/2013%20Schuster%20Majidi%20.pdf> Mülteci Destek Ağı'nın (RSN) Birleşik Krallık'tan Afganistan'a geri gönderilen bir grup genç erkek çocuğu uzun bir dönem boyunca izleyerek yaptığı araştırmaya göre "Geri dönüş yapan kişilerin Afganistan'da ailelerinin olması, koruma altında oldukları anlamına gelmemektedir. Geri gönderilen bu gençlerden bazıları, Birleşik Krallık'tan geldikten sonra ailenin beklentilerini karşılamadıkları için aileleri tarafından reddedilirken; bazıların ailelerinin kaynakları, geri dönen gencin ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar kısıtlı olmaktadır." Ayrıca dönüşlerinin ardından aileleriyle iletişime geçmeye çalışan gençlerin çoğunun, eğitimlerine devam etmelerinin ve iş bulup çalışmalarının imkânsız olduğunu düşündüğü ve ruh sağlıklarında sorunlar yaşayıp duygusal iyi oluşlarının kalıcı olarak zarar gördüğü de RSN'nin raporunda geçmektedir. RSN, *Döndükten Sonra: Afganistan'a Zorla Gönderilen Gençlerin Deneyimleri Üzerine Araştırma Sonuçları*, Nisan 2016, https://refugeesupportnetwork.org/sites/default/files/files/After%20Return_RSN_April%202016.pdf, s. 6, 22. ABD Banış Enstitüsü'nün (USIP) Kasım 2015'te Kabil'de yaptığı görüşmelere göre, "geri dönen kişilerin kaynaşması için çalışan STK'ler, gençler başta olmak üzere, geri dönen kişilerin özellikle kent ortamında toplumun geneline yabancılaştıklarını ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını bildirmektedir." USIP, *Geri Dönüş Zorlanan Afganlar ve İstikrar Üzerindeki Etkileri*, Ocak 2016 <http://www.usip.org/sites/default/files/PB199-The-Forced-Return-of-Afghan-Refugees-and-Implications-for-Stability.pdf>, s. 3. Geri dönen kişilerin, Avrupa'dan 'batılılaşmış' veya 'İslam karşıtı' bireyler olarak döndükleri şeklinde bir genel yargıyla sıklıkla karşılaştıkları bildirilmiştir. Çoğunun, ailelerini hayal kırıklığına uğrattıkları ve ailelerinin omuzlarına yük oldukları hissine kapıldıkları bildirilmiştir. Oslo Banış Araştırmaları Enstitüsü (PRIO), *Avrupa'dan Yardımlı Dönüşle Dönen Afganlar Yeniden Uyum Sağlayabilir Mi?*, Temmuz 2015, http://file.prio.no/publication_files/PRIO/Oppen%20Can%20Afghans%20Reintegrate%20After%20Assisted%20Return%20from%20Europe.%20PRIO%20Policy%20Brief%202015.pdf. Ayrıca bkz. BBC, *The Young People Sent Back to Afghanistan* (Afganistan'a Geri Gönderilen Gençler), 17 Temmuz 2015, <http://www.bbc.com/news/magazine-33524193>; Catherine Gladwell, *Artık Büyüdüler: Birleşik Krallık'tan Afganistan'a, Zorunlu Göç İncelemeleri*, Sayı 44, Eylül 2013, <http://www.fmreview.org/en/detention.pdf>, s. 63-64

⁵⁴⁶ Samuel Hall Consulting, NMK/ÜYEİM ve Müşterek ÜYEK Araştırmaları Kuruluşu'nun 2012 yılında yaptığı ortak bir çalışma sonucunda "çalışma kapsamında görüşülen ÜYEK'lerin yaklaşık %90'ının sosyo-ekonomik profillerinin ülke ortalamasının altında olmakla kalmayıp; aynı zamanda, düşük sosyoekonomik profilleri sebebiyle hayati risk içeren şartlarda yaşamlarını sürdürme olasılıklarının da son derece yüksek olduğu yani bu kişilerin son derece hassas bireyler (SDHB) sınıfında yer aldığı tespit edilmiştir." Samuel Hall Consulting, ÜYEK'leri Korumanın Zorlukları: Afganistan'da Ülkesinde Yerinden Edilen Kişilerin Korunması Üzerine Araştırma, Kasım 2012, https://www.nrc.no/arch_img/9154086.pdf, s. 22. Ayrıca bkz. UNAMA, *Afganistan: Çatışma Nedeniyle Ülke İçinde Yerinden Edilme Üzerine Aylık Güncelleme*, Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/55ba09dc4.html>; BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, *Afganistan İçin İnsani Müdahale 2015 Planı: Finansmanın, Başarı Durumunun ve Müdahalede Karşılaşılan Zorlukların Yıl Ortası Değerlendirmesi*, 18 Ağustos 2015, <http://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-2015-humanitarian-response-plan-mid-year-review-financing>, s. 4. Ayrıca bkz. Kısım II.E.

⁵⁴⁷ Daha fazla detay için bkz. Kısım II.E.

yolsuzlukla daha da kötüleştiği bildirildiği için özellikle ÜYEK'lere yönelik yeterli barınma olanaklarının kısıtlı olduğu dikkate alınmalıdır (bkz. Kısım II.E).⁵⁴⁸

Çocukları da ilgilendiren bir DKA/YDA'nın akla yatkinliğini değerlendirirken, çocukların kendilerine özgü koşulları ve Devletlerin Çocuk Haklarına dair Sözleşme kapsamındaki yasal yükümlülükleri – çocukları etkileyen bütün karar alma süreçlerinde çocuğun yüksek yararını sağlamaya ve çocuğun kendi yaşı ve olgunluğu ışığında çocuğun görüşlerine ağırlık verilmesine yönelik yükümlülükleri başta olmak üzere – göz önünde bulundurulmalıdır.⁵⁴⁹ Karar vericilerin, yetişkinler için sadece uygunsuz olduğu düşünülen seçeneklerin çocuk için çok büyük zorluk oluşturabileceği ihtimalini de yeterince dikkate almaları gerekmektedir. Bu hususlar, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara verilmesi gereken ilave öneme dikkat çekmektedir.⁵⁵⁰

DKA/YDA seçeneğinin akla yatkinliğini değerlendirirken gıda güvencesizliği, geçim fırsatlarına erişimin olmaması ve uygun sosyal ve psiko-sosyal destekle sağlık bakım hizmetleri gibi temel hizmetlere erişimin olmaması açısından engelliler ve yaşlılar gibi özel ihtiyacı olan kişilerin durumlarına özellikle dikkat edilmelidir.

Kadınların hareket özgürlüğüne yönelik geleneksel kısıtlamalara, kadınların düşük istihdam oranları da eklendiği için, BMMYK hanede erkek olmayan ailelerin reisi konumundaki evli olmayan kadınların hayatlarını çok büyük zorluklar yaşamaksızın sürdüremeyecek olmalarından ve kent ortamında bile yüksek risk altında olabilmelerinden dolayı DKA/YDA'nın akla yatkin olmadığı değerlendirilmesinde bulunmaktadır.⁵⁵¹

BMMYK bu arka plana bilgisi göz önünde bulundurarak, önerilen bir DKA/YDA'nın sadece bireyin (i) barınmaya, (ii) sıhhi hizmetler, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere ve (iii) geçim fırsatlarına erişimi olduğu durumlarda akla yatkin olduğu değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Ayrıca BMMYK DKA/YDA'nın sadece bireyin olası yer değiştirme bölgesinde kişinin (geniş) aile fertlerinden veya ait olduğu daha geniş etnik topluluğun mensuplarından oluşan geleneksel destek ağına erişiminin olduğu durumlarda ve bu kişilerin başvuru sahibine uygulamada gerçek destek verebilecek durumda olduklarının ve buna istekli olduklarının belirlendiği durumlarda akla yatkin olduğu değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

⁵⁴⁸ Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti, *Afgan Şehirlerinin Durumu 2015*, Eylül 2015, <http://unhabitat.org/books/soac2015/>, s.17. Ayrıca bkz. NMK/ÜYEİM, *Konut Teminatı ve Afganistan'da Kent Ortamındaki ÜYEK'lerin ve Geri Dönen Mültecilerin Zorla Tahliyesi*, 11 Şubat 2014, <http://www.refworld.org/docid/52fb2aab4.html>, s. 17 UNAMA, *Afganistan'ın ve Ülke Halkının Ellerinden Alınan Toprakları - Devletin Arazi Dağıtım Sistemi*, Mart 2015, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_land_report_2_state_land_distribution_system_final_19march15_0.pdf, s. 30.

⁵⁴⁹ BM Genel Kurulu, *Çocuk Hakları Sözleşmesi*, 20 Kasım 1989, Birleşmiş Milletler Antlaşma Serileri, Cilt. 1577, s. 3, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html>. Ayrıca bkz. BMMYK, *Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Afganistan'a Dönüşüyle ilgili olarak Uygulanan Özel Tedbirler*, Ağustos 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c91dbb22.html>.

⁵⁵⁰ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 8: Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk İltica Talepleri*, HCR/GIP/09/08, 22 Aralık 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>, paragraf 53-57. Ayrıca bkz. AA (*refakatsiz çocuklar*) *Afganistan'ın Birleşik Krallık İçişleri Bakanı'na açtığı dava*, CG [2012] UKUT 00016 (IAC), Birleşik Krallık: Yüksek Mahkeme (Göç ve İltica Dairesi), 6 Ocak 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f293e452.html>. Yüksek Mahkeme şu sonuca varmıştır: "Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların Afganistan'a gönderilmeleri durumunda, çocukların kendilerine özgü koşullara ve gönderilecekleri yere bağlı olarak, bu çocukların her türlü şiddete maruz kalma, zorla askere alınma, cinsel şiddet görme, insan ticareti mağduru olma ve gerektiği gibi koruma altına alınmama tehlikesi altında buldukları ve ayrıca bu sorunlardan ciddi şekilde zarar görebilecekleri mevcut delillerle doğrulanmaktadır." (*Aynı belgede*, para. 92). Daha detaylı bilgi için bkz. Catherine Gladwell ve Hannah Elwyn, "Söndürülen Gelecekler: Birleşik Krallık'taki Sığınmacı Gençler ve Menşe Ülkelerine Dönüşleri", BMMYK, *Mülteci Araştırmalarında Yeni Yayınlar*, *Araştırma No. 246*, Ekim 2012, <http://www.unhcr.org/5098d2679.html>.

⁵⁵¹ Aşağı Saksoni'deki Üst İdare Mahkemesi'nin Afganistan'a dönmeleri hâlinde batılılaşmış Afgan kadınların şiddet ve ciddi insan hakları ihlalleriyle karşılaşabileceğini tespit ettiği bildirilmektedir. Deutsche Welle, *Deportation to Afghanistan: Safe or Unsafe Origin?* (Afganistan'a Sınır Dışı Edilme: Güvenli bir Menşe Ülke mi yoksa Güvensiz mi?) 8 Kasım 2015, <http://www.dw.com/en/deportation-to-afghanistan-safe-or-unsafe-origin/a-18835069>. Norveç Mülteci Konseyi ve İrtibat Ofisi'nin yaptığı bir çalışmaya göre kadın ÜYEK'ler topluluk desteğine erişim konusunda daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadır ve menşe ülkedeki ağlarla bağlantının kopmasına ek olarak bu kadınlar ayrıca "evlerinin dışında bir girişimde bulunmalarına izin verilmediği için yerinden edilme sonucu götürüldükleri yerde yeni ağlar kurmakta güçlük çeker." Araştırmacıların mülakat yaptığı yerinden edilmiş kadınlar ve kız çocuklarının çoğu "somut bir umutsuzluk hissi, [ve] korku verici boyutta ölme isteği veya doğduğuna pişman olma hissi sergilemiştir", bunun sebebi orantısız kötü yaşam koşulları ve kısıtlı hareketlilik ve topluluk desteğidir. Norveç Mülteci Konseyi / İrtibat Ofisi, *Listening to Women and Girls Displaced to Urban Afghanistan* (Yerinden Edilerek Afganistan'ın Kentel Bölgelerine Götüürülen Kadın ve Kız Çocuklarının Seslerine Kulak Verilmesi), 26 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/5513bec24.html>, s. 8, 16. Bkz. Birleşik Krallık: Üst Mahkeme (Göç ve İltica Dairesi), *AK (Madde 15(c)) Afganistan CG'nin İçişleri Bakanlığı Devlet Bakanı'na açtığı dava*, [2012] UKUT 00163(IAC), 18 Mayıs 2012, <http://www.refworld.org/docid/4fba408b2.html>. Bu davada mahkeme şöyle demiştir: "Fakat bu konum belli kategorilerdeki kadınlar için uygundur (hem Kabil'de hem de ülke içinde yer değiştirme amaçlı diğer potansiyel yerler için). İç İşleri Bakanlığı'nın Afganistan'la ilgili Operasyonel Kılavuz Notlarına (OGN) göre erkek destek ağına sahip kadınların ülke içinde yer değiştirebilmesi mümkünken, "...yalnız kadın ve hane reisi kadınlardan ülke içinde yer değiştirmesini beklemek makul değildir" (Şubat 2012 OGN, 3.10.8) ve mahkemeye göre farklı bir görüş benimsemek için geçerli dayanak yoktur." *N. nin ve İsveç'e açtığı davada* (Başvuru no. 23505/09, 20 Temmuz 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c4d4e4e2.html>), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre toplum, gelenekler veya hukuk sistemi tarafından kendilerine verilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmadıkları düşünülürse, kadınlar Afganistan'da daha yüksek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Başvuru sahibinin sadece İsveç'te yaşamış olması bile, kabul edilebilir davranış çizgisini aştığını düşünülmesi için zemin teşkil edebilmektedir. Kadının kocasından boşanmak istemesi ve kocasıyla birlikte yaşamak istemesi sonucunda kadının Afganistan'a dönüşünün hayatını tehdit eden ciddi sonuçları doğabilir. Raporlara göre Afgan kadınların çoğu aile içi şiddetten etkilenmektedir, aile içi şiddeti yetkililer meşru görmekte ve bu konuda kovuşturma başlatmamaktadır. Refakatsiz kadınlar veya "başında" bir erkek olmayan kadınlar kişisel veya mesleki hayatlarıyla ilgili ciddi ve sürekli kısıtlamalar ve toplumsal dışlanmayla karşılaşmaktadır. Bu kadınlar çoğu zaman erkek bir akrabaları tarafından korunmuyorsa hayatta kalacak olanaklardan yoksun kalır. Sonuçta mahkeme eğer N.'yi Afganistan'a sınır dışı ederse İsveç'in AİHS'nin 3. maddesini ihlal edeceğine hükmetmiştir.

Engelliler ve yaşlılar gibi özel ihtiyaç sahibi kişiler için önerilen DKA/YDA'nın akla yatkın olup olmadığını belirlemek için, bu kişilerin olası yer değiştirme bölgesinde yaşayan (geniş) aile fertleri veya ait oldukları etnik topluluğun mensuplarının, kişinin belirlenmiş ihtiyaçlarını sürdürülebilir – ve gerekliyse kalıcı – biçimde karşılayacak kalıcı desteği sunmaya istekli olduklarının ve bunu sağlayabilecek durumda olduklarının belirlenmesi özellikle önem taşımaktadır.

BMMYK'ya göre dış destek şartının tek istisnası yukarıda açıklanan özel hassas durumları olmayan bekâr ve beden sağlığı açısından sağlam erkekler ve çalışma çağındaki evli çiftlerdir. Böyle kişiler hayatın temel gereksinimlerini karşılamaya yetecek gerekli altyapı ve geçim olanaklarına sahip ve Hükümetin etkili kontrolü altında bulunan kentsel ve yarı kentsel bölgelerde belli durumlarda aile ve topluluk desteği olmaksızın geçinebilmektedir.

Afganistan'daki refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar söz konusu olduğunda, BMMYK olası yer değiştirme bölgesinde çocuğun kendi (geniş) ailesinin veya daha geniş anlamda ait olduğu etnik topluluğunun anlamlı desteğinin bulunması şartına ek olarak, yer değiştirmenin çocuğun yüksek yararına olup olmadığı tespit edilmesinin gerektiği değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Ayrıca, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların Afganistan'a geri gönderilmesi, 2010 yılında yayımlanmış olan *Hatırlatıcı Not: Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Afganistan'a Geri Gönderilmesinde Uygulanacak Özel Tedbirler*'de belirlenmiş olan asgari güvencelere tabidir.⁵⁵²

C. BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetki Alanı Kriterleri veya Bölgesel Belgeler Kapsamında Mülteci Statüsü ya da Tamamlayıcı Koruma Şekillerine Uygunluk

1951 Sözleşmesi uluslararası mülteci koruması rejiminin temel taşıdır. 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen mülteci statüsü kriterleri, bu kriterlere uyan kişilerin veya grupların bu belgeye göre uygun biçimde tanınması ve korunması gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır. Sadece bir sığınmacının 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerini karşılamadığı belirlenirse BMMYK'nın yetki alanında ve bölgesel belgelerde bulunan ikincil koruma gibi daha geniş kapsamlı uluslararası koruma kriterlerinin incelenmesi gerekmektedir.⁵⁵³

Bu Kılavuz İlkeler'in bu kısmında 1951 Sözleşmesi 1(A) maddesinde yer alan mülteci kriterlerine uymadığı belirlenen Afgan sığınmacıların uluslararası koruma statüsüne uygun olup olmadığını belirlemeye yarayacak yönlendirmeyi sağlamaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde belirlenen kriterlere uymayan kişiler yine de uluslararası koruma ihtiyacı içerisinde olabilmektedir. Özellikle de 1951 Sözleşmesi'nde yer alan gerekçelerle hiçbir bağlantısı olmayan şiddet olaylarından kaçan bireyler BMMYK'nın yetki alanı veya bölgesel belgelerde yer alan kriterler kapsamına girebilmektedir.⁵⁵⁴

Afganistan'daki çatışmanın akışkan doğası dikkate alındığında BMMYK'nın daha geniş kapsamlı yetki alanı kriterleri veya diğer bölgesel belgeler kapsamında Afganların yaptığı uluslararası koruma başvuruları veya 2011 tarihli AB Vasıf Yönergesi'nin 15. maddesi kapsamında ikincil koruma da dâhil olmak üzere tamamlayıcı koruma biçimlerine yönelik başvurular, başvuru sahibinin sunduğu kanıtlar ve Afganistan'daki durumu hakkındaki diğer güncel ve güvenilir bilgiler ışığında dikkatlice ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

⁵⁵² BMMYK, *Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Afganistan'a Dönüşünde Uygulanacak Özel Tedbirler*, Ağustos 2010, <http://www.refworld.org/docid/4c91dbb22.html>.

⁵⁵³ Bkz. BMMYK Yürütme Komitesi, Tamamlayıcı Koruma Şekilleri Aracılığıyla Sağlanan Koruma Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Koruma Sağlamaya İlişkin Sonuç, sayı 103 (LVI) – 2005, 7 Ekim 2005, <http://www.refworld.org/docid/43576e292.html>.

⁵⁵⁴ Bölgesel belgelerde 1969 ABÖ Sözleşmesi'nde geçen mülteci tanımlarına bkz., Afrika Birliği Örgütü, Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönelerini Düzenleyen Sözleşme ("ABÖ Sözleşmesi"), 10 Eylül 1969, 1001 U.N.T.S. 45, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html> ve Cartagena Bildirisi, Cartagena Mülteciler Bildirisi, Orta Amerika, Meksika ve Panama'da Mültecilerin Uluslararası Korunmasına İlişkin Kolokyum, 22 Kasım 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>. Avrupa Birliği, Mülteciler veya İkincil Koruma için Uygun Kişiler için Tek Tip Statü amacıyla Üçüncü Ülke Uyrklarının ya da Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Faydalananlar Olarak Nitelendirilmesine ve Sağlanan Korumanın İçeriğine İlişkin Standartlar Hakkında 13 Aralık 2011 tarihli 2011/95/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi (değiştirilmiş), 2011 Vasıf Yönergesi'nin 15. maddesi kapsamında tamamlayıcı koruma türleri arasında ikincil koruma vardır, <http://www.refworld.org/docid/4f197df02.html>.

1. BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetkisi Altındaki Kriterler ve Bölgesel Belgeler Kapsamında Mülteci Statüsü

a) BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetkisi Altındaki Kriterler Kapsamında Mülteci Statüsü

BMMYK'nın yetkisi, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamındaki mülteci kriterlerine uyan bireyleri kapsamakta,⁵⁵⁵ fakat bu yetkiler art arda alınan BM Genel Kurulu ve ECOSOC kararları aracılığıyla ayırım gözetmeden herkese uygulanan şiddet veya kamu düzeninin bozulmasından kaynaklanan diğer zorla yerinden edilme durumlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁵⁵⁶ Bu gelişme ışığında BMMYK'nın mültecilere uluslararası koruma sağlama yetkisi menşe ülkelerinin veya mutad meskenlerinin dışında bulunan ve yaygın şiddet veya kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylardan dolayı hayatlarına, vücut bütünlüklerine veya özgürlüklerine yönelik ciddi tehditten dolayı geri dönemeyen veya geri dönmek istemeyen kişileri de kapsamaktadır.⁵⁵⁷

Afganistan bağlamında, yaygın şiddetten dolayı hayata, vücut bütünlüğüne veya özgürlüğe yönelik tehdidi değerlendirmede kullanılan göstergeler şunlardır: (i) bombardıman, hava saldırıları, intihar saldırıları, EYP patlayıcıları ve kara mayınları dâhil olmak üzere ayırım gözetmeksizin herkese yönelmiş şiddet sonucunda hayatını kaybeden sivillerin sayısı (bkz. Kısım II.B.1); (ii) çatışmalarla bağlantılı güvenlik olaylarının sayısı (bkz. Kısım II.B.2) ve (iii) çatışmadan dolayı zorla yerinden edilen kişilerin sayısı (bkz. Kısım II.E).

Fakat bu tür hususlar sadece şiddetin dolaylı ve doğrudan etkisiyle sınırlı değildir. Bu hususlar, tek başına ya da birikimsel olarak hayata, vücut bütünlüğüne veya özgürlüğe yönelik tehditlere neden olan çatışma bağlantılı şiddetin daha uzun vadeli ve daha dolaylı sonuçları da kapsamaktadır. Bu bağlamda, konuyla ilgili unsurlar arasında Kısım II.C ve II.D'de yer alan bilgiler vardır. Bu bilgiler şu konularla ilgilidir; (i) HKU'ların tehditler ve sivillere gözdağı verilmesi, hareket serbestisine getirilen kısıtlamalar, haraç alma ve yasadışı vergilendirmenin yanı sıra paralel adalet yapıları ve hukuka aykırı cezaların verilmesi aracılığıyla sivilleri kontrol altına alması (ii) zorla silahlandırma (iii) gıda güvencesizliği, yoksulluk ve geçim kaynaklarının tahribatıyla gözler önüne serilen şiddetin ve güvensiz ortamın insani durum üstündeki etkisi (iv) yüksek oranlardaki organize suç ve yerelde nüfuzlu kişilerin, savaş ağalarının ve yozlaşmış hükümet yetkililerinin ceza almadan hareket etmesi (v) güvensiz ortamın sonucu olarak eğitim ve temel sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sistematik kısıtlamalar ve (vi) özellikle kadınlar dâhil olmak üzere kamu hayatına katılımın önündeki sistematik kısıtlamalar.⁵⁵⁸

Afganistan'ın istisnai koşulları kapsamında kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylardan kaynaklanan ve hayata, vücut bütünlüğüne veya özgürlüğe yönelik tehditleri değerlendirmek için dikkate alınacak hususlar arasında ülkenin bazı kısımlarında Hükümet'in etkili kontrolü HKU'ların lehine kaybetmiş olması ve sivilleri koruyamaması yer almaktadır. Mevcut bilgilere göre, bu bölgelerde insanların hayatlarının önemli kısımları üzerindeki kontrol baskıcı ve zorlayıcıdır ve hukukun üstünlüğü ve insan onuruna dayalı bir kamu düzenine (*ordre public*) zarar vermektedir. Böyle durumların karakteristik özellikleri arasında insan hakları ihlallerinin yaygın olduğu bir ortamda şiddet ve yıldırma yöntemlerinin sivil halka karşı sistematik biçimde kullanılması yer almaktadır.

BMMYK bu arka planı göz önünde bulundurarak, hükümet yanlısı güçler ve HKU'lar arasında veya farklı HKU'lar arasında yaşanan aktif çatışmadan etkilenen bölgelerden veya yukarıda karakteristik özellikleri belirtilmiş olan HKU'ların etkili kontrolü altında bulunan bölgelerden gelen kişiler, vakanın münferit koşullarına bağlı olarak, uluslararası koruma ihtiyacı içerisinde olabilecekleri değerlendirmesinde bulunmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci kriterlerine uymadığı belirlenen kişiler yaygınlaşmış şiddet veya kamu düzenini ciddi bozan olaylardan dolayı hayata, vücut bütünlüğü veya özgürlüğe yönelik ciddi

⁵⁵⁵ BM Genel Kurulu, BM Genel Kurulu, Mültecilerin Statüsüne ilişkin Sözleşme, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, Cilt 189, s. 13, <http://www.refworld.org/docid/3be01b964.html> ve BM Genel Kurulu, Mültecilerin Statüsüne ilişkin Protokol, 31 Ocak 1967, Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri, Cilt 606, s. 267, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html>.

⁵⁵⁶ BMMYK, *Tamamlayıcı Koruma Şekilleriyle Sağlanan Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Koruma Sağlama*, 2 Haziran 2005, EC/55/SC/CRP.16, <http://www.refworld.org/docid/47fd1b49d.html>; BM Genel Kurulu, *Uluslararası Koruma Hakkında Bilgi Notu*, 7 Eylül 1994, A/AC.96/830, <http://www.refworld.org/docid/3f0a935f2.html>.

⁵⁵⁷ Örneğin bkz. BMMYK, *MM (İran)'ın Birleşik Devletler İçişleri Bakanı'na açmış olduğu dava - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri adına Yazılı Görüş*, 3 Ağustos 2010, C5/2009/2479, <http://www.refworld.org/docid/4c6aa7db2.html>, para. 10.

⁵⁵⁸ BMMYK, *Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilere Yönelik Uluslararası Korumaya İlişkin Özet Kararlar, Yuvarlak Masa Toplantısı 13 ve 14 Eylül 2012, Cape Town, Güney Afrika*, 20 Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>, para. 10-12.

tehditler gerekçeleriyle BMMYK'nın genişletilmiş yetki alanı kapsamında uluslararası koruma statüsüne uygun olabilmektedir.

b) 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I(2) Kapsamında Mülteci Statüsü

1969 ABÖ Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerde uluslararası koruma talebinde bulunan Afganlar ve Afganistan kökenli diğer kişiler, Afganistan'ın tamamında veya bir kısmında yaşanan ve kamu düzenini ciddi olarak bozan olaylardan dolayı Afganistan dışında sığınma talep etmek için mutlak meskenlerini terk etmeye zorlandıkları gerekçesiyle bu Sözleşme'nin I(2) sayılı maddesi uyarınca mülteci statüsü için gereken nitelikleri taşıyabilmektedir.⁵⁵⁹

1969 ABÖ Sözleşmesi bağlamında, “kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar” ifadesi vatandaşların hayatını, özgürlüğünü veya güvenliğini tehdit eden çatışma veya şiddet durumlarının yanı sıra kamu düzenini bozan diğer ciddi olayları kapsamaktadır.⁵⁶⁰ Yukarıda bahsi geçen sebeplerden dolayı BMMYK, Afganistan'ın kontrolü ele geçirmek amacıyla hükümet yanlısı kuvvetler ve HKU'lar arasında, farklı HKU'lar arasında devam eden mücadelenin bir parçası olan aktif çatışmalardan etkilenen bölgeleri ile HKU'ların etkili kontrolü altında olan bölgelerinin kamu düzenini ciddi olarak bozan olaylardan etkilenen bölgeler olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Sonuç olarak, BMMYK bu bölgelerden gelen ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan kriterlere uymadığı tespit edilmiş olan kişilerin kamu düzenini ciddi olarak bozan olaylar sonucu hayatlarına, özgürlük ve güvenliklerine yönelik tehditlerden dolayı mutlak meskenlerini terk etmeye zorlandıkları için 1969 ABÖ Sözleşmesi'nin I(2) sayılı maddesi uyarınca uluslararası koruma ihtiyacı içinde olabilecekleri değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

c) Cartagena Bildirisi Kapsamında Mülteci Statüsü

Cartagena Mülteci Bildirisi'ni (“Cartagena Bildirisi”) ulusal mevzuatlarına aktarmış ülkelerin herhangi birinde uluslararası koruma başvurusu yapan Afgan sığınmacılar yaygınlaşmış şiddet, iç çatışma, yaygın insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini ciddi biçimde bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, emniyetleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu gerekçesiyle mülteci statüsüne uygun sayılabilmektedir.⁵⁶¹

BMMYK'nın daha geniş kapsamlı yetki alanı kriterleri ve 1969 ABÖ Sözleşmesi (Kısım III.C.1.a ve b) kapsamında bahsi geçen hususlara uygun olarak BMMYK, Afganistan'ın hükümet yanlısı kuvvetler ve HKU'lar ile farklı HKU'lar arasında meydana gelen aktif çatışmalardan etkilenen bölgelerinden ve HKU'ların etkili kontrolü altındaki bölgelerinden gelen ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan kriterlere uymadığı tespit edilen kişilerin Cartagena Bildirisi şartları uyarınca ve çatışmayla ilişkili şiddetin doğrudan veya dolaylı sonuçları biçiminde ya da HKU'ların etkili kontrolü altında bulunan bölgelerde HKU'lar tarafından işlenen yaygın ve ciddi insan hakları ihlalleri neticesinde oluşan kamu düzenini ciddi şekilde bozan koşullardan dolayı hayatları, güvenlik ve özgürlükleri tehdit altında olduğu gerekçesiyle uluslararası koruma ihtiyacı içinde olabilecekleri değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

⁵⁵⁹ Afrika Birliği Örgütü, Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönelimleri Düzenleyen Sözleşme (“ABÖ Sözleşmesi”), 10 Eylül 1969, 1001 U.N.T.S. 45, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html>. 1969 ABÖ Sözleşmesi Madde I'de yer alan “mülteci” teriminin tanımı *Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri* (Bangkok İlkeleri) Madde I'e dercedilmiştir. Bkz. Asya Afrika Hukuki İstişare Örgütü (AAHIÖ), *Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri* (AAHIÖ'nün 1966 Mültecilerin Statüsü ve Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin Bangkok İlkeleri Nihai Metni, 24 Haziran 2001'de AAHIÖ 40. Oturum'da kabul edildiği şekliyle, Yeni Delhi), <http://www.refworld.org/docid/3de5f2d52.html>.

⁵⁶⁰ 1969 ABÖ Sözleşmesi'nde yer alan “kamu düzenini ciddi ölçüde bozan olaylar” ifadesinin anlamı için bkz. Marina Sharpe, *1969 ABÖ Mülteci Sözleşmesi ve Bireysel Mülteci Statüsü Belirleme Bağlamında Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilerin Korunması*, Ocak 2013, <http://www.refworld.org/docid/50fd3ed2.html>; Alice Edwards, “Afrika'da Mülteci Statüsü Belirleme”, *14 Afrika Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Dergisi* 204-233 (2006); BMMYK, *Sınırları Genişletmek veya Kapsamı Daraltmak? Otuz Yıl Sonra ABÖ Mülteci Tanımının Çözümlemesini Yapma*, Nisan 2005, ISSN 1020-7473, <http://www.refworld.org/docid/4ff168782.html>.

⁵⁶¹ *Cartagena Mülteciler Bildirisi, Orta Amerika, Meksika ve Panama'da Mültecilerin Uluslararası Korunmasına İlişkin Kolokyum*, 22 Kasım 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>. Kısım III.3. Cartagena Bildirisi'nin bağlayıcı olmayan bir bölgesel belgeye dâhil olmasına rağmen, Cartagena mülteci tanımı, özellikle 14 iç hukuk ve Devlet uygulamasına dercedilmesi dolayısıyla bölgede özel bir konuma ulaşmıştır. Cartagena Bildirisi'nde yer alan mülteci tanımının yorumlanması konusunda yönlendirme için bkz: BMMYK, *1984 Cartagena Bildirisi'nde Genişletilmiş Mülteci Tanımının Yorumlanmasına İlişkin Özet Kararlar: Yuvarlak Masa Toplantısı 15 ve 16 Ekim 2013*, Montevideo, Uruguay, 7 Temmuz 2014, <http://www.refworld.org/docid/53c52e7d4.html>

2. BMMYK'nın Daha Geniş Kapsamlı Yetkisi Altındaki Kriterler ve Bölgesel Belgeler Kapsamında Dâhili Kaçış ya da Yer Değiştirme Alternatifi

Ülke içinde olası yer değiştirmenin göz önünde bulundurulması, ABÖ Sözleşmesi'nin I(2). Maddesi uyarınca mülteci statüsü belirlemeyle genelde ilgili değildir.⁵⁶²

BMMYK'nın daha geniş kapsamlı yetki alanı kriterleri veya Cartagene Bildirisi kapsamında uluslararası korumaya ihtiyaç duyduğu belirlenen bireyler için olası yer değiştirme değerlendirmesi yapmak, önerilen DKA/YDA seçeneğinin uygunluğunun ve akla yatkınlığının her bir vaka için değerlendirilmesini gerektirmektedir. Uygunluk ve akla yatkınlık testlerinin münferit unsurları Kısım III.B'de belirtildiği şekliyle uygulanmaktadır

BMMYK, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında yapılan uluslararası koruma başvurularıyla bağlantılı DKA/YDA vakalarında olduğu gibi (bkz. Kısım III.B.2), BMMYK'nın daha geniş kapsamlı yetki alanı kriterleri veya Cartagena Bildirisi kapsamında uluslararası korumaya ihtiyaç duyduğu belirlenen bireyler için Afganistan'ın Taliban ve/veya diğer HKU'ların etkili kontrolü altındaki bölgelerinde hiçbir DKA/YDA seçeneğinin uygulanmayacağı değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Bu kapsamda, önerilen yer değiştirme bölgesinde HKU liderleriyle önceden bağlantı kurmuş olan başvuru sahiplerinin istisna oluşturma ihtimalleri bulunmaktadır.⁵⁶³ BMMYK aktif çatışmadan etkilenen bölgelerde de DKA/YDA seçeneğinin söz konusu olmadığı değerlendirilmesinde bulunmaktadır.⁵⁶⁴

3. AB Vasıf Yönergesi Kapsamında İkincil Koruma için Uygunluk

Avrupa Birliği Üye Devletleri'nde uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve 1951 Sözleşmesi kapsamında mülteci olmadığı belirlenen Afganlar, eğer Afganistan'da ciddi zarar görmelerine yol açabilecek gerçek bir riskle karşılaşabilecekleri kanaatini oluşturan kayda değer gerekçeler varsa, 2011 tarihli Vasıf Yönergesinin 15. maddesi kapsamında ikincil korumaya uygun olabilmektedir.⁵⁶⁵ Bu Kılavuz İlkeler'in II.C kısmında sunulan bilgiler ışığında başvuru sahipleri, vakanın münferit koşullarına bağlı olmakla birlikte, Devletin veya kurumlarının ya da HKU'ların elinde farklı biçimlerde ciddi zarar görmelerine (ölüm cezası⁵⁶⁶ veya infaz; veya işkence ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza) yol açabilecek gerçek bir riskgerekçesiyle Madde 15(a) veya Madde 15(b) kapsamında ikincil korumaya ihtiyaç duyabilmektedir.⁵⁶⁷

Aynı şekilde, Afganistan'ın uluslararası olmayan silahlı çatışmalardan etkilenmeye devam ettiği ve bu Kılavuz İlkeler'in II.B, II.C, II.D ve II.E kısımlarında sunulan bilgiler dikkate alındığında, çatışmaların etkilediği bölgelerden gelen veya daha önce o bölgelerde ikamet etmiş olan başvuru sahipleri, vakanın münferit koşullarına

⁵⁶² BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişin Kılavuz İlkeler No. 4: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) Bağlamında "Dâhili Kaçış ya da Yer Değiştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>, para. 5. 1969 Sözleşmesi'nin I(2) sayılı maddesine göre mülteci tanımı genişletilerek "dışarıdan gelen saldırı, işgal, yabancı hâkimiyeti veya menşe ülkenin veya tabiiyetin olduğu ülkenin bir kısmında veya tamamında meydana gelen ve kamu düzenini ciddi anlamda bozan olaylardan dolayı menşe ülkenin veya tabiiyetinin olduğu ülkenin dışında başka bir yerde sığınma aramak amacıyla mutad meskenini terk etmek zorunda kalan herkes" olarak değiştirilmiştir [vurgu eklenmiştir]. Aynı hususlar, Bangkok İlkeleri'nin I(2) sayılı maddesinde yer alan mülteci tanımı kapsamına giren bireyler için de geçerlidir. Bu tanım 1969 ABÖ Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımının tamamen aynıdır.

⁵⁶³ Bkz. BMMYK, *ynı belgede*, para. 28.

⁵⁶⁴ Bkz. BMMYK, *ynı belgede*, para. 27.

⁵⁶⁵ Vasıf Yönergesi kapsamında kişinin karşı karşıya olabileceği ciddi zarar riski (a) ölüm cezası veya idam veya (b) menşe ülkesinde başvuru sahibinin işkence görmesi ya da gayriinsani veya küçük düşürücü muameleyle maruz kalması veya cezalandırılması veya (c) uluslararası nitelikte veya iç silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet sebebiyle bir sivilin hayatına ya da şahsına yönelik ciddi ve bireysel tehdit olarak tanımlanır. Avrupa Birliği, *Mülteciler veya İkincil Koruma için Uygun Kişiler için Tek Tip Statü amacıyla Üçüncü Ülke Uyruklarının ya da Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Faydalananlar Olarak Nitelendirilmesine ve Sağlanan Korumanın İçeriğine İlişkin Standartlar Hakkında 13 Aralık 2011 tarihli 2011/95/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi (değiştirilmiş)* <http://www.refworld.org/docid/4f06fa5e2.html>, md. 2(f), 15

⁵⁶⁶ Afganistan Ceza Kanunu Madde 24 kapsamında, ağır suçlar için idam cezası verilebilir. *Ceza Kanunu* [Afganistan], sayı 1980, 22 Eylül 1976, <http://www.refworld.org/docid/4c58395a2.html>. Ceza Kanunu Madde 1 kapsamında hudut (sınır (İslami kavram)) suçlarından suçlu bulunanlar Şeriat hukukunda Hanefi içtihatlarının ilkeleri doğrultusunda cezalandırılır; *hudut* cezalarına idam ve recm dâhildir. Hossein Gholami, *Afgan Hukuku'nun ve Ceza Yargılaması'nın Temel Kavramları*, tarihsiz, <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/343976/publicationFile/3727/Polizei-Legal-Manual.pdf>. 2014 Ekim ayında, beş adam uluslararası gözlemcilerin sert bir şekilde eleştirdikleri bir yargılamada toplu tecavüz suçundan suçlu bulunmalarının ardından Kabil'de asılmışlardır. Reuters, *Afganistan Hangs Five Men over Gang Rape, Despite Concerns of Rights Groups (Update I)* (Afganistan, İnsan Hakları Gruplarının Kaygılarına Karşın Beş Adamı Toplu Tecavüz Suçundan Astı (Güncelleme I)), 8 Ekim 2014, <http://in.reuters.com/article/afghanistan-execution-idINL3N0S33BR20141008>. Ayrıca bkz. Cornell Hukuk Fakültesi, *İdam Cezası Veritabanı*, <http://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=Afganistan>.

⁵⁶⁷ 1951 Sözleşmesinde yer alan gerekçelerden birine uygun olarak başvuru sahiplerinin böyle bir muamele görme yönünde gerçek bir riskle paylaştığı durumlarda Sözleşme kapsamında bu kişilere mülteci statüsü verilmelidir (Madde 1.F kapsamında Mülteci Sözleşmesinde belirlenen korumadan faydalanamayacakları durumlar hariç). Sadece ciddi zarar görme riski ve Sözleşme gerekçelerinden birisi arasında hiçbir bağlantı olmadığı durumlarda başvuru sahibine ikincil koruma verilmelidir.

bağlı olmakla birlikte, ayırım gözetmeyen şiddet sebebiyle hayatlarına veya şahıslarına yönelik ciddi ve bireysel tehdit gerekçesiyle 15. maddenin (c) bendi uyarınca ikincil koruma ihtiyacı duyabilmektedir.

Afganistan'daki silahlı çatışmalar bağlamında, ülkenin belli bir bölgesinde ayırım gözetmeyen şiddet sebebiyle başvuru sahibinin hayatına veya şahsına yönelik tehditleri değerlendirmek için dikkate alınacak faktörler arasında sivil kayıpların sayısı, ciddi olayların sayısı ve hayata veya vücut bütünlüğüne karşı tehdit teşkil eden uluslararası insancıl hukukun ciddi biçimde ihlalinin olup olmadığı yer almaktadır. Fakat bu hususlar şiddetin doğrudan etkisi ile sınırlı değildir, bunun yanı sıra çatışmanın insan hakları üzerindeki etkisi ve çatışmanın, Devletin ülkedeki insan haklarını koruma yeterliliğini ne ölçüde engellediği gibi konular da dâhil olmak üzere şiddetin daha uzun süreli ve dolaylı sonuçları da bu kapsamdadır. Afganistan'daki çatışmalar bağlamında ilgili faktörler şunlardır: (i) hükümet karşıtı unsurların (HKU'lar) tehditler ve sivillere gözdağı verilmesi, hareket özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, haraç alma ve yasadışı vergilendirmenin yanı sıra paralel adalet yapıları ve hukuka aykırı cezaların verilmesi aracılığıyla sivilleri kontrol altına alması (ii) zorla silahlandırma (iii) gıda güvencesizliği, yoksulluk ve geçim kaynaklarının tahribatıyla gözler önüne serilen şiddetin ve güvensiz ortamın insani durum üstündeki etkisi (iv) yüksek oranlardaki organize suç ve yerelde nüfuzlu kişilerin, savaş ağalarının ve yozlaşmış hükümet yetkililerinin ceza almadan hareket etmesi (v) güvensiz ortamın sonucu olarak eğitim ve temel sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sistematik kısıtlamalar ve (vi) özellikle kadınlar dâhil olmak üzere kamu hayatına katılımın önündeki sistematik kısıtlamalar.⁵⁶⁸

Bu faktörlerin, ister tek başlarına, ister birikimsel olarak, başvuru sahibinin zarar görme riskini artıran bireysel faktörleri veya koşulları göstermesine gerek olmadan Afganistan'ın belli bir bölgesinde 15. Maddenin (c) bendini uygulayacak kadar ciddi olan bir duruma yol açabileceği tespit edilebilmektedir.⁵⁶⁹ Tüm uygunluk kanıtları dikkate alındıktan sonra Afganistan'ın başvuru sahibinin memleketi olan bölgesinde durumun böyle olmadığını belirlenmesi hâlinde, başvuru sahibinin bireysel karakteristik özelliklerinin şiddetin niteliği ve kapsamı ile birleştiği zaman başvuru sahibinin hayatına veya şahsına karşı ciddi ve bireysel tehdiye meydan veren özel hassas durumları ortaya çıkaracak özellikler olup olmadığını değerlendirmek gerekmektedir.

4. AB Vasıf Yönergesi Kapsamında Ciddi Zarar Görme Riskiyle Karşı Karşıya Olan Bireylerle İlgili Dâhili Korumaya İlişkin Hususlar

Bir kişinin Afganistan'ın hangi bölgesinden geliyorsa o bölgede ciddi zarar görme riski altında olacağını belirlediği durumlarda, AB Üye Devletlerindeki karar alıcılar Vasıf Yönergesinin 8. maddesi uyarınca Afganistan'ın başka bir bölgesinde dâhili koruma olasılığını dikkate almaya yönelebilmektedir.⁵⁷⁰ Afganistan'da dahili korumanın uygun olup olmadığına dair kararlarla ilgili olarak dahili koruma alternatifinin bağıntılılığı ve makullüğüne ilişkin III.B sayılı kısımda açıklanan hususlar geçerlidir.

D. Uluslararası Mülteci Koruma Statüsü Haricinde Tutma

Afganistan'ın silahlı çatışmalara dair uzun tarihi boyunca yaşanan ciddi insan hakları istismarları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ışığında, Afgan sığınmacıların bireysel başvuruları söz konusu olduğunda 1951 Sözleşmesi'nin 1F maddesi kapsamında mülteci statüsü haricinde tutmayla ilgili hususlar gündeme gelebilmektedir. Eğer başvuru sahibinin ifadesinde kendisinin 1F maddesi kapsamında yer alan suçları işlediğini akla getiren unsurlar varsa, mülteci statüsü haricinde tutma konusu üzerinde düşünmeye başlanacaktır. Uluslararası mülteci korumasının haricinde tutmanın olası ciddi sonuçları dikkate alındığında, mülteci statüsü haricinde

⁵⁶⁸ BMMYK, *Silahlı Çatışmadan ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma Hakkında Özet Kararlar, Yuvarlak Masa Toplantısı 13 ve 14 Eylül 2012, Cape Town, Güney Afrika*, 20 Aralık 2012, <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>, para. 10-12.

⁵⁶⁹ Bkz. Avrupa Birliği Adalet Divanı, Elgafaji'nin Staatssecretaris van Justitie'e (Hollanda Adalet Bakanı) açtığı dava, C-465/07, 17 Şubat 2009, <http://www.refworld.org/docid/499aace52.html>, Avrupa Birliği Adalet Divanı (para. 43) şöyle hükmetmiştir: "[...] da meydana gelen silahlı çatışmanın karakteristik bir özelliği olan ayırım gözetmeyen şiddetin derecesinin ilgili ülkeye veya gerekirse ilgili bölgeye geri dönen bir sivil için sadece o ülke veya bölgede bulunmasından dolayı bile o tehdiye maruz kalma yönünde gerçek bir risk olduğuna inanılmasını sağlayacak kadar önemli bir gerekçe düzeyine ulaştığı durumlarda başvuru sahibinin hayatına veya şahsına yönelik ciddi ve bireysel bir tehdidin varlığından istisnai olarak söz edilebilir.

⁵⁷⁰ Avrupa Birliği, *Mülteciler veya İkincil Koruma için Uygun Kişiler için Tek Tıp Statü amacıyla Üçüncü Ülke Uyraklarının ya da Vatasız Kişilerin Uluslararası Korumadan Faydalanmaları Olarak Nitelendirilmesine ve Sağlanan Korumanın İçeriğine İlişkin Standartlar Hakkında* 13 Aralık 2011 tarihli 2011/95/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi (değiştirilmiş), 13 Aralık 2011, <http://www.refworld.org/docid/4f197df02.html>, madde 8.

tutmaya ilişkin hükümlerin kısıtlayıcı biçimde yorumlanması ve dikkatle uygulanması gerekmektedir. Bireysel vakaların koşullarının tüm vakalarda eksiksiz biçimde değerlendirilmesi gerekir.⁵⁷¹

Afganistan bağlamında, mülteci statüsü haricinde tutmayla ilgili hususlar belli arka plan ve profillere sahip sığınmacılar söz konusu olduğunda gündeme gelebilmektedir. Bu profillere sahip sığınmacılar özellikle de Nisan 1978’de Afganistan Demokratik Halk Partisi’ni (PDPA) iktidara getiren ve daha sonrasındaki isyanların acımasız biçimde bastırılması ile sonuçlanan devrime katılmış olanlar ve 1979’dan günümüze kadar Afganistan’daki silahlı çatışmalara katılmış olanlardır. Bu silahlı çatışmalar (i) 1979 yazından başlayarak 24 Aralık 1979 tarihli Sovyet işgaline kadar yerel elitlerin desteklediği PDPA hükümeti ve silahlı karşıtlar arasında meydana gelen uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalar, (ii) 27 Aralık 1979’da iktidarda olan Afgan hükümetinin devrilmesi ve sonrasında Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgal etmesiyle başlayan ve Sovyet ordusunun çekilişinin sona erdiği Şubat 1989 tarihine kadar devam eden uluslararası silahlı çatışmalardan oluşan on yıllık dönem;⁵⁷² (iii) Taliban’ın Kabil’in kontrolünü ele geçirdiği Eylül 1996’ya kadar devam eden hükümet ve hükümet yanlısı silahlı gruplara karşı savaşıyan farklı komutanların önderlik ettiği mücahit kuvvetlerin yürüttüğü uluslararası olmayan silahlı çatışmalar; (iii) 1996’da başlayıp 2001 yılında Taliban’ın iktidardan düşürülmesine kadar geçen süreçte Kuzey İttifakı diye de bilinen Birleşik Cephe ve Taliban arasında geçen uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışma; (iv) Amerika Birleşik Devletlerin önderliğinde 6 Ekim 2001 tarihindeki müdahalesi ile başlayan ve Haziran 2002’de Afgan hükümetinin seçilmesi ile sona eren uluslararası silahlı çatışma ve sonrasında Taliban rejiminin düşmesi ile başlayan işgal dönemi⁵⁷³ ve (v) günümüze kadar devam eden Hükümet ve Taliban ile diğer silahlı gruplar arasında süregelen ve uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışma.⁵⁷⁴

Yukarıda listelenen olaylara ve silahlı çatışmalara karışmış kişilerin başvuruları değerlendirilirken Madde 1F(a) özellikle bu durumla ilgili olarak dikkate alınmalıdır. Bir başvuru sahibinin silahlı bir çatışmayla bağlantılı ve ilişkili eylemlerle ilişkisi olması olası ise, mülteci statüsü haricinde tutma analizinin başlangıç noktası bu eylemlerin uluslararası insancıl hukuk kurallarını ve uluslararası ceza hukukunun uygun hükümlerini ihlal edip etmediğini incelemek olacaktır. Bu ihlaller Madde 1F(a)’de bahsi geçen savaş suçunu teşkil edebilmektedir.⁵⁷⁵ Söz konusu suçlar sivil halka karşı yaygın veya sistematik saldırıların bir parçası olarak yapılan insanlık dışı eylem niteliğindeyse, insanlığa karşı işlenen suçların haricinde tutma gerekçesi Madde 1F(a)’da bahsi geçtiği üzere geçerli olabilmektedir.⁵⁷⁶ Afganistan’daki çeşitli silahlı çatışmalara taraf olan grupların işlediği iddia edilen eylemler arasında, diğerlerinin yanı sıra, adam kaçırmaya ve zorla ortadan kaldırma, sivillere karşı ayırım gözetmeden saldırılar düzenleme, zorla yerinden edilme, işkence ve diğer zalimce, gayriinsani ve küçük düşürücü muamele, siyasi suikastler, toplu cinayetler, yargı dışı ve yargısız infazlar ve çocukların silahlandırılması da dâhil olmak üzere askerlik için ve/veya çalışma amaçlı zorla silahlandırma gibi fiiller yer almaktadır.⁵⁷⁷

⁵⁷¹ 1951 Sözleşmesinin 1F maddesinin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin ayrıntılı kılavuz ilkeler BMMYK’da bulunabilir. *Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler, Statü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanması: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’nin 1F Maddesi*, HCR/GIP/03/05, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857684.html>; ve *Statü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>.

⁵⁷² 1979’daki Sovyet işgaline yol açan olaylara yönelik genel bakış ve uluslararası insancıl hukukun (ÜİH) uygulanabilir kurallarına ilişkin görüşler için bkz. Michael Reisman ve James Silk, “Afgan Çatışmalarında Hangi Hukuk Uygulanabilir?”, *Faculty Scholarship Series* (Fakülte Bilim Serileri), Makale 752, 1988, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1745&context=iss_papers.

⁵⁷³ Bkz. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC), *Uluslararası Hukuk ve Terör: Soru ve Cevaplar*, 1 Kasım 2011, <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/faq/terrorism-faq-050504.htm>.

⁵⁷⁴ BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararı 2255 (2015) [Taliban’la İlişkilendirilen Bireylere, Kurumlara, Diğer Gruplara ve İşletmelere Yönelik Yaptırımlar ve Uluslararası Terörün Afganistan İçin Oluşturduğu Tehdit]*, 22 Aralık 2015, S/RES/2255 (2015), <http://www.refworld.org/docid/568fd2454.html>; UNAMA, *Afganistan: 2015 Yarıyıl Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Ağustos 2015, <http://www.refworld.org/docid/55c1bdc4d.html>, s. 81.

⁵⁷⁵ Savaş suçları, uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlalidir ve bu suç uluslararası hukuk kapsamında doğrudan bireysel sorumluluk doğurmaktadır. Silahlı çatışmanın uluslararası (işgal durumları dâhil) veya uluslararası olmayan nitelik taşıdığına göre uluslararası ceza hukukunun uygulanabilecek hükümleri değişiklik gösterir. Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Statü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 30-32. Uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalar bağlamında “savaş suçu” kavramı 1990’ların başından itibaren uluslararası insancıl hukukun (ÜİH) ilgili kurallarının ciddi ihlali söz konusu olduğunda uygulanabilir (yani 1949 Cenevre Sözleşmelerinin Ortak 3. maddesi, II. ek protokolün belli hükümleri veya uluslararası teamül hukukunun kuralları). Eski Yugoslavya davasına bakan Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) şuna hükmetmiştir: o zamana kadar uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalar için uygulanabilecek uluslararası insancıl hukuk ihlalleri uluslararası teamül hukuku kapsamında cezai sorumluluk gerektiren ihlaller olarak düşünülebilmektedir; bkz. *Savci ve Dusko Tadic* yani “Dule” davası, *Yargı Yetkisine İlişkin Ara Tenyiz Hakkında Savunma Gerekçesi Kararı*, IT-94-1, 2 Ekim 1995, <http://www.refworld.org/docid/47fd520.html>, para. 134. ÜİH’nin yukarıda bahsi geçen kurallarının daha önceden ciddi biçimde ihlal edilmiş olması “savaş suçu” olarak düşünülemez, fakat bu ihlaller “siyasi olmayan ciddi suç” kapsamına girebilir (Madde 1F(b)) veya ,vakanın şartlarına bağlı olarak, “insanlığa karşı suç” olarak da nitelendirilebilir (Madde 1F(a)).

⁵⁷⁶ Daha detaylı kılavuz ilkeler için, bkz. BMMYK, *Statü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para 33-36.

⁵⁷⁷ Afganistan’daki uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleriyle ilgili genel bakış için, bkz., örneğin, UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html>; BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararı 2255 (2015) [Taliban’la İlişkilendirilen Bireylere, Kurumlara, Diğer Gruplara ve İşletmelere Yönelik Yaptırımlar ve Uluslararası Terörün Afganistan İçin Oluşturduğu Tehdit]*, 22 Aralık 2015, S/RES/2255 (2015), <http://www.refworld.org/docid/568fd2454.html>; HRW, *Afganistan: Generaller Sivilleri Riske Sokuyor*, 29 Haziran 2015,

Farklı aktörlerin yasa dışı ilaç ticareti, yasa dışı vergilendirme, silah ve insan ticareti gibi ciddi suçlara karıştığı iddia edilmektedir.⁵⁷⁸ Bu aktörler arasında sadece suç örgütleri değil aynı zamanda savaş ağaları ve HKU'lar da vardır. Söz konusu suçlar Afganistan'daki silahlı çatışmalarla bağlantılı olabilmektedir.⁵⁷⁹ Durum böyle olunca, uluslararası insancıl hukukun geçerli kurallarına göre bu suçların değerlendirilmesi gerekmektedir ve bu suçlar 1990'ların başından itibaren işlenmişse Madde 1F(a)'da bahsi geçen savaş suçları kapsamına girebilmektedir.⁵⁸⁰ Aksi takdirde, bu tür suçlar 1951 Sözleşmesi'nin 1F(b) sayılı maddesi kapsamındaki ciddi siyasi olmayan suçlar olarak hariçte tutmaya tabi olabilmektedir.⁵⁸¹

Bazı durumlarda, 1951 Sözleşmesi'nin 1F(c) maddesinin Afgan başvuru sahiplerinin işlediği eylemlere uygulanıp uygulanmayacağı sorusu gündeme gelebilir. BMMYK'nın görüşüne göre mülteci statüsü haricinde tutmayla ilgili bu hüküm sadece niteliği ve ağırlığı yüzünden uluslararası etkisi olan yani uluslararası barış ve güvenliği ihlal edebilen veya devletlerarası dostane ilişkileri bozabilen suçlara uygulanabilir.⁵⁸²

“Terör” niteliği olduğu düşünülen fiillerle bağdaştırılan bireylerle ilgili olarak da mülteci statüsü haricinde tutma hususları gündeme gelebilmektedir. BMMYK'nın görüşüne göre, ilgili kriterlerin yerine getirilmesi hâlinde bu tür suçlar Madde 1F'de belirtilen hariç tutma gerekçelerinin herhangi birinin kapsamına girebilmektedir. Bu tür durumların çoğunda şiddet içeren terör eylemleri bu hükmün uygulanması için geçerli olan ciddiyet eşliğine ulaştığı için ve suçun siyasi olup olmadığını belirlemek için kullanılan hâkimiyet testinden geçememe olasılığı olduğu için Madde 1F(b) uygulanacaktır.⁵⁸³ Bazı durumlarda söz konusu fiil silahlı çatışma sırasında işlenmişse ve uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukukunun ilgili hükümlerini ciddi biçimde ihlal ediyorsa, bu tür fiiller insanlığa karşı suç veya savaş suçu olarak Madde 1F(a) kapsamına girebilmektedir.⁵⁸⁴ Belli durumlarda, terör niteliği taşıdığı düşünülen fiiller Madde 1F(c)'ye dayalı olarak hariçte tutmaya zemin teşkil edebilmektedir. Bu, söz konusu fiillerin Madde 1F(a) kapsamında tanımlanan savaş suçu ve/veya insanlığa karşı suç şeklinde değerlendirildiği durumlarda geçerlidir.⁵⁸⁵ Ayrıca terörle ilgili uluslararası sözleşme ve protokollerle yasaklanan

<http://www.refworld.org/docid/55963b794.html>; HRW, “Bugün Hepimiz Öleceğiz: Afganistan'ın Nüfuzlu Kişileri ve Cezasızlık Mirası”, 3 Mart 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f6c1e44.html>; Uluslararası Af Örgütü, *Uluslararası Af Örgütü Raporu 2014/15 - Afganistan*, 25 Şubat 2015, <http://www.refworld.org/docid/54f07e2215.html>. Daha fazla bilgi için, bkz. Kısım II.

⁵⁷⁸ UNODC'ye göre, Afganistan'daki istikrarın bozulmasına dâhil olan tüm aktörler doğrudan veya dolaylı olarak uyuşturucu ticaretine dayalı ekonomiye bağlantılıdır. Direnişçilerin afyon ekonomisine erişimi neticesinde askeri kapasitelerinin arttığı ve sonra da çatışmaların uzadığı ve gruplar güzergâh ve bölgeleri kontrol etmek için savaştığı için Afganistan'daki güvensizliği daha da tırmandırdıkları söylenmektedir. Bkz. UNODC, *Bağımlılık, Suç ve İsyanlar. Afgan Afyonunun Ulus ötesi Tehdidi*, Ekim 2009, <http://www.refworld.org/docid/4ae1660d2.html>. Ayrıca bkz. AREU, *Şeytan Ayrınıda Gizlidir: Nangarhar'ın İsyanı, Şiddet ve Yaygın Uyuşturucu Üretimine Doğru Düşüşü*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c2eaa34.html>, s. 2, 8-9; BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararı 2255 (2015) [Taliban'la ilişkilendirilen Bireyler, Kurumlar, Diğer Gruplar ve İşletmelere yönelik Yaptırımlar ve Uluslararası Terörün Afganistan için Oluşturduğu Tehdit]*, 22 Aralık 2015, S/RES/2255 (2015), <http://www.refworld.org/docid/568fd2454.html>, para. 4.

⁵⁷⁹ Bkz. örneğin BM Genel Sekreteri, *Genel Sekreter'in Ulus ötesi Örgütlü Suçlardan Faydalanan Teröristlerin Oluşturduğu Tehdit hakkında Raporu*, 20 Mayıs 2015, S/2015/366, <http://www.refworld.org/docid/5587db984.html>, para. 26; Al Jazeera, *Afghanistan's Billion Dollar Drug War* (Afganistan'ın Milyarlar Dolarlık Uyuşturucu Savaşı), 6 Mayıs 2015, <http://www.aljazeera.com/programmes/10least/2015/05/afghanistan-billion-dollar-drug-war-150505073109849.html>; UNODC, *Afganistan Afyon Araştırması 2012*, Mayıs 2013, http://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afganistan/Afganistan_OS_2012_FINAL_web.pdf, s. 47-48.

⁵⁸⁰ Yukarıdaki 575. dipnotta belirtildiği gibi, bu tür eylemlerin uluslararası nitelik taşımayan çatışmalarla bağdaştırıldığı ve 1990'ların başından sonra meydana gelmiş olması durumlarda, bu eylemler Madde 1F(a)'da bahsi geçen “savaş suçları” kapsamında mülteci statüsü haricinde tutma sonucunu doğurabilmektedir. UIH'nin o tarihten önce meydana gelmiş ve uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalar için geçerli kuralların ciddi biçimde ihlal edilmesi ise Madde 1F(b) yani “o ülkeye mülteci olarak kabulünden önce sığınma ülkesinin dışında işlenen siyasi olmayan ciddi suçlar” veya Madde 1F(a) yani “insanlığa karşı işlenen suç” kapsamında mülteci statüsü haricinde tutma sonucunu doğurabilmektedir.

⁵⁸¹ Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 37-45.

⁵⁸² Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 46-49.

⁵⁸³ Madde 1F(b) kapsamında mülteci statüsü haricinde tutma hükmünün uygulanması için bu hüküm kapsamındaki coğrafi (“sığınma ülkesinin dışında”) ve zamana bağlı (“o ülkeye mülteci olarak kabulünden önce”) kriterlerin karşılanması gerekmektedir, bkz. Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para.41 ve 81.

⁵⁸⁴ UIH terörün tanımını yapmaz. Fakat bu hukuk, silahlı çatışmalar sırasında terör olarak değerlendirilebilecek çoğu fiilin baş zamanında da işlenmesini yasaklamaktadır. Karar vermeye yardımcı soru belli bir davranış biçiminin uluslararası insancıl hukuk (UIH) kapsamında savaş suçu teşkil etmesi için gereken maddi ve zihinsel unsurlara uygun olup olmadığıdır. Temel amacı sivil halk arasında terörü yaymak olan bu fiiller veya şiddet tehditleri 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol I'nin 51(2). Maddesi ve Ek Protokol II'nin 13(2). Maddesi uyarınca yasaktır. II. Ek Protokol'ün 13. maddesine yaptığı yorumda ICRC (Uluslararası Kızıl Haç Komitesi) “terörizm etmeyi amaçlayan saldırılar sadece bir saldırı türüdür, fakat bunlar kınanmalıdır.” Bkz ICRC, *1977 tarihli II. Ek Protokol'ün 13. Maddesine Yorum*, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/475-760019?OpenDocument>, para. 4785. Terör ve silahlı çatışma hukuku hakkında daha ayrıntılı bilgi ICRC'nin web sitesinde mevcuttur: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/faq/terrorism-faq-050504.htm>. Bkz. ICTY, *Savcı ve Galic davası*, Dava No. IT-98-29A, 30 Kasım 2006 tarihli Temyiz Dairesi kararı, <http://www.refworld.org/docid/47fdb565.html>, para. 98 ve 102-104.

⁵⁸⁵ Kişiyi mülteci statüsü dışında bırakan bu iki gerekçe çıkmaktadır, zira Madde 1F(a) kapsamına giren eylemler “BM amaçlarına ve ilkelerine aykırıdır”; bkz. BMMYK, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Kriterler ve Usuller Hakkında El Kitabı*, Aralık 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, <http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>, para. 162.

suçlar eğer uluslararası düzlemdeki etkileri açısından yukarıda bahsi geçen büyük çaplı karakteristik özelliklere sahip suçlar niteliğindeyse de aynı durum geçerlidir.⁵⁸⁶

Mülteci statüsü haricinde tutmanın gerekçelendirilmesi için Madde 1F kapsamındaki bir suçla bireysel sorumluluk arasında bağlantı kurulmalıdır. Bu sorumluluk, kişinin bir suç işlemesinden ya da örneğin talimat verme, azmettirme, yardım ve yataklık yoluyla cezai sorumluluk oluşturacak şekilde suçun işlenmesine dâhil olmasından veya ortak bir amaçla hareket eden bir grup kişinin suçu işlemesine dâhil olmasından kaynaklanmaktadır. Askeri veya sivil hiyerarşi içerisinde yetki sahibi kişiler için, komuta/üst sorumluluğuna dayalı olarak bireysel sorumluluk ortaya çıkabilmektedir. Cezai sorumluluğa yönelik savunmalar ve eğer varsa orantılılıkla ilgili hususlar da dikkate alınmaktadır. Başta çocuklar olmak üzere kişilerin zorla silahlandırılmasına ilişkin kanıtlar bu açıdan dikkate alınması gereken konular arasındadır.

Hükümete bağlı silahlı kuvvetler, polis, istihbarat veya güvenlik aygıtlarının veya silahlı bir grup ya da milis mensubu olmak, tek başına bir kişinin mülteci statüsünün haricinde bırakılması için yeterli zemini oluşturmamaktadır. Aynı durum devlet görevlileri ve memurlar için de geçerlidir. Bu tür durumların hepsinde, ilgili kişinin hariç tutulabilir fiillere uluslararası hukukun ilgili kriterleri uyarınca şahsen bireysel sorumluluğu ortaya çıkaracak şekilde karışıp karışmadığını göz önünde bulundurmak gerekir. Her bir vakayla ilgili koşullar dikkatli biçimde değerlendirilmelidir.⁵⁸⁷

Hükümet 2008 yılında Ulusal İstikrar ve Uzlaşma Kanunu'nu kabul etmiştir.⁵⁸⁸ Bu kanun, Aralık 2001'de Afganistan'da Geçici Hükümet'in kurulmasından önce silahlı çatışmalara katılmış herkese kovuşturmadan affedilme hakkı tanınmaktadır.⁵⁸⁹ BMMYK'nın görüşüne göre, bu durumdan Madde 1F kapsamına giren suçlar bu tarihten önce işlendiğinde mülteci statüsü haricinde tutma uygulanamaz diye bir sonuç çıkarılamaz. BMMYK Afganistan'da geçmişte çeşitli aktörler tarafından işlenen çoğu suçun menfur nitelikte olduğunu dikkate alarak, Madde 1F kapsamındaki hariçte bırakma hükümlerinin uygulanma olasılığı incelenirken af kanununun hiçbir etkisi olmaması gerektiği değerlendirilmiştir.⁵⁹⁰

Afganistan bağlamında, aşağıdaki profillere özellikle dikkat edilmesi gerekir:

- i. Komünist rejimlerin eski yetkililerinin yanı sıra KhAD/WAD görevlileri dâhil olmak üzere silahlı güçlerin eski mensupları
- ii. güçlerin ve istihbarat/güvenlik kurumu eski mensupları
- iii. Komünist rejimler sırasında ve sonrasında silahlı grupların ve milis güçlerin eski üyeleri
- iv. HKU'ların (eski) üyeleri ve komutanları

⁵⁸⁶ “Terör” damgasına odaklanmak yerine terör eylemi içeren durumlarda Madde 1F(c)'nin doğru uygulanmasına ilişkin daha doğru bir yönlendirme için söz konusu eylemin ağırlığı, uluslararası etkisi ve uluslararası barış ve güvenlik üzerindeki etkisi açısından ne ölçüde uluslararası düzlemde bir etki bıraktığına bakmak gerekir. BMMYK'nın görüşüne göre, sadece bu geniş karakteristik özelliklerle diğerlerinden ayırt edilebilecek terör eylemleri bu hükme göre mülteci statüsü haricinde tutmaya uygun olabilmektedir. Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 46-49. Bkz. BMMYK, *Yasser al-Sirri (Temyiz eden) ve İçişleri Bakanlığı Devlet Bakanı (Davalı) davası ve DD (Afganistan) (Temyiz eden) ve İçişleri Bakanlığı Devlet Bakanı (Davalı) davası: BMMYK'nın İki Bağlantılı Temyizde Birleşik Davası*, 23 Mart 2012, <http://www.refworld.org/docid/4f6c92b12.html>.

⁵⁸⁷ Bu hususlar Aralık 2001 ve Temmuz 2002 tarihleri arasında Afgan geçici yönetiminde, Temmuz 2002 ve Ekim 2004 tarihleri arasında Afgan geçiş yönetiminde ve ya 2004 sonlarında Cumhurbaşkanı Karzai önderliğinde ilk hükümetin kurulmasından sonra Afganistan hükümetinde resmi görevlerde çalışmış olan hükümet yetkilileri veya devlet memurları için uygulanır. Daha detaylı kılavuz ilkeler için bkz. BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 50-73 ve para. 76-78.

⁵⁸⁸ Bu kanunun tam olarak hangi tarihte ve hangi koşullara göre kabul edildiği konusunda kafa karışıklığı vardır. Kanunu meclis 2007 yılında kabul etmiştir, fakat uluslararası baskıdan dolayı Cumhurbaşkanı Karzai kanunu onaylamama sözü vermiştir. Ocak 2010 tarihinde kanunun 2008 yılında resmi gazetede yayımlandığı ortaya çıktı, öte yandan bazı kaynaklara göre kanun ancak Ocak 2010 tarihinde yayımlanmıştır. Bkz. BM Genel Sekreteri, *Afganistan'daki Durum ve Bu Durumun Uluslararası Barış ve Güvenliğe Etkileri: Genel Sekreter Raporu*, A/64/705-S/2010/127, 10 Mart 2010, <http://www.refworld.org/docid/4bb44c5c2.html>; ve HRW, *Afganistan: Af Kanunu'nu Feshedin*, 10 Mart 2010, <http://www.hrw.org/en/news/2010/03/10/afghanistan-repeal-amnesty-law>.

⁵⁸⁹ Kanun'un onaylanması ulusal ve uluslararası camiadan çok fazla eleştiri almıştır ve bu camialar kanunun feshedilmesi çağrısında bulunmuştur; bkz. örneğin, AREU (Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi), *Afganistan'da Geçici Yargının Durumu: Aktörler, Yaklaşımlar ve Zorluklar*, Nisan 2010, <http://www.refworld.org/docid/4bc6ccb42.html>; BM Haber Merkezi, *İnsan Haklarından Sorumlu En Üst Düzey BM Yetkilisi Af Kanunu'nun Feshedilmesi Çağrısında Bulundu*, 25 Mart 2010, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=34198>; HRW, *Afganistan: Af Kanunu'nu Feshedin*, 10 Mart 2010, <http://www.hrw.org/en/news/2010/03/10/afghanistan-repeal-amnesty-law>; ve Afganistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu (AIHRC), *Afların Meşruluğuna İlişkin Görüş Belgesi*, 21 Şubat 2010, <http://www.refworld.org/docid/4bb31a5e2.html>.

⁵⁹⁰ BMMYK, *Mülteci Statüsü Haricinde Bırakma Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Arka Plan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, <http://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, para. 75. Kovuşturmadan bu şekilde affedilme devletlerin uluslararası insanlı hukuk kapsamına giren suçları ve sınırlama getirilemez insan hakları hukuku ihlallerini soruşturması ve kovuşturması yükümlülüğü ile çelişir; bkz. ICRC Kural 159 (Af), *Uluslararası İnsancıl Hukukun Teamülü*, Cambridge: Cambridge Üniv. Yayınları, 2005, yeniden basım 2009, http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule159. Bazı uluslararası yargı organları savaş suçları ve ciddi insan hakları ihlallerinin af konusu olamayacağını belirtmiştir; bkz. örneğin, *Savci ve Anto Furundzija davası (Duruşma Kararı)*, IT-95-17/1-T, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), 10 Aralık 1998, <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html>; ve *Barrios Altos ve Peru davası*, Amerika Kitası İnsan Hakları Mahkemesi, 14 Mart 2001, http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_75_ing.pdf.

- v. Ulusal Güvenlik Direktörlüğü (NDS), Afgan Ulusal Polisi (ANP) ve Afgan Yerel Polisi (ALP) dâhil olmak üzere Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri (ANSF) (eski) mensupları
- vi. Paramiliter grupların ve milislerin (eski) üyeleri ve
- vii. Organize suça karışmış grupların ve ağların (eski) üyeleri.

Yukarıda bahsi geçen ilk beş grup mensupları tarafından gerçekleştirilen ciddi insan hakları istismarları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri hakkında daha ayrıntılı bilgi aşağıda yer almaktadır.

1. *Komünist Rejimler: Eski Yetkililerin Yanı Sıra KhAD/WAD Görevlileri Dâhil Olmak Üzere Silahlı Güçlerin ve İstihbarat/Güvenlik Kurumunun Eski Mensupları*

Taraki, Hafızullah Amin, Babrak Karmal ve Necibullah rejimleri sırasında görev yapan askeriye, polis ve güvenlik hizmetlerinden mensupları ve üst düzey hükümet yetkilileri⁵⁹¹ sivillerin tutuklanmasına, ortadan kaybolmasına, işkence görmesine, insanlık dışı ve küçük düşürücü muamele görmesine ve cezalandırılmasına ve hukuk dışı biçimde infaz edilmesine yol açan operasyonlara katılmıştır.⁵⁹² 1978 darbesinden sonra işlenen toplu cinayetler ve Hafızullah Amin rejiminin yaptığı arazi reformlarıyla ilgili kanun hükmünde kararnamele karşı çıkanlara karşı yapılan misillemeler bu operasyonlar arasındadır. Ayrıca askeri operasyonlar sırasında kasten sivilleri hedef alan olaylar da belgelerle ortaya koyulmuştur.⁵⁹³

Bu bağlamda daha sonradan *Wezarat-e Amniyat-e Dowlati* (WAD) yani Devlet Güvenlik Bakanlığı adını alan *Khadamate Ettelaate Dowlati* (KhAD) yani Devlet İstihbarat Servisi'nde çalışmış eski görevlilerin durumuna özellikle dikkat etmek gerekmektedir.⁵⁹⁴ KhAD/WAD'ın işlevlerinin zaman içerisinde gelişmesine ve 1989'da Sovyet birliklerinin çekilmesinden sonra bu iki kurumun koordinasyon ve askeri operasyonlar anlamında son noktaya erişmesine rağmen merkez aynı zamanda il ve ilçe düzeylerinde operasyonel olmayan (destek) müdürlükleri de kurmuştur.⁵⁹⁵ BMMYK'nın elindeki bilgiler destek müdürlüklerini operasyonel birimlerle aynı şekilde insan hakları ihlalleri ile ilişkilendirmemektedir. Böylelikle, BMMYK'nın KhAD/WAD bünyesinde sistematik bir rotasyon politikası olduğunu doğrulayamadığı dikkate alındığında, sadece KhAD/WAD'da çalışmış olmak otomatik olarak hariçte tutulmaya yol açmamaktadır.⁵⁹⁶ Bireysel mülteci statüsü haricinde tutma değerlendirmesinde, söz konusu kişinin kurum içindeki görevi, rütbesi ve işlevi dikkate alınmalıdır.

Komünist rejimler sırasında resmî görevlerde bulunmuş olan başvuru sahipleri söz konusu olduğunda, bu kişilerin pozisyonlarını ve kendilerine verilen görev ve sorumlulukların niteliğini incelemek gerekmektedir. Bu rejimlerde eskiden çalışmış olan görevlilere Madde 1F kapsamında mülteci statüsü haricinde tutma hükmünün uygulanıp uygulanamayacağını incelerken, bireysel sorumluluğa yol açacak şekilde Madde 1F kapsamındaki suçlarla başvuru sahibinin bağdaştırılıp bağdaştırılmayacağını belirlemek amacıyla bireyselleştirilmiş değerlendirme

⁵⁹¹ Afgan tarihinin bu son dönemi PDPA ağırlıklı bir hükümeti başa getiren 27 Nisan 1978 tarihli bir askeri darbe ile başlamıştır. Sonra 27 Aralık 1979'da başlayan Sovyet işgali ile devam etmiştir ve 15 Nisan 1992'de Necibullah hükümetinin devrilmesi ile sona ermiştir.

⁵⁹² Bkz, örneğin, BM İnsan Hakları Komisyonu, 1985/38, E/CN.4/1986/24 sayılı *İnsan Hakları Komisyon Kararı gereğince Özel Raportör Sn. Felix Ermacora'nın hazırladığı Afganistan'daki İnsan Hakları Durumu Raporu*, 17 Şubat 1986, <http://www.refworld.org/docid/482996d02.html>; HRW, "Gözyaşları, Kan ve Çılgınlıklar" 1979 – 1984 işgalinden sonra Afganistan'daki İnsan Hakları, ABD Helsinki İzleme Raporu, Aralık 1984, <http://hrw.org/reports/1984/afghan1284.pdf>; ve Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'nde İnsan Hakları ve Temel Özgürlük İhlalleri*, ASA/11/04/79, Eylül 1979.

⁵⁹³ HRW, *Unutulan Savaş: Sovyetlerin Çekilmesinden Sonra İnsan Hakları İstismarları ve Savaş Hukuku İhlalleri*, 1 Şubat 1991, <http://www.hrw.org/reports/1991/afghanistan/>; ve HRW, *Çatışmaya Tarafolan Tüm Aktörlerin Elinden: Afganistan'da Savaş Hukuku İhlalleri, Helsinki İzleme/Asya İzleme Raporu*, Mart 1988, <http://hrw.org/reports/1988/afghan0388.pdf>.

⁵⁹⁴ 1986 yılında KhAD bakanlık seviyesine yükseltildi ve sonrasında WAD (*Wezarat-e Amniyat-e Dowlati* veya Devlet Güvenlik Bakanlığı) olarak anılmaya başlanmıştır. (i) KhAD/WAD'ın kökenleri; (ii) yapısı ve personeli; (iii) bu hizmetler ve Afgan ordusu ve milisleri arasındaki bağlantılar; (iv) operasyonel ve destek hizmetleri arasındaki ayrım ve (v) KhAD/WAD bünyesindeki personel rotasyonu ve terfi politikaları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. BMMYK, *Afganistan'da 1978-1992 yılları arasında KhAD/WAD'ın Yapısı ve Faaliyetleri hakkında Bilgi Notu*, Mayıs 2008, <http://www.refworld.org/docid/482947db2.html>.

⁵⁹⁵ Bu müdürlükler içerisinde idare ve finans, personel, propaganda ve karşı propaganda, lojistik, telekomünikasyon ve deşifreden sorumlu müdürlükler vardır. Bkz. BMMYK, *Afganistan'da 1978-1992 yılları arasında KhAD/WAD'ın Yapısı ve Faaliyetleri hakkında Bilgi Notu*, Mayıs 2008, <http://www.refworld.org/docid/482947db2.html>, para. 15-17.

⁵⁹⁶ BMMYK, *Afganistan'da 1978-1992 yılları arasında KhAD/WAD'ın Yapısı ve Faaliyetleri hakkında Bilgi Notu*, Mayıs 2008, <http://www.refworld.org/docid/482947db2.html>. Bu notta, BMMYK'nın gözlemlerine göre "BMMYK KhAD/WAD bünyesinde sistematik bir rotasyon politikası olduğunu teyit edememiştir. BMMYK'nın dandığı kaynaklar KhAD/WAD yapıları içerisindeki rotasyonların büyük ölçüde uzmanlık ve deneyime dayalı olduğunu doğrulamıştır. Acil durumlarda kendi uzmanlık alanına göre belli bir operasyon dâhilinde çalıştırılmak üzere personelin vardiyanında değişiklik yapılabilmiştir. Askeri personel kendi rütbesine ve uzmanlık düzeyine göre faaliyet göstermiştir. Bir uzman [...] kendi görüşüne göre böyle zorunlu rotasyon olmadığını belirtmiştir, ona göre insanlar KhAD/WAD bünyesinde iş değişikliği yapabilmektedir, fakat bu değişiklik bir kural veya şart değildir. O kaynağın görüşüne göre böyle bir rotasyon politikası kurum içerisindeki profesyonellik algısına ters olurdu. Diğer kaynaklar KhAD/WAD görevlilerinin faaliyetlerinin belli prensiplere göre düzenlendiğini ve bunlardan birinin de gizlilik olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple onlara göre KhAD/WAD genel bir rotasyon politikasına başvuramazdı, çünkü bu durum bir müdürlüğün bilgilerinin bir başka müdürlüğe ifşa edilmesi riskini beraberinde getirdi." Aynı belgede, para. 24.

yapmak gerekmektedir. Bu tür kişilerin uluslararası hukukta belirlenen bireysel sorumluluğu doğuracak yöntemlerden birini kullanarak hariç tutulabilir suçları işlediklerine veya bu suçların işlenmesine dâhil olduklarına dair kanıt bulmaksızın, sadece Devlet idaresinin eski çalışanları olmalarına dayalı olarak hariçte tutulmaları uluslararası mülteci hukukuna uygun değildir.

2. Komünist Rejimler Sırasında ve Sonrasında Silahlı Grupların ve Milis Güçlerin Eski Üyeleri

27 Nisan 1978'den Nisan 1992'de Necibullah'ın devrilmesine kadar geçen zamanda Komünist rejimlere ve Sovyet işgaline karşı silahlı direniş döneminde silahlı grupların ve milis güçlerin mensuplarının faaliyetleri⁵⁹⁷ mülteci statüsü haricinde tutmayla ilgili hususların düşünülmesine yol açabilmektedir. Bu faaliyet örnekleri arasında siyasi suikastler, misilleme ve yargısız infaz ve tecavüz ve devlet kurumları ve okullarda çalıştıkları veya İslami ilke ve kuralları ihlal ettikleri için sivillere karşı bu tür fiillerin işlenmesi sayılabilmektedir. Silahlı gruplar ve milis güçler tarafından işlendiği bildirilen diğer suçlar arasında savaş mahpuslarının yargısız infazları ve sivil hedeflere yönelik saldırılar bulunmaktadır.⁵⁹⁸ Özellikle de 1992 ve 1995 yılları arasında gerçekleşen silahlı çatışmaların karakteristik özellikleri uluslararası insan haklarının ve insancıl hukukun ciddi ihlalleri ve çatışmaların tüm taraflarının kent merkezlerini bombalamasıdır.⁵⁹⁹

3. HKU'ların Üyeleri

Eski Taliban rejimin unsurları ile yeni silahlandırılan kişiler 2002 yılının başlarına kadar Afganistan'daki silahlı operasyonları sürdürmeye devam etmiştir. Eğer Taliban'ın iktidarda olduğu ve iktidardan düştükten sonraki dönemde eski Taliban mensupları ve askeri komutanlarını ciddi insan hakları ihlalleri ve/veya insancıl hukuk ihlalleriyle bağdaştırabilecek bulguları destekleyen yeterli kanıt olması hâlinde, bu kişiler için mülteci statüsü haricinde tutma hükümleri uygulanabilmektedir. Kısım II.C.1.b'de belirtildiği , Taliban kuvvetlerinin sivillere karşı düzenlediği kasti saldırıların ve Taliban'ın görevlendirdiği paralel yargı yapıları tarafından verilen yasadışı cezalar ve yargısız infazların yaygın olduğu bildirilmektedir. Bu fiillerden bazıları savaş suçu olarak değerlendirilebilmektedir.⁶⁰⁰ El Kaide,⁶⁰¹ Hakkani Örgütü,⁶⁰² Hizb-i İslami (İslam Partisi),⁶⁰³ Özbekistan İslam

⁵⁹⁷ Başvurulan ciddi inceleme gerektiren başvuru sahipleri arasında, silahlı grupları olan şu İslami partilerin komutanları ve mensupları vardır: Hizbi İslami (Hikmetiyar ve Halis), Hizbi Vahdet (Hizbi Vahdet'i kuran her iki şube de veya dokuz partinin hepsi), Cemiyet-i İslami (Şura-i Nazar dâhil), Jonbesh-e-Melli-İslami, İttihad-i İslami, Harakat-i İnkilab-i İslami (Muhammet Nabi Mohammadi'nin öncülüğünde) ve Hareket-i-İslami.

⁵⁹⁸ HRW, *Unutulan Savaş: Sovyetlerin Çekilmesinden Sonra İnsan Hakları İstismarları ve Savaş Hukuku İhlalleri*, 1 Şubat 1991, <http://www.hrw.org/reports/1991/afghanistan/>; ve HRW, *Çatışmaya Taraf olan Tüm Aktörlerin Elinden: Afganistan'da Savaş Hukuku İhlalleri*, Helsinki İzleme/Asya İzleme Raporu, Mart 1988, <http://hrw.org/reports/1988/afghan0388.pdf>.

⁵⁹⁹ Bkz. örneğin HRW, *Kana Bulanmış Eller: Kabil'in Geçmişindeki Zalimlikler ve Afganistan'ın Cezasızlık Mirası*, 7 Temmuz 2005, <http://www.refworld.org/docid/45c2c89f2.html>; Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: İnfazlar, Ampütasyonlar ve Olası Kasti ve Keyfi Cinayetler*, ASA 11/05/95, Nisan 1995, <http://www.refworld.org/docid/48298bca2.html>; ve Uluslararası Af Örgütü, *Afganistan: İnsan Hakları Krizi ve Mülteciler*, ASA 11/002/1995, 1 Şubat 1995, <http://www.refworld.org/docid/3ae6a9a613.html>.

⁶⁰⁰ ISW, *Bilgi Notu: Afganistan Tehdit Değerlendirmesi: Taliban ve IŞİD*, 10 Aralık 2015, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Afghanistan%20Threat%20Assessment_The%20Taliban%20and%20ISIS_3.pdf; Combating Terrorism Center at West Point (Birleşik Devletler West Point Kara Harp Okulu Terörle Mücadele Merkezi), *Kunduz'daki Gelişmeler Taliban Lideri olarak Molla Mansur'u Destekliyor*, 23 Ekim 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/kunduz-breakthrough-bolsters-mullah-mansoor-as-taliban-leader>.

⁶⁰¹ Bkz. New York Times, *As U.S. Focuses on ISIS and the Taliban, Al Qaeda Re-emerges* (Birleşik Devletler IŞİD ve Taliban üzerine odaklandıkça, El Kaide Yeniden Güç Topluyor), 29 Aralık 2015, <http://www.nytimes.com/2015/12/30/us/politics/as-us-focuses-on-isis-and-the-taliban-al-qaeda-re-emerges.html>; *Birleşik Devletler Savunma Bakanlığı, Afganistan'da Güvenlik ve İstikrarın Geliştirilmesi*, Aralık 2015, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/1225_Report_Dec_2015_-_Final_20151210.pdf, s. 18; Combating Terrorism Center at West Point (Birleşik Devletler West Point Kara Harp Okulu Terörle Mücadele Merkezi), *El Kaide'nin Merkezi Direnme Gücünü Değerlendirme*, 11 Eylül 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/assessing-al-qaeda-centrals-resilience>; American Foreign Policy Council (Amerikan Dış Politika Konseyi), *Dünya İslamcılık Almanağı: El Kaide*, sayfaya erişim tarihi 29 Şubat 2016; son güncelleme 13 Ekim 2014, <http://almanac.afpc.org/al-qaeda>.

⁶⁰² Hakkani Örgütü'nün büyük ölçüde taktik özerkliğe sahip olmasına rağmen Taliban'ın siyasi ve ideolojik hedeflerinin çoğunu paylaştığı bildirilmektedir. Bkz. BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararı 2255 (2015) [Taliban'la ilişkilendirilen Bireylere, Kurumlara, Diğer Gruplara ve İşletmelere yönelik Yaptırımlar ve Uluslararası Terörün Afganistan için oluşturduğu Tehdit]*, 22 Aralık 2015, S/RES/2255 (2015), <http://www.refworld.org/docid/568fd2454.html>, s. 2; U.S. Congressional Research Service (Birleşik Devletler Kongre Araştırma Hizmetleri), *Afganistan: Taliban Sonrası Yönetişim, Güvenlik ve Birleşik Devletler Politikası*, 22 Aralık 2015, RL30588, <http://www.refworld.org/docid/56bb16de4.html>, s. 21-22; Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *Teröre ilişkin 2014 Ülke Raporları – Yabancı Terör Örgütleri: Hakkani Örgütü*, 19 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/5587c72a5f.html>; American Foreign Policy Council (Amerikan Dış Politika Konseyi), *Dünya İslamcılık Almanağı: Taliban*, 29 Şubat 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır; son güncelleme 1 Ekim 2013, <http://almanac.afpc.org/taliban>.
⁶⁰³ AAA, *Bomba ve Kurşun: Hizb-i İslamın Kolları ve Taktikleri*, 19 Şubat 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/bomb-and-ballot-the-many-strands-and-tactics-of-hezb-e-islami/>; American Foreign Policy Council (Amerikan Dış Politika Konseyi), *Dünya İslamcılık Almanağı: 29 Şubat 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır; son güncelleme 1 Ekim 2013*, <http://almanac.afpc.org/taliban>; Terör ve Terörle Mücadele Çalışmaları Ulusal Konsorsiyumu (START), *Hizb-i İslami Gulbuddin (HIG)*, tarihsiz, http://www.start.umd.edu/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=4372; Uluslararası Kriz Grubu, *Afganistan'ın Göbeğindeki İsyancılar*, Asya Raporu No. 207, 27 Haziran 2011, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/south-asia/afghanistan/207-the-insurgency-in-afghanistans-heartland.aspx>.

Hareketi,⁶⁰⁴ İslami Cihat Birliği,⁶⁰⁵ Lashkari Tayyiba,⁶⁰⁶ *Tora-Bora Nizami Mahaz* (Tora Bora Askeri Cephesi)⁶⁰⁷ gibi diğer HKU'ların askeri komutanları ve mensupları ile IŞİD'le bağlantılı grupların mensupları için mülteci statüsü haricinde tutma hükümlerinin uygulanabilirliği dikkate alınmalıdır.⁶⁰⁸

4. UGD (Ulusal Güvenlik Direktörlüğü), AUP ve AYP Dâhil Olmak Üzere Afgan Güvenlik Güçleri Mensupları

AUGG mensuplarının ciddi insan hakları istismarları ve/veya insancıl hukuk ihlalleriyle ilgilerinin olduğunu ortaya koyan göstergelerin olması hâlinde, AUGG mensupları için de mülteci statüsü haricinde tutma hükümlerinin uygulanabilirliği göz önünde bulundurulmalıdır. II.C.1.a sayılı Kısımda belirtildiği gibi AUGG çalışanlarının hukuk dışı infazlar, işkence ve zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele veya ceza ve tutuklulara tecavüz ve çocuklara yönelik cinsel istismarı içeren cinsel şiddet gibi ciddi insan hakları ihlallerinde buldukları bildirilmektedir.

5. Hükümet Yanlısı Paramiliter Grupların ve Milislerin Üyeleri

Hükümet yanlısı paramiliter grup mensuplarının ve milislerin ciddi insan hakları istismarları ve/veya insancıl hukuk ihlalleriyle ilgilerinin olduğunu ortaya koyan göstergelerin olması hâlinde, bu kişiler için mülteci statüsü haricinde tutma hükümlerinin uygulanabilirliğinin göz önünde bulundurulması gerekecektir. Kısım II.C.1.b'de belirtildiği üzere, paramiliter grupların ve milislerin hukuk dışı infaz, saldırı ve haraç gibi ciddi insan hakları ihlallerinde buldukları bildirilmektedir.

⁶⁰⁴ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html> s. 3, fn. 4; Jamestown Vakfı, *Kuzey Afganistan'daki Huzursuzluklar Bölgesel Tehditlerin Habercisi*, 7 Ocak 2016, Terör İzleme, Cilt 14, Sayı 1, <http://www.refworld.org/docid/569f501c4.html>; ABD Dışişleri Bakanlığı, *Teröre ilişkin 2014 Ülke Raporları – Yabancı Terör Örgütleri: Özbekistan İslam Hareketi*, 19 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/5587c72815.html>; Küresel Güvenlik, *Özbekistan İslam Hareketi (IMU), Türkistan İslam Partisi*, tarihsiz, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/imu.htm>. Ağustos 2015 tarihinde El-Kaide ile bağlantısı olduğu iddia edilen Özbekistan İslam Hareketi'nin IŞİD'le de bağlantısı olduğu söylenmektedir. Bkz. Radyo Özgür Avrupa, *IMU İslam Devletinin bir Parçası olduğu Beyan Etti*, 6 Ağustos 2015, <http://www.rferl.org/content/imu-islamic-state/27174567.html>; Combating Terrorism Center at West Point (Birleşik Devletler West Point Kara Harp Okulu Terörle Mücadele Merkezi), *Özbekistan İslam Hareketi İslam Devletine Kapısını Açtı*, 29 Haziran 2015, <https://www.ctc.usma.edu/posts/the-islamic-movement-of-uzbekistan-opens-a-door-to-the-islamic-state>.

⁶⁰⁵ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html> s. 3, fn. 4. İslami Cihat Birliği'nin Özbekistan İslam Hareketinden ayrılmış bir grup olduğu ve El Kaide ile bağlantılı olduğu öne sürülmektedir. Bkz. Küresel Güvenlik, *İslami Cihat Birliği*, tarihsiz, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/iju.htm>; Jamestown Vakfı, *Kuzey Afganistan'daki Huzursuzluklar Bölgesel Tehditlerin Habercisi*, 7 Ocak 2016, Terör İzleme, Cilt 14, Sayı 1, <http://www.refworld.org/docid/569f501c4.html>; Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *Teröre ilişkin 2014 Ülke Raporları – Yabancı Terör Örgütleri: İslami Cihat Birliği*, 19 Haziran 2015, <http://www.refworld.org/docid/5587c7283a.html>.

⁶⁰⁶ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html> s. 3, fn. 4. ABD Kongre Araştırma Hizmetleri Birimine göre, Pakistanlı grup Lashkari Tayyiba veya Lashkar-e-Tayyiba Afganistan'da giderek aktif olmaya başlamıştır. ABD Kongre Araştırma Hizmetleri, *Afganistan: Taliban Sonrası Yönetişim, Güvenlik ve Birleşik Devletler Politikası*, 22 Aralık 2015, RL30588, <http://www.refworld.org/docid/56bb16de4.html> s. 20. Ayrıca bkz. Combating Terrorism Center at West Point (Birleşik Devletler West Point Kara Harp Okulu Terörle Mücadele Merkezi), *Lashkar-e Tayyiba Savaşçıları: Silahlandırma, Eğitim, Konuşlandırma ve Ölüm*, Nisan 2013, https://www.ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2014/07/Fighters-of-LeT_Final.pdf.

⁶⁰⁷ *Tora-Bora Nizami Mahaz*'ın *Hizb-i İslami'nin* (Khalis) uzantısı olduğu bildirilmiştir ve bu örgüt Afgan Mücahitlerinin lideri Maulvi Yunis Khalis'in oğlu Anwarul Haq Mujahid tarafından başta doğu Afganistan'daki ABD öncülüğündeki yabancı kuvvetlere karşı direnişi örgütlemek için kurulmuştur. Grubun Taliban'la ittifak kurduğu bildirilmektedir. Bkz. Amerikan Dış Politika Konseyi, *Dünya İslamcılık Almancağı: Taliban*, sayfaya erişim tarihi: 29 Şubat 2016; son güncelleme 1 Ekim 2013, <http://almanac.afpc.org/taliban>; AREU, *Şeytan Ayrınıda Gizlidir: Nangarhar'ın İsyarı, Şiddet ve Yaygın Uyuşturucu Üretimine Doğru Düşüşü*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c2eaa34.html> s. 4.

⁶⁰⁸ UNAMA, *Afganistan: 2015 Yıllık Raporu, Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması*, Şubat 2016, <http://www.refworld.org/docid/56c17b714.html> s. 3, fn. 4; Stars and Stripes, *Islamic State Attack Claim Signals Escalation by Group in Afghanistan* (İslam Devleti'nin Saldırını Üstlenmesi Afganistan'da Bu Grubun Sebep Olduğu Tırmanmayı Ortaya Koyuyor), 14 Ocak 2016, <http://www.stripes.com/news/islamic-state-attack-claim-signals-escalation-by-group-in-afghanistan-1.388693>; ISW, *Bilgi Notu: Afganistan'da IŞİD*, 3 Aralık 2015, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20in%20Afghanistan_2.pdf; NPR, *ISIS Gains a Foothold in Afghanistan* (IŞİD Afganistan'da Tutunacak Zemin Buldu), 16 Kasım 2015, <http://www.npr.org/2015/11/16/45617427/isis-gains-a-foothold-in-afghanistan>. Ocak 2016'da, Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı IŞİD'in Afganistan kolunu terör örgütü olarak tanımlamıştır. Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, *IŞİD-Horasan'ın (ISIL-K) Yabancı Terör Örgütü Olarak Nitelendirilmesi*, 14 Ocak 2016, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/01/251237.htm>.